МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2024

Факультет соціальних наук

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів, викладачів, науковців,
молодих учених і аспірантів
15–19 квітня 2024 року

Електронне видання на DVD-ROM

Запоріжжя • НУ «Запорізька політехніка» • 2024

УДК [159.9+316+070+364] (06)
Т39

Рекомендовано до видання Вченою радою
Національного університету «Запорізька політехніка»
(Протокол №10 від 04.06.2024 р.)

Упорядник: *Олена БАЛУХТІНА* (канд. іст. наук, доцент)

Редакційна колегія:
Вадим ШАЛОМЄЄВ, д-р техн. наук, професор, (відпов. ред.)
Олексій КУЗЬКІН, д-р техн. наук, професор;
Василь ГЛУШКО, канд. техн. наук, доцент;
Олександр КЛИМОВ, канд. техн. наук, доцент;
Микола АНТОНОВ, канд. техн. наук;
Віра САВЧЕНКО, канд. техн. наук, доцент;
Наталія ФУРМАНОВА, канд. техн. наук. доцент;
Микола КАСЬЯН, канд. техн. наук, доцент;
Владислав КОРОЛЬКОВ, канд. екон. наук, професор;
Микола ДЄДКОВ, канд. іст. наук, доцент;
Олена ВАСИЛЬЄВА, д-р екон. наук, професор;
Ірина ПУЩИНА, канд. пед. наук, доцент;
Юрій ФІЛЕЙ, канд. юр. наук, професор;
Таісія ГАЙВОРОНСЬКА, канд. філос. наук, доцент;
Михайло БРИКОВ, д-р техн. наук, професор;
Наталя ВИСОЦЬКА, начальник патентно-інформаційного відділу;
Наталя САВЧУК, начальник редакційно-видавничого відділу;
Сніжана ВИЧУЖАНІНА, керівник відділу наукової роботи студентів;
Юлія ЧУШКІНА, провідний фахівець відділу наукової роботи студентів

Т39 **Тиждень науки-2024. Факультет соціальних наук.** Тези доповідей науково-практичної конференції, Запоріжжя, 15–19 квітня 2024 р. [Електронний ресурс] / Редкол. : Вадим ШАЛОМЄЄВ (відпов. ред.) Електрон. дані. – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2024. – 225 с. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. – Назва з тит. екрана.

ISBN 978-617-529-460-4

Зібрані тези доповідей, заслуханих на щорічній науково-практичній конференції серед студентів, викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів. Збірка відображає широкий спектр тематики наукових досліджень, що проводяться на факультеті соціальних наук Національного університету «Запорізька політехніка». Збірка розрахована на широкий загал дослідників та науковців

УДК [159.9+316+070+364] (06)

ISBN 978-617-529-460-4

© Національний університет
«Запорізька політехніка»
(НУ «Запорізька політехніка»), 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ «ПСИХОЛОГІЯ»

Бородулькіна Т.О.
Вплив виконання евритмічних вправ на полезалежність/поленезалежність сприймання людини (результати експериментального дослідження) 10
Гайворонська Т.О.
Філософія як світоглядна та методологічна основа психології 12
Коваль В.О.
Пізнавальний рівень конструювання соціального самопочуття в психології 14
Пилипенко К.В.
Емоційна стійкість та психологічне благополуччя студентів – майбутніх психологів в умовах війни 15
Астафієва О.О.
Взаємовідносини в сім'ї між батьками та дітьми 17
Бакута Т.Ю. Поняття прокрастинації у контексті вивчення та розвитку емоційного інтелекту 19
Бурлакова І.А., Дейнега М.В.
Психологічний аналіз способів подолання стресу у викладачів вищих навчальних закладів 21
Василькова А.О., Бондаревич І.М.
Феномен музикотерапії 24
Голубятникова Л.С., Бондаревич І.М.
Актуальність дослідження поняття «психічне здоров'я» в умовах війни 26
Гончарова А.І.
Відвідування гуртка «Лего-конструювання» дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку як ресурс психічного розвитку та соціально-психологічної підтримки під час війни 28
Донець О.Р.
Тривожність як психологічний феномен 30
Zelenkova V.V.
Characteristics of the concept traumatic situation 33
Ковальчук М.С., Кузьмін В.В.
Вплив війни на розвиток емоційної регуляції у дітей 35
Коломоєць М.О.
Формування резильєнтності працівників неурядового сектору в умовах війни 37
Лебідь І.С., Бондаревич І.М.
Роль корелятів поняття «благополуччя» в психологічних дослідженнях 39

Ловчикова А.О., Стадник А.Г.
Емоційний інтелект як чинник формування іміджу майбутнього психолога 41
Мазур І.І.
Сутність і характеристика soft skills працівників 42
Максимча Н.П.
Чинники суб'єктивного благополуччя людей третього віку: до постановки проблеми 44
Мкртичан А.Н., Коваль В.О.
Розвиток психологічних ресурсів для подолання стресу та вигорання у психологів під час війни 45
Морозова А.П., Стадник А.Г.
Психологічні особливості синдрому «професійного вигорання» у працівників медичних закладів 47
Мохонь Ю.Р., Кузьмін В.В.
Особливості стресостійкості підлітків в умовах воєнного стану 49
Мохонь Ю.Р. Роль емоційного інтелекту у соціальній адаптації 51
Несчотна О.І., Стадник А.Г.
Сімейні конфлікти як одна з проблем сьогодення 54
Панькова Н.В.
Вплив проживання у прифронтових регіонах на когнітивні здібності молодших школярів: до постановки проблеми 56
Пащенко Є.А., Коваль В.О.
Теоретичні основи психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам 58
Петуніна К.Ю., Стадник А.Г.
Зв'язок між самоактуалізацією та прокрастинацією з перфекціонізмом: психологічний аспект 60
Пєліванова В.В., Кузьмін В.В.
Посттравматичний стресовий розлад у військових 63
Сердюкова Ю.В., Гайворонська Т.О.
Вплив професійного благополуччя на самооцінку жінок середнього віку 66
Сідорук А.С.
До питання розвитку стресостійкості військових під час війни 68
Старченко М.Л.
Сучасні моделі резилієнтності 71

Тівакова Г.О.
Стресостійкість дітей середнього шкільного віку, що проживають у прифронтовій зоні: характеристика та шляхи підвищення 73
Федорова Ю.Ю.
Резилієнтність українських жінок в умовах воєнного стану (до постановки проблеми) 75
Ферко А.Д.
Психологічне значення ротації в системі емоційного відновлення військовослужбовців 77
Філоненко К.В., Савелюк Н.М.
Психологічні особливості міжособистісних стосунків у юнацькому віці під час війни 80
Філоненко К.В., Чередниченко С.М.
Арттерапевтична робота з дітьми під час війни 83
Цуприк В.В.
Сутність та зміст поняття «адаптація» особистості в кризових умовах 85

СЕКЦІЯ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»

Балухтіна О.М.
Надання соціальних послуг особам, які страждають на психічні розлади 87
Балухтіна О.М., Венгер Р.О.
Цифровізація в соціальній сфері України: переваги та ризики 89
Балухтіна О.М., Прокоп'єв А.К.
Механізм проведення моніторингу надання соціальних послуг (на прикладі територіальних громад Житомирської області) 91
Віхляєва Я.Є.
Теоретичні підходи до дослідження молодої сім'ї 93
Кузьміна М.О., Кузьмін В.В.
Особливості соціальної роботи у сфері зайнятості України в сучасних умовах 95
Новак Т.О.
Соціальні наслідки екстремальної ситуації: теоретичний підхід 97
Попович В.М.
Психоемоційні особливості стресового стану студентів ВНЗ в умовах війни 99
Попович В.М., Гноєвой Ю.Г.
Ресоціалізація наркозалежних 101

Попович В.М., Фролов О.В.
Етнічна толерантність: концептуалізація
поняття 103
Серга Т.О.
Специфіка соціального проєктування в різних
сферах суспільного життя 104
Серга Т.О., Квітка О.А.
Соціальна реабілітація жертв
деструктивних культів 107
Серга Т.О., Явон В.М.
Трансформація шлюбних установок молоді 109
Таран В.О., Вялкін О.С.
Толерантність в умовах інклюзивної освіти 111
Таран В.О., Жук Є.Г.
Деякі науково-методологічні аспекти аналізу феномена соціальної
справедливості 113
Таран В.О., Сердюк О.І.
Проблема соціальної справедливості в умовах перехідного стану України. 116
Щербина С.С.
Соціальні та психологічні характеристики персоналу, місце особистості у
колективі 120
Щербина С.С., Зайцев Г.К.
Стилі керівництва та їх вплив на емоційно-психологічний
клімат у колективі 122
Щербина С.С., Зайцев К.Г.
Професіографія і психодіагностика, як основи для успішного поєднання
робітника та професії 124
Бєлєва О.О., Балухтіна О.М.
Управління конфліктами в організації 126
Гайдукова А.Г., Серга Т.О.
Соціальне сирітство: проблематика, причини та наслідки 128
Євпак І.І., Балухтіна О.М.
Історія діяльності «Армії спасіння» в Україні 131
Крючкова Я.Ю., Віхляєва Я.Є.
Організація соціальної роботи з людьми, схильними до суїцидальної
поведінки 133
Кучер П.В., Попович В.М.
Особливості стресу у сучасного українського суспільства 135
Лавриненко Д.Д., Балухтіна О.М.
Реабілітаційні центри в Україні 136

Мироненко А.П., Серга Т.О.
Правові та організаційні засади соціального захисту
малозабезпечених верств населення в Україні 138
Повстенко О.А., Серга Т.О.
Особливості демографічних установок у молодому віці 140
Рибачук К.О., Серга Т.О.
Проблема сирітства в сучасному українському суспільстві 143
Трикоз І.В.
Прийомне батьківство в Україні в умовах
воєнного стану 145
Хлепітько О.В., Балухтіна О.М.
Ефективність надання соціальних послуг у відділеннях соціальної
допомоги вдома територіальних центрів соціального обслуговування 147
Хоменко В.М., Балухтіна О.М.
Якість трудового життя в структурі соціально-трудових відносин 149
Шелех С.В., Серга Т.О.
Особливості соціально-виховної роботи в установах виконання покарань . 151
Щербина С.С., Бенько О.М.
Сутність і структура методів розробки управлінських рішень 153
Щербина С.С., Бондаренко Т.С.
Особливості соціальної підтримки внутрішньо переміщених
осіб в умовах збройного конфлікту 155
Щербина С.С., Повстенко О.А.
Копінг-стратегії жінок, які зазнали домашнього насильства 158

СЕКЦІЯ «ЖУРНАЛІСТИКА»

Волинець Г.М.
Сучасна тревел-фотографія: ознаки,
властивості, класифікації 161
Єськова К.В.
Культурні рефлексії у проєкті «Власні назви»: онлайн-інтерв'ю
Мирослави Барчук 163
Островська Н.В.
Медіаосвітні проєкти віжн-радіо «На дотик» 165
Панченко С.А.
Медійна парадигма формування нової соціокультурної
реальності воєнного часу 167
Погребна В.Л.
Комунікативні стратегії О. Забужко в есеях збірки
«Репортаж із 2000-го року» 170

Скуртул Г.С.
«Співає час мелодію ранкову, як позивні заграють з далини»:
до 100-річчя Українського Радіо 174
Тонкіх І.Ю.
Стратегії формування контенту телеграм-каналу «Медіадетокс» 176
Хітрова Т.В.
Ключові інформаційні ресурси стабілізації життєдіяльності
територіальних громад у воєнний час 179
Чорнобут О.С., Хітрова Т.В.
Ефективні інструменти внутрішньої комунікації органів місцевого
самоврядування в умовах воєнного стану 181
Заводюк А.М.
Феномен аніме в контексті розвитку сучасної масової культури:
медійний вимір 182
Малюцький В.О.
Вербальна та візуальна складові репрезентації образів військових у
публіцистичних збірках спецпроєкту «Історії українських воїнів» 184
Марченко Т.І.
Особливості інтеграції кіберспортивної журналістики у сучасний
медіапростір 188
Пшеничний Ю.О.
Жанрові особливості фотосторітелінгу: визначення, типологічні ознаки та
різновиди 190
Роншина Ю.Р.
Платформи інформаційної діяльності студентського самоврядування
Національного університету «Запорізька політехніка» 193
Семенюк А.В.
Преса Нікопольського району Дніпропетровської області: історія та
сучасні реалії 195
Швець В.А.
Комунікаційні практики волонтерських організацій м. Запоріжжя 197
Башкатова М.П., Скуртул Г.С.
YouTube Shorts як спосіб просування аудіоподкастів 199
Бойко А.О., Островська Н.В.
Сучасні тенденції функціонування комунікаційних підрозділів 203
Капітонов Е.В., Панченко С.А.
Рефлексії на події Української революції 1917–1920 рр. у
публіцистиці В. Винниченка 205
Кононов М.В., Хітрова Т.В.
Медіапроєкт як інстумент презентації футбольного
клубу AFC Panthers 208

Мордвінов С.Г., Волинець Г.М.
Поняття «повсякдення» в контексті журналістикознавчих досліджень 210
Пугач Р.П., Єськова К.В.
Особливості створення студентського відеопроєкту «STUDlife» 212
Тіліліна Е.Д., Тонкіх І.Ю.
Ютуб-канал як платформа блогерської діяльності Дмитра Комарова 214
Фоменко Н.С., Скуртул Г.С.
Збірка Наталі Гуменюк «Загублений острів. Книга репортажів з окупованого Криму»: від пошуку героя до виражально-зображальних засобів 217
Яновська Т.В., Погребна В.Л.
Гендерні стереотипи у ЗМІ..... 221

СЕКЦІЯ «ПСИХОЛОГІЯ»

УДК 159.9
Бородулькіна Т.О.
канд. психол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ВПЛИВ ВИКОНАННЯ ЕВРИТМІЧНИХ ВПРАВ НА ПОЛЕЗАЛЕЖНІСТЬ/ПОЛЕНЕЗАЛЕЖНІСТЬ СПРИЙМАННЯ ЛЮДИНИ (РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

Дослідження впливу виконання евритмічних вправ на полезалежність/поленезалежність сприймання людини проведено у період з 17 січня по 3 квітня 2022 року в рамках комплексного вивчення ефективності групового онлайн курсу з подолання стресів АБСР, який був проведений Теодором Хундхаммером (один з авторів курсу, лікувальний евритміст (Швейцарія)) та Анастасією Боковець (студентка базової евритмічної освіти в м. Дорнах, перекладач (Швейцарія, Україна)). Проведення експерименту організовано українськими вченими (Тетяна Бородулькіна та Ірина Бондаревич) у співпраці з Дослідницькою асоціацією «Персей» (Швейцарія).

Протягом формувального етапу експерименту учасники експериментальної групи виконували евритмічні вправи в двомісячному груповому онлайн курсі з подолання стресів АБСР. В одному із завдань учасникам дослідження пропонувалося до та після формувального етапу експерименту пройти модифікований тест «Фігури Готтшальдта» шляхом заповнення гугл-форм. Для аналізу змін показників полезалежності/поленезалежності сприймання нами проаналізовано результати 23 учасників експериментальної групи (далі – ЕГ), які виконали всі завдання на всіх етапах дослідження (середній вік – 50,47 років; майже всі учасники (96%) – жінки) та 5 учасників контрольної групи (далі – КГ) (середній вік – 44,20 років; всі учасники (100%) – жінки).

Для оцінювання змін полезалежності/поленезалежності сприймання учасників ЕГ до (1-й етап) та після (2-й етап) виконання евритмічних вправ застосовано критерій t-Стьюдента для парних вибірок (табл.1). Обробка отриманих результатів здійснювалася за допомогою методів математичної обробки даних у програмі PASW Statistics 18. Є певні слабкі сторони в цьому дослідженні, але розглядаємо його як пілотажне та звернемо увагу на загальні та спільні тенденції змін полезалежності/поленезалежності сприймання учасників після виконання евритмічних вправ.

Таблиця 1 – Оцінювання різниці за досліджуваними показниками між учасниками ЕГ та КГ на першому етапі (до участі в курсі АБСР) та на другому етапі (після проходження курсу АБСР); із застосуванням критерію t-Стьюдента для залежних вибірок

№	Параметри (середні показники)	ЕГ				КГ			
		1 етап	2 етап	t	*p*	1 етап	2 етап	t	*P*
1	Середній бал правильних відповідей	22,86	24,34	-2,35	0,028	23,80	22,80	0,52	0,62
2	Затрачений час на виконання завдання	20,82	14,34	5,23	0,00	14,40	11,40	1,22	0,28
3	Коефіцієнт полезалежності/поленезалежності	1,3	2,10	-6,07	0,00	1,82	2,17	-0,57	0,59

На основі отриманих результатів спостерігаються значущі зміни досліджуваних параметрів полезалежності/поленезалежності сприймання в ЕГ (до та після проходження групового онлайн курсу з подолання стресів АБСР) та відсутність значущих відмінностей за цими показниками в КГ. Так, в КГ відсоткове співвідношення поленезалежних та полезалежних учасників є однаковим на 1-му та 2-му етапах експерименту, тоді як в ЕГ на 2-му етапі збільшується кількість учасників з вираженою поленезалежністю сприймання (коефіцієнт вираженої поленезалежності – більше 2,5) (табл. 2).

Таблиця 2 – Відсоткове співвідношення учасників ЕГ та КГ з вираженою полезалежністю та вираженою поленезалежністю сприймання на першому та другому етапах експерименту

№	Групи учасників експерименту в залежності від вираженості полезалежності/поленезалежності	ЕГ		КГ	
		1 етап	2 етап	1 етап	2 етап
1	Учасники з вираженою полезалежністю	95,7%	69,6%	80%	20%
2	Учасники з вираженою поленезалежністю	4,3%	30,4%	20%	80%

На основі отриманих результатів можна припустити, що виконання евритмічних вправ впливає на таку характеристику когнітивного стилю як полезалежність/поленезалежність сприймання, а саме сприяє вираженій поленезалежності сприймання (коли людина сприймає об'єкти більш об'єктивно та цілісно, незалежно від характеристик тла, середовища, розташування в просторі та ін.). Можливо, це пов'язано з тим, що заняття евритмією, в цілому, спрямовані на внутрішню цілісність людини та «прихід до себе», одним з наслідків чого може бути виражена поленезалежність сприймання.

УДК 159.9
Гайворонська Т.О.
канд. філос. наук, доц., декан ФСН НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФІЯ ЯК СВІТОГЛЯДНА ТА МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПСИХОЛОГІЇ

Проблема взаємовідносин філософії та психології була важливою з моменту формування психології як самостійної науки. Вона не втратила своєї актуальності і в сучасному світі у зв'язку з питанням подальших перспектив розвитку самої психологічної науки. Починаючи з другої половини XIX століття, психологія, намагаючись відповідати науковому ідеалу, наслідувала принципи «будови» природничих наук. З моменту становлення психології як самостійної науки в її історії були періоди розквіту і криз, однак вона досі не

досягла парадигмальної стадії розвитку і не є єдиною науковою дисципліною, а являє собою збірку різних напрямів і шкіл. В психології досі залишається невирішеною проблема її предмета, сенсу й наукового змісту фундаментальних категорій.

В філософських роздумах багатьох мислителів 20-21 століть ми стикаємось з думкою про трагічне буття людини в сучасному світі. В наш час недостатньо констатації факту такого трагізму, необхідним є пошук шляхів виходу із ситуації відчуженості людині від світу, іноді й відчуженості від самої себе, приреченості «бути іграшкою в руках стихійних сил». Це можливо лише за умови об'єднання зусиль багатьох наук, об'єктом вивчення й дослідження яких є людина.

При цьому філософії в системі знань про людину належить особливе місце, тому що саме філософія є тим типом світогляду, який вперше звернувся до проблеми сутності людини, намагаючись раціонально осмислити сенс її буття та місце в світі. Психологія, яка два тисячоліття розвивалась в межах філософського знання, а потім, намагаючись стати незалежною від «материнського лона», відмовилась від багатьох досягнень філософії в пізнанні феномену людини.

При цьому самостійність психології на той момент виявилася несправжньою, тому що психологія потрапила в залежність від фізіології: психологія при розгляді закономірностей душевних явищ причину їх вбачала в фізіологічних процесах, які протикали в організмі людини.

Психологія прагнула все більшої об'єктивності у вивченні і визначенні людини, відмежовуючись при цьому від первісного предмету свого вивчення – душі, ставлячи на її місце то свідомість, то поведінку, то когнітивні процеси. На мою думку, головним завданням психології є з'ясовування духовної природи людини. Психічне життя людини є проявом її взаємодії з навколишнім світом, яке може вивчатися як об'єктивне явище. Для розуміння і побудови своїх відносин з оточуючим світом людині необхідне і самопізнання, засноване на суб'єктивному досвіді. Слід зазначити, що багато проблем психології, пов'язаних зі з'ясуванням духовного та душевного життя людини, не можуть бути вирішеними за допомогою лабораторно-експериментальних методів, які психологія прагне використовувати в своїй методологічній базі. Існує багато питань психології, які вирішуються на рівні саме філософської методології. Це стосується однієї з важливих проблем психології – проблеми походження та сутності свідомості, природи вищих форм людського мислення і моральної свідомості людини, взаємодії людини та суспільства в різних сферах соціального буття людини.

Вирішення цієї та інших проблем психології можливе через подолання традиційного протиставлення метафізичної методології методам природничих наук, подолання заперечення філософсько-методологічної

проблематики як позбавленої духовно-практичного та евристичного значення. Це ставить перед психологічною наукою нові завдання, від успішного рішення яких залежить подальший розвиток психології як теоретичної дисципліни, а також практичне застосування її досягнень.

Незважаючи на прагнення психології до незалежності від філософії, вона залишається пов'язаною з нею. Це стосується понять (свідомість) і принципів (зокрема, принципу детермінізму), методів (індукції і дедукції, аналізу і синтезу, узагальнення та інш.), які психологія використовує в своїх теоретичних та практичних дослідженнях. Відмовившись від абстрактності філософських ідей, психологія, тим не менш, залишилась в її «тенетах», коли почала вивчати не живу, конкретну людину, а абстрактного індивіда як середньостатистичну одиницю. К.Г. Юнг ще в XX столітті писав про неправомірність такого підходу до вивчення і розуміння сутності людини. Він також вказував на те, що психологія, яка є самою молодою з емпіричних наук, зазнає величезних проблем з визначенням самого предмету своїх досліджень. Наблизитись до пізнання глибинних основ людського буття, справжньої сутності людини психологія, на мій погляд, зможе лише тоді, коли звернеться до філософських концепцій людини, фундаментальних світоглядних та етичних знань, які є основою психологічних теорій та експериментів. Повернення філософії в психологію як методологічної та світоглядної основи дозволить психології об'єднати існуючі напрямки психології, стати єдиною науковою дисципліною про духовне і душевне в людини, а також однією з головних наук про людину та її статус в світі не тільки як суб'єкта пізнання, а і як моральної істоти, спроможної зробити цей світ кращим. Це особливо актуальне в сучасному світі, коли духовне в людини підпорядковане матеріальному благополуччю.

УДК 159.9
Коваль В.О.
канд. пед. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПІЗНАВАЛЬНИЙ РІВЕНЬ КОНСТРУЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО САМОПОЧУТТЯ В ПСИХОЛОГІЇ

Як зазначає Бубняк С. М. [1] у психології соціальне почуття є складним конструктом, що складається з трьох рівнів: пізнавального, емоційно-оцінного та фоново-несвідомого. Пізнавальний рівень виконує орієнтовну функцію та будується на реальних умовах життя – за його рахунок у людини складається певній образ дійсності який є динамічним і знаходиться в постійному процесі зміни та котрий потім стає зразком для його соціальної перцепції. При цьому вважається, що за рахунок взаємного впливу суб'єкта

та об'єкта соціального сприйняття соціальне самопочуття буде трансформуватися у позитивний для особистості бік. Саме пізнавальний рівень та складений під його впливом образ дійсності здійснює той інструментальний вплив, що призводить як до утворення стереотипів, так і до їхнього руйнування. Саме на пізнавальному рівні відбувається конструювання елементів рівня домагань. Тобто ми отримуємо таким чином один із найміцніших інструментів для створення технологій управління соціальним почуттям – конструювання образу дійсності у особистості.

З цієї точку зору дуже цікавими будуть (та і де які є) дослідження того, як пов'язані між собою когнітивні образи, що впливають на соціальне почуття та риси особистості.

Пізнавальний рівень самопочуття знаходиться під постійним впливом соціальних факторів та впливів, тому він не може бути незмінним, тобто має динамічну природу. При цьому ми може зафіксувати парадокс, вже відомий в психології, коли під впливом соціальних факторів, що повинні призводити, як мінімум, до дискомфорту, насправді соціальне почуття поліпшувалось. Поясненням цього феномену може бути наближення суб'єктивного образу дійсності в свідомості особистості до зразка, постійно створюємого під зовнішніми впливами агентів соціалізації та різноманітних соціальних інститутів. Тобто ми, в даному випадку, можемо говорити про конгруентність чи не конгруентність (або про степінь наближення) суб'єктивних образів дійсності у свідомості і соціальних конструктів цього образу (суспільних уявлень).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бубняк С. М. Теоретична інтерпретація концепту «соціальне самопочуття» в соціогуманітарних науках / С. М. Бубняк // Перспективи. – 2015. – №3. – С. 35-39.

УДК 159.9
Пилипенко К.В.
канд. психол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЕМОЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна, стрімкі та неоднозначні соціально-економічні, культурно-історичні перетворення, що відбуваються останнім часом в Україні, є важкими випробуваннями, що зумовлюють виникнення широкого діапазону психологічних проблем. Емоційно-вольова сфера особистості стає

надзвичайно уразливою в сучасних реаліях, адже кількість емоціогенних ситуацій у житті населення України наразі надзвичайно велика, що виявляється в різноманітних стресових станах, емоційному виснаженні, вигоранні, афектах неадекватності та відповідних їм формах поведінки.

Відомо, що феноменальність емоцій полягає у тому, що вони можуть впливати не тільки позитивно – регулюючи діяльність, – але й негативно – дезорганізуючи її. Гострі форми прояву дезорганізуючого впливу емоцій: розгубленість, афект неадекватності, скутість тіла, порушення координації рухів, уповільнення протікання психічних процесів, нестриманість у спілкуванні, агресивність та інше – обумовили виникнення проблеми емоційної стійкості.

Проблема емоційної стійкості більшою мірою розглядалася в межах загальної психології, військової психології, інженерної психології, психології праці, психології спорту та психофізіології (Л.М. Аболін, І.Ф. Аршава, О.А. Блінов, Б.Х. Варданян, М.І. Дьяченко, П.Б. Зільберман, Є.П. Ільїн, М.С. Корольчук, В.М. Крайнюк, П.П. Криворучко, Г.С. Нікіфоров, А.Є. Ольшаннікова, С.М. Оя, В.О. Пономаренко, Т. Рібо, В.В. Стасюк, О.Я. Чебикін, О.А. Чернікова та ін.). Лише в останні роки проблема емоційної стійкості почала розглядатися в більш широкому професійному просторі професій системи «людина-людина» (лікаря, педагога, практичного психолога, соціального педагога). Звертаючись до визначення поняття «емоційна стійкість» слід зазначити, що за наявності великої кількості різноманітних підходів до його визначення – йдеться про здатність індивіда протистояти тим емоціогенним подразникам, які можуть негативно впливати на перебіг діяльності та зберігати власну працездатність.

Зазначені вище стресові фактори мають значний вплив на психологічне благополуччя та психічне здоров'я особистості, зокрема й студентів – майбутніх психологів. Крім того, саме студентське середовище належить до таких, в яких різного роду перевантаження та вимоги виступають у всьому різноманітті. З іншого боку, саме в цей період формується особистість майбутнього фахівця–психолога, психологічне благополуччя та стан психічного здоров'я якого безпосередньо впливає на успішність його професійної діяльності та стиль життя в цілому, а отже набуває високого суспільного значення.

Феномену психологічного благополуччя присвячено роботи значної кількості науковців: Т. Бен-Шахар, Д. Гілберт, Е. Дайенер, Е. Десі, Д. Канеман, Н. Каргіна, С. Любомирська, Р. Райан, М. Селігман та ін.

Надзвичайно важливу роль у збереженні психологічного благополуччя студентів – майбутніх психологів відіграє, на нашу думку, емоційна стійкість, яка, слід наголосити, є водночас і чинником, і проявом або показником психологічного благополуччя. Для збереження та відновлення

психологічного благополуччя необхідним є уміння утримувати та віднаходити емоційний баланс, здатність виражати свої емоції, при цьому усвідомлювати їх та вміти ними керувати, а також оптимізувати власну діяльність й поведінку у складних емоційно напружених умовах.

Професія психолога сьогодні все більше привертає увагу не тільки вітчизняних науковців, але й пересічних громадян нашої держави. Водночас постійно збільшується попит на різні види психологічних послуг мало не в усіх сферах суспільної діяльності. Констатуємо, що постійно зростають вимоги до якості підготовки практичних психологів у закладах вищої освіти. Таке зростання вимог стосується перш за все професійно важливих якостей, а також «hard skills» й «soft skills» особистості фахівця–психолога. Тож перед закладами вищої освіти постає завдання забезпечення оптимізації розвитку проактивної, емоційно стійкої особистості студента – майбутнього психолога, здатної дбати про власне психологічне благополуччя та психічне здоров'я, адаптуватися у постійно змінюваних умовах та бути успішною у професіогенезі.

УДК 159.9
Астафієва О.О.
студ. гр. СНз-110 НУ «Запорізька політехніка»

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ В СІМ'Ї МІЖ БАТЬКАМИ ТА ДІТЬМИ

Розвиток та підтримка емоційного зв'язку між батьками та дітьми створює основу для здорових та стабільних взаємин. Взаємність, повага та взаєморозуміння відіграють важливу роль у взаємовідносинах між батьками та дітьми, сприяючи гармонії та розвитку.

Чіткі правила та границі дозволяють створити безпечне та стабільне середовище в родині, що сприяє взаєморозумінню та взаємоповазі. Спільне проведення часу, занять та подій підвищує сприятливість взаємних відносин, сприяючи покращенню комунікації та підтримки. Гейді Муркофф та Шерон Мейзел у своїй книзі «Що очікувати, коли ви очікуєте» дають поради щодо встановлення правил та меж для дітей. Вони рекомендують використовувати позитивний підхід, пояснювати правила та давати дітям можливість вибору.

Сприяння відкритому та довірливому спілкуванню між батьками та дітьми дозволяє вирішувати конфлікти та проблеми, підвищуючи рівень взаєморозуміння. Підтримка розвитку самостійності та відповідальності в дітях сприяє покращенню їхніх взаємовідносин з батьками та взаємному довірі. Гарвілл Гендрікс підкреслює значення емпатичного слухання та розуміння потреб партнера.

Використання позитивного підкріплення та заохочення дитячих досягнень та зусиль сприяє підвищенню самооцінки та покращенню взаємин. Врахування індивідуальних особливостей та потреб кожного члена сім'ї дозволяє створити сприятливу та підтримуючу атмосферу в родині. Взаємна підтримка та допомога між батьками та дітьми сприяє почуттю об'єднаності та важливості кожного члена сім'ї. Встановлення регулярного спілкування між батьками та дітьми допомагає зберегти зв'язок та відкритість у взаємовідносинах. Уважне сприйняття емоційного стану та почуттів кожного члена родини сприяє створенню сприятливого клімату в сім'ї.

Спільний розподіл обов'язків та відповідальності допомагає підтримувати баланс та гармонію в родинних відносинах. Важливе уважне врахування інтересів та потреб кожного члена родини сприяє побудові позитивних та взаємовигідних взаємин. Заснована на повазі та взаєморозумінні повага до індивідуальності кожного члена сім'ї сприяє підтримці гармонійних відносин.

Важливість дітей та батьків знаходити компромісні рішення в конфліктних ситуаціях для забезпечення взаєморозуміння та гармонії в сімейному житті. Підтримка позитивного співробітництва та спільних цілей у сім'ї сприяє підвищенню ефективності комунікації та взаєморозуміння. Активна підтримка та відзначення важливих подій та досягнень кожного члена родини сприяє почуттю важливості та приналежності до сім'ї.

Важливість навчання дітей та батьків ефективним способам вирішення конфліктів, що дозволяє уникати конфліктів та сприяє збереженню гармонії в родині. Рудольф Дрейкурс наголошує на важливості позитивної дисципліни, яка фокусується на навчанні, а не на покаранні.

Розвиток сприятливого та позитивного клімату у сімейному оточенні сприяє зростанню взаємоповаги та взаєморозуміння між батьками та дітьми. Навчання дітей та батьків розуміти почуття та потреби одне одного сприяє покращенню спілкування та підтримки у сімейних відносинах.

Забезпечення здорового фізичного та емоційного середовища у сім'ї, що сприяє загальному благополуччю та розвитку всіх членів родини. Навчання дітей та батьків відповідальності за свої вчинки та слова сприяє формуванню здорових та стійких відносин у сім'ї.

Спільні заходи, хобі та інтереси, які стимулюються усіма членами родини, сприяють зближенню та покращенню взаємовідносин. Створення умов для особистісного розвитку кожного члена сім'ї, що сприяє взаємному зростанню та взаємопідтримці. Важливість розуміння та визнання потреб кожного члена родини, що сприяє формуванню та збереженню здорових та міцних відносин.

УДК 159.9
Бакута Т.Ю.
студ. гр. СНз-113м НУ «Запорізька політехніка»

ПОНЯТТЯ ПРОКРАСТИНАЦІЇ У КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Постійні зміни, рух, спілкування у соціумі з великою кількістю людей (вдома, на роботі, у месенджерах, соціальних мережах та ін.) – все це ознаки динамічності соціально-економічної сфери, політичної ситуації у всьому світі. Така рухливість багатьох (майже усіх) сфер життя змушує особистість щодня вирішувати безліч проблем як побутових, так і більш глобальних. Подібний спосіб існування вимагає від людини залучення внутрішніх ресурсів: для досягнення мети, виконання поставлених цілей, для подолання багатьох негативних зовнішніх впливів, для саморегуляції та самовдосконалення. Тобто залучається емоційна сфера індивіда. А отже постає питання вивчення емоційного інтелекту.

Як зазначає М.О. Журавльова, сьогодні науковці разом із інтелектом, талантом, емоціями виділяють ряд здібностей, які допомагають людині комунікувати з іншими у соціумі на основі розуміння власних емоцій та почуттів, вмінні їх контролювати. Також важливим є розуміння емоцій інших. Саме така система здібностей отримала назву «Емоційний інтелект» [1]. В Україні сьогодні, як ніколи, набувають актуальності питання збереження психічного здоров'я людей, їхньої здатності до адаптації. За Н.А. Кулик та Л.Л. Гільовою, глибока соціальна, політична, економічна та духовна кризи провокують психічне напруження у людей різного віку та статі. Однак також і стимулюють особистість відшукувати та використовувати внутрішні та зовнішні ресурси для пристосування у важких умовах сьогодення [3]. Емоційний інтелект – це важливий аспект людської інтелігентності, тактовності та емпатії. Не можна знехтувати той факт, що така здатність індивіда, як розпізнавання, контроль та ефективне вираження своїх почуттів впливає на поведінку загалом. Відповідно, важливим при соціальній комунікації є вміння підтримувати здорові міжособистісні відносини – розуміння емоцій інших, відчуття їхніх переживань. Тобто, такі чинники, як самосвідомість, саморегуляція, соціальна компетентність, емпатія – це такі внутрішні ресурси людини, які допомагають ефективно спілкуватися та адаптуватися до соціальних норм, цінностей та контекстів.

Сьогодні, в умовах війни, емоційний інтелект виявляється як значущий чинник адаптації у внутрішньо переміщених осіб у плані подолання прокрастинації та ефективного управління їхнім часом та ресурсами у нестабільних умовах. За результатами теоретико-методологічного аналізу Ю.В. Рудоманенко, з'ясовано, що у сучасній науковій психології досі немає

єдиного уявлення про структуру прокрастинації, так само як і чіткої дефініції цього феномену. В основному прокрастинація трактується як схильність до відкладання важливих рішень та діяльності, що спричинює життєві проблеми і болісні психологічні ефекти, що не кращим чином впливає на психічне здоров'я людини [7]. Дуже багато людей змушені залишити власні домівки, переїхати в інше місто або країну. Внутрішньо переміщені особи через війну зіштовхуються з численними викликами та стресами: втрата домівки, розриви у родинних зв'язках, економічні труднощі, а також психологічні та емоційні проблеми. Вони часто переживають тривогу, депресію, травми. У таких людей прокрастинація може бути поширеною проблемою. Адже багато хто ніби не живе в реальності, тут і зараз, а чекає, як складеться життя у майбутньому, після закінчення війни. Саме тому частина внутрішньо переміщених осіб відкладає планування, виконання певних життєвих сценаріїв на «потім». Як зазначає Н. Назаук, мобільність, висока самоорганізація, внутрішня мотивація є затребуваними характеристиками особистості. Однак зростає тенденція до неорганізованості, виплеску негативних почуттів та емоцій, багато хто тяжіє до синдрому відкладеного життя («…от повернемося додому, тоді все зробимо…», «…зараз не час розслаблятися, війна закінчиться, тоді…» і под.), тяжіння до віктимності та прокрастинації, згідно з якою людина постійно відкладає прийняття рішень та виконання завдань на невизначений термін [5]. Сильний фактор для розвитку прокрастинації – страх перед майбутнім. Відчуваючи невизначеність власного життя, внутрішньо переміщені особи часто відкладають на завтра планування того ж таки власного життя.

Пов'язуючи емоційний інтелект із прокрастинацією, слід зазначити, що люди з низьким рівнем емоційного інтелекту можуть відчувати більший рівень стресу від невиконаних завдань, що, в свою чергу, може призвести до відкладання їх виконання. Однак люди з розвиненим емоційним інтелектом можуть краще оцінювати наслідки своїх дій та раціонально обирати, яким чином виконати поставлене завдання, що допомагає їм подолати прокрастинацію.

Таким чином, можна стверджувати, що розвиток емоційного інтелекту може сприяти зменшенню прокрастинації шляхом покращення саморегуляції, управління стресом, планування та прийняття рішень. Вивчення та розвиток емоційного інтелекту у групі внутрішньо переміщених осіб може сприяти їхній психологічній стійкості, покращенню самопочуття та здатності до адаптації та метаорієнтованості, до нових умов життя після війни. Такий підхід сприяє створенню більш сприятливого середовища для їхньої успішної реінтеграції у суспільство та побудови стійкого майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Журавльова Л. П. Емоційний інтелект як проблема психологічних досліджень / Л. П. Журавльова // Наука і освіта. – 2009. – №1-2. – С. 57-61.

2. Зарицька В. В. Соціально-психологічні чинники розвитку емоційного інтелекту / В.В. Зарицька // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Психологія. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – Вип. 2. – С. 19–22.

3. Кулик Н. А. Емоційний інтелект: аналіз сучасних західних досліджень / Н. А. Кулик, Л. Л. Гільова // Проблеми сучасної психології. – 2018. – Вип. 39. – С. 79-90.

4. Могиляста С. М. Аналіз теоретичних підходів до дослідження емоційного інтелекту особистості / С. М. Могиляста // Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Т. VI : Психологія обдарованості. – Вип. 14. – Київ; Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. – С. 362–369.

5. Назарук Н. Проблема вивчення прокрастинації у психології / Н. Назарук // Вісник Львівського університету. Серія: Психологічні науки. – Вип. 14. – 2022. – С. 48-54.

6. Подофєй С. О. Емоційний інтелект особистості й особливості його становлення / С. О. Подофей // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки» – 2019. – № 1. – С. 260-265.

7. Рудоманенко Ю. Психологічні особливості прокрастинації особистості: позитивні та негативні прояви і наслідки : дис...на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія, 05 Соціальні і поведінкові науки / Ю. Рудоманенко; наук. кер. М. Й. Казанжи. – Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2023. – 271 с.

8. Стасюк М. М. Теоретичний аналіз впливу емоційного інтелекту на процес соціальної адаптації / М. М. Стасюк // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Психологія. – 2017. – Вип. 5. – С. 158-169.

УДК 159.923

Бурлакова І.А.[1], Дейнега М.В.[2]
[1] д-р психол. наук, проф. НУ «Житомирська політехніка»
[2] студ. гр. СНз-113м НУ «Запорізька політехніка»

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СПОСОБІВ ПОДОЛАННЯ СТРЕСУ У ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Працівники закладів вищої освіти (ЗВО) стикаються з багатьма стресовими ситуаціями та викликами у своїй професійній діяльності. Високе емоційне навантаження, необхідність постійної взаємодії з учасниками

освітнього процесу та управлінськими структурами - усе це призводить до розвитку професійного стресу, емоційного вигорання та психологічного неблагополуччя [4].

Ефективні копінг-стратегії дозволяють викладачам справлятися з труднощами, зберігати психічне здоров'я та працездатність. Неадекватні ж копінг-стратегії можуть погіршувати ситуацію і призводити до негативних наслідків [1].

Психологічний аналіз копінг-стратегій працівників ЗВО актуальний з кількох причин:

1. Виявлення найбільш поширених стресових факторів та копінг-стратегій дозволить розробити програми психологічної підтримки та профілактики професійного вигорання.

2. Результати такого аналізу можуть бути використані для покращення психологічного клімату в закладах вищої освіти та налагодження ефективної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу.

3. Розуміння індивідуальних копінг-стратегій викладачів дасть можливість надавати персоналізовану психологічну допомогу в подоланні професійних криз і труднощів.

4. Порівняння копінг-стратегій на різних етапах професійної кар'єри викладача допоможе виявити фактори ризику та періоди, коли потрібна підвищена увага до психологічного стану педагогічних працівників [2].

Таким чином, психологічний аналіз копінг-стратегій викладачів є важливим для збереження психічного здоров'я, підвищення ефективності роботи ЗВО та загалом покращення якості освітнього процесу.

Копінг-стратегії – це стійкі зусилля індивіда, спрямовані на подолання стресових ситуацій або пом'якшення їх негативного впливу [1]. Вони можуть бути адаптивними (ефективно знижують стрес) або неадаптивними (призводять до порушення адаптації).

У психології існують різні концепції копінгу. Найбільш відома модель Р. Лазаруса та С. Фолкман (1988 рік) поділяє копінг-стратегії на:

- Проблемно-орієнтовані (активні зусилля по зміні ситуації).
- Емоційно-орієнтовані (регулювання емоційної реакції на ситуацію).
- Стратегії уникнення.

Згідно з результатами багатьох емпіричних досліджень, викладачі найчастіше використовують емоційно-орієнтовані копінг-стратегії та стратегії уникнення, ніж проблемно-орієнтовані [3]. Типовими неадаптивними копінг-стратегіями є придушення емоцій, заперечення проблеми, відволікання на інші справи. З віком та збільшенням педагогічного стажу зростає частка емоційно-орієнтованих копінг-стратегій.

Водночас викладачі, які більш схильні до проблемно-орієнтованого копінгу (активний аналіз ситуації, пошук інформації, планування дій),

демонструють нижчий рівень професійного стресу та емоційного вигорання [4].

Важливими факторами, що впливають на вибір копінг-стратегій викладачами, є: особистісні риси, рівень стресостійкості, професійна самооцінка, сімейна ситуація, психологічний клімат у колективі тощо.

Таким чином, викладацька діяльність - це безперервний виклик, де кожен новий день приносить складні ситуації та вимагає від викладачів ЗВО максимальної віддачі, стійкості духу та професіоналізму [2]. У цьому безупинному потоці стресових чинників, конфліктів і непередбачуваних обставин надзвичайно важливим є вміння викладача протистояти труднощам та зберігати психологічну рівновагу.

У пошуках ефективних шляхів подолання професійних криз та випробувань ми звернулися до дослідження копінг-стратегій – тих внутрішніх ресурсів і підходів, які допомагають людині долати перешкоди та зміцнювати свою життєву позицію [3]. Як виявилося, вибір адекватних копінг-стратегій є ключем до психологічного благополуччя викладачів та запорукою плідної роботи.

Проблемно-орієнтовані копінг-стратегії, засновані на активному аналізі ситуації, пошуку інформації та плануванні дій, виявилися найбільш адаптивними та корисними для викладачів. Ті викладачі, які демонстрували схильність до цих стратегій, відчували менший професійний стрес та емоційне вигорання [4]. Натомість домінування емоційно-орієнтованих і стратегій уникнення створювало ризики для психологічного благополуччя викладачів.

Важливим відкриттям стало те, що з віком та набуттям педагогічного досвіду частка неадаптивних емоційно-орієнтованих копінг-стратегій серед викладачів зростає. Це яскраво засвідчує необхідність посиленої уваги до психологічної підтримки викладачів ЗВО на різних етапах професійної кар'єри.

Осягнувши глибинні чинники, що визначають вибір копінг-стратегій викладачами ЗВО, ми виявили, наскільки цей вибір залежить від індивідуальних рис особистості, її стресостійкості, професійної самооцінки, сімейної ситуації та психологічного клімату в педагогічному колективі. Відтак, формування конструктивних копінг-навичок має здійснюватися комплексно, з урахуванням усіх цих аспектів.

Отож, проведене дослідження стало потужним поштовхом для розроблення ефективних програм психологічного супроводу викладачів ЗВО, на шляху професійного становлення. Адже лише збагативши свій інструментарій адаптивними копінг-стратегіями, викладач зможе впевнено долати життєві негаразди, зберігаючи емоційну рівновагу та відданість своєму високому покликанню - плекати розуми та серця майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карамушка Л. М., Снігур Ю. С. Копінг-стратегії: сутність, підходи до класифікації, значення для психологічного здоров'я особистості та організації // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2020. Т. І. Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія / за ред. С. Д. Максименка, Л.М. Карамушки. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Вип. 55. – С. 23-30.

2. Цвєткова Н. А. Типові копінг-стратегії педагогів на різних етапах професійної кар'єри / Н. А. Цвєткова, І. А. Мартинюк // Психологія: реальність і перспективи. – 2021. – Вип. 16. – С. 198-205.

3. Матвієнко О. В. Дослідження копінг-стратегій вчителів загальноосвітніх навчальних закладів / О. В. Матвієнко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. – 2017. – Вип. 2. – С. 117-122.

4. De Beer L. T. Work overload, burnout, and psychological ill-health symptoms: A three-wave mediation model of the employee health impairment process / L. T. De Beer, J. Pienaar, S. Rothmann // Anxiety, Stress, & Coping. – 2016. – 29(4). – Pp. 387-399.

УДК 615.851:78

Василькова А.О.[1], Бондаревич І.М.[2]

[1] студ. гр. СН-113м НУ «Запорізька політехніка»

[2] канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФЕНОМЕН МУЗИКОТЕРАПІЇ

Музика відтворює ритм нашого життя, переплітаючись з усіма його проявами від самого народження до останніх днів. Вона відображається у різних звуках та ритмах: в материнських колискових, співі пташок, дзюрчанні води, голосах та звучанні музичних інструментів. Кожен з цих звуків та мелодій має свій власний вплив на наш стан та самопочуття.

Деякі вчені вважають, що спів був першою формою спілкування людей, а музика – відображенням їхніх почуттів.

Музика відіграє важливу роль у нашому житті, будучи не лише мистецьким твором, але й джерелом натхнення та лікувальним інструментом, викликаючи сильні емоції та враження, а також навіюючи ідеї та роздуми. Музика має унікальні можливості впливу на внутрішній світ людини, що використовуються музикотерапією.

Австрійська професійна асоціація музикотерапевтів визначає музичну терапію як «усвідомлене і сплановане лікування людей з фізичними, психічними, інтелектуальними і соціальними розладами та зі станами страждання, спрямоване на пом'якшення або усунення симптомів, зміни у хворобливих установках і проявах поведінки та підтримання чи відновлення здоров'я.

Тож за концепцією музикотерапія орієнтована на широкий спектр потреб клієнта: дефіцити, розлади та проблеми особистості, а також, компетенції та ресурси. Будучи комплексним психологічним феноменом, музикотерапія об'єднує в собі елементи музичної творчості, емоційної реакції та терапевтичного впливу на психіку людини. І це забезпечує надійність, що має важливе значення у сучасній психотерапії.

Музикотерапія актуалізує самосприйняття і самовираження людини. В цьому ж напрямку працюють сучасні методи гештальт-терапії, психоаналізу, когнітивно-поведінкової терапії, що допомагають людям з різними психічними проблемами знаходити шлях до самопізнання та здоров'я.

Музика в музикотерапії є провідним інструментом для вираження та сприйняття емоцій, підсилення позитивного ставлення до самого себе й навколишнього середовища, а також для стимуляції когнітивних та моторних функцій [3]. В межах комплексного підходу музикотерапія ефективно використовується в практиці психологічної допомоги та розвитку особистості. Сама ця терапія спрямована до накопичення позитивних психологічних змін у людини та може бути гарним підтримуючим засобом в роботі з різними психічними розладами. Доведено, що вона сприяє підсиленню самопідтримки, зниженню рівня стресу, а також покращенню самосприйняття та соціальної адаптації [5].

Подальше вивчення музикотерапії, як психологічного феномену, складає фундамент розробки методик, які можуть бути корисними в практиці психотерапії. Адже потреба в пошуку ефективних психотерапевтичних підходів залишається актуальною.

Музикотерапія вже використовується у якості ефективної додаткової терапії для поліпшення результатів у лікуванні різних психічних і фізичних захворювань. Маючи широкий спектр сфер застосування, вона є складовою терапії в лікуванні різних психічних розладів; у зменшенні симптомів депресії, тривоги та стресу, сприяє покращенню настрою та загального рівня психологічного благополуччя, зниженню рівня страху [2; 6].

Дослідники засвідчують користь музикотерапії у реабілітації пацієнтів з неврологічними захворюваннями, такими як інсульт чи хвороба Паркінсона [4], а також в реабілітації дітей з аутизмом, поліпшуючи їх комунікативні навички та соціальну взаємодію [1]. Також музикотерапія є ефективним

засобом відновлення функцій після травм головного мозку та підтримки психологічного стану пацієнтів під час реабілітації.

Широкий спектр використання музичної терапії як окремо, так і в сукупності з іншими видами терапії може покращити результати лікування різних захворювань і патологічних станів. Зазначене актуалізує суміжні дослідження аспектів музикотерапії в галузі психотерапії, психології, медицини, музикознавства, педагогіки, філософії тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Біла І. Музикотерапія в реабілітації дітей з аутизмом / І. Біла // Медичні перспективи. – 2018. – № 23(2). – С. 68-73.
2. Богачкова Н. Ефективність музикотерапії в лікуванні тривожних розладів / Н. Богачкова // Вісник психіатрії та психотерапії. – 2016. – № 14(4). – С. 74-79.
3. Клименко Т. Психологічні аспекти застосування музикотерапії у практиці психолога / Т. Клименко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Педагогічні науки». – 2018. – № 23(2). – С. 144-149.
4. Клочко І. Музикотерапія в реабілітації пацієнтів з неврологічними захворюваннями / І. Клочко // Український неврологічний журнал. – 2019. – № 27(3). – С. 60-64.
5. Кравчук М. Психологічні аспекти музикотерапії у роботі з особами з різними психічними розладами / М. Кравчук // Психологічні науки: проблеми і пошуки. – 2017. – № 42. – С. 67-72.
6. Орленко О. Музикотерапія як метод психокорекції в лікуванні різних форм психічних розладів / О. Орленко // Український вісник психоневрології. – 2017. – № 25(1). – С. 56-60.

УДК 111

Голубятникова Л.С.[1], Бондаревич І.М.[2]
[1] студ. гр. СН-110 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я» В УМОВАХ ВІЙНИ

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, психічне здоров'я людини це важлива, якщо не найголовніша частина життя та благополучного стану людини. Саме психічне здоров'я є тим фундаментом, що дозволяє людині долати несприятливі обставини, опановувати стрес і

розвиватись: «Психічне здоров'я є фундаментальною основою для нашої колективної та індивідуальної здатності мислити, переживати емоції та взаємодіяти один з одним, заробляти на життя й насолоджуватися ним» [1].

Зазвичай здоров'я, і у тому числі психічне здоров'я пов'язують з відсутністю хвороби. Психічне здоров'я зокрема маркується можливістю проводити позитивні емоції, критично мислити, активно діяти. Проте, важливо зазначити, що в концепції ВООЗ застосовано не тільки індивідуальний, а й соціальний підхід до психічного здоров'я, що формує погляд на психічне здоров'я як на серйозний виклик індивіду, громадам та суспільству у всьому світі, адже дотичними до проблеми психічного здоров'я є і права людини, і якість умов її життя і праці тощо.

Фактори, що впливають на психічне здоров'я можуть бути обумовлені як особистими траєкторіями життя людини, так і соціальними катаклізмами також. Очевидно, що фактор війни сьогодні здійснює потужний негативний вплив на психічне здоров'я українців внаслідок агресивного нападу збройних сил РФ на суверенну державу Україна. Цей вплив стосується не тільки тих українців, які прийняли рішення не виїжджати і піддаються ракетним атакам з боку російської армії, а й тих, хто вимушений був тікати з рідної домівки внаслідок окупації, руйнування житла, чи внаслідок потенційної загрози життю внаслідок окупації. Війна є соціальним катаклізмом, який захоплює великі маси людей, внаслідок чого значно посилюється його руйнівний вплив.

Впродовж першого півріччя війни українські науковці [2] почали вивчати можливі кореляції змісту поняття «психічного здоров'я» в умовах війни, оскільки саме психічне здоров'я продовжує залишатись тим ресурсом, завдяки якому ми можемо прийняти всі виклики, вийти переможцями і розвинути себе. Так, Л.М. Карамушка зауважує що основними складовими «психічного здоров'я особистості в умовах війни є: 1) здатність справлятися з повсякденними стресами життя в умовах війни; 2)здатність налагоджувати стосунки з людьми в умовах війни; 3) здатність ефективно працювати на допомогу своїй організації, громаді та суспільству в умовах війни; 4) здатність реалізувати свої здібності в умовах війни» [2]. Фактично, йдеться про алгоритм впорядкування свого життя в кризових умовах шляхом налагодження своєї діяльності. Звернімо увагу, що алгоритм побудовано на базовому діяльному фундаменті особистості – «тут і зараз» й на декількох рівнях: внутрішньо особистісному, міжособистісному, і соціальному. Війна занурює людину в негативні стани: стрес, депресія дошкуляють багатьом людям. В таких умовах психічне здоров'я людини все більше потрапляє до зони відповідальності самої людини: чи зможе вона організувати свій побут в критичних умовах, аби відновлювати свої сили?; чи буде залишатись відкритою до спілкування з іншими людьми?; чи буде відчувати свою

затребуваність у спільній турботі за перемогу чи у певній суспільній задачі?; чи знайде своє призначення в нових обставинах? У будь-якому разі налаштування здорових власних соціальних комунікацій залишається засадничим у справі збереження власного психічного здоров'я в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. World Health Organization. «Mental health: strengthening our response». - Mode of access: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response [date of access : 11.03.2024].

2. Карамушка Л. М. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати : Метод. рекомендації / Л.М. Карамушка – Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2022. – 52 с.

УДК 159.9
Гончарова А.І.
студ. гр. СНз-113м НУ «Запорізька політехніка»

ВІДВІДУВАННЯ ГУРТКА «ЛЕГО-КОНСТРУЮВАННЯ» ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК РЕСУРС ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У контексті воєнних конфліктів важливість психічного розвитку та соціально-психологічної підтримки дітей дошкільного та молодшого шкільного віку набуває особливого значення. Воєнні події часто супроводжуються стресом, тривогою та навіть травматичними подіями, які можуть суттєво вплинути на психологічний стан дітей. В цих умовах забезпечення належної підтримки та стимулювання психічного розвитку стає важливим завданням для їхнього здоров'я і добробуту.

Діти дошкільного та молодшого шкільного віку є особливо вразливою групою в умовах війни. На цьому етапі розвитку вони формують свою ідентичність, навчаються спілкуватися та взаємодіяти з оточуючим світом. Втім, воєнні події можуть перешкодити їхньому нормальному розвитку, порушуючи психологічну стійкість та соціальну адаптацію.

Саме тому важливо забезпечити дітям не лише матеріальні, але й психологічні ресурси для подолання стресу та травматичних наслідків воєнного конфлікту. Глибоке розуміння та належне врахування їхніх потреб у психічному розвитку і соціально-психологічній підтримці є важливими

кроками на шляху до забезпечення стабільності та добробуту для майбутніх поколінь в умовах війни.

Мета дослідження полягає у вивченні впливу участі в гуртку «Лего-конструювання» на психічний розвиток та соціально-психологічну підтримку дітей під час воєнного конфлікту. Основною метою є розкриття та уявлення про те, як цей вид діяльності може сприяти покращенню психологічного стану дітей у таких стресових ситуаціях, а також як він може впливати на їхнє соціальне функціонування та взаємодію зі світом.

Дослідження має на меті виявити, чи може участь у гуртку «Лего-конструювання» допомогти дітям у подоланні стресу, пов'язаного з війною, та побудові позитивних соціальних взаємовідносин. Це передбачає аналіз впливу даної форми занять на розвиток креативності, просторового мислення та здатності до співпраці, а також оцінку її впливу на зменшення рівня тривоги та покращення емоційного стану дітей.

Таким чином, мета дослідження полягає в розумінні та визначенні потенційного значення гуртка «Лего-конструювання» як ресурсу для психічного розвитку та соціально-психологічної підтримки дітей під час воєнного конфлікту, з метою надання рекомендацій для практичного застосування цього підходу у роботі з дітьми в умовах кризових ситуацій.

Методологія дослідження включатиме декілька етапів для комплексного вивчення впливу гуртка «Лего-конструювання» на психічний стан та соціально-психологічну адаптацію дітей під час воєнного конфлікту.

1. Вибір дослідницького контексту.
2. Визначення вибіркової групи.
3. Розглядаються різноманітні показники, такі як вік, стать, соціальний статус тощо, для забезпечення репрезентативності вибірки.
4. Спостереження.
5. Опитування.
6. Аналіз результатів.
7. Інтерпретація результатів.
8. Формулювання висновків та рекомендацій.

Тема впливу відвідування гуртка «Лего-конструювання» дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку як ресурсу психічного розвитку та соціально-психологічної підтримки під час війни має низку важливих значущих аспектів:

1. Психологічне благополуччя дітей: участь у гуртку «Лего-конструювання» може допомогти дітям зберегти психологічне благополуччя під час війни. Це особливо важливо, оскільки діти можуть переживати стрес, тривогу та нестабільність через небезпечну ситуацію в країні.

2. Сприяння творчому розвитку: гурток «Лего-конструювання» сприяє розвитку творчих здібностей дітей. Це може бути особливо корисно в умовах війни, коли діти потребують способів виразити свої емоції та думки.

3. Формування навичок співпраці та комунікації: участь у гуртку може навчити дітей співпрацювати, ділитися думками та взаємодіяти з іншими. Це може бути особливо корисно в умовах війни, коли соціальна підтримка та співпраця стають важливими аспектами.

4. Створення безпечного простору для виразу емоцій: гурток може стати місцем, де діти вільно можуть виражати свої почуття та емоції, що є особливо важливим у військовий час, коли вони можуть переживати страх та тривогу.

5. Підтримка родинного середовища: участь у гуртку може позитивно вплинути на родинне середовище, допомагаючи батькам впоратися зі стресом та підтримуючи їхні діти у важкий час.

Отже, ця тема має важливе значення для забезпечення психологічної підтримки та психічного розвитку дітей під час війни, а також сприяє формуванню позитивного середовища для їхнього зростання та розвитку.

УДК 159.9
Донець О.Р.
студ. гр. СН-110 НУ «Запорізька політехніка»

ТРИВОЖНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Тривожність – це все більш поширена проблема в сучасному світі. Це комплексний стан, що характеризується емоційною нестійкістю, підвищеним збудженням та настороженістю. Коли тривожність стає надмірною, вона може суттєво ускладнювати життя та негативно впливати на поведінку особистості, що в свою чергу, негативно відбивається на взаєминах з оточуючими, створюючи бар'єри спілкування та породжуючи відчуття самотності.

Тема тривожності й досі не втрачає своєї актуальності та залишається одним із пріоритетних напрямків досліджень у психології. Серед науковців, які зробили значний внесок у вивчення цього феномену, можна виділити таких видатних особистостей, як: З. Фрейд, К. Хорні, Е. Фром, Ч. Спілберг, К. Роджерс, Ф. Перлз, Р. Мей, Г. Салліван, Е. Еріксон та ін.

Тривожність – функціональний стан, що характеризується цілеспрямованим посиленням сенсорної уваги та моторного напруження в умовах ймовірної небезпеки. Це явище лежить в основі адекватної реакції на страх, мобілізуючи організм [2].

У 1926 році З. Фрейдом була опублікована монографія «Гальмування, симптоми, тривога», де вперше він виокремив стан тривожності як емоційний стан, що включає в себе відчуття невизначеності, невпевненості та безпорадності.

З. Фрейд описував три різновиди тривожності:

1. Реалістична тривожність – страх перед реальними та ймовірними подіями.

2. Невротична тривожність – страх перед несвідомими імпульсами.

3. Моральна тривожність – страх порушення цінностей та моральних кодексів.

Згідно з думкою К. Хорні, коріння тривожності сягає раннього дитинства, а саме стосунків з батьками. Нестача уваги, любові та турботи з їхнього боку може призвести до формування у дитини негативних емоцій: гніву, обурення, відчуття емоційного відторгнення. Залежність від дорослих змушує дитину пригнічувати ці емоції, що несе ризик для її психологічного розвитку. Витіснені емоції не зникають безслідно. У дорослому віці вони можуть проектуватися на інші міжособистісні стосунки, роблячи їх нестабільними, конфліктними або навпаки, сповненими залежності та емоційної незрілості.

Тривожність будучи складним психологічним явищем, виконує дві основні функції: захисна функція - тривожність може допомогти передбачити ймовірну небезпеку, мобілізуючи ресурси для її подолання; мотиваційна функція - незначний рівень тривожності може стимулювати мотивацію до досягнень, роблячи людину більш сфокусованою на цілі [1].

Розрізняють два типи тривожності за рівнем усвідомленості: прихована тривожність – не усвідомлюється людиною повністю або частково, і може проявлятись як необґрунтований спокій або нетипові для людини дії; неприхована тривожність – усвідомлюється людиною і виражається в тривожних станах і специфічній поведінці.

Ч. Спілберг описував два типи тривожності: ситуативну та особистісну. Ситуативна тривожність – тимчасовий стан, що виникає у відповідь на конкретну стресову ситуацію. Її можна вважати нормальною реакцією на небезпеку. Особистісна тривожність – це стійка риса особистості, яка характеризується схильністю до підвищеного рівня тривожності в різних ситуаціях.

На думку К. Роджерса тривожність виникає через розбіжність між «Я-реальним» та «Я-ідеальним». Коли «Я-реальне» істотно відрізняється від «Я-ідеального», може призвести до тривожності. Людина відчуває цю розбіжність як внутрішню напруженість та скутість.

Е. Фромм, відомий психолог, стверджував, що відчуття відчуженості лежить в основі тривожності та внутрішнього занепокоєння. Ця відчуженість

виникає коли людина усвідомлює себе як ізольовану особистість безпорадну перед могутніми силами природи та суспільства.

Ф. Перлз описує тривожність як розрив між теперішнім моментом («зараз») і уявним майбутнім («тоді»). Він стверджує, що тривожність змушує людину зациклюватися на майбутньому, постійно плануючи, репетируючи та прогнозуючи можливі події. Ця зацикленість не лише заважає людині усвідомити та повноцінно прожити теперішній момент, але й робить її менш відкритою до нових можливостей.

Р. Мей у своїх дослідженнях виокремив два типи тривожності: мобілізуючу та демобілізуючу.

1. Мобілізуюча тривожність характеризується помірним рівнем емоційного напруження, що стимулює активність та працездатність. Вона фокусує увагу, мобілізує ресурси організму та сприяє кращому зосередженню на завданні. Цей тип тривожності може бути корисним у ситуаціях необхідна мобілізація сил для досягнення мети.

2. Демобілізуюча тривожність, натомість, виражається у емоційному дискомфорті, астенії, ступорі та втраті інтересу до діяльності. Вона дезорганізовує поведінку та значно знижує працездатність. Цей тип тривожності може бути викликаний надмірним емоційним напруженням, травматичним досвідом або хронічним стресом.

Ключовим моментом у дослідженні проблеми тривожності є розуміння причин її виникнення. Фактори, що впливаю на виникнення та розвиток тривожності: проблеми взаємин дітей з батьками; міжособистісні конфлікти; негативний шкільний досвід; внутрішні конфлікти; психофізіологічні відхилення.

Отже, певний рівень тривожності притаманний усім людям, виконуючи важливу функцію мобілізації та адаптації до мінливих умов середовища. Проте, як надмірно високий, як і гранично низький рівні тривожності можуть суттєво ускладнювати процес соціалізації, особистісний розвиток, а також повноцінну діяльність та спілкування. Попри значну кількість досліджень, проведених представниками різних психологічних шкіл, проблема тривожності й досі зберігає свою актуальність та потребує подальшого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Волошок О. В. Психологічний аналіз проблеми тривожності особистості. / О.В. Волошок // Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць. – 2010. – № 10. – С. 120-128.

2. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник / В.Б. Шапар. – Харків : Прапор, 2007. – 640 с.

УДК 159.942:316.6
Zelenkova V.V.
stud. of CH-113m group NU "Zaporizhzhia Polytechnic"

CHARACTERISTICS OF THE CONCEPT TRAUMATIC SITUATION

The term “extreme situation” is characterized by such indicators as: suddenness and unexpectedness of occurrence; subjective perception of it as threatening life, health, well-being; creates conditions for maladjustment and disorganization of life; makes it impossible to satisfy the needs for self-realization. This, in turn, makes the situation or event stressful, intense, crisis and emergency, if the extreme conditions are long-term and of great intensity. There are many approaches to defining such extreme conditions in the scientific literature. For example, I. Golovskaya and D. Pocheptsova identify several approaches to defining extreme conditions [1, p. 55]: “1) extreme conditions are equated to emergency situations classified by the nature of the external environment; 2) extreme conditions requiring physiological or mental stress; 3) extreme conditions as a “person in a situation” system, where the conditions of the environment influence and the individual are considered as an integral system.” So, it is in extreme situations that a person experiences severe stress and is in a state of crisis. Human behaviour in extreme conditions is the body’s reaction to the arrival of stress factors in extreme situations, manifested in different forms.

A crisis state develops under the influence of internal processes, and external events can be its trigger” [2, pp. 15-16]. The author connects the crisis situation with intrapersonal experiences and reactions. She divides situational reactions into six types:

1) reaction of emotional imbalance (decrease in mood, predominance of negative emotions, narrowing of the circle of contacts and depth of contacts - they become more superficial and are partly of a formal nature);

2) pessimistic situational reaction (expressed primarily by a negative worldview, modification and restructuring of the value system, a steady decrease in the level of optimism, real planning gives way to gloomy forecasts, the imaginary uncontrollability of changing events or conditions causes a secondary decrease in self-esteem, a feeling of less reaction occurs against the background of an overestimation of one’s own possibilities, that is, exorbitant claims that do not meet personal capabilities, a situation of artificially exaggerated stress is created);

3) negative balance reaction (this is a situational reaction, the content of which is a rational summing up of life’s results, assessment of the path travelled, determination of real prospects for existence, comparison of positive and negative aspects of life extension);

4) situational reaction of demobilization (characterized by the most drastic changes in the sphere of contacts: refusal of habitual contacts or at least their significant limitation, causing a persistent, long-term and painful experience of loneliness, helplessness, hopelessness; there is also a partial refusal of activities, except for the most necessary established and the rules and requirements of society accepted by man);

5) situational reaction of opposition (characterized by an extra punitive position of the individual, expressed aggressiveness, sharply negative assessments of others and their activities; this reaction usually gradually fades away on its own, but in the case of depth and high intensity it requires the rapid adoption of adequate adaptation measures - in order to avoid a progressive deepening of the attitude personality.);

6) situational reaction of disorganization (basically contains an anxious component, as a result of which somatic vegetative manifestations are observed (hypertensive and vascular-vegetative crises, sleep disturbances). This reaction does not have a protective function, while all other types of situational reactions (including pessimistic) are psychological reactions protection, since they save mental energy, in one way or another, infringing on the real practical activity of the individual without violating the adaptation system as such) [2, pp. 15-16].

Today, the concept of experiencing traumatic events (the phenomenon of psychological trauma) is being actively developed. The term “psychosocial consequences of disasters” (V. Krasnov) is widely used [3, p. 19], which takes into account the interconnected set of negative changes in mental and psycho-emotional states, behavioural patterns of victims, the specifics of social interaction and functioning in society, feedback from the microsocial environment, which to a certain extent can be combined with the term “mental maladjustment”.

As a result of the influence of a traumatic situation, a person begins to experience both neurotic reactions and neuroses, as well as behavioural disorders. As Yu. Kazakov noted, “personal resistance to the pathogenic influence of a combat situation is formed in a person in the process of his individual socio-psychological development, adequacy of perception of reality, preservation of self-criticism, determination of the subjective true meaning of life and death, psychological readiness for any consequences. damage to mental health determines the generalized characteristic of a specific bipolarity of health boundaries - trauma based on the reserves of homeostasis, home kinesis and psychokinesis" [3, p. 27].

Consequently, psych traumatic situations act as the basis for the emergence of psych traumatic experiences as a condition characterized by the severity, duration, and repetition of negative psycho-emotional experiences, which can lead to clinical forms of mental, behavioural and adaptive disorders and mental functioning disorders. Studies of neuroses, reactive states, psychopathic and other neuropsychic disorders, in the origin of which a leading place is occupied by

traumatic experiences, make it possible to determine the range of such conditions. This is a state of dissatisfaction, melancholy, depression (sub depressive states), anxiety, fear, restlessness, uncertainty, helplessness (states of the phobic circle), emotional tension, as well as a complex set of states that arise due to the presence of internal conflict when a person faces excessive obstacles and difficulties.

REFERENCES

1. Holovs′ka I. H. Doslidzhennya ta korektsiya vplyvu ekstremal′nykh umov na emotsiynu sferu osobystosti / I.H. Holovs′ka, D.O. Pocheptsova // Habitus. - 2022. - Vypusk 38. - Pp. 54-58.

2. Zlyvkov V. L. Psykhodiahnostyka osobystosti u kryzovykh zhyttyevykh sytuatsiyakh / V.L. Zlyvkov, S.O. Lukoms′ka, O.V. Fedan. – K. : Pedahohichna dumka, 2016. – 219 s.

3. Kolesnichenko O.S. Zasady boyovoyi psykholohichnoyi travmatyzatsiyi viys′kovosluzhbovtsiv : monohrafiya / O.S. Kolesnichenko. – K. : FOP Brovin O.V., 2018. – 488 s.

УДК 364-787.34:364.632 (477.64)

Ковальчук М.С.[1], Кузьмін В.В.[2]

[1] студ. гр. СН-113 НУ «Запорізька політехніка»

[2] канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ РЕГУЛЯЦІЇ У ДІТЕЙ

Під час війни діти певною мірою стикаються з двома типами травматичних подій: несподіваними травматичними подіями та довгостроковими несприятливими подіями, що призводять до непродуктивних стратегій подолання труднощів. В результаті діти значно частіше, ніж їхні однолітки без досвіду перебування на війні, страждають від таких проблем, як тривожні розлади, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, дисоціативні розлади і поведінкові розлади (добровільна соціальна ізоляція, деперсоналізація, дереалізація, небажання розмовляти), поведінкові розлади (зокрема агресія, асоціальна і злочинна поведінка) [1].

Психічний розлад насправді є «нормальною реакцією на ненормальну подію». У цілому в Україні 75% дітей зазнали наслідків військових дій, що виявляються у порушенні сну, пам’яті, психоемоційної регуляції, що призводить до соціальної та психічної дезадаптації або у важких випадках – до психічних розладів.

Вплив травматичних подій на дітей залежить від багатьох чинників: особливостей ситуації, віку, психологічних особливостей дитини.

Незавершене формування психіки дітей, неспроможність контролювати емоційний стан, перевага підкоркових структур, зокрема структур лімбічної системи, над функціональним станом центральної нервової системи, спрямованих на стратегію виживання, – усе це має певні наслідки в контексті психологічного травматичного впливу. Так, на травматичні події діти дошкільного віку найчастіше реагують проявами регресивної поведінки: енурез, смоктання пальця, страх утратити батьків, утрата набутих навичок, страх незнайомих людей тощо. Проте низка дослідників зазначає, що у дітей частіше, ніж у дорослих, розвивається ПТСР, що проявляється в інтрузіях, уникненнях, нечутливості, гіперзбудливості, порушення у поведінці, агресія, психосоматичні прояви.

Психологічна підтримка є надзвичайно важливою для дітей, які пережили вимушену міграцію та руйнівні наслідки війни. Основна мета цієї підтримки полягає в тому, щоб створити середовище, яке сприятиме захисту цих дітей. Врахування позитивного досвіду дитинства може бути надзвичайно корисним для досягнення цієї мети. Цей досвід включає в себе здатність відкрито спілкуватися з членами сім'ї про свої почуття та відчуття, отримання підтримки від сім'ї у складні часи, задоволення від приналежності до своєї спільноти , відчуття приналежності до колективу в школі, до традицій сім'ї, громади тощо, відчуття підтримки друзів. Нарешті, відчуття безпеки та захищеності з боку дорослих удома.

Психологічна допомога передбачає співпрацю з родиною дитини, залучення психологів-практиків, психотерапевтів, консультантів. Психологічний супровід ґрунтується на застосуванні різних методів та методик: техніки релаксації, зняття м'язової напруги, проведення соціально-психологічних тренінгів, групових та індивідуальних занять. Арттерапевтичні заняття сприяють розумінню травматичного досвіду через малюнки, складання метафор, розповідь казок та історій, що сприяє зв'язуванню потягів, зменшує деструктивний потенціал, допомагає усвідомлювати та керувати власними емоціями та почуттями [2].

Війна має глибокий вплив на розвиток емоційної регуляції у дітей, впливаючи на їх поведінку, соціальну адаптацію та психологічне здоров'я. На жаль, це часто призводить до негативних наслідків, які можуть тривати протягом усього життя. Тому необхідно забезпечити дітям, які пережили війну, відповідну психологічну допомогу для протидії цим впливам і підтримки їх нормального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вплив війни на психічне здоров'я дітей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://warchildhood.org/ua/impact-ofwar-on-childrens-mental-health/ (дата звернення: 30.03.2024).

2. Левченко В. Вплив військових подій на психічне здоров'я дітей / В. Левченко, О. Луценко // Науковий журнал «Габітус». – 2023 – Вип. 50. – С. 85–92.

УДК 159.9
Коломоєць М.О.
студ. гр. СНз-113м НУ «Запорізька політехніка»

ФОРМУВАННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ НЕУРЯДОВОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Неурядовий сектор в Україні відіграє важливу роль в підтримці та захисті прав та потреб найбільш вразливих груп населення. Неприбуткові організації, волонтерські групи та інші громадські ініціативи активно працюють над забезпеченням гуманітарної допомоги, психосоціальної підтримки та інших необхідних послуг для постраждалого від війни населення.

Працівники неурядового сектору, які працюють у зоні збройного конфлікту та гуманітарної кризи, зіткнулися з рядом складних проблем, які можуть суттєво впливати на їхнє фізичне та психічне здоров'я.

Такі проблеми можуть включати недостатність можливостей для надання допомоги тим, хто її потребує, або відсутність очевидних результатів своєї праці. Негативні взаємодії з набувачами благодійної допомоги, колегами, а також неефективне управління. Робота в умовах постійної напруги та нестабільності перешкоджає нормальному відновленню та відпочинку працівників та може призвести до виснаження та погіршення здоров'я. Працюючи на прифронтових територіях та територіях, де тривають активні бойові дії, співробітники благодійних організацій, волонтери мають високий ризик фізичної небезпеки, що значно підвищує рівень стресу.

Брак необхідних ресурсів, фінансової підтримки та недостатня підтримка з боку владних структур або міжнародних організацій можуть створювати додаткове навантаження на неурядовий сектор. До того ж, існує загальнопоширений стереотип, згідно з яким співробітники неприбуткових організацій та волонтери мають працювати виключно на благо «інших» і не можуть мати власних потреб. Однак вони, як і всі інші, мають власні проблеми, потреби і можуть відчувати втомленість і вигорання.

Формування резильєнтності працівників неурядового сектору в умовах війни є надзвичайно важливим завданням.

Резильєнтність – це здатність людини пристосовуватися до стресових ситуацій, виходити з них з помітними позитивними змінами або навіть з

посиленою стійкістю. Вона включає в себе не лише здатність пережити труднощі, але й можливість відновитися та навіть зростати після них.

Нижче наведено деякі стратегії, які можна використовувати для розвитку резильєнтності працівників неурядового сектору:

1. Співробітники благодійних фондів, волонтери часто зустрічаються з труднощами та стресом у зв'язку з виконанням своєї місії. Спілкування з однодумцями може допомогти їм знаходити підтримку та розуміння в складних ситуаціях. Регулярні зустрічі з колегами зі спільноти можуть створити «платформу підтримки», де працівники неурядового сектору можуть ділитися досвідом, викликами та знаходити спільні шляхи подолання труднощів, що в свою чергу може зменшити почуття самоізоляції та покращити їхню самооцінку.

2. Проведення тренінгів для працівників з розвитку емоційного інтелекту, комунікаційних навичок, управління конфліктами, стресостійкості. Тренінги допоможуть працівникам зрозуміти власні емоції та вміння ефективно ними керувати, підтримати себе в стресових ситуаціях, розвинути здатність відновлюватися після негативних подій. Взаємодіяти з колегами та набувачами допомоги, бути гнучкими та відкритими до змін.

3. Догляд за собою є ключовим елементом для забезпечення психічного здоров'я і розвитку стійкості, особливо в умовах стресу. Забезпечення гнучких робочих графіків, можливості для відпочинку та перерв у роботі може допомогти працівникам неурядового сектору відновити енергію та запобігти вигоранню. Введення коротких перерв на фізичну активність під час робочого дня, наприклад, вправ для зняття напруги, допоможе покращити кровообіг, розслабити м'язи і покращити концентрацію.

4. Фокусування на своїх досягненнях може стати джерелом мотивації і підтримки. Періодично виділяти час для огляду досягнень, навіть якщо вони здаються незначними. Це може бути запис у щоденнику чи просто ментальне усвідомлення своїх успіхів. Ведення щоденника з фокусом на позитивних аспектах життя може підтримати емоційне благополуччя та зберегти оптимізм та надію. Організації можуть впроваджувати культуру визнання, де керівництво чи колеги висловлюють подяку один одному за досягнення та вклад у спільну справу.

І головне, забезпечення доступу до професійної психологічної допомоги для працівників неурядового сектору, волонтерів і всіх, хто може відчувати стрес або травму в зв'язку зі своєю діяльністю, є критично важливим. Багато людей можуть мати власні ресурси і стратегії для подолання стресу і травм, не включаючи вищезазначені. Однак іноді ці ресурси можуть бути недостатніми. Важливо, щоб працівники неурядового сектору зверталися за професійною допомогою до психолога чи психотерапевта, якщо вони відчувають, що не можуть функціонувати на повну потужність або

виконувати повсякденні дії через травматичний чи інший стресовий досвід. Отримання допомоги на ранній стадії запобігає подальшим ускладненням і сприяє швидкому відновленню психічного здоров'я та ефективності в роботі.

УДК 159.316.6
Лебідь І.С.[1], Бондаревич І.М.[2]
[1] студ. гр. СНз-110 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

РОЛЬ КОРЕЛЯТІВ ПОНЯТТЯ «БЛАГОПОЛУЧЧЯ» В ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Благополуччя є поняттям з широким предметним полем, яке фундується на розуміння буття людини, сягає смислових масивів такого рівня як «здоров'я», «соціум», «фінанси» тощо. Цікаво, що психологічний аспект поняття «благополуччя» потрапляє в поле уваги дослідників тільки в останній третині XX століття, адже буремна перша половина XX століття в Європі тримала увагу на аномаліях людської природи, внутрішніх і міжособистісних конфліктах та кризових ситуаціях. Вперше Н. Бредбурн [1] використав термін «психічне благополуччя» в сенсі критерію якості життя людини, що обумовило труднощі формування поняття, адже перелік факторів, що впливають на відчуття щастя і задоволеності життям, вкрай різноманітний. Ускладнення змісту психологічного аспекту поняття «благополуччя» відбувалось щоразу, коли дослідники починали з'ясовувати які фактори впливають на психічні стани та емоційні афекти людини. Проте, акцентоване Н. Бредбурном розуміння психологічного аспекту благополуччя як збалансованості позитивних і негативних емоційних комплексів, що формує людина впродовж свого життя активувало подальші дослідження. К. Ріфф розглянув психологічне благополуччя як інтегральний феномен, що характеризує «позитивне функціонування людини і виражається в суб'єктивному відчутті задоволеності життям, реалізації власного потенціалу й опосередкований системою відносин особистості з іншими людьми, світом, собою» [2]. В такий спосіб до змісту психологічного аспекту благополуччя очевидно дотичними виявились такі феномени внутрішньо особистісного життя людини як самоактуалізація, самооцінка, самореалізація тощо. Подальші тенденції психологічних досліджень поняття «благополуччя» формувались по мірі виявлення його корелятів.

Фігуруючи в контексті психології здоров'я, поняття благополуччя більшою мірою корелюється з самооцінкою та почуттям соціальної належності, ніж біологічними функціями організму [5]. До речі, соціальний корелят до психологічного благополуччя теж доволі різноманітний: в

залежності від вікових категорій, від соціальної-демографічної ситуації в країні тощо. К. Руггері та ін. [4] висновують, що благополуччя - найважливіша складова та критичний індикатор соціальної політики. Л. Джаббарова зазначає, що з-поміж усіх видів соціальної ідентичності психологічне благополуччя найтісніше пов'язане із громадянською та національною ідентичностями. Воно прямо корелює як із загальним рівнем позитивної громадянської ідентичності, так і з окремими її параметрами: рівнем самоідентифікації із громадянами країни, показником міри значущості для особи зазначеної самоідентифікації та мірою її прояву в поведінці [5]. Крім того, психологічне благополуччя позитивно корелює з мірою ідентифікації зі своєю етнічною групою та з мірою задоволеності своєю національною належністю.

Таким чином, зрозумілою є наявна на сьогоднішній день кількість моделей благополуччя, таких його градацій як то: суб'єктивне, психологічне, психічне, особисте, професійне, сімейне, економічне, матеріальне тощо. Саме за рахунок широкого спектру корелятів психологічного аспекту благополуччя саме поняття активно використовується з метою вивчення психічного стану людини. Очевидно, що глобалізаційні тенденції сприятимуть лише розширенню та оновленню переліку цих корелятів, проте так само можемо очікувати, що це може скласти засади їх нових класифікацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Bradburn N. Reports on Happiness. A Pilot Study of Behavior Related to Mental Health. – Chicago : Aldine Publishing Company, 1965.

2. Ryff C. Heppiness of erverything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being / Ryff C. // Journal of Personality and Social Pcychological. – 1989. – Vol. 57. – Pp. 1069-1081.

3. Ruggery K. Well-being is more than happiness and life satisfaction: A multidimensional analyses of 21 countries / K. Ruggery, E. Garcia-Garzon, A. Maguire, S. Matz, F.A. Hupert // Health and Quality of Life Outcomes. - 2020. – No. 18. - Pp. 192–198.

4. Джаббарова Л.В. Дослідження взаємозв'язку соціальної ідентичності з психологічним благополуччям у студентської молоді / Л.В. Джаббарова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки – 2016. – Вип. 6(1). – С. 46-50.

5. Котлова Л.О. Психологічне благополуччя: до проблеми дефініції поняття / Л.О. Котлова, К.А. Марчук // Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції / упоряд. Н.М. Бамбурак. – Львів : ЛьвДУВС, – 2018. – С. 216-219.

УДК 159.942
Ловчикова А.О.[1], Стадник А.Г.[2]
[1] студ. гр. СНз-113м НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

Актуальність теми викликана проблемою підготовки успішних фахівців, які б відповідали сучасним запитам суспільства. У дослідженні ми звертаємо увагу не тільки на розвиток професійних якостей, але й на важливість розвитку соціальних якостей, які допоможуть у побудові кар'єри та взаємодії з оточуючими людьми та краще розуміти себе, а це напряму залежить від розвитку емоційного інтелекту.

Дуже важливого значення розвиток емоційного інтелекту набуває у людей категорії професій «людина-людина», діяльність яких здійснюється у безперервній взаємодії з іншими людьми. Представник такої професії повинен вміти правильно сприймати та інтерпретувати поведінку людей, їх прагнення, мотиви та цілі, прогнозувати та скеровувати їх дії; усвідомлювати власні емоційні реакції та мати здатність до саморегуляції. Ці вміння визначають професійну ефективність, розвиток і самореалізацію психологів, психотерапевтів, вчителів, та інших фахівців, які працюють з людьми.

Емоційний інтелект (EI або EQ – «емоційний коефіцієнт») – це здатність сприймати, інтерпретувати, демонструвати, контролювати, оцінювати та використовувати емоції для ефективного та конструктивного спілкування з іншими людьми. Здатність виражати й контролювати емоції є важливою, але так само важливою є здатність розуміти, інтерпретувати та реагувати на емоції інших людей. Деякі експерти вважають, що емоційний інтелект важливіший за загальний інтелект (IQ) для досягнення успіху в житті [1].

Емоційний інтелект є надважливим ресурсом самоефективності та життєдіяльності, допомагає людині обрати стратегію подолання життєвих криз та складних життєвих обставин. Є чинником формування психологічного благополуччя людини. Давайте не забувати про емпатію, яка є компонентом емоційного інтелекту особистості, це механізм соціальної перцепції у соціальній взаємодії. Тому в процесі підготовки майбутніх психологів важливо розвивати цю здатність з метою формування фахових компетентностей психологів як майбутніх спеціалістів в допомогаючий професії.

Не менш важливою компетенцією в процесі становлення психолога є також довіра і вміння викликати довіру до себе. Подивимось на аспекти

довірливої взаємодії, коли клієнт довіряє консультанту свої думки, почуття, розкриває ті чи інші сторони свого внутрішнього світу, нажаль, не всі психологи або психотерапевти мають це у своєму наборі soft skill, тому це питання є також актуальними. Психолог повинен мати вміння оцінювати ситуацію, та свідомо вирішувати кому та чому можна довіряти, це все неможливо без розвитку емоційного інтелекту. Трапляються ситуації, коли довіра шкодить власним інтересам і є недоцільною.

Саме тому дуже важливо починати розвивати емоційний інтелект вже під час навчання у закладі вищої освіти. Протягом усього процесу розвитку індивідуальності людини повинен відбуватися поступовий процес становлення емпатійності, як провідної якості емоційного інтелекту особистості. Це тривалий шлях перехідного процесу від нижчих, інстинктивних форм емпатійного реагування до вищих, моральних форм. Рівень професійного емоційного інтелекту має бути відповідним до високого рівня показника загального інтелекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Емоційний інтелект: переваги та пастки високого EQ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://psyhologer.com.ua/emotsiynyy-intelekt/#footnote_0_2097 (дата звернення: 10.03.2024).

УДК 1.159.92.944+316.6
Мазур І.І.
студ. гр. СНз-113м НУ «Запорізька політехніка»

СУТНІСТЬ І ХАРАКТЕРИСТИКА SOFT SKILLS ПРАЦІВНИКІВ

М’які навички (або по-іншому гнучкі, soft skills) – це ситуативні вміння, знання, риси характеру, які можуть застосовуватись в будь-якій роботі. Вони допомагають не стільки бути висококласним фахівцем, скільки будувати кар’єру та сформувати власну репутацію.

Для отримання soft skills не існує вишів, інструкцій, курсів. Вони формуються протягом життя, під впливом виховання і життєвого досвіду. Наприклад, хтось досконало володіє собою від дитинства, а когось обставини змушують з часом навчитися контролювати власні емоції.

Найчастішими і найзатребуванішими гнучкими компетенціями є: вміння працювати в команді, критичне мислення, лідерство, креативність, вміння дотримуватися дедлайна, відповідальність та дисциплінованість.

Ці навички потрібні в будь-якій сфері, однак для їх розвитку необхідно більше часу та терпіння. Професії, в яких провідну позицію займають soft

skills: продажі, маркетинг, творчість. Від вміння спілкуватися та вибудовувати стосунки в цих галузях залежить загальний успіх. Вміння слухати, говорити, привертати увагу гарантують 90 % успіху.

Власне, soft skills – це особисті характеристики, завдяки яким людина може успішно взаємодіяти в команді під час розв'язання будь-яких робочих питань. До зазначених характеристик належать наступне: активне слухання (здатність уважно слухати, ставлячи допоміжні запитання, що дозволяють опоненту ширше розкрити думку та зрозуміліше пояснити свою позицію); вміння вести перемовини; використання невербальних елементів комунікації (вміння не тільки висловлювати думку розумно та стисло, але й застосовувати жести, міміку, поставу на підтвердження слів, що робить спілкування більш виразним); вміння переконувати; вміння презентувати та виступати публічно; навички storytelling (вміння розповідати); письмові навички (наприклад, вміння укладати звіти, вести бізнес-комунікацію).

Окремо слід згадати вміння критично мислити, а саме: аналізувати ситуацію, що склалася, робити корисні висновки та змінювати поведінку відповідно до середовища. Важливою характеристикою сучасного працівника вважається емпатійність: здатність відчувати, розуміти та аналізувати почуття та емоції інших людей. Також окремо наголошується на важливості емоційного інтелекту, позитивного світосприйняття, бажання дізнатися нове, вміння розв'язувати проблеми творчо та прагнення до саморозвитку.

Загалом люди отримують задоволення від взаємодії з іншими людьми. Якщо ви працюєте над проєктом, до якого залучено команду, то вміння взаємодіяти – надважливе, а спілкування з іншими – найголовніший челендж. До цих навичок включено: вміння спілкуватися; залученість до спільної справи; гнучкість/адаптивність; продуктивність (ефективність); вміння спостерігати, слухати, аналізувати. Важливими також є такі навички, як вміння слухати, комунікувати, співпереживати, спільно знаходити нестандартні рішення, чітко презентувати та висловлювати думки, перетворюють технічного працівника на інтерактивного члена команди, частину професійної спільноти та людину майбутнього. Soft skills – це особистісні та міжособистісні навички, які допомагають взаємодіяти з іншими людьми та ефективно працювати в команді. До них відносяться: комунікаційні навички: вміння висловлювати свої думки чітко і зрозуміло, слухати інших, спілкуватися ефективно в усіх форматах (усно, письмово, візуально);

лідерські здібності: здатність вести і мотивувати команду, приймати рішення, розвивати стратегії та вирішувати конфлікти;

тімбілдінг: вміння працювати в команді, співпрацювати з колегами, встановлювати позитивні взаємовідносини;

розвиток творчого мислення: здатність генерувати нові ідеї, шукати нетрадиційні рішення, креативно підходити до вирішення проблем;

вміння керувати часом: ефективне планування свого робочого часу, пріоритезація завдань, вміння працювати під тиском;

адаптивність та гнучкість: здатність швидко адаптуватися до змін в робочому оточенні, вирішувати несподівані ситуації, пристосовуватися до нових умов;

емоційний інтелект: здатність розуміти свої власні емоції та емоції інших, керувати ними, розвивати емпатію;

проблемне мислення: аналізувати складні ситуації, виділяти головні проблеми та шляхи їх вирішення.

Ці навички допомагають працівникам бути більш успішними в роботі та досягати своїх цілей. Отже, сьогодні soft skills, як пул особистісних характеристик успішного працівника, є пріоритетом сучасних компаній і в команді без них не обійтися. У час швидкого зростання технологій перелічені ознаки фахівця мають стати надбанням чи не кожного здобувача на будь-яку посаду у сфері цифрових технологій чи то інших високотехнологічних індустрій.

УДК 159.9
Максимча Н.П.
студ. гр. СНз-123м НУ «Запорізька політехніка»

ЧИННИКИ СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЛЮДЕЙ ТРЕТЬОГО ВІКУ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Традиційно добробут (благополуччя) розуміють як цінність, процвітання, якість життя, що відноситься до того, що є внутрішньо цінним для когось. Отже, благополуччя людини – це те, що в кінцевому підсумку добре для цієї людини, що відповідає власним інтересам цієї людини. Протягом останніх десятиліть у дослідженнях психологічного благополуччя, дослідники зосереджувалися на цілісному підході та загальних аспектах вивчення цього психологічного феномену. При цьому звертається мало уваги на особливості різних вікових груп.

Люди похилого віку мають багатий життєвий досвід, мудрість та стійкість, які можуть допомогти їм подолати труднощі та адаптуватися до змін. Допомога з боку рідних, друзів, громадських організацій та держави може значно полегшити процес адаптації та покращити якість життя людей старшого віку в мінливих умовах. Вузький світ звичок руйнується. Зміна звичок може бути складною для людей, які протягом життя виробили стійкі моделі поведінки. Для людей старшого віку, котрі звикли до сталості та

чіткої структури, стрімкі зміни можуть нести емоційний дискомфорт. Зміни змушують переглянути звичні уявлення про світ, систему цінностей та сенс життя, що може бути складним завданням. Нові технології, правила та соціальні норми потребують нових навичок та вмінь, оволодіння якими може бути складним для людей старшого віку. Зміни можуть призвести до ізоляції та самотності, адже звичні кола спілкування й соціальні ролі можуть зникати.

Сучасні дослідження соціального благополуччя зосереджуються на вивченні особистості, яка генерує та використовує блага і послуги. Це дає ряд переваг:

• Глибоке розуміння: Дослідники можуть краще зрозуміти індивідуальні потреби, цінності та вподобання, що дозволяє їм розробляти більш ефективні стратегії для покращення добробуту людей.

• Персоналізований підхід: Завдяки знанням про особливості особистості можна пропонувати персоналізовані рішення, які відповідають потребам та контексту життя кожної людини.

• Підсилення суб'єктності: Такий підхід підсилює суб'єктність особистості, адже вона стає не просто пасивним споживачем благ, а активним учасником процесу покращення власного благополуччя.

• Ефективне використання ресурсів: Розуміння особистих факторів дозволяє ефективніше використовувати ресурси, спрямовуючи їх на ті сфери, де вони матимуть найбільший вплив на добробут людей.

УДК 159.9
Мкртичан А.Н.[1], Коваль В.О.[2]
[1] студ. гр. СНз-123м НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. пед. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЧНИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ СТРЕСУ ТА ВИГОРАННЯ У ПСИХОЛОГІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Розгляд та розвиток психологічних ресурсів для подолання стресу та вигорання у психологів під час війни є питанням вельми актуальним у сучасному світі. Військові конфлікти та кризові ситуації створюють великий тиск на психіку та емоційний стан фахівців у галузі психології, які працюють у зоні конфлікту. У таких умовах важливо мати належні знання та навички для збереження власного психічного здоров'я та ефективного надання психологічної допомоги іншим.

Варто зазначити, що робота психолога в умовах військового конфлікту є вельми складною та навантаженою емоційною напругою. Саме тому важливо мати комплексний підхід до підготовки психологів до роботи у таких умовах. Одним із основних напрямків такої підготовки є розвиток психологічних ресурсів для подолання стресу та вигорання.

«Емоційне вигорання», відоме також як «burnout», є результатом фізичного, емоційного та когнітивного виснаження внаслідок постійного спілкування з клієнтами або пацієнтами в емоційно напруженій атмосфері професійної допомоги. Воно проявляється у загальній фізичній втомі та розчаруванні в альтруїстичних професіях. Х. Маслач, провідний спеціаліст у цій галузі, вказує, що професії, що ризикують, мають високий контакт з людьми та тривале емоційне навантаження [4, с. 159]. Емоційне вигорання може поширюватися між працівниками, змушуючи їх відчувати цинізм та негативне мислення. У працівників сфери «людина-людина» спостерігаються особливості емоційного вигорання, такі як тривожність, агресія, знижене почуття компетентності та негативне сприйняття себе у професійній сфері [2, с. 160]. Психологи часто стикаються з емоційним вигоранням, яке може мати серйозні наслідки для їхнього фізичного та психічного здоров'я, а також для їхніх відносин та професійної діяльності [3, с. 95].

Під час війни психологи працюють у високо напруженому емоційному середовищі, де стикаються зі складними та травматичними ситуаціями. Подолання стресу стає критично важливим для їхнього фізичного та психічного благополуччя, а також для збереження ефективності їхньої роботи. Симптомами емоційного вигорання у психологів можуть бути:

1. Постійна втома та відчуття фізичного та емоційного виснаження.
2. Неспроможність відновитися під час відпочинку.
3. Перебої в сні, проблеми з засинанням або поверхневий сон.
4. Постійне напруження та тривога.
5. Втрата інтересу до роботи або втрата задоволення від професійної діяльності.
6. Часті зміни настрою, роздратованість, агресивність або ізольованість.
7. Погіршення якості взаємодії з клієнтами або пацієнтами.
8. Втрата емпатії та здатності співчувати.
9. Відчуття безсилля та відчуження від власної роботи або від інших людей.
10. Зниження самооцінки та віра у власні здібності.
11. Постійне відчуття стресу та невпевненість у власних діях.
12. Втрата мотивації та відчуття безнадійності щодо майбутньої професійної кар'єри [1, с. 8-9].

Перш за все, психологи повинні розвивати самопізнання та самопідтримку. Вони повинні бути свідомі свого емоційного стану і вміти вживати заходів для збереження психічного здоров'я, таких як медитація, йога або дихальні вправи. Крім того, важливо мати можливість отримати підтримку від колег та спеціалізованих організацій. Обмін досвідом та взаємна підтримка можуть допомогти психологам відчувати себе менш самотніми та зберігати віру у свої сили.

Гнучкість та пристосування є ще одними ключовими елементами в подоланні стресу. Психологи повинні бути готові змінювати свій підхід до роботи та використовувати нові техніки, щоб ефективно впливати на клієнтів у складних умовах воєнного конфлікту.

Загалом, подолання стресу під час війни вимагає комплексного підходу та зусиль з боку психологів. Шлях до збереження психічного здоров'я та ефективної роботи у воєнних умовах може бути складним, але з відповідними стратегіями та підтримкою він є досяжним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Чеканська Л. М. Емоційне вигорання під час війни та методи саморегуляції особистості / Л. М. Чеканська. – 2022. – С. 10.

2. Freudenberger H. J. Staff burn-out / H. J. Freudenberger // Journal of Social Issues. – 1974. – Vol. 30. – №1. – P. 159–165.

3. Freudenberger H. J. Burnout and job dissatisfaction : impacy on the family. Perspectives on work and the family / H. J. Freudenberger. – Rockville : Royal Tunbridge Wells, 1984. – P. 94–105.

4. Maslach C. Burnout, the cost of caring. Englewood Cliff. N. J. : Prentice-Hall, 1982. - 192 p.

УДК 159.946

Морозова А.П.[1], Стадник А.Г.[2]
[1] студ. гр. СНз-123м НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СИНДРОМУ «ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ» У ПРАЦІВНИКІВ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ

Емоційна напруга, нервові зриви, стреси на роботі та в особистому житті часто стають причиною виникнення численних захворювань, особистісних і професійних деформацій, у тому числі й професійного вигорання. Робота з людьми потребує неабиякої емоційної стійкості, а робота з пацієнтами та їхніми хворобами вважається однією з найважчих у світі. Лікарі надають допомогу, мають високий рівень відповідальності й емпатії та пропускають через себе досить багато негативних емоцій. Відтак медичних працівників може спіткати фізичне та психічне виснаження, іншими словами професійне вигорання.

Термін «вигорання» вперше запропонував американський психіатр Герберт Фрейденберг для характеристики психологічного стану здорових людей, які перебувають в інтенсивній взаємодії з іншими людьми в

емоційно-напруженій атмосфері при виконанні професійних обов'язків. Професійне вигорання визначається як результат дії професійного стресу (К. Купер, С. Солдатов, К. Маслач та ін.) ; як механізм психологічного захисту (В. Бойко, Т. Решетова та ін.); як вид професійної деформації особистості (Ф. Дж. Старлі, Б. Карвасарський та ін); як професійна криза (Л. Бурлачук , Т. Форманюк та ін.) тощо.

До основних причин нервово-емоційного перевантаження медичних працівників відносяться : постійна відповідальність за здоров'я та життя людей, щоденний контакт з великою кількістю людей різного віку та з різними психологічними особливостями, потреба терміново приймати рішення, агресія з боку пацієнтів, соціально-економічні чинники (відсутність стабільного і належного фінансування медичної галузі, низький рівень та несвоєчасна виплата заробітної плати). Медичний працівник стає немотивованим до надання допомоги людям, цинічним, втрачає відчуття радості. І продовжуючи далі працювати з синдромом внутрішнього вигорання, виникає ризик нанесення негативних наслідків на здоров'я пацієнта, що суперечить правилу медицини «не нашкодь», пацієнт не в повному обсязі отримує медичну послугу, а в деяких випадках не отримує її взагалі. Зменшується привабливість професії лікаря, медичної сестри, шляхом швидкої плинності кадрів та зменшення концентрації професіоналів своєї справи.

Проблема професійного вигорання є проблемою системи охорони здоров'я, яка поширена у медичних працівників незалежно від напрямку та спеціалізації їхньої роботи. Сьогоденна реформа системи охорони здоров'я направлена в основному на якість наданих послуг пацієнту, перехід на електронну форму ведення медичної документації. Заробітна плата медичного працівника безпосередньо залежить від кількості наданих послуг. В сукупності усіх правил нової системи охорони здоров'я навантаження на медичних працівників стало більше, тим самим збільшилась кількість медичних працівників з професійним вигоранням. Спільнота медиків потребує профілактику та психокорекцію синдрому професійного вигорання, яка буде мати позитивний вплив на їх діяльність. На сьогодні перед представниками всіх наук постає єдине завдання – знайти те оптимальне напруження у процесі праці, що забезпечить її високу ефективність, але не призведе до небажаних наслідків у результаті тривалого нервово-психічного напруження. Наше з вами здоров'я безпосередньо залежить від фізичного, емоційного та мотиваційного стану лікарів.

УДК 364-787.34:364.632(477.64)
Мохонь Ю.Р.[1], Кузьмін В.В.[2]
[1] студ. гр. СН-123 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Наразі підлітки можуть відчувати стрес через величезну кількість чинників: воєнні події, вимушена зміна місця проживання та навчання, виїзд за межі своєї країни, дистанційне навчання, втрати близьких. Починаючи з 2014 року, для українців величезним стресором стали події на Сході України, які на початку 2022 року переросли у повномасштабне вторгнення на територію країни [2]. Наслідком життя в постійному стресі є внутрішнє напруження та психологічний дискомфорт, які мають зовнішнє вираження у вигляді підвищеної роздратованості, конфліктності та навіть соматичних захворювань. Такі тяжкі переживання мають свої наслідки у вигляді емоційного перевантаження чи навіть зривів, депресивних станів, погіршення успішності, замкнутості. Саме тому гострої потреби та актуальності набуває питання формування та розвитку стресостійкості в підлітків. При цьому дуже важливо розуміти, що її розвиток дозволить підліткам не тільки навчитися долати стреси, а й буде ефективною профілактикою багатьох хвороб, які виникають на тлі психічного та емоційного виснаження.

Автором терміну «стрес» прийнято вважати Г. Сельє, який розробив теорію «загального адаптаційного синдрому» (ЗАС). З часом термін «стрес» почав використовуватися в інших наукових дисциплінах та став більш популярним, ніж, власне сама теорія [5]. На особистісному рівні стрес впливає на пригнічення волі, появу страхів та тривожності, стереотипність поведінки, підвищення нервозності, появу істеричних реакцій.

Термін «стресостійкість» дослідники трактують дещо по-різному. Так, на думку В. Корольчука, стресостійкість можна визначити як структурно-функціональну, динамічну, інтегративну властивість особистості, як результат зіткнення людини зі стресором, що виражається в когнітивній репрезентації, об'єктивній характеристиці ситуації та вимогах до особистості [4]. Також сучасні науковці розглядають стресостійкість як: індивідуальну здатність організму підтримувати нормальну працездатність; здатність до ефективної соціальної адаптації, підтримання важливих міжособових стосунків, успішної самореалізації; можливість адаптуватися до впливу стресових чинників середовища та діяльності і збереження при цьому працездатності і здоров'я [3].

Дослідники сходяться на думці про те, що підлітковий вік є тим періодом, який характеризується дуже гострою реакцію на стрес та стресори.

Під стресорами прийнято розуміти будь-які зовнішні або внутрішні особистісно значимі подразники, що впливають на появу стану стресу в особистості [6].

Дуже актуальним на даний час є розгляд стресостійкості підлітків саме в умовах воєнного стану. Адже для сучасних підлітків, які живуть в умовах воєнного стану, характерною є тенденція до підвищення рівня як ситуативної, так і особистісної тривожності, що, в свою чергу, може впливати на зниження рівня стресостійкості особистості. Під особистісною тривожністю розуміється стійка індивідуальна характеристика, що відображає схильність суб'єкта до тривожних станів. Тобто, особистість має достатньо широкий спектр ситуацій, які сприймаються як загрозливі. Ситуативна або реактивна тривожність як стан характеризується суб'єктивними емоціями: напруженістю, неспокоєм, нервозністю, збудженістю. Цей стан виникає як емоційна реакція на стресову ситуацію і може бути різним за інтенсивністю та динамічним у часі.

На рівень тривожності підлітків впливає їх місцезнаходження, зокрема, респонденти, що знаходяться за кордоном більш схильні до помірного рівня як ситуативної, так і особистісної тривожності, а респонденти, які знаходяться в Україні та безпосередньо у місті Запоріжжя демонструють високий рівень тривожності. Підлітки, які знаходяться за кордоном, більш схильні до середнього та нижче рівнів стресостійкості. Підлітки, які навпаки наближені до епіцентру воєнних дій, демонструють тенденцію до підвищення рівня стресостійкості. Тобто, більш віддалене від України місцезнаходження та опосередкованість отримання інформації про реальний стан речей в Україні можуть підвищувати тривожність підлітків, що, в свою чергу, негативно впливає на рівень стресостійкості.

В цілому можемо зазначити, що показники рівня стресостійкості респондентів є непоганими, адже явище стресостійкості у підлітковому віці тільки зароджується в особистості, а формується та закріплюється воно впродовж дорослішання людини. Однак, війна є величезним стресором та фактором підвищення тривожності для сучасних підлітків та важлива психологічна робота із підлітками в рамках розвитку стресостійкості.

Для підвищення рівня стресостійкості у підлітків доцільним може бути використання таких методів: аналіз та критика цікавих фільмів; відкрите спілкування з важливими для нього людьми; творчість; чіткий самоаналіз та позитивне мислення; розвиток лідерського потенціалу та мислення; періодична самооцінка себе та своїх досягнень; визначення нових професійних і життєвих цілей; погляд у майбутнє з позитивом; баланс в праці та відпочинку; підвищення психологічної культури; йога/медитації; свіже повітря / прогулянка тощо [1]. Умови воєнного стану створюють особливий контекст для формування стресостійкості у підлітків. Виявлено, що стрес,

викликаний воєнним конфліктом, має значущий вплив на психологічний стан та адаптаційні здібності підлітків.

На основі проведених досліджень можна зробити висновок, що стресостійкість у підлітків в умовах воєнного стану визначається комплексом факторів, включаючи соціокультурне середовище, підтримку з боку сім'ї та спільноти, а також індивідуальні характеристики особистості. Розуміння цих особливостей має важливе значення для розробки ефективних стратегій психологічної підтримки та інтервенцій для підлітків, які переживають воєнні події.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Атаманчук Н. М. Збереження психологічного здоров'я шляхом розвитку стресостійкості у студентів ЗВО / Н. М. Атаманчук // Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та фізичного виховання: збірник матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю, 02 грудня 2020 р. [гол. ред. Л. М. Рибалко]. – Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка. – 2020. – С. 6-9.

2. Звернення Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-ukrayini-73137 (дата звернення: 24.02.2023).

3. Крайнюк В. Психологія стресостійкості особистості : монографія / В. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2007. – 432 с.

4. Крайнюк В. Теорія і практика психологічної допомоги : навч. посіб. / В. Крайнюк. – К. : КВГІ, 2002. – 297 с.

5. Методики вивчення повсякденного стресу і способів розв'язання кризових життєвих ситуацій / О. Кляпець, Б. Лазоренко, Л. Лєпіхова, В. Савінов ; За ред. Т. Титаренко. – К. : Міленіум, 2009. – 120 с.

6. Фомінова А. Дитина і батько: взаємні переживання з приводу школи / А. Фомінова // Педагогічний огляд. – 2000. – № 4. – С. 153-157.

УДК 159.9
Мохонь Ю.Р.
студ. гр. СН-123 НУ «Запорізька політехніка»

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СОЦІАЛЬНІЙ АДАПТАЦІЇ

У сучасному світі, де вимоги до особистості стають все вищими, емоційний інтелект стає ключовим фактором успішної адаптації у суспільстві. Джейн Стайн розглядає емоційний інтелект як здатність до сприйняття власних почуттів та почуттів інших людей [4]. Вона вважає, що

він відіграє важливу роль у соціальній адаптації, адже дозволяє людям успішно взаємодіяти з оточуючими, налагоджувати та підтримувати стосунки, а також долати труднощі. Інші дослідники, такі як Тревіс Бредберрі та Жан Грівз у своїй книзі «Емоційний інтелект 2.0», підкреслюють, що емоційний інтелект – це не просто набір вроджених рис, а навички, які можна розвивати [1]. Такий підхід відкриває нові можливості для успішної адаптації до різних життєвих ситуацій, дозволяючи краще розуміти себе та інших, налагоджувати стосунки, вирішувати конфлікти та досягати спільних цілей. У цьому контексті важливо детальніше розглянути роль емоційного інтелекту у соціальній адаптації, виявити його вплив на різні аспекти міжособистісних відносин та способи його розвитку для досягнення успіху у сучасному світі.

Даніель Гоулман, відомий психолог та автор книги «Емоційний інтелект», зауважував, що найважливіше полягає в умінні керувати емоціями і почуттями, а також впливати на свою поведінку та поведінку людей. Він також наголошує на тому, що емоційні навички є фундаментальною складовою майже всіх аспектів нашого життя. У своїй роботі він виділяє п’ять ключових компонентів емоційного інтелекту, кожен з яких відіграє важливу роль у формуванні нашої особистості та впливі на наші міжособистісні відносини. Спочатку, самосвідомість відіграє критичну роль у розвитку емоційного інтелекту. Це означає здатність розуміти свої власні емоції, ідентифікувати їх, аналізувати їх джерела та вплив на наше мислення та поведінку. Люди, які мають розвинену самосвідомість, можуть краще розуміти себе, свої мотивації та цілі. Другий компонент, саморегуляція, включає у себе здатність керувати своїми емоціями та імпульсами. Це означає вміння зберігати спокій у стресових ситуаціях, контролювати свої реакції та адаптувати свою поведінку відповідно до ситуації. Мотивація є третім компонентом і включає здатність використовувати свої емоції для досягнення поставлених цілей. Люди з високим рівнем мотивації мають здатність перетворювати свої емоції на джерело енергії та наполегливості у досягненні успіху. Емпатія, четвертий компонент, полягає в здатності розуміти емоції та переживання інших людей. Це важливо для побудови здорових міжособистісних відносин та ефективної комунікації. Соціальні навички, які є останнім компонентом, охоплюють здатність будувати та підтримувати стосунки з іншими людьми. Це включає в себе навички спілкування, вирішення конфліктів, співпрацю та спільне досягнення цілей [2]. Загалом, Гоулман підкреслює важливість розвитку емоційного інтелекту для досягнення успіху у різних сферах життя, від кар’єри до особистих відносин.

Високий рівень емоційного інтелекту дійсно допомагає людям успішно адаптуватися до різних нових середовищ, наприклад, на новій роботі

підвищення рівня емоційного інтелекту допомагає людині налагоджувати стосунки з колегами, керувати стресом та ефективно співпрацювати в команді. Здатність розуміти емоції інших людей та виражати свої власні допомагає у вирішенні конфліктів та сприяє побудові позитивних відносин на робочому місці. У новому навчальному середовищі розвинений емоційний інтелект допомагає студентам легше адаптуватися до нових викликів. Вони здатні краще розуміти свої власні емоції та ефективно взаємодіяти з однолітками та викладачами. Це сприяє покращенню навчального процесу та досягненню успіхів в навчанні. У новій культурній обстановці емоційний інтелект допомагає людям зрозуміти й прийняти культурні відмінності, що сприяє побудові гармонійних стосунків з представниками інших культур. Здатність до емпатії дозволяє вирішувати конфлікти й встановлювати дружні відносини навіть у міжкультурному середовищі.

Також ще один видатний американський психолог – Пітер Саловей, – відомий своїм внеском у дослідження емоційного інтелекту, який разом з Джоном Д. Майєром та Девідом Карузо став одним із перших, хто науково дослідив і визначив емоційний інтелект як важливий аспект психології. Зазначені дослідники разом розробили концепцію емоційного інтелекту та створили впливову модель MSCEIT – «Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test» [5]. Внесок П. Саловея в дослідження емоційного інтелекту полягає у створенні теоретичного фундаменту для подальших наукових досліджень та розробці інструментів для його вимірювання. Він вважає, що емоційний інтелект утворює групу ментальних здібностей, які сприяють усвідомленню і розумінню власних емоцій та емоцій оточуючих.

Дослідження П. Саловея та Д. Карузо показали, що емоційний інтелект є сильнішим показником успішності у навчанні, ніж традиційно прийнятий інтелектуальний коефіцієнт (IQ). Люди з розвинутим емоційним інтелектом здатні краще розуміти свої власні емоції, керувати ними та використовувати їх для досягнення навчальних цілей. Також, згідно з дослідженням, особистості з високим рівнем емоційним інтелектом мають тенденцію до кращого психічного здоров'я та менше схильні до розвитку депресії та тривоги. Здатність розуміти та керувати своїми емоціями дозволяє їм краще справлятися зі стресом та адаптуватися до негативних життєвих подій. Емоційний інтелект виявляється ключовим для успішного керівництва та лідерства, адже лідери з високим рівнем емоційного інтелекту здатні краще розуміти та враховувати потреби та почуття своїх підлеглих, побудовані на емпатії вони здатні мобілізувати команду для досягнення спільних цілей. Та, врешті-решт, особи з розвиненим емоційним інтелектом можуть легше налагоджувати та підтримувати гармонійні стосунки з іншими людьми. Вони здатні краще спілкуватися, вирішувати конфлікти та будувати довірливі взаємини, що сприяє покращенню як особистих, так і професійних

взаємодій [3]. У світі, де швидкі зміни та високі вимоги вимагають від людей не лише знань та навичок, але й здатності ефективно взаємодіяти з оточенням, емоційний інтелект стає ключовим фактором успіху. Роботи зазначених дослідників, таких як Дж. Стайн, Д. Гоулман, П. Саловей, Д. Карузо та ін., підтверджують, що емоційний інтелект не лише допомагає у розумінні та керуванні власними емоціями, а й має вплив на міжособистісні відносини, успішність у навчанні, кар'єрний розвиток та загальний психологічний стан. Відмітною є здатність розвинути емоційний інтелект через навички, які можна вивчити та розвивати та які стають основою успішної адаптації у різних сферах життя. Розуміння та управління власними емоціями, співчуття, ефективна взаємодія з іншими та керування стресом – це ключові компоненти, які дозволяють людині ефективно адаптуватися до нових середовищ та життєвих обставин. Таким чином, розуміння ролі емоційного інтелекту у соціальній адаптації має велике значення для кожної особистості. Це відкриває нові можливості для розвитку особистості та досягнення успіху у різних сферах життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бредберрі Т. Емоційний інтелект 2.0. / Т. Бредберрі, Дж. Грівз. – TalentSmart, 2009. – 208 с.

2. Ґоулман Д. Емоційний інтелект. Книжка, яка змінює уявлення про те, що означає бути розумним / Д. Ґоулман. – Харків: Vivat, 2021. – 512 с.

3. Карузо Д. Емоційний інтелект керівника: як розвивати й використовувати чотири базові навички емоційного лідерства / Д. Карузо, П. Саловей. – К. : Самміт-Книга, 2016. – 296 с.

4. Стайн Дж. М. Мова інтелекту / Дж.М. Стайн. – Ексмо, 2006. – 352 с.

5. Mayer J.D., Salovey P., Caruso D.R. Models of Emotional Intelligence. In: Sternberg, R.J., Ed., Handbook of Intelligence, Cambridge University Press, Cambridge. – 2000. – P. 396-420.

УДК 159.942

Несчотна О.І.[1], Стадник А.Г.[2]
[1] студ. гр. СНз-123м НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

СІМЕЙНІ КОНФЛІКТИ ЯК ОДНА З ПРОБЛЕМ СЬОГОДЕННЯ

Сімейні конфлікти стали широко розповсюдженим явищем у період воєнного стану, що свідчить про дисгармонію в сімейних стосунках. Проблема виявлення сутності, причин, форм прояву конфліктів є на сьогодні

особливо актуальною для науки, оскільки в період трансформації суспільства зріс показник розлучень, особливо серед молодих сімей та пар які знаходяться на далекій відстані один від одного.

Першим потрібно розглянути поняття конфлікту. З психологічної точки зору конфлікт – це найбільш гострий спосіб розв'язання суперечностей, які виникають у процесі соціальної взаємодії, що полягає у протидії між суб'єктами конфлікту та зазвичай супроводжується негативними емоціями. Сімейний конфлікт, як явище поширене та важливе для вивчення, має своє чітке визначення: сімейний конфлікт – це усвідомлене зіткнення членів сім'ї або сімейних групувань, їх взаємно протилежних, несумісних потреб, інтересів, цілей, типів поведінки, відносин, установок, істотно значущих для особистості і групи [1].

У ході вивчення проблеми сімейного конфлікту виявлено основні причини його початку, до яких належать:

– наміри змінити партнера;

– егоїзм;

– ревнощі;

– невміння спілкуватися один з одним (непорозуміння як результат небажання вести діалог);

– обмеження свободи дій, самовираження членів сім'ї;

– незадоволення потреби в позитивних емоціях (відсутність ласки, турботи, уваги й розуміння);

– побутова невлаштованість;

– зрада;

– неповага один до одного;

– різні погляди на сімейне життя;

– невідповідність темпераментів;

– шкідливі звички одного з подружжя та пов'язані з ними наслідки;

– небажання допомагати один одному;

– матеріальні проблеми, які складно вирішити;

– розбіжності в духовних інтересах.

Привертає увагу також підхід дослідників В.К. Мягера та Т. М. Мішиної, які вважають, що конфлікт у сім'ї виникає у тому випадку, коли обидва учасники прагнуть оволодіти одним і тим самим об'єктом, зайняти одне і те ж місце чи виняткове положення, грати несумісні ролі, досягнути різноспрямованих цілей [3].

У. Харлі виділяє кілька основних очікувань у відносинах до партнера. У чоловіків це – статеве задоволення, супутниця для відпочинку, приваблива дружина, ведення домашнього побуту або моральна підтримка. А у жінок це – ніжність або атмосфера романтизму, піклування, можливість поговорити, чесність та відкритість, фінансова підтримка, відданість чоловіка сім'ї або

виконання ним батьківських обов'язків. На думку дослідника, часто невдачі молодих чоловіків та жінок у побудові сім'ї обумовлені просто незнанням потреб іншого. Оскільки потреби чоловіка та дружини так відрізняються, то не дивно, що не розібравшись у ситуації одразу виникає конфлікт на фоні простих непорозумінь після чого люди можуть жити окремо один від одного.

Також варто відзначити про ситуації, коли пари не розпадаються, але перебувають під впливом постійних конфліктів, що призводить до постійного психологічного напруження. Безперечно, це чинить негативну дію на особистість кожного члена сім'ї. Наприклад, стає причиною емоційного вигорання, психосоматичних розладів та розвитку аддикцій. Щоправда, найбільше в таких умовах страждають діти, які вимушені сформувати свою особистість в цих несприятливих умовах. Допомога психологів у вирішенні сімейних, міжособистих, особистих, подружніх конфліктів є однією з переваг для сьогоднішніх реалій.

Отже, для успішного розв'язання конфлікту необхідно: бажання обох сторін його вирішити; зробити перший крок на шляху до розв'язання конфлікту. Основними шляхами попередження конфліктів є побудова сімейних стосунків на засадах рівноправності, взаємної відповідальності, довіри і пошани один до одного не тільки в сім'ї але поза її межами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конфліктологія : навчальний посібник / Л. М. Герасіна, М. П. Требін, В. Д. Воднік та ін. – Харків : Право, 2012. – 128 с.

2. Кругла Т. О. Сімейні конфлікти причини виникнення, попередження, врегулювання / Т.О. Кругла // Медсестринство. – Тернопіль: ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського, 2017. – № 4. – С. 71-74.

3. Мягер В. К. Сімейна психотерапія: керівництво з психотерапії / В.К. Мягер, Т. М. Мішина. – Л. : Медицина, 2000.

УДК 159.9
Панькова Н.В.
студ. гр. СНз-123м НУ «Запорізька політехніка»

ВПЛИВ ПРОЖИВАННЯ У ПРИФРОНТОВИХ РЕГІОНАХ НА КОГНІТИВНІ ЗДІБНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Здібності – одне з найбільш загальних психологічних понять. Особливе місце в дослідженнях здібностей займають когнітивні здібності. Когнітивні

здібності – це процеси вищої нервової діяльності, спрямовані на можливість розумового сприйняття та переробки інформації. До когнітивних здібностей відносять: пам'ять, увагу та концентрацію, сприйняття, уяву, мислення, мовлення, тобто ті процеси, які допомагають людині пізнавати світ.

Молодший шкільний вік (з 6-7 до 10-11 років) характеризується посиленням розвитку психічних функцій: формується сприйняття простору, розвивається словесно-логічна пам'ять, довільна та мимовільна увага, концентрація, інтенсивно йде розвиток наглядно-образного мислення, проявляються початкові ознаки логічного мислення. Зростає керованість, реалістичність, втілюваність уяви, розвиваються різні сторони та види мовлення. Провідна діяльність молодшого школяра – це навчання, у процесі якого в учня розвиваються основні новоутворення психіки та особистості.

Процес отримання людиною інформації про світ, те як вона представляється, зберігається в пам'яті та стає знанням і як це знання впливає на поведінку та увагу – все це вивчає когнітивна психологія, яка з'явилася як напрямок психології у 50 роках 20 століття. Про когнітивні здібності вели мову Іманнуїл Кант, Рене Декарт, Девід Юм. Теорія Жана Піаже є одним з видимих етапів розвитку когнітивної психології. Вчений вивчав дитячу психологію, орієнтуючись на стадії когнітивного розвитку.

Когнітивний розвиток часто асоціюється як розвиток окремих пізнавальних процесів, серед яких провідним є мислення. В. Дружинін розробив концепцію розвитку таких когнітивних здібностей: здатність до навчання, креативність та інтелект. М. Коул розробив теорію артефактів (будь-яке культурне пристосування), які задають параметри когнітивного розвитку. Аналіз літератури показав, що дослідження когнітивних процесів проводили також такі вчені як: Дж. Келлі, Р. Кеттел, Ч. Спірмен, У. Найсер, Л. Терстоун, Д. Гілфорд.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням Росії у 2022 році виникла складна соціально-психологічна ситуація, велике психологічне навантаження на жителів України. Дитинство – це період розвитку когнітивних здібностей, тому діти дуже вразливі до несприятливих зовнішніх факторів. Діти з прифронтових територій є однією з найбільш уразливих категорій. Майже всі школярі в прифронтових містах та селищах навчаються дистанційно, що призводить до зниження якості навчання та до соціальної ізоляції. Тривалі повітряні тривоги, періодичні вибухи, а разом з цим й уривчастий сон, емоційно нестабільні батьки та вчителі, багато інформації про насилля – все це погано впливає на розвиток дітей, на їх психічне здоров'я, а також на когнітивні здібності. Діти відчувають сильний стрес, страхи, тривожність, мають труднощі з засвоєнням нової інформації. У школярів можуть розвиватися депресія, тривожні розлади, ПТСР. Деякі діти мають досвід травматичних подій, такі як руйнування будинку, втрата близьких. Дітям

потрібно надавати допомогу, створювати підтримуюче середовище, розуміти їх потреби.

Дослідження впливу проживання в прифронтових містах на когнітивну сферу учнів молодших класів є актуальним, оскільки допоможе відповісти на питання, які зміни у навчальному процесі треба впровадити та як підтримати дітей, щоб зменшити негативний вплив. Практичне значення проблеми полягає в тому, як можна підвищити когнітивні здібності молодших школярів та адаптувати навчальний процес до війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кречківська Л. М. Зміна когнітивних здібностей школярів і студентів після початку російської агресії / Л.М. Кречківська, В.В. Молоток, А.В. Серветник // Матеріали VIII щорічної науково-практичної конференції молодих вчених з міжнародною участю 23 лютого 2023 року / Редкол.: К.В. Волошин (відпов. ред.). – Харків: Харківський національний медичний університет. – 2023. – №2 – 65 с.

2. Сергєєнкова О. П. Вікова психологія : навч. посіб / О. П. Сергєєнкова, О. А. Столярчук О. П. Коханова, О. В. Пасєка. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 384 с.

УДК 159.9

Пащенко Є.А.[1], Коваль В.О.[2]
[1] студ. гр. СН-110 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. пед. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ

У зв’язку з кризовими подіями, такими як війни, конфлікти, природні катастрофи та інші небезпечні ситуації, багато людей втрачають свої домівки і стабільність життя. Вони стикаються з психологічним стресом, можуть отримати травми та втратити соціальну підтримку, яку вони раніше мали. Це може вплинути на їх емоційний стан та загальний благополуччя. Тому дуже важливо мати ефективні моделі психологічної допомоги для внутрішньо переміщених осіб, які враховують їхні унікальні потреби та контекст кризових обставин. Ці моделі допомагають їм знайти способи впоратися зі стресом, працювати над своїм емоційним станом та відновити свою психологічну стійкість. У даній роботі ми розглянемо різні підходи та моделі психологічної допомоги для внутрішньо переміщених осіб. Ми проаналізуємо їх переваги та недоліки, а також ключові фактори, які

впливають на їх успішність. Враховуючи унікальні виклики, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи через кризові ситуації, ми спробуємо знайти найкращі шляхи надання їм підтримки та допомоги.

Основні риси внутрішньо переміщених осіб (ВПО) включають такі характеристики:

1. Причина переміщення: ВПО змушені залишити свої домівки через конфлікти, насильство, природні катастрофи або інші небезпечні ситуації.

2. Внутрішнє переміщення: ВПО залишаються в межах власної країни, відокремлюючись від своїх звичних місць проживання.

3. Вразливість: ВПО знаходяться у вразливому стані, оскільки втратили свої домівки та потребують захисту та допомоги.

4. Правовий статус: ВПО мають право на захист та підтримку з боку держави, включаючи доступ до основних прав та послуг.

5. Потреби: ВПО мають особливі потреби в житлі, харчуванні, медичній допомозі, освіті та інших сферах життя.

6. Інтеграція: ВПО часто зіштовхуються з викликами інтеграції в новому місці проживання, включаючи доступ до роботи та освіти.

7. Довготривалість: ВПО можуть бути переміщеними на тривалий термін, залежно від природи конфлікту або катастрофи.

Враховуючи ці характеристики, необхідно забезпечити адекватну підтримку та захист ВПО, щоб вони могли відновити своє життя та інтегруватися в новому оточенні. Втрата житла та стабільності: ВПО втрачають свої житлові приміщення та звичну соціальну структуру, що може викликати стрес та почуття невизначеності. Психологічний стрес: Внутрішнє переміщення може викликати стрес, тривогу, депресію та посттравматичний стресовий розлад. Соціальна ізоляція: ВПО можуть втратити соціальну підтримку та мережі підтримки через переміщення, що може призвести до почуття самотності та відчуженості. Економічна незахищеність: Часто внутрішньо переміщені особи стикаються з втратою можливостей заробітку та доступу до засобів доходу через втрату роботи або рідних ресурсів. З психологічної точки зору, внутрішньо переміщені особи – це група людей, які переживають психологічний стрес та травму через втрату свого дому та стабільності, соціальну ізоляцію та економічну незахищеність внаслідок внутрішнього переміщення.

Результати аналізу наукової літератури щодо даної проблеми дозволяють констатувати певні переваги та недоліки різних моделей психологічної допомоги.

Психотренінг: Переваги: активна участь клієнта у власному процесі зміни. Зосередженість на практичних навичках і стратегіях, які можуть бути застосовані в повсякденному житті. Відносно короткий термін. Недоліки: може бути менш ефективним для клієнтів з серйозними психічними

розладами. Не завжди ефективний у вирішенні глибоких психологічних проблем.

Психоконсультація: Переваги: забезпечує можливість отримання швидкої та точної інформації. Може бути ефективною для клієнтів, які потребують конкретної допомоги або поради. Недоліки: обмежений простір для вираження та розуміння глибоких емоційних або психічних проблем. Може бути відчуття, що відносини консультації більш «поверхневі».

Модель кризового втручання: Переваги: швидка реакція на кризові ситуації, що допомагає зменшити негативні наслідки. Спрямована на вирішення конкретних проблем або надання підтримки в найбільш критичний момент. Недоліки: обмежений часовий рамок, що може викликати нестабільні результати у довгостроковій перспективі. Може пропустити глибокі психологічні проблеми, які не є безпосередньо кризовими.

Модель психореабілітації: Переваги: фокусується на відновленні функціональності та незалежності клієнта. Інтегрує психосоціальні підходи для забезпечення високого рівня підтримки. Недоліки: вимагає тривалого часу та ресурсів. Може бути менш ефективною для клієнтів із серйозними психічними обмеженнями.

Модель психотерапії: Переваги: глибокий аналіз психологічних проблем та можливість їхнього вирішення на емоційному та психологічному рівні. Допомога клієнту розвинути пізнавальні та емоційні ресурси для самостійного подолання проблем. Недоліки: може бути довгим та коштовним процесом. Вимагає високого рівня спеціалізованих навичок у психотерапевта.

Модель психокорекції: Переваги: фокусується на зміні негативних мислених схем і поведінкових відповідей. Може бути корисною для клієнтів, які мають швидкі та конкретні психологічні проблеми. Недоліки: може бути неефективною для глибоких психічних проблем, які вимагають більш глибокого підходу.

УДК 159.9
Петуніна К.Ю.[1], Стадник А.Г.[2]
[1] студ. гр. СНз-123м НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЗВ'ЯЗОК МІЖ САМОАКТУАЛІЗАЦІЄЮ ТА ПРОКРАСТИНАЦІЄЮ З ПЕРФЕКЦІОНІЗМОМ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У сучасному світі, де темп життя невпинно зростає, і людина щоденно зустрічається з великою кількістю викликів та стресових ситуацій, питання самоактуалізації, прокрастинації та перфекціонізму набувають особливої

актуальності. Ці поняття є ключовими у контексті розуміння процесів особистісного зростання та розвитку, впливаючи на загальне психологічне благополуччя та ефективність виконання професійних та особистісних завдань. Отже, актуальність дослідження визначається важливістю знаходження ефективних шляхів подолання прокрастинації та нездорового перфекціонізму через розвиток самоактуалізаційних процесів. Розуміння цих взаємозв'язків може сприяти формуванню нових підходів до психологічної підтримки та саморегуляції, що є особливо важливим у контексті забезпечення психологічного благополуччя особистості в умовах сучасного динамічного світу.

Самоактуалізація, в дослідженні розглянута як досягнення найвищого потенціалу особистості [6], відіграє вирішальну роль у формуванні внутрішньої гармонії, здатності до самовираження та реалізації власних здібностей. Таке розуміння самоактуалізації акцентує на необхідності глибшого дослідження цього феномену, зокрема в контексті його впливу на поведінкові тенденції особистості, такі як прокрастинація та перфекціонізм.

Прокрастинація, у свою чергу, являє собою тенденцію до відкладання справ і завдань на потім, що може мати як короткострокові, так і довгострокові негативні наслідки для індивіда, включаючи зниження продуктивності, почуття тривоги та незадоволення собою [4]. Перфекціонізм, характеризується прагненням до недосяжних стандартів та ідеалів, що також може впливати на психоемоційний стан особистості, спричиняючи стрес та фрустрацію [5]. Теоретичні моделі самоактуалізації пропонують різні підходи до розуміння того, як індивіди можуть досягти свого максимального потенціалу. Модель Маслоу акцентує на ієрархії потреб, де самоактуалізація представлена як вершина піраміди потреб[6]. Інші дослідники, такі як Карл Роджерс, вказують на значення умов, таких як некондиційне позитивне ставлення та емпатія, для розвитку самоактуалізації.

Розуміння впливу самоактуалізації на поведінкові тенденції особистості, зокрема на прокрастинацію та перфекціонізм, вимагає комплексного підходу. Важливо враховувати не лише внутрішні мотиваційні процеси, а й зовнішні чинники, такі як соціальне оточення та доступність ресурсів для саморозвитку.

Сучасна психологічна наука пропонує широкий спектр досліджень, присвячених вивченню самоактуалізації, прокрастинації та перфекціонізму.

Для детального розуміння взаємозв'язку між цими явищами, звернемося до таких досліджень:

1. Дослідження Мищишина М.М., Чемеринської Д.І. і Синичич Я.Я. в Національному університеті «Львівська політехніка» [2], яке детально аналізує психологічні особливості взаємозв'язку між перфекціонізмом і прокрастинацією серед студентської молоді. В результаті якого було

виявлено, що високий рівень перфекціонізму корелює з тенденцією до прокрастинації, що може вказувати на наявність внутрішнього конфлікту між прагненням до ідеальних результатів і страхом перед можливою невдачею, що веде до відкладання завдань.

2. Дослідження, Лавріненко В.А. опубліковане в журналі «Психологія і особистість» [1], яке розглядає характеристики зрілої особистості, зокрема самоактуалізацію, як ключовий елемент успішного та ефективного професіонала-психолога. Тут самоактуалізація виступає як процес реалізації людиною своїх здібностей у поєднанні з розвитком особистісного потенціалу, що включає в себе прагнення до професійного та особистісного зростання.

Об'єднуючи висновки з обох досліджень, можна припустити, що самоактуалізація у контексті вивчення перфекціонізму та прокрастинації виступає як медіатор, що сприяє вирішенню внутрішнього конфлікту, який виникає між прагненням до досконалості та страхом перед невдачею. З одного боку, самоактуалізовані індивіди, що володіють високим рівнем усвідомлення власних потреб, здібностей і цінностей, можуть ефективніше керувати своїм прагненням до перфекціонізму, спрямовуючи його на конструктивне русло, що мінімізує тенденцію до прокрастинації. З іншого боку, процес самоактуалізації може сприяти формуванню адаптивних стратегій для того, щоб впоратись із різними завданнями та подолати страх перед невдачею, що також може знизити ймовірність прокрастинації.

Таким чином, самоактуалізація може розглядатися як ключовий фактор, що сприяє балансу між здоровим прагненням до досягнення високих результатів (адаптивним перфекціонізмом) і запобіганням негативних наслідків прокрастинації. Це підкреслює важливість розвитку самоактуалізаційних потенціалів у освітньому процесі, а також у професійній підготовці та особистісному розвитку. Саме тому актуальним є розвиток та впровадження програм саморозвитку та самоактуалізації для осіб різного віку та професій, спрямованих на підвищення самосвідомості, саморегуляції та здатності до цілепокладання. Окрім цього, важливим є навчання індивідів використанню адаптивних копінг-стратегій як засобу ефективного впорядкування з прокрастинацією та надмірним перфекціонізмом. Окремо можна виділити проведення досліджень з фокусом на вплив різних соціокультурних, освітніх та професійних факторів на процес самоактуалізації.

Отож, ці висновки та рекомендації відкривають шлях для розвитку ефективних підходів до підвищення якості життя та продуктивності особистості через розвиток самоактуалізації, а також створюють основу для подальших досліджень у цій важливій області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лавріненко В. А. Емпіричне дослідження показників самоактуалізації студентів-психологів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://psychpersonality.pnpu.edu.ua/article/view/274733/270429 (дата звернення: 10.03.2024).

2. Мищишин М. М. Психологічні особливості взаємозв'язку перфекціонізму та прокрастинації у студентської молоді / М. Мищишин, Д. Чемеринська, Я. Синичич // Вісник Національного університету оборони України. – 2022. – № 65(1). – С. 72–78.

3. Попович І. В. Самоактуалізація особистості: теорія і практика / І.В. Попович. – Львів : Світ, 2017.

4. Семиченко В. А. Прокрастинація у професійній діяльності: причини та шляхи подолання / В.А. Семиченко. – Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019.

5. Burns D.D. Feeling Good: The New Mood Therapy / D.D. Burns. – NewYork : Harper, 1999.

6. Maslow A. H. Toward a Psychology of Being / A. H. Maslow. – NewYork : Wiley, 1968.

7. Sirois F. M. Procrastination, Health, and Well-Being / F. M., Sirois, T. A. Pychyl. – Academic Press, 2016. – 286 p.

УДК 364-787.34:364.632 (477.64)

Пєліванова В.В.[1], Кузьмін В.В.[2]
[1] студ. гр. СН-123 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД У ВІЙСЬКОВИХ

Посттравматичний стресовий розлад – це комплексне порушення психічної діяльності, сукупність реакцій на травму, яка може змінити те, як людина думає, почуває себе та поводиться, і спричиняє значні негаразди або впливає на її здатність до нормального функціонування. Щоб його діагностувати, потрібно звернути увагу на важливі симптоми. Ці симптоми часто поділяють на чотири категорії:

1. Відчуття повторення. Військові можуть переживати травмуючі події знову, ніби вони відбуваються тут і зараз. Ці повтори можуть бути у наслідок тригерної ситуації чи розмовами, щось, що нагадують їм про подію, і змушують їх відчувати себе так, ніби вони переживають її знову. Такі симптоми включають в себе: мимовільні повторювані спогади про пережите,

флешбеки, нічні кошмари, сильні емоційні та фізичні реакції (наприклад, прискорене серцебиття, пітливість, нудота або тремтіння та ін.).

2. Уникнення. Люди уникають місць, речей, дій, розмов, пов'язаних із травматичним досвідом. Вони уникають розмов про травму, відчувають смуток самотність; занепокоєння, яке частіше може виникати у натовпі. Часто такі особи мають проблеми з соціалізацією. Вони можуть втратити інтерес до діяльності, якою займалися, колишнього хобі. Також може бути емоційне оніміння, люди будуть відстороненими від своїх друзів та родичів, вони можуть відчувати себе пригніченими та відчувати провину. Для уникнення спогадів, можуть вживати алкоголь чи наркотики, можуть бути думки про самогубство або спроби вчинити його.

3. Гіперзбудження. З'являється посилене відчуттям загрози, надмірне занепокоєння або сильна реакція на неочікувані рухи чи гучний шум. Людина постійно відчуває готовності до чогось поганого, має передчутті ймовірної небезпеки в майбутньому. Вона має проблеми зі сном, дратівливість або спалахи агресії, також можуть бути труднощі з концентрацією уваги.

4. Когнітивні/емоційні порушення. Уповільнюється мислення, плутаність свідомості, погана концентрація уваги, погана пам'ять. Люди часто відчувають тривогу, страх. З'являється почуття провини, якому людина намагається знайти раціональне обґрунтування, перебільшуючи ступінь власної відповідальності за те, що сталося. Більшу частину часу відчувають емоційне оніміння, втрачають інтерес до діяльності та відносин, до приємних заходів; думають про себе як про винну людину.

На основі інформованої згоди з дотриманням принципів біоетики на базі Кризового центру медико-психологічної допомоги Інституту психології імені Г. С. Костюка, упродовж 2018-2019 рр. було комплексно обстежено 110 ветеранів (з них 108 чоловіків і 2 жінки), які брали участь у бойових діях на сході країни і мають прояви ПТСР. Вік досліджуваних – від 21 до 58 років. Дані психодіагностичного обстеження, їх аналіз та інтерпретація показали, що рівень тривожності, депресії і загальної психопатологічної симптоматики в групі військовослужбовців та ветеранів з проявами ПТСР виявився достатньо високим. В перших версіях підручника з діагностики окремою групою визначався симптом провини («провина» того, хто вижив, «провина» неспроможності або невчиненого, «провина» відповідальності), який пізніше був переведений до групи симптомів негативної зміни в мисленні та настрої. Оскільки симптоми провини частіше спостерігаються у військових ветеранів, ніж у цивільних осіб, котрі страждають на ПТСР, доцільно при діагностуванні цього розладу, викликаного воєнним стресовим досвідом приділити цій групі симптомів більше уваги [2].

У лікуванні ПТСР використовується індивідуальна та групова терапія. Групове лікування розвинулося з груп самодопомоги військових В'єтнамської війни, які зустрічалися у ветеранських центрах і у спільних розмовах ділилися травматичним досвідом, намагаючись полегшити свої психічні проблеми. Пізніше до таких груп приєднався психотерапевт, оскільки виявилося, що проблеми військових ветеранів настільки складні, що їх не можна було б вирішити без професійного нагляду і допомоги. Групова терапія довела свою успішність у позбавленні від значної частини симптомів ПТСР, таких, як недовіра, схильність до самоізоляції, відчуття самотності і безпорадності. Усвідомлення, що й інші люди мають схожий травматичний досвід і психічні проблеми, вже само по собі має певний терапевтичний ефект. При цьому, рекомендується залучення до терапевтичної групи осіб з подібним травматичним досвідом, що відчутно полегшує встановлення довіри і взаєморозуміння всередині групи. Також треба уникати залучення до групи новачків без попередньої індивідуальної бесіди з терапевтом. Відповідно до цього, індивідуальна терапія проводиться на початковому етапі знайомства з клієнтом та його проблемами або в окремих випадках, в яких групова терапія не дає результатів і не призводить до одужання. У лікуванні окремих випадків ПТСР позитивних результатів можна досягти при залученні до терапії партнера (дружини\чоловіка), дітей, близьких, друзів співробітників, зокрема за допомогою сімейної терапії. Сімейна терапія дуже корисна для відновлення розірваних соціальних зв'язків та усунення накопиченої недовіри і напруження всередині родини, між друзями чи на роботі [1].

Посттравматичний стресовий розлад є серйозним порушенням психічної діяльності, яке може суттєво впливати на життя військових чи ветеранів, та здатність до нормального функціонування. Важливо визнати та розпізнати його симптоми для вчасної діагностики та лікування. Обстеження ветеранів із симптомами ПТСР підтверджує високий рівень тривоги, депресії та інших психопатологічних симптомів у цій групі. Важливо звертати увагу на симптоми провини, оскільки вони можуть бути важливим елементом діагнозу і відігравати ключову роль у визначенні стресових реакцій. Подолання викликів, пов'язаних із посттравматичним стресовим розладом, вимагає комплексного лікування та підтримки експертів у галузі психотерапії та медичного супроводу. Водночас важливо також розуміти унікальність та індивідуальні особливості кожного випадку ПТСР, щоб надати ефективну та відповідальну допомогу тим, хто зіткнувся з цим розладом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Психологічна стійкість воїна : підручник для військ. психол. / Зорян Комар ; Посольство Великої Британії в Україні. – Київ, 2017. – 185 с.

2. Технології психотерапевтичної допомоги постраждалим у подоланні проявів посттравматичного стресового розладу: монографія / З.Г. Кісарчук, Я.М. Омельченко, Г.П. Лазос [та ін.]; за ред. З.Г. Кісарчук. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2020. – 178 с.

УДК 159.9
Сердюкова Ю.В.[1], Гайворонська Т.О.[2]
[1] студ. гр. СНз-123м НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філос. наук, доц., декан ФСН НУ «Запорізька політехніка»

ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ НА САМООЦІНКУ ЖІНОК СЕРЕДНЬОГО ВІКУ

Ця тема є дуже важливою, особливо в сучасних умовах, коли всі ми стикаємося з викликами та невизначеністю. Розставлення пріоритетів у житті людини є ключовим аспектом для досягнення особистого благополуччя. Самореалізація та зрілість можуть бути важливими факторами для успіху в професійній сфері та особистому житті.

Протягом декількох десятиліть проблема благополуччя залишається актуальною і важливою для світової спільноти. Психологічне благополуччя є показником здоров'я та соціальної адаптації людини. В різних концепціях благополуччя висвітлюються ключові аспекти, включаючи задоволеність своїм життям, самореалізацію та професійне благополуччя. Останнє є важливим атрибутом реалізованої особистості, а успішна самореалізація в професійній сфері часто пов'язана з рівнем зрілості.

Професійне благополуччя має великий вплив на самооцінку жінок, особливо тих, які перебувають у середньому віці. Це впливає не лише на їхню самооцінку, але й на всі сфери їхнього життя: особисту, сімейну, матеріальну, соціальну. Крім того, це також впливає на те, яке виховання вони зможуть забезпечити своїм дітям. Головне, це позначається на їхньому психологічному здоров'ї та стосунках з оточуючими.

Реальні приклади з життя жінок різного віку показують, що ситуації з професійним благополуччям можуть розвиватися у двох абсолютно протилежних напрямках і впливати на їхню самооцінку та життя в цілому. В першому варіанті, коли дівчина відразу після закінчення школи йде вчитися на обрану нею професію, розвиваючи свої таланти і слідуючи за своєю мрією, вплив є позитивним. Вона не страждає від заниженої самооцінки або комплексів неповноцінності. Така жінка, досягаючи середнього віку, вже відбулася як професіонал, досягла успіху в кар'єрі або заснувала свій бізнес. Зазвичай це сильна, фінансово незалежна, впевнена в собі жінка, яка має достатньо матеріальних ресурсів і не боїться життєвих труднощів. Її

професіоналізм і працьовитість дозволяють їй будувати свою кар'єру і життя в цілому таким чином, щоб досягти своє мети і почуватися впевнено в будь-яких обставинах. Оточуючі поважають і цінують її, а власні діти бачать в ній приклад для наслідування.

Існує й інший варіант, який пов'язаний з життєвою ситуацією, коли відсутність професійного успіху негативно впливає на самооцінку жінок. Ті, хто ще не здобув професійної освіти і не став матеріально незалежним, можуть поспішити вийти заміж і народити дітей, залишаючись вдома на утриманні чоловіка. З роками це може стати звичкою, і бажання змінити своє життя, навчатися та працювати не виникає. І коли вже в середньому віці вони несподівано втрачають чоловіків або з ними трапляються якісь нещасливі обставини, такі жінки стають безпорадними перед життям і впадають у депресію. Їхня самооцінка відразу падає до нуля, породжуючи масу комплексів. Вони тільки зараз починають розуміти свої помилки та хибний погляд на деякі важливі речі. Відсутність професії та досвіду роботи ускладнює їм можливість працевлаштування, а це впливає на їх здатність забезпечити себе найнеобхіднішим. Відсутність трудового стажу може призвести до того, що навіть мінімальна пенсія буде недосяжною. Доведені до відчаю, вони стають психологічно нестабільними, відчуваючи свою безпорадність та перебуваючи в песимістичних думках. Це може призвести до розуміння непродуктивності свого життєвого шляху, до болісних переживань життєвих колізій, а в крайньому випадку – до відчайдушних вчинків. В таких ситуаціях жінки потребують підтримки та допомоги близьких людей. Однак в багатьох випадках вихід з таких життєвих ситуацій вони можуть знайти, звернувшись за допомогою до спеціаліста, а саме: до психолога. Завдання і професійний обов'язок практичного психолога – допомогти людині, яка потрапила у важку життєву ситуацію, знайти шлях до покращення свого життя, тому що кожна людина заслуговує на шанс змінити свою долю на краще.

Професійна діяльність є однією з найважливіших і найбільш охоплюваних сфер діяльності людини. Тому самореалізація в професії є одним з найважливіших атрибутів реалізованої особистості. Успішна самореалізація в професійній діяльності часто пов'язана із показником зрілості. Психологічне благополуччя відображає задоволення потреб, наявність сенсу та орієнтирів у житті, переважання позитивних емоцій, відчуття самоактуалізації та реалізації свого потенціалу.

Багато дослідників вважають, що професійне благополуччя може нейтралізувати негативні аспекти, пов'язані з іншими сферами життя, і тому відіграє важливу роль в житті людини. Задоволеність професійною діяльністю та питання самоактуалізації є ключовими аспектами, які враховують практично всі дослідники, що вивчають цю тему. Тому можна

стверджувати, що трудова діяльність є важливою складовою життя особистості, яка впливає на її благополуччя та відчуття задоволеності від життя. Професійна самореалізація жінки є важливим аспектом її особистісного розвитку.

Висновки. Процес становлення жінки в професійному середовищі є ключовим для її розвитку як особистості. Це сприяє зниженню рівня тривоги, формуванню власної гідності та підвищенню самооцінки. Успішна кар'єра позитивно впливає на її психічне здоров'я та самопочуття, сприяючи загальному благополуччю. Це, в свою чергу, створює позитивне середовище для сімейного життя.

В багатьох сучасних культурах, зокрема і в нашій культурі, незважаючи на успіхи жінок в різних сферах суспільного життя, досі існують уявлення про неможливість жінок успішно поєднувати досягнення у професійній діяльності з благополучним шлюбом. Незважаючи на те, що жіноча самореалізація має свою специфіку, більшість жінок все ж таки прагне до особистісного зростання та актуалізації власних можливостей.

УДК 1.159.943.613.8+355.5
Сідорук А.С.
студ. гр. СНз-110 НУ «Запорізька політехніка»

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Стресостійкість – це здатність людини адаптуватися до стресових ситуацій, зберігаючи свою ефективність та психологічне благополуччя. В контексті військової служби стресостійкість відіграє ключову роль, оскільки вона допомагає військовослужбовцям подолати труднощі та стресові ситуації, зберігаючи свою ефективність та професіоналізм.

Важливим чинником якісної життєдіяльності військових під час війни є стресостійкість, що розглядається як уміння долати труднощі, пригнічувати свої емоції, проявляючи витримку і такт, а також для збереження психічного здоров'я військовослужбовців. Стрес та психологічний тиск, які супроводжують військові дії, можуть суттєво впливати на психічне та фізичне здоров'я військовослужбовців. Розвиток стресостійкості стає критично важливим для того, щоб забезпечити ефективну службу та зберегти психологічне благополуччя воїнів під час воєнних дій.

Проблема розвитку стресостійкості військових під час війни є дуже важливою, оскільки вони постійно знаходяться в екстремальних ситуаціях високого стресу та напруги. Недостатня стресостійкість може призвести до погіршення фізичного та психічного стану військових, а також до зниження

їхньої бойової ефективності. У військовому середовищі існують численні фактори, які можуть впливати на стресостійкість військовослужбовців, такі як низька соціальна підтримка, страх перед загрозою життю, постійний фізичний та психологічний стрес. Дослідження цих факторів є критично важливим для розуміння та покращення стресостійкості серед воїнів.

На думку більшості військових психологів важливу роль у розвитку стресостійкості грають соціальна підтримка, самооцінка, самоконтроль та психологічне благополуччя

Соціальна підтримка від друзів, родини або колег може допомогти зменшити рівень стресу та покращити наше емоційне самопочуття. Це може включати як емоційну підтримку, так і конкретну допомогу в розв'язанні проблем.

Самооцінка відіграє важливу роль у тому, як людина сприймає стресові ситуації. Позитивне ставлення до себе допомагає зберегти впевненість у власних силах і знайти конструктивні способи подолання стресу.

Самоконтроль – це навичка управління своїми емоціями та реакціями на стресові ситуації. Вміння зберегти спокій і обдумано реагувати може допомогти зменшити вплив стресу на наше фізичне та психологічне здоров'я.

Психологічне благополуччя – це загальний стан психічного здоров'я, який включає почуття задоволення від життя, позитивні емоції та впевненість у собі. Військові з високим рівнем психологічного благополуччя зазвичай краще справляються зі стресом і мають більшу стресостійкість.

Отже, розвиток цих чинників може допомогти військовим краще впоратися зі стресом. покращити загальне самопочуття, розвинути їхню стресостійкість. Дослідження показують, що розвиток стресостійкості у військових є важливим аспектом для покращення їхньої психологічної стабільності та здатності до подолання стресових ситуацій. Фактори, які сприяють розвитку стресостійкості, включають психологічний капітал, соціальну підтримку та фактори фізичного здоров'я.

Дослідження Ф. Лутанс та Дж. Ейві спрямовано на вивчення впливу психологічного капіталу та робочого залучення на розвиток стресостійкості у військових [3]. Психологічний капітал визначається як сукупність позитивних психологічних ресурсів, таких як оптимізм, впевненість у своїх силах, самодисципліна та соціальна підтримка. Ці ресурси допомагають людині ефективно впоратися зі стресом, адаптуватися до нових умов та подолати труднощі. У військових психологічний капітал може відігравати ключову роль у розвитку стресостійкості та психологічної стійкості.

В роботах А. Адлера, П. Блізе, Д. Макгерка, С. Джойса, Ф. Шанда та ін. вивчалася ефективність тренувань з розвитку стресостійкості для військовослужбовців у армії США [1; 2; 4]. Ці дослідження оцінювали

ефективність програм тренувань з розвитку стресостійкості, включаючи військових.

Програми тренування стресостійкості для військових часто включають в себе навчання стратегіям керування стресом, практику медитації та майндфулнесу, тренування фізичних навичок та розвиток соціальної підтримки. Ці програми спрямовані на покращення загального самопочуття, збільшення внутрішньої мотивації та психологічної готовності до подолання стресових ситуацій.

Ефективність програм тренування стресостійкості для військових, що були об'єктом досліджень, показали позитивний вплив таких програм на зменшення ризику розвитку посттравматичного стресового розладу, покращення психологічної стабільності та збільшення загальної ефективності військовослужбовців. Програми, які поєднують фактори психологічного капіталу з факторами фізичного здоров'я та соціальної підтримки, можуть бути особливо ефективними для розвитку стресостійкості у військових.

Загалом, програми тренування стресостійкості можуть бути корисним інструментом для покращення психологічного благополуччя та готовності до подолання стресових ситуацій у військових. Важливо при цьому враховувати індивідуальні особливості військовослужбовців та адаптувати програми до їх потреб та вимог служби.

Отже, розвиток стресостійкості у воїнів під час воєнних дій є складною, але критично важливою задачею. Врахування основних факторів, які впливають на цей процес, таких як тренування, психологічна та соціальна підтримка, саморегуляція та психологічна готовність, може сприяти ефективному розвитку стресостійкості військовослужбовців. Це допоможе забезпечити не лише їхню безпеку та успішне виконання завдань, але й зберегти їхнє психологічне благополуччя під час найскладніших умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Majorano S. The role of self-esteem and self-control in the relationship between social support and psychological well-being. Personality and Individual Differences / S. Majorano, A. Musetti. – 2018. – No. 123. – P. 111-116.

2. Mendes A. L. M.. Stress and Burnout in Volunteers / A. L. M. Mendes, J. Soares, J. M. Rodrigues de Souza & others // A Systematic Review. Journal of Community Psychology. – 2016. – No. 44(1). – P. 137-153.

3. Omoto A. M. Considerations of community: The context and process of volunteerism / A. M. Omoto, & M. Snyder // American Behavioral Scientist. – 2002. – No. 45(5). – P. 846-867.

4. Smith J. The Impact of Mindfulness Training on Stress Resilience in Military Personnel / J. Smith, & A. Jones // Journal of Military Psychology. – 2018. 10(2). – P. 45-60.

УДК 159.9
Старченко М.Л.
студ. гр. СНз-110 НУ «Запорізька політехніка»

СУЧАСНІ МОДЕЛІ РЕЗИЛІЄНТНОСТІ

На сьогодні українці стикаються з надзвичайно важкими викликами війни, довготривалим та періодичними гострими стресами. Тому особливо актуальним є вивчення феномену резилієнтності – здатності зберігати стабільне функціонування, відновлюватися або навіть зростати в умовах дії несприятливих факторів. Протягом останніх десятиріч була створена низка моделей резилієнтності, які, на нашу думку, можна розподілити на процесуальні (зосереджені на виявленні стадій та загальних закономірностей феномену) та факторні (сфокусовані на виявленні компонентів резилієнтності (властивостей особистості, навичок, особливостей середовища тощо)).

Г. Лазос узагальнює дані існуючих процесуальних моделей резилієнтності G. Richardson та інш., а також емпіричних досліджень у вигляді власної теоретичної моделі. Дослідниця виділяє фактори ризику (травмівні обставини), фактори захисту (власне резилієнтності) та фактори вразливості [1]. Модель містить чотири окремі фази: зіткнення з факторами ризику; активація захисних факторів та факторів вразливості; взаємодія між цими факторами; реінтеграція у вигляді резилієнтності або дезадаптації.

Мультисистемний підхід до резилієнтності, за A. Masten, керується наступними принципами: резилієнтність – це динамічний феномен, який змінюється протягом часу в результаті численних процесів; виходить за межі індивідуальної або родинної системи; охоплює всі ресурси, що можуть бути мобілізовані у відповідь на виклики. Резилієнтність має каскадний характер дії скрізь рівні, аспекти функціонування та покоління [6].

G. A. Bonnano та E. D. Diminich пропонують розрізняти позитивну адаптацію, яка виникає в умовах дії хронічних стресових факторів та позитивну адаптацію після одноразової травми. Для першого випадку вони запроваджують термін «емерджентна резилієнтність», а для другого «резилієнтність мінімального впливу» [3]. R. C. Ijntema та колеги розробили модель психологічного імунітету та психологічної еластичності (PI-PE). Модель складається із двох механізмів (толерантність до стресору та наративна конструкція), трьох умов (предстресорне коригування, стресор, фактори особистості та середовища) та шістьох варіантів траєкторій після впливу стресору: резилієнтних (процвітання, стійкість, відновлення, трансформація) та дезадаптивних ригідність і вразливість. При цьому до «психологічного імунітету» вчені відносять процвітання та стійкість, а до «еластичності» - відновлення та трансформацію [4]. M. Lahad розробив

інтегративну модель BASIC-Ph, спираючись на поєднання елементів психоаналітичної, біхевіористської, когнітивної та гуманістичної парадигм. Він виділяє шість фундаментальних вимірів копінгу [5]: B (beliefs) світогляд; A (affect) емоції, S (social) соціальні зв'язки, I (imagination) уяву, C (cognition) когніції та Ph (physiology) фізіологію. Цей підхід передбачає наявність унікального арсеналу копінгу у кожної людини. P.J. Rossouw і J. G. Rossouw з урахуванням даних нейробіології розробили модель резилієнтності, що складається з шести компонентів, (PR6, Predictive 6 Factor) [7]: бачення, самовладання, наполегливість, міркування, співпраця та здоров'я.

Українські дослідники О. Чиханцова та К. Гуцол пропонують модель резилієнтності та її розвитку, що складається з наступних компонентів [2]: оптимізм, соціальні контакти, самопроєктування, самоставлення, цілі та смисли. S. Southwick та колеги на основі емпіричних досліджень звертають увагу на наступні ключові фактори: позитивні емоції та оптимізм, активний копінг сфокусований на проблемі, сміливість та альтруїзм, увага до фізичного здоров'я і спорт, регулювання емоцій, когнітивна гнучкість, релігійність (духовність), високий рівень соціальної підтримки, наявність ціннісної цілі, сенсу або місії у житті [8].

Можна зробити висновок, що два вище розглянутих підходи то вивчення резилієнтності – процесуальні та факторні взаємно доповнюють один одного. Процесуальні моделі дозволяють зрозуміти загальну послідовність розгортання адаптації до травматичних подій, але мало пояснюють деталі цього процесу. Натомість факторні моделі сприяють розробці практичних методів тренування резилієнтності за допомогою розвитку відповідних рис і навичок особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лазос Г. П. Теоретико-методологічна модель резильєнтності як основа побудови психотехнології її розвитку / Г. П. Лазос // Організаційна психологія. Економічна психологія. – 2019. – № 2-3. – С. 77-89.

2. Чиханцова О. Психологічні основи розвитку резильєнтності особистості в період пандемії Covid-19: практичний посібник / О Чиханцова, К. Гуцол. – Київ : Національна академія педагогічних наук України, Інститут психології імені Г.С. Костюка, 2022. – 128 с.

3. Bonanno G. A., Diminich E. D. Annual Research Review: Positive adjustment to adversity–trajectories of minimal–impact resilience and emergent resilience / G. A. Bonanno, E. D. Diminich // Journal of child psychology and psychiatry. – 2013. – Vol. 54, Issue 4. – P. 378-401.

4. IJntema R. C. Resilience mechanisms at work: The psychological immunity-psychological elasticity (PI-PE) model of psychological resilience /

R. C. IJntema, W. B. Schaufeli, Y. D. Burger // Current Psychology. – 2023. – Vol. 42.

5. From victim to victor: The development of the BASIC PH model of coping and resiliency / Lahad M. // Traumatology. – 2017. – Vol. 23, Issue 1. – P. 27-34.

6. Masten Ann S., Lucke C. M., Nelson K. M., Stallworthy I. C. Resilience in development and psychopathology: Multisystem perspectives / S. Masten Ann, C. M. Lucke, K. M. Nelson, I. C. Stallworthy // Annual Review of Clinical Psychology. – 2021. – Vol.17. – P. 521-549.

7. Rossouw P. J. The predictive 6-factor resilience scale: Neurobiological fundamentals and organizational application / P. J. Rossouw, J. G. Rossouw // International journal of neuropsychotherapy. – Vol. 4(1). – P. 31-45.

8. Southwick S. M., Pietrzak R. H., Tsai J., Krystal J. H., Charney D. Resilience: an update // PTSD research Quarterly. – 2015. – Vol. 25(4). – P. 1-10.

УДК 1.159.943.613.8+364-2
Тівакова Г.О.
студ. гр. СНз-111сп_2 НУ «Запорізька політехніка»

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЩО ПРОЖИВАЮТЬ У ПРИФРОНТОВІЙ ЗОНІ: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ

У сучасному світі діти, які проживають у прифронтовій зоні внаслідок конфліктів і військових дій зазнають значного психологічного напруження та стресу. Серед них особливо вразливою групою є діти середнього шкільного віку, чия стресостійкість може бути суттєво порушена. Конфліктна ситуація, яка склалася у прифронтових зонах нашої країни, створює виняткові умови для психологічного та емоційного розвитку дітей. Часті стрілянини, обмежений доступ до освітніх та медичних ресурсів, втрата близьких, рідних та знайомих стають чинниками, що суттєво впливають на психологічний стан дітей та їх стресостійкість.

Дослідження стресостійкості дітей середнього шкільного віку у прифронтовій зоні має велике значення як для практичної психології, так і для психологічної підтримки дітей. Розуміння чинників, що впливають на стресостійкість, а також розробка стратегій для її підвищення може сприяти покращенню психологічного благополуччя та адаптації дітей у непростих умовах прифронтової зони.

Чинники, що впливають на стресостійкість дітей у прифронтовій зоні, є безліч та всі вони взаємопов’язані. Розглянемо окремі чинники. Психологічний тиск конфлікту та військових дій є одним з основних

чинників, що порушує емоційний та психологічний стан дітей, роблячи їх вразливими до стресу.

Соціальна нестабільність та економічні обмеження додають до цього фінансовий та матеріальний стрес, ускладнюючи їхню адаптацію до складних умов життя. Втрата близьких, руйнування інфраструктури та обмежений доступ до освітніх та медичних ресурсів також є значущими факторами, що поглиблюють психологічний стрес дітей у прифронтовій зоні.

Негативний вплив медіа та соціальних мереж, який підсилює поширення негативної інформації та страхів, також має вплив, оскільки він теж може підірвати психологічну стійкість та самопочуття дітей у цих умовах. В цілому, ці чинники взаємодіють, утворюючи складну ситуацію, яка вимагає комплексного підходу до підвищення стресостійкості дітей у прифронтовій зоні.

Для підвищення стресостійкості дітей у прифронтовій зоні необхідно впроваджувати комплексні стратегії, спрямовані на розвиток їхніх психологічних ресурсів та адаптаційних навичок. Перш за все, важливо забезпечити психологічну підтримку та консультування, які допоможуть дітям управляти емоціями та розуміти власні реакції на стресові ситуації. Розвиток соціальних навичок та взаємодії з однолітками може сприяти створенню сильних соціальних мереж підтримки та покращенню самопочуття. Формування ресурсів самооборони та саморегуляції, включаючи техніки дихальних вправ та медитації, може допомагати дітям заспокоювати свої емоції та зменшувати рівень стресу. Крім того, важливо впроваджувати програми психологічного тренінгу та психосоціальної підтримки у шкільному середовищі, які надають дітям інструменти та ресурси для ефективного управління стресом і підвищення їхньої загальної стресостійкості.

Для дослідження стресостійкості дітей у прифронтовій зоні можна використовувати різноманітні методи, спрямовані на оцінку їх психологічного стану та реакцій на стресові ситуації. Один з підходів – застосування опитувальників та анкет, спрямованих на визначення рівня стресу та стресостійкості дітей. Крім того, можна впровадити психологічні та педагогічні спостереження за поведінкою та реакціями дітей у шкільному середовищі, що дозволить отримати більш об’єктивну інформацію про їхні емоційні стани. Також важливим є проведення інтерв’ю з педагогами, батьками та іншими дорослими, які працюють з цією категорією дітей, для отримання додаткових перспектив та вражень щодо їхнього психічного благополуччя та стресової стійкості. Комбінація цих методів дозволить отримати більш повне уявлення про стресові реакції та потреби дітей у прифронтовій зоні і сприятиме розробці ефективних програм психологічної підтримки.

Аналіз практичних прикладів та інноваційних підходів до підвищення стресостійкості дітей у прифронтовій зоні виявляє важливість інтеграції різноманітних методів та підходів. Наприклад, застосування методів мистецтва та творчості дозволяє дітям виразити свої емоції та відчуття через художній процес, що сприяє релаксації та зниженню рівня стресу. Організація спільних заходів та групових занять для підтримки спільності та взаємодопомоги створює позитивне соціальне середовище, яке зміцнює психологічну стійкість дітей. Впровадження програм фізичної активності та спортивних заходів не лише сприяє фізичному здоров'ю, а й допомагає зменшити стрес та покращити самопочуття. Крім того, впровадження новаторських програм психологічного тренінгу та психосоціальної підтримки у шкільному середовищі надає дітям інструменти для ефективного управління стресом та підвищення їхньої загальної стресостійкості. Ці практичні приклади та інноваційні підходи вказують на важливість різнобічного та інтегрованого підходу до підвищення психологічної стійкості дітей у прифронтовій зоні.

Отже, аналіз чинників, що впливають на стресостійкість дітей у прифронтовій зоні, а також розглянуті практичні приклади та інноваційні підходи до підвищення їх стресостійкості вказують на необхідність системного та комплексного підходу до психологічної підтримки цієї категорії дітей. Враховуючи складні умови життя та психологічні травми, що вони переживають у прифронтовій зоні, важливо розробляти та впроваджувати програми, які враховують специфіку їх потреб та надають необхідні засоби для ефективного управління стресом. Застосування різноманітних методів, від творчих до спортивних, сприяє зміцненню психологічного здоров'я та підвищенню загального рівня адаптації дітей до складних умов. Такі програми повинні бути інтегровані у шкільну діяльність та оточення, забезпечуючи підтримку як від педагогічного, так і від психологічного колективу.

УДК 159.9
Федорова Ю.Ю.
студ. гр. СНз-123м НУ «Запорізька політехніка»

РЕЗИЛІЄНТНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ)

Психологічна резилієнтність має складне та велике значення, оскільки вона, за визнанням дослідників, є багатовимірним та динамічним явищем за своєю природою [3]. Психологічна резилієнтність – це здатність людини відновлюватися після стресових ситуацій, долати важкі періоди, травматичні

події та труднощі конструктивним шляхом, продуктивно адаптуватись до нових умов чи несприятливих змін, не втрачаючи психічного здоров'я.

Від початку війни у соціальному медіа-просторі збільшилось згадування праць Віктора Франкла, Едіт Еґер, Джудіт Герман, Еріка Ґрейтенса та інших, що свідчить про зацікавленість українців психологічною літературою про стійкість, подолання стресу та травматичних подій.

Проте поняття «резилієнтність» і досі залишається малозрозумілим для суспільної свідомості. Про це свідчить невелике опитування, яке я провела у соціальних мережах на початку квітня 2024 року, в якому взяли участь 32 респонденти. На запитання: «Чи знаєте ви, що таке резилієнтність?»: 15,6% учасників відповіли «так», 65,6% – «ні», 18,8% – «щось чули, але не знають що це таке». На відкрите запитання: «Що таке резилієнтність?» 15,6% респондентів змогли дати приблизну відповідь та підтвердити розуміння означеного терміну.

З початком повномасштабного вторгнення зросло суспільно-політичне та економічне навантаження українських жінок. Жінки відіграють роль у забезпеченні сімей, активно долучаються до військової служби, участі у громадських та волонтерських організаціях.

В умовах воєнного стану українські жінки вимушені приймати складні рішення, змінювати місця проживання та перебування на більш безпечні, працювати в умовах небезпеки та психічного перенавантаження та напруги і при цьому транслювати відчуття захищеності та впевненості дітям, підтримувати бойову моральну стійкість чоловіків, які перебувають на військовій службі, а також піклуватись про себе, власну адекватність та стійкість, як основу та ресурс для усіх вищезазначених напрямів соціальної життєдіяльності.

У контексті сьогодення вивчення резилієнтності, психологічної пружності українських жінок, має важливе значення для розробки ефективних стратегій та заходів розвитку здатності зберігати та підтримувати стабільний рівень психологічного та фізичного функціонування у несприятливих ситуаціях, виходити з них без стійких порушень, здатності адаптуватися до несприятливих змін та продовжувати соціальне життя.

Психологічно українське суспільство не було готове до життя в умовах військової агресії, порівняно, наприклад, з Ізраїлем, де Командування тилу оперативно надає вказівки цивільному населенню щодо захисту, а історичний досвід та життя на межі ворожого мусульманського світу сприяє розвитку резилієнтності ізраїльтян з дитинства, рекомендації для забезпечення власної психологічної підтримки українців з'явились не одразу та не в повному обсязі.

Наразі тема розвитку резилієнтності є актуальною і важливою для подальшого розвитку України як осередку психологічно здорової нації.

Основними компонентами психологічної резилієнтності визначають: позитивне мислення [2, с. 8], соціальну підтримку та зв'язки, здатність будувати реалістичні плани та здійснювати цілеспрямовані дії для їхнього втілення, гнучкість та адаптивність, саморегуляцію та майндфулнес [1], визначення особистісних цінностей, розвиток самооцінки та впевненості у собі, піклування про себе та розвиток власної системи підтримки.

У процесі теоретичного розгляду поняття психологічної резилієнтності сформовано наступну гіпотезу: «Відчуття рідного дому, перебування у власній оселі, навіть в умовах постійних обстрілів та небезпеки, позитивно впливає на особисту резилієнтність, збільшує психологічну стійкість».

Перспективою продовження нашого теоретичного розгляду є проведення відповідного емпіричного дослідження особливостей резилієнтності українських жінок в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балагіна М. Що таке резилієнтність [Електронний ресурс] / Міла Балагіна. – Центр психології «ALTERA»: веб-сайт. – Режим доступу: https://altera.center/blog/shcho-take-rezylentnist-202/ (дата звернення 06.04.24).

2. Доброгорська О. М. Психологічні особливості резилієнтності українців під час війни. Кваліфікаційна (бакалаврська) робота / О. М. Доброгорська ; наук. керівник – к. психол. н. Ю. М. Сошина. – Кривий Ріг : КДПУ, 2023. – 38 с.

3. Саутвік С. М. Резилієнтність: мистецтво долати найбільші виклики життя / Стівен М. Саутвік, Денніс С. Чарні / пер. з англ. Ірини Куришко. – Львів : Галицька Видавнича Спілка, 2022. – 384 с.

УДК 1.159.942.613.8+355.5
Ферко А.Д.
студ. гр. СНз-110 НУ «Запорізька політехніка»

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РОТАЦІЇ В СИСТЕМІ ЕМОЦІЙНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Війна в нашій країні помітно вплинула на психоемоційний стан людей, а особливо військовослужбовців. Результати досліджень науковців із медичної школи в Єрусалимі свідчать, що під час війни реакція психіки людини буває різною: від помірного і тимчасового стресу, до важких психічних травм, які мають негативні наслідки для здоров'я, включаючи депресію, зловживання психотропними речовинами і посттравматичний стресовий розлад. Дослідження проведені науковцями із США доводять, що

травматичні події війни можуть мати довгостроковий вплив на здоров'я та благополуччя, особливо негативно впливаючи на емоційну сферу, а саме: емоційний стан особистості.

Проблема дослідження особистості розвитку емоційної сфери військовослужбовців у специфічних умовах службової діяльності знайшла відображення в роботах М. Андреєва, В. Андросюка, І. Журавльової, Л. Казміренко, І. Котенєва, Т. Левашової та ін.

У військово-психологічній науці (П. Корчермний, Р. Дрейлінг та ін.) зазначається, що діяльності військовослужбовця під час війни і бою притаманний особливий характер, оскільки вона протікає в умовах хронічної небезпеки, тобто у постійній небезпеці втратити здоров'я або життя, що створює умови для розвитку гострого внутрішньо-особистісного конфлікту та відображається на погіршенні емоційного стану військових.

Головні аспекти розвитку емоційної сфери військових залежать від таких чинників [2]:

Ситуація: емоційний стан особистості може бути сформований під впливом зовнішніх обставин, подій та ситуацій, які сприймаються як важливі або загрозливі. Наприклад, стресова ситуація може викликати тривожність або страх.

Когнітивні процеси: інтерпретація ситуації та оцінка подій грають важливу роль у формуванні емоційного стану. Людина може емоційно реагувати на основі свого сприйняття та розуміння подій.

Внутрішні фактори: внутрішні стани особистості, такі як особистісні риси, досвід, цінності та впевненості, також можуть впливати на емоційний стан. Наприклад, людина з високим рівнем самоповаги може краще впоратися з негативними емоціями.

Фізіологічні реакції: емоційний стан також супроводжується фізіологічними змінами, такими як збудження нервової системи, зміна серцевого ритму, покращення або погіршення травлення тощо. Ці реакції можуть посилювати або пом'якшувати емоційний стан.

В теорії війни розробленої К. Клаузевіцем, вказується на рівняння між раціональністю й емоціями, шляхом застосування до рівня дії через його «триєдність» війни [3]. І цю теоретичну базу слід використовувати, аналізуючи сучасні війни, у яких емоції все більше відіграють ключову роль у мотивації, у впливі на рефлексивність з погляду складності, непередбачуваності й невизначеності подій, в яких перебуває людина.

Страх, гнів і тривога, біль, огида та розпач, а ще розгубленість, безсилля, сором, провина, апатія й смуток, радість, збудження – всі ці емоції нормально відчувати в цій ненормальній ситуації, яку маємо тепер. У дослідженнях Р. Парка підкреслюється те, що не можна ігнорувати роль

емоцій, тому що війна – це складний стан амбівалентності, у якій людина перебуває в самому центрі смерті [1].

Разом із тим, ще недостатньої уваги приділяється комплексному дослідженню особливостей розвитку емоційного стану особистості військовослужбовців під час ротації в контексті особистісного та діяльнісного підходів психології, що підкреслює актуальність обраної теми дослідження в контексті забезпечення психологічної стабільності та ефективності діяльності військових підрозділів.

Ротація військових на фронті – це періодична заміна особового складу, який виконує бойові завдання, на інших військовослужбовців; регулярна заміна або взаємозаміна особового складу, підрозділів або військових частин, що виконують завдання у важких, складних або несприятливих умовах через певний час.

Ротації військових є невід'ємною складовою життя військовослужбовців, які регулярно змінюють місце служби та оточення. Цей процес може мати значний вплив на психологічний комфорт та емоційний стан військових.

По-перше, ротації можуть викликати стрес у військових через постійні зміни умов служби, віддалення від сім'ї та близьких людей, а також невизначеність щодо майбутнього. Це може призводити до появи тривоги, депресії та інших негативних емоцій [3]. Під час ротації військові часто стикаються з емоціями страху, гніву, вини та туги. Ці емоції можуть впливати на їх психологічний стан та спричиняти деформацію їх емоційної сфери. Наприклад, страх може призвести до недостатньої реакції на небезпеку, а гнів може викликати агресивну поведінку. Для покращення психологічного стану військових під час ротацій важливо забезпечити їм психологічну підтримку та психологічну допомогу.

По-друге, ротації можуть також мати позитивний вплив на психологічний стан військових, сприяючи їхньому професійному та особистісному розвитку. Зміна оточення та новий досвід можуть сприяти збагаченню знань та навичок, а також розвитку адаптаційних стратегій. Для цього важливо створити умови для позитивного сприйняття ротацій та підтримати військових у їхньому професійному зростанні.

Отже, ротації мають складний вплив на психологічний комфорт та емоційний стан військових. Для забезпечення їхнього психологічного благополуччя під час цих змін необхідно надавати їм психологічну підтримку, сприяти їхньому професійному та особистісному розвитку, а також створювати умови для позитивного сприйняття ротацій. Такий комплексний підхід допоможе військовим успішно адаптуватися до нових умов служби та зберегти своє психологічне благополуччя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Майстренко Л. Розвиток емоційної сфери в курсантів військових закладів вищої освіти / Л. Майстренко // Філологічні трактати. – 2022. – Т. 14. – № 1. – С. 64-71.

2. Никоненко Ю. П. Клінічна психологія: підручник / Ю.П. Никоненко. Київ : КНТ, 2016. – 369 с.

3. Федорченко С. В. Загальна психологія. Модуль 3 «Емоційна, вольова та мотиваційна сфери»: Конспект лекцій для студентів напряму підготовки «Психологія» / С.В. Федорченко. – Київ : ПП PVM-print, 2017. – 96 с.

УДК 159.9

Філоненко К.В.[1], Савелюк Н.М.[2]

[1] студ. гр. СН-113м НУ «Запорізька політехніка»

[2] д-р психол. наук, проф. «НУ «Запорізька політехніка»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Під впливом війни в Україні відбулись певні соціальні трансформації, які призвели, зокрема, і до змін у сфері міжособистісних стосунків. Особливу увагу в цьому контексті звертаємо на юнацтво. Адже особистість у цьому віці проходить важливий етап соціалізації і потребує розширення та покращення контактів з оточуючими людьми, особливо з однолітками та близькими. У період юнацького віку змінюються зміст і загальна спрямованість міжособистісних стосунків, вони стають вибірковими, більш інтимними і виступають основною соціальною базою для самоствердження та самовираження.

Війна в Україні не могла не вплинути на міжособистісні стосунки в юнацькому середовищі. На жаль, юнаки та дівчата в результаті військових дій на території своєї держави стали більш обмежені в комунікації та формуванні нових стосунків, що обумовлюється різними факторами – наприклад, виїздом із країни, дистанційною освітою, втратою рідних і т.д.

Тому виникає необхідність у вивченні психологічних особливостей міжособистісних стосунків у юнацькому віці під час війни для з'ясування їх спрямованості й подальшого навчання юнаків та юначок засадам формування конструктивних стосунків у змінених та ускладнених життєвих умовах.

Вивченням проблеми міжособистісної взаємодії та спілкування займалися такі українські та зарубіжні вчені, зокрема психологи та педагоги, як Дж. Брунер, Й. Гербарт, Є. Головаха, Х. Келлі, Я. Корчак, Г. Костюк, А. Кузьмінський, Ч. Кулі, К. Левін, А. Маслоу, А. Міллер, Г. Ньюком,

Г. Олпорт, І. Підласий, А. Піз, Х. Ремшмідт, К. Роджерс, М. Розенберг, В. Семиченко, Дж. Скотт, І. Томан, Е. Уїлсон, Г. Уолтер, Р. Фішер, З. Фройд, Е. Фромм, Е. Холл, К. Хорні, У. Юрі, Т. Яценко та ін.

Згідно психологічного словника, «взаємодія – це процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їхню взаємну обумовленість і зв'язок. Головну особливість взаємодії становить причинна обумовленість, коли кожна зі взаємодіючих сторін виступає як причина іншої і як наслідок одночасного зворотного впливу протилежної сторони, що визначає розвиток об'єктів та їхніх структур». Спочатку виникає взаємодія, а потім уже, як її наслідок, міжособистісні стосунки між людьми [4].

У науковій літературі міжособистісні стосунки розглядають як «...психологічні стосунки, що ґрунтуються на взаємній готовності суб'єктів до певного типу неформальної взаємодії й спілкування, супроводжуються почуттям симпатії–антипатії та можуть бути оцінними й дієвими, тобто реалізуватися у взаємодії» [3]. Людські стосунки передбачають зв'язок, як мінімум, між двома індивідами, а вибір стилю взаємодії залежить від характеру та інших психологічних особливостей учасників. Якщо тлумачити дане поняття іншими словами, то це:

безпосередні зв'язки і взаємини як такі, що складаються в реальному житті між живими індивідами, котрі мислять і відчувають;

емпіричні стосунки реальних людей у їхньому реальному спілкуванні;

специфічний вид ставлення людини до людини, який надає можливість безпосереднього (чи опосередкованого технічними засобами) одночасного чи відтермінованого особистісного ставлення у відповідь [1].

Міжособистісні стосунки бувають трьох типів – сімейні, дружні, інтимні. Показниками сфери міжособистісних стосунків є: особливості сприйняття (емоційного, раціонального, поведінкового) іншої людини; можливості співвідносити свої інтереси, бажання, цінності з такими в інших людей; рівень усвідомлення стосунків, які виникли.

Конкретні прояви стосунків різноманітні й нерідко за однією і тією самою формою зовнішньої поведінки лежать різні механізми, що зумовлюють цю поведінку, різні типи ставлення до інших людей, що визначається особливостями сфери міжособистісних взаємин.

Розглядаючи літературні джерела вітчизняної та зарубіжної науки, можна виокремити наступні психологічні особливості міжособистісних стосунків у юнацькому віці:

виникає специфічна форма емоційної та індивідуалізованої потреби у дружбі й любові;

індивідуалізація стосунків, яка проявляється у високій вибірковості у дружбі та рівні вимог у парі;

визначається зростання потреби в розумінні власного статусу в колективі ровесників та спілкуванні з однолітками;

розширюється сфера спілкування з однолітками, час та очікування від спілкування, соціальний простір;

одним із важливих факторів формування конструктивних міжособистісних стосунків в юнацькому віці, в тому числі з дорослими, є принцип рівноправності та довіри;

зміни у сфері інтимних стосунків – ставлення до побачень стає більш серйозним, аніж в підлітковому віці; важливими мотивами побачень стають вибір партнера, набуття сексуального досвіду або одержання сексуального задоволення, підготовка до майбутнього сімейного життя.

Дослідження U-Report Ukraine та громадської організації «Ла Страда-Україна», проведені у 2023 році серед респондентів віком 14–34 роки, показали, що рівень насильства в міжособистісних стосунках значно зріс порівняно з 2021 роком. За даними Національної гарячої лінії для дітей та молоді в 2021 році зафіксовано 20,8 % звернень від молодих людей щодо насильства у міжособистісних стосунках, тоді як у 2022 році цей показник підвищився до 22,8 %.

В. Бондар, психологиня ГО «Ла Страда-Україна», вказує, що одним із факторів, що призвів до збільшення насильства, є війна. На думку самих респондентів, факторами виникнення насильства в міжособистісних стосунках є збільшення рівнів стресу та агресії (53,4 %), стереотипне мислення (51 %), алкоголізм та наркоманія (49 %), домашнє насильство зі сторони батьків чи опікунів (48 %), потреба показати свою владу (41,5 %), патріархальні цінності (41 %) і психічне здоров'я (37 %) [2].

Отже, в юнацькому віці специфіка міжособистісних стосунків зазнає значних змін: зростає їх вибірковість та індивідуалізованість, розширюється сфера інтимних стосунків. Але військові дії в Україні значною мірою впливають на цей процес і можуть мати негативні наслідки. Результати проведеного теоретичного дослідження можуть бути використані для розробки програм та стратегій психосоціальної підтримки молоді, спрямованих на покращення їхнього благополуччя та стабільності міжособистісних стосунків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Костюченко М. В. Культура міжособистісних взаємин сучасного юнацтва: підходи до розуміння / М.В. Костюченко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2002. – №. 9. – С. 76–78.

2. Насильство в міжособистісних стосунках. Актуальність проблеми серед молоді. U-Report Ukraine: веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukraine.ureport.in/story/1444/ (дата звернення: 02.03.2024).

3. Руденко Л. А. Міжособистісні стосунки як чинник соціального становлення особистості / Л.А. Руденко // Наукові записки Українського католицького університету. – 2014. – № 1 (IV). – С. 198–207.

4. Синявський В. В. Психологічний словник // В. В. Синявський, О.П. Сергєєнкова. – Київ : Науковий світ, 2007. – С. 43.

УДК 159.9
Філоненко К.В.[1], Чередниченко С.М.[2]
[1, 2] студ. гр. СН-113м НУ «Запорізька політехніка»

АРТТЕРАПЕВТИЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

В Україні діти постійно стикаються зі стресовими ситуаціями, які мають складні емоційні наслідки. Оскільки дитячий організм усе ще розвивається, війна становить серйозну загрозу як для фізичного, так і для психічного здоров'я дітей. Одним з найбільш ефективних методів у роботі з дітьми під час війни є арттерапія, яка надає можливість їм виразити свої почуття та емоції через творчий процес, заспокоїтись, знизити рівень стресу та агресії.

Арттерапія — це терапія мистецтвом (творчість без правил). Це метод психотерапії, який дозволяє за допомогою творчості пережити внутрішні конфлікти, тривогу, страхи, що турбують дитину. Арттерапія підходить не лише дітям, а й дорослим. Перевагою цього методу є те, що він достатньо природний. Під час арттерапії можна танцювати, створювати казки, ліпити з пластиліну, тіста чи працювати з піском. За допомогою творчої діяльності відбувається прояв та висловлення своїх емоцій. Психолог не розпитує дітей, що з ними відбувається чи що вони відчувають, натомість створює умови, в яких дитина може самостійно обрати творчий інструмент для самозцілення. До основних видів арттерапії відносять: ізотерапію (малюнкова терапія, заснована на образотворчому мистецтві); бібліотерапію (в тому числі казкотерапію); музикотерапію; драматерапію; танцювальну терапію; лялькотерапію; пісочну терапію, ігротерапію.

В основі арттерапії лежить механізм проєкції, тобто вона дозволяє перенести внутрішні переживання, нав'язливі думки й емоції на певний артоб'єкт. Таким чином, дитина проявляє свій внутрішній стан за допомогою творчості, який зазвичай вербально досить складно пояснити. Під час арттерапії у дітей є змога вивільнити почуття, яких, можливо, вони соромилися, а то й взагалі не розуміли: ненависть, агресію, безпорадність, тугу.

Заняття арттерапією для дітей зазвичай проходять у вільній, невимушеній, веселій формі. Обговорення і вирішення різних психологічних

труднощів і проблем відбувається непомітно, в процесі гри і творчості. На таких заняттях дитина одночасно з отриманням задоволення розкриває власні творчі здібності, справляється з психологічними труднощами, непомітно, але ефективно змінює свою персональну психологічну реальність.

В лютому 2024 року в місті Запоріжжя розпочався арттерапевтичний проєкт «Мистецтво допомагає» від БФ «Приятелі дітей» при спонсорській підтримці UCARE, Inc., організаційній та методичній підтримці кафедри психології НУ «Запорізька політехніка». Проєкт передбачає проведення групових арттерапевтичних занять для дітей з вимушено переміщених сімей і реалізовується командами підготовлених психологів та стипендіатів БФ «Приятелі дітей» ще в Білій Церкві, Сумах, Полтаві. Психологами проєкту «Мистецтво допомагає» в Запоріжжі працюють автори цих тез – Катерина Філоненко та Софія Чередниченко, магістранти 1 курсу спеціальності «Психологія» НУ «Запорізька політехніка».

В рамках проєкту проведено кілька занять на базі гуртожитку №3 НУ «Запорізька політехніка»; основна програма реалізується на базі Комунального закладу «Запорізька спеціалізована школа-інтернат II-III ступенів «Січовий колегіум». Учасниками є діти віком від 5 до 12 років зі статусом ВПО (з Оріхова, Пологів, Гуляйполя та Токмаку).

Групові заняття, які проводяться раз на тиждень, спрямовані на розслаблення та зниження тривоги і стресу, психологічну підтримку, отримання задоволення від творчих вправ та спілкування з однолітками, проявлення через творчість, розвиток емоційно-вольової сфери, емоційного інтелекту, комунікативних та творчих навичок, розуміння власних емоцій та почуттів та ін. Середня тривалість одного заняття складає 1-1,5 години.

В результаті проведених занять діти ближче познайомилися один з одним, налагодили дружні відносини, показали зацікавленість у відвідуванні занять та стали більш відкрито проявляти свої емоції. Найбільш ефективними при арттерапевтичній роботі з дітьми були такі арттерапевтичні вправи: «Кактус» (пластилінотерапія); аплікація «Мій настрій»; «Колективне малювання»; методика «Каракулі» Д.Віннікота; методика «Парасолька захисту» (В. Назаревич в модифікації О. Пономаренко); «Мій літачок» (орігамі + ізотерапія); ігри «Малюнок на спині» та «Знайди це…».

Таким чином, арттерапія — це метод, завдяки якому дитина за допомогою творчості може побороти страх, внутрішні конфлікти і тривогу. Перевагою арттерапевтичних занять з дітьми під час війни є: можливість вираження своїх емоцій, зниження рівня стресу і тривоги, сприяння відновленню після можливих травм, підтримка у розвитку самосприйняття та сприйняття інших, розвиток творчого мислення.

УДК 159.923
Цуприк В.В.
студ. гр. СНз-113м НУ «Запорізька політехніка»

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «АДАПТАЦІЯ» ОСОБИСТОСТІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

До екстремальних життєвих ситуацій, які може переживати сучасна людина, дослідники відносять бойові дії, катастрофи, смерть близьких тощо [2]. Кризова ситуація є небезпечною для життя та здоров'я, а також є згубною для психіки людини. Тому актуальним науковим завданням є дослідження психологічних особливостей процесу адаптації та розробки методів психологічної допомоги. В умовах війни України проти загарбницької агресії Росії питання, пов'язані з адаптацією особистості в кризових умовах актуалізуються в рази.

Визначаючи сутність кризової ситуації, Ткачишина О.Р. зазначає: «людина стикається з перешкодою у реалізації важливих життєвих цілей і не справляється із цією ситуацією за допомогою звичних їй засобів» [4, с. 94]. Перебуваючи в таких обставинах людина потрапляє в певний стан, що «характеризуються інтенсивними негативними емоціями: почуттям невизначеності, занепокоєнням, тривогою аж до дезорганізації, фіксацією на психотравмуючій ситуації, переживаннями власної безпорадності, неспроможності, самотності, безнадійності, песимістичною оцінкою, вираженими труднощами у плануванні майбутнього» [3, с. 264]. Вихід із негативного сценарію, подолання ситуації, саморегуляція психічного стану пов'язані із процесами адаптації. В широкому розумінні, адаптація – це цілісне, але водночас складне, поліфункціональне та поліструктурне явище та передбачає взаємодію людини та навколишнього середовища, головною метою якого є підтримання рівноваги. Зміст адаптаційного процесу складає комплекс таких процесів як пристосування, формування, організація, взаємодія, реалізація, оволодіння тощо. Сучасні концепції адаптації розглядають цей феномен комплексно, моделюючи як процесуальний аспект адаптації, так і її результат – певний рівень адаптованості [3, с. 265]. Визначаючи сутність процесу адаптації як «бажаного або вимушеного входження до будь-якої сфери діяльності особистості, успішність якого залежить від ступеня узгодженості умов з можливостями організму та психіки людини» [1, с. 240], дослідники акцентують його поетапність. Так, Блажівський М.І. зазначає, що «змістовим наповненням адаптації є поетапне набуття узгодженості між середовищем (біофізичним і суспільним) та особистістю із застосуванням взаємного певного впливу» [1, с. 239]. Три функціональні рівні адаптації (фізіологічний, психологічний та соціальний) вимірюються відповідними показниками. Традиційно, в науковому дискурсі

також використовуються терміни психофізіологічна та соціально-психологічна адаптація.

Процес адаптації людини в кризових умовах є складним і багатофакторним процесом, що вимагає від неї залучення як внутрішніх, так і зовнішніх ресурсів. Розуміння цього процесу дозволяє заздалегідь піклуватись про розвиток особистісних якостей, необхідних для подолання труднощів взагалі і кризових ситуацій зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Блажівський М. Поняття адаптації у сучасній науковій літературі / М.І. Блажівський // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2014. – № 1. – С. 234-242.

2. Слюсаревський М. Соціально-психологічний стан українського суспільства в умовах повномасштабного російського вторгнення : нагальні виклики і відповіді / М .М. Слюсаревський // Вісник НАПН України. – 2022. – № 4 (1). – С. 1-11.

3. Тімченко О. Кризова психологія : навчальний посібник / О.В. Тімченко. – Харків : НУЦЗУ, 2010. – 401 с.

4. Ткачишина О. Особливості соціально-психологічної адаптації особистості в умовах кризових ситуацій / О. Р. Ткачишина // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. – 2021. – № 32 (71) – С. 93-98.

СЕКЦІЯ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»

УДК 364.04
Балухтіна О. М.
канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ОСОБАМ, ЯКІ СТРАЖДАЮТЬ НА ПСИХІЧНІ РОЗЛАДИ

В жовтні 2021 р. уряд удосконалив організацію надання соціальних послуг, зокрема, людям з інвалідністю та особам літнього віку, які мають психічні порушення. Змінився механізм виявлення осіб з інвалідністю, осіб літнього віку, які мають психічні порушення та потребують соціальних послуг і перебувають у закладах з надання психіатричної допомоги, установах виконання покарань, слідчих ізоляторах, спеціалізованих установах для осіб, які відбули покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, закладах для бездомних осіб, та оцінювання потреб таких осіб у соціальних послугах.

На 2018 р. в Україні у 145 психоневрологічних інтернатах (далі – ПНІ) перебувало близько 27,8 тис. осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних та/або психосоціальних розладів. Всі ці люди замкнені в самоізоляції.

На думку фахівців, 30% людей, попри свою хворобу, цілком могли б залишити інтернат і жити звичайним життям: завести сім'ю, виконувати нескладну роботу, обслуговувати свої потреби [2].

Сподіваємося, що реформа деінституціалізації, яка успішно проходить в країні сприятиме дотриманню прав людини, поваги до людської гідності, соціальній інтеграції, економічному розвиткові та боротьбі зі стигматизацією та дискримінацією людей, які мають інтелектуальні та/або психосоціальні розлади.

Психоневрологічний інтернат– стаціонарний інтернатний заклад для соціального захисту, що утворюється для тимчасового або постійного проживання/перебування осіб, старших від 18 років, зі стійкими інтелектуальними та/або психічними порушеннями, які за станом здоров'я потребують стороннього догляду, соціально-побутового обслуговування, надання медичної допомоги, соціальних послуг, комплексу реабілітаційних заходів і яким, згідно з висновком лікарської комісії за участю лікаря-психіатра, не протипоказане перебування в інтернаті незалежно від наявності осіб, зобов'язаних за законом їх утримувати, або опікунів. Зазначені особи можуть бути дієздатними, а також визнані відповідно до чинного

законодавства недієздатними або обмежено дієздатними. Наразі функціонують ПНІ місткістю від 100 до 700 осіб [1, с. 5].

В ПНІ надаються наступні соціальні послуги підопічним: (стаціонарний догляд, представництво інтересів, підтримане проживання, паліативний догляд, денний догляд, соціальна адаптація, кризове та екстрене втручання, консультування, соціальна реабілітація, тимчасовий відпочинок для осіб, що здійснюють догляд за особами з інвалідністю, особами, які мають невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування, тощо).

Відповідно до Типового положення про психоневрологічний інтернат, затвердженого Постановами Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 957 та від 02.09.2020 р. № 772, у ПНІ можуть утворюватися відділення (кімнати):

1. інтенсивного догляду – для підопічних, що мають важкі соматичні та неврологічні розлади, глибокий ступінь слабоумства, дезорієнтовані в місці, часі, навколишньому оточенні, неспроможні до самообслуговування, найпростіших трудових навичок і спілкування з іншими особами, мають потребу в повному медичному та побутовому догляді (постільний режим нагляду, для інших – спостережний режим нагляду);

2. соціально-медичної корекції – для підопічних, що мають інтелектуальний дефект у поєднанні з вираженими розладами емоційно-вольової сфери, спроможні опанувати санітарно-гігієнічні навички, навички часткового самообслуговування, найпростіші трудові навички (спостережний режим нагляду, для підопічних, що не мають грубих розладів поведінки та негативних потягів, – вільний режим нагляду);

3. соціальної реабілітації – для підопічних, що мають інтелектуальний дефект, який не перешкоджає опановуванню нескладних дій і систематичному заняттю працетерапією, не мають виражених емоційно-вольових порушень, спроможні до побутового самообслуговування (спостережний або вільний режим нагляду);

4. підтриманого проживання – для підопічних, що мають високий рівень адаптації та автономної активності (вільний режим нагляду);

5. паліативного/госпісного догляду – для підопічних, яким установлено діагноз невиліковного прогресивного захворювання, з метою забезпечення їм максимально можливої якості життя шляхом розв'язання фізичних, психологічних і духовних проблем.

В Україні про реформу ПНІ поки більше говорять, ніж роблять. З'явився стандарт послуг підтримуваного проживання, але по всій країні створено лише кілька таких будинків. Відбувається протидія чиновників, які не бажають змінювати стару систему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Методичні рекомендації щодо проведення моніторингового візиту національного превентивного механізму до психоневрологічних інтернатів / за ред. Ю. Бєлоусова. – К. : «К.І.С.», 2019. – 83 с.
2. Для людей. Коли реформа прийде у психоневрологічні інтернати України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://euprostir.org.ua/stories/134818 (дата звернення: 20.03.2024).

УДК 364:004
Балухтіна О. М.[1], Венгер Р. О.[2]
[1] канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] асп. НУ «Запорізька політехніка»

ЦИФРОВІЗАЦІЯ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ

Сучасна епоха невід'ємно пов'язана з розвитком цифрових технологій, які впливають на всі сфери суспільства, включаючи соціальну сферу. Цифрові технології в соціальній сфері відкривають безліч можливостей для покращення якості життя громадян та оптимізації діяльності державних установ. Однією з найважливіших переваг є зменшення бюрократичних перешкод та прискорення процесів надання соціальної допомоги. Завдяки цифровим інноваціям стає можливим забезпечення ефективної взаємодії між громадянами та державними установами, що сприяє оптимізації видатків та підвищенню рівня доступності соціальних послуг [1].

Проте, разом із перевагами цифровізації, існують і значні ризики. Недостатність доступу до цифрових технологій серед деяких соціальних груп може призвести до збільшення рівня нерівності в доступі до соціальних послуг. Особливо вразливі групи, такі як літні люди або мешканці віддалених районів, можуть залишитися поза увагою цифрових ініціатив через відсутність технологічної грамотності або доступу до інтернету. Крім того, цифрові технології ставлять перед нами виклики в сфері захисту приватності та безпеки даних громадян. Збільшення обсягу збирання та обробки персональної інформації може призвести до порушення приватності та можливого зловживання даними.

Для того, щоб максимізувати переваги цифровізації в соціальній сфері та зменшити ризики, необхідно розробляти та впроваджувати комплексні політики, спрямовані на забезпечення рівного доступу до цифрових технологій для всіх соціальних груп, а також на захист приватності та безпеки даних громадян [1].

Державні органи, громадські організації та бізнес-середовище повинні спільно працювати над впровадженням інноваційних технологій, з урахуванням соціальних потреб та захисту прав громадян.

Портал "Дія" є ключовою ініціативою українського уряду з метою цифрової трансформації державних послуг та спрощення взаємодії між громадянами та державними установами. Цей портал надає можливість громадянам отримати доступ до різноманітних державних послуг онлайн, без необхідності відвідувати офіси чи стояти в чергах [3]. Проте, важливо враховувати й можливі ризики, пов'язані з порталом «Дія», такі як можливість порушення приватності та безпеки даних громадян у разі недостатнього захисту інформації на платформі.

Поза порталом «Дія», в Україні існують інші цифрові платформи та портали, які надають різноманітні послуги та сервіси [2, с. 30]. Серед них:

1. eHealth: Портал для доступу до електронної медичної інформації та послуг, який дозволяє громадянам записуватися на прийоми до лікарів, отримувати рецепти та інші медичні послуги.

2. ProZorro: Електронна система публічних закупівель, яка забезпечує прозорість та ефективність у господарюванні державними органами та підприємствами.

3. Diia. Business: Портал для підприємств, який надає можливість реєстрації бізнесу онлайн, подачі звітності та отримання різноманітних державних послуг для бізнесу.

4. eData: Цифровий портал для обміну електронною документацією між державними органами та підприємствами.

5. OpenData: Портал, де публікуються відкриті дані державних органів для використання громадськістю та розвитку різноманітних додатків та сервісів.

Для пенсіонерів в Україні також існують цифрові сервіси та портали, які спрямовані на полегшення отримання різних соціальних послуг та інформації, а саме:

1. На сайті Укрпошти можна отримати інформацію про пенсійні виплати, а також використовувати електронні сервіси, такі як отримання пенсійних виплат онлайн.

2. «Державний портал послуг для громадян» – портал, який надає інформацію про різні види соціальної допомоги та послуг для пенсіонерів, а також дозволяє подавати заяви на отримання цих послуг онлайн [2, с. 32].

Отже, портал «Дія» та інші цифрові ініціативи спрощують отримання державних послуг, підвищують ефективність управління соціальними програмами та забезпечують більшу доступність послуг для всіх громадян. Проте, важливо усвідомлювати і вирішувати виклики, пов'язані з цифровізацією, такі як нерівність доступу до технологій та захист

персональних даних. Шляхи вирішення цих проблем включають розвиток цифрової грамотності, забезпечення доступності інфраструктури та захисту приватності громадян. Спільна праця уряду, громадського сектору та приватних компаній є ключовим елементом для успішної цифрової трансформації в соціальній сфері. Ретельне впровадження цифрових ініціатив, з урахуванням інтересів та потреб всіх соціальних груп, дозволить забезпечити сталий та балансований розвиток соціальної сфери України в умовах цифрової епохи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Єгорова-Луценко Т.П. Цифровізація системи надання соціальних послуг в Україні / Т. П. Єгорова-Луценко // Право та інноваційне суспільство : електрон. наук. вид. – 2020. – № 2 (15). – С. 80-85. Режим доступу: http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/YehorovaLutsenko15.pdf.

2. Кохан В. П. Цифрова платформа як інструмент цифрової економіки / В.П. Кохан // Право та інновації. – 2021. – № 1 (33). – С. 29-34.

3. Малиновський В.Я. Стратегічні аспекти цифрової трансформації соціальної сфери / В.Я. Малиновський // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України *:* зб. наук. пр. – 2021. – Вип. 1(147). – С. 27-31.

УДК 364.78 (477)
Балухтіна О. М.[1], Прокоп’єв А. К.[2]
[1] канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] асп. НУ «Запорізька політехніка»

МЕХАНІЗМ ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Механізм моніторингу надання соціальних послуг в ОТГ Житомирської області спрямований на досягнення кількох цілей та вирішення різноманітних завдань. Основним завданням є отримання достовірної та актуальної інформації про рівень надання соціальних послуг в громаді для оцінки їх якості, визначення напрямків для покращення та розробки стратегій підвищення рівня надання соціальних послуг.

Нормативно-правова база моніторингу в ОТГ Житомирської області базується на національному законодавстві. Механізм розроблено на виконання Наказу Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Інструкції щодо врахування гендерних підходів під час розробки нормативів». На рівні конкретної установи чи надавача соціальних

послуг механізм передбачає збір та обробку аналітичних матеріалів від органів державної влади, наукових установ, громадських та міжнародних організацій щодо розвитку соціальних послуг.

Механізм моніторингу надання соціальних послуг в ОТГ Житомирської області передбачає активну участь місцевої влади та громади. Результати моніторингу будуть корисні для надавачів соціальних послуг, представників місцевої влади, громадських діячів, які працюють у сфері соціального захисту. Моніторинг надання соціальних послуг є важливою складовою системи соціального захисту в Україні. В ОТГ Житомирської області декілька соціальних послуг підлягають моніторингу щодо їх якості та ефективності. Це наступні послуги: догляд вдома, реабілітаційні послуги для дітей з обмеженими можливостями та підтримку сімей з дітьми, які опинилися у складних життєвих ситуаціях. Першим ключовим компонентом цього механізму моніторингу є визначення соціальних послуг, які потребують моніторингу. Після визначення соціальних послуг наступним кроком у механізмі моніторингу є розробка відповідних інструментів та індикаторів. Ці інструменти та показники використовуються для збору даних про надання соціальних послуг та оцінки їх якості. Наприклад, у Житомирській області КП «Центр надання соціальних послуг Ушомирської сільської ради» використовує різноманітні інструменти, такі як анкети та чек-листи для збору даних щодо якості надання послуги догляду вдома [1]. Використовуються такі стандартизовані показники як доступність, прийнятність та ефективність.

Останнім ключовим компонентом механізму моніторингу є збір та аналіз даних про надання соціальних послуг. Наприклад, якщо дані показують, що реабілітаційні послуги для дітей з обмеженими можливостями не відповідають потребам громади, тоді можна внести зміни для покращення цих послуг. Регулярний моніторинг та оцінка, наприклад, підсумкові звіти, які готує «Центр надання соціальних послуг Ушомирської сільської ради», надають цінну інформацію для прийняття рішень та планування. Використовуючи комплексний механізм моніторингу, ОТГ Житомирської області можуть забезпечити якісні, доступні та відповідні потребам громади соціальні послуги [1].

Результатом впровадження механізму моніторингу надання соціальних послуг в ОТГ Житомирської області стало суттєве покращення якості та доступності соціальних послуг, які розробляються з урахуванням доступності та прозорості. Цей механізм також підвищив підзвітність і прозорість надавачів соціальних послуг. Звіти про моніторинг та внутрішню оцінку якості соціальних послуг, на кшталт того, який проводить Управління соціального захисту населення області, сприяють забезпеченню відповідальності надавачів за якість послуг [1].

Механізм також розширив можливості місцевих громад для моніторингу та адвокації соціальних послуг. Наявність таких посібників як «Посібник з моніторингу та оцінки надання соціальних послуг в Україні» дає можливість місцевим громадам брати більш активну роль у моніторингу та адвокації соціальних послуг [2].

Підсумовуючи, зазначимо, що механізм моніторингу надання соціальних послуг в ОТГ Житомирської області довів свою ефективність у досягненні поставлених цілей та завдань. Законодавча база та роль місцевих органів влади та громад стали вирішальними у забезпеченні успіху процесу моніторингу. Ключові компоненти механізму, включаючи ідентифікацію соціальних послуг, розробку інструментів моніторингу та індикаторів, а також збір та аналіз даних, сприяли покращенню якості та доступності соціальних послуг. Крім того, механізм підвищив підзвітність і прозорість серед надавачів послуг і розширив можливості для місцевих громад щодо моніторингу та адвокації соціальних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Звіт про проведення моніторингу та внутрішньої оцінки якості надання соціальної послуги догляду вдома Комунальної установи «Центр надання соціальних послуг Ушомирської сільської ради» Коростенського району Житомирської області [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ushomyrska-gromada.gov.ua/news/1690811549/ (дата звернення: 20.03.2024). – Назва з екрану.

2. Посібник з моніторингу та оцінювання надання соціальних послуг в Україні. URL: https://www.slideshare.net/DonbassFullAccess/ss-129271113 (дата звернення : 10.03.2024).

УДК 364.055
Віхляєва Я.Є.
старш. викл., асп. НУ «Запорізька політехніка»

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДОЇ СІМ'Ї

Наразі існують негативні тенденції розвитку сучасної сім'ї, насамперед проблема полягає у збільшенні кількості розлучень за психологічними мотивами, зменшення кількості новонароджених дітей, орієнтація на створення малодітних сімей, складнощі у міжособистісних стосунках подружжя, збільшення кількості консенсуальних шлюбів, всі ці аспекти актуалізують проблему і зумовлюють подальші психологічні дослідження, спрямовані на визначення зовнішніх та внутрішніх чинників, що впливають

на стосунки молодого подружжя, а також особливостей шлюбно-сімейних стосунків що призводять в кінцевому рахунку до розлучення.

Людина що має злагоджені сімейні стосунки задовольняє багато своїх життєвих потреб, а саме, потребу у коханні й бути коханим, мають можливість самореалізуватись, захищати і бути захищеним, задовольняти репродуктивну потребу, виховуючи дітей у повній родині, а також задовольняти свої соціальної потреби. Сім'я є важливим соціальним інститутом, саме в ній відбувається первинна соціалізація дітей. Родина, це природне середовище, де людина має змогу задовольняти свої особистісні потреби, такі як розвиток, підтримка, соціальний успіх.

Успішна родина має важливе значення у сучасному суспільстві. Будучи залежним від соціально-економічного положення країни, політики, та рівня культури, сімейне життя має вплив на особистість кожного члена родини: подружжя та батьківської сім'ї, дітей що виховуються в сім'ї. Сучасні дослідження подружніх стосунків і шлюбу наразі має важливе теоретичне і практичне значення, бо вони впливають на розуміння багатьох процесів розвитку особистісного життя і суспільства в цілому. Молода сім'я – це вразлива категорія населення, яка потребує посиленої допомоги так, як має цілий комплекс проблем, які потребують нагального вирішення. Молоде подружжя переживає багато складнощів під час будови стосунків, ці, здавалось би особисті проблеми безпосередньо негативно впливають на розвиток всього українського суспільства.

Виділено такі основні методологічні підходи до вивчення інституту сім'ї як символічний інтеракціонізм, конфліктологічний підхід, структурний функціоналізм, ситуаційний підхід, інституціональний підхід, соціобіологія, радянська соціологія сім'ї. Виявлено нові альтернативні шлюбні стосунки: консенсуальні шлюби, серійна моногамія або «сезонний шлюб», відкритий шлюб, гостьовий або екстериторіальний шлюб, раціональний шлюб, одностатеві шлюби, комуна. Встановлено, що з офіційно зареєстрованими стосунками в стабільності такі альтернативні форми шлюбних взаємовідносин поки що конкурувати не можуть.

Встановлено, що більшість дослідників при визначенні поняття «молода сім'я» відштовхуються від таких критеріїв, як вік подружжя, тривалість сімейних взаємовідносин, наявність дитини, психологічних, фізичних та репродуктивних характеристик подружньої пари.

Молода сім'я – це сім'я, від офіційної реєстрації стосунків до трьох років спільного життя, за умови, якщо вік подружжя не перевищує 35 років. Так, як саме після періоду перших трьох років спільного проживання сім'я проходить основні адаптаційні моменти, долає кризу трьох років, і, як наслідок, подружжя стає більш зрілим та стабільнішим. До 35 років молоді

люди вже набувають певного соціального статусу, працевлаштовуються, повністю формуються психологічно та фізіологічно.

Систематизовано основні чинники стабільності шлюбно-сімейних взаємовідносин, які поділяються на зовнішні (соціально-економічне середовище, соціальний статус родини та ін.) та внутрішні (частота конфліктів у сімейному середовищі, ціннісні орієнтації подружжя та ін.). Стабільність молодої сім'ї – це міцність та стійкість системи взаємовідносин молодої сім'ї, що забезпечуються задовільними соціально-економічними та соціально-психологічними умовами в сімейному середовищі та сприятливому впливу суспільства на їх розвиток. Основною умовою, за якою можна визнати сімейні стосунки стабільними є суб'єктивна оцінка подружжя їх взаємовідносин. Було розглянуто та систематизовано основні чинники нестабільності українських молодих родин.

Виокремлено такі основні проблеми молодих сімей як соціально-економічні, соціально-психологічні, репродуктивні, медичні, які в тій чи іншій мірі впливають на стан подружніх взаємовідносин. Основними проблемами сучасних українських молодих людей є відсутність житла та складнощі з його придбанням та незадовільне економічне середовище в родині. Молоді родини, які брали участь в дослідженні відмічали, що для них стабільність функціонування їх родини – це перш за все задовільний соціально-психологічний стан сім'ї, в якому панує почуття взаємної любові, взаємоповаги, підтримки та довіри.

УДК 364-787.34:364.632 (477.64)
Кузьміна М.О.[1], Кузьмін В.В.[2]
[1] д-р філос., доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Уміле використання сучасних технологій та аналіз ринкових тенденцій є ще однією важливою складовою успішної соціальної роботи в галузі зайнятості. Розробка інноваційних програм, направлених на підвищення кваліфікації та розвиток нових навичок, дозволяє ефективно відповідати на виклики сучасного ринку праці та забезпечувати сталість трудових ресурсів. Також, невід'ємною частиною соціальної роботи є також взаємодія з роботодавцями та створення партнерських відносин. Забезпечення відкритої комунікації, розвиток програм корпоративної соціальної відповідальності та підтримка позитивного підходу до зайнятості – стають головними аспектами успішної реалізації соціальних проектів. На нашу думку, також у важливому

контексті також стоїть розвиток програм та ініціатив, спрямованих на підвищення рівня освіти та кваліфікації робочого населення, а зміцнення співпраці між урядовими органами, громадським сектором та міжнародними партнерами у сфері соціальної роботи сприятиме ефективнішому розв'язанню проблем, пов'язаних із забезпеченням зайнятості в Україні.

Відзначимо, що вплив соціальних, економічних та культурних факторів на функціонування системи зайнятості визначається комплексом скоординованих чинників, що формують контекст ринку праці. Соціальні аспекти, такі як демографічна структура населення та рівень освіти, визначають готовність працівників до ринкових викликів та можливість швидко адаптуватися до змін в економічному середовищі, а саме економічні умови впливають на умови праці, створюючи або обмежуючи можливості для працевлаштування [1]. Високий рівень безробіття чи економічна нестабільність призводять до зменшення попиту на працю та зростання конкуренції серед працівників. З іншого боку, економічний розвиток може створити нові можливості та сектори зайнятості.

Також, й культурні чинники впливають на уявлення про працю, стандарти професійної поведінки та взаємодії на робочому місці. Різноманіття культур може визначати підходи до роботи, комунікації та ставлення до робочого процесу. При цьому, розуміння культурних особливостей є важливим елементом успішної взаємодії між роботодавцями та працівниками. На нашу думку, узгодження взаємодії цих факторів визначає реалії функціонування системи зайнятості в Україні. Врахування цього комплексу чинників дозволяє ефективно реагувати на виклики та розробляти стратегії покращення ринку праці, сприяючи стабільності та розвитку суспільства. Також, важливим є вдосконалення соціальних програм для підвищення зайнятості та соціальної інтеграції населення є вагомим завданням для покращення якості життя та сприяння сталому розвитку суспільства. Науковці та аналітики пропонують ключові напрямки для вдосконалення таких програм:

- Розробка програм, спрямованих на врахування індивідуальних потреб та особливостей різних груп населення (молодь, люди похилого віку, особи з інвалідністю).

- Запровадження навчальних та професійних програм, які враховують потреби ринку праці та сприяють розвитку сучасних навичок.

- Співпраця з підприємствами для визначення ключових компетенцій, які вони очікують від працівників.

- Забезпечення додаткових послуг, включаючи консультування, психосоціальну допомогу та доступ до ресурсів.

- Створення механізмів для активної взаємодії з роботодавцями та адаптації програм під їхні вимоги.

- Запровадження системи моніторингу та оцінки ефективності програм для постійного вдосконалення; залучення стейкхолдерів та експертів для забезпечення об'єктивного аналізу результатів [2].

Сучасна Україна стикається з рядом соціально-економічних викликів, серед яких є й проблема безробіття. Спільні зусилля уряду, громадських організацій та соціальних працівників у сфері зайнятості набувають важливого значення для забезпечення ефективних інструментів підтримки та інтеграції працівників на ринок праці. Зростання глобалізації, технологічні зміни та економічні труднощі впливають на структуру зайнятості. Соціальні працівники мають пристосовувати свої стратегії до змін у вимогах ринку праці, а також допомагати людям у набутті нових навичок та адаптації до нових реалій. Також, соціальні працівники у сфері зайнятості відіграють ключову роль у підтримці вразливих груп, таких як молодь, люди похилого віку, люди з обмеженими можливостями. Забезпечення рівних можливостей та врахування потреб допомагає підняти якість життя цих груп та зменшити соціальну нерівність. Важливою є співпраця між урядом, громадським сектором, бізнесом та соціальними працівниками у сфері зайнятості. Також важливо забезпечити достатній ресурсний потенціал для впровадження програм та ініціатив, спрямованих на покращення ситуації на ринку праці та забезпечення соціальної справедливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Слозанська Г. І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи : монографія / Г. І. Слозанська. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. – 382 с.

2. Чернета С. Ю. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх фахівців з соціальної роботи до надання соціальних послуг: монографія / С.Ю.Чернета. – Луцьк : ФОП Мажула Ю.М., 2022. – 365 с.

УДК 316.46
Новак Т.О.
викл., асп. НУ «Запорізька політехніка»

СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ ЕКСТРЕМАЛЬНОЇ СИТУАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД

Термін «екстремальна ситуація» характеризується такими показниками та індикаторами як: раптовість і несподіваність виникнення; суб’єктивне сприйняття її як такої, що загрожує життю, здоров’ю, добробуту; створює умови для дезадаптації і дезорганізації життя; унеможливлює задоволення

потреб в самореалізації. Це в свою чергу робить ситуацію або подію стресогенною, напруженою, кризовою і надзвичайною, якщо екстремальні умови мають довготривалий характер і велику інтенсивність. В науковій літературі існує багато підходів до визначення таких екстремальних умов [1]. Наприклад, І. Головська та Д. Почепцова виділяють декілька підходів до визначення екстремальних умов:

– екстремальні умови прирівнюються до надзвичайних ситуацій, класифікованих за характером зовнішнього середовища;

– екстремальні умови, що вимагають фізіологічного або психічного напруження;

– екстремальні умови як система «людина в ситуації», де умови впливу середовища та особистості розглядаються як цілісна система».

Саме в екстремальних ситуаціях людина відчуває сильний стрес і знаходиться в кризовому стані. Поведінка людини в екстремальних станах є реакцією організму на надходження стресових факторів в екстремальних ситуаціях, які проявляються в різних формах [2, с. 5-10].

Факторами від яких страждають люди в екстремальній ситуації є:

– раптовість – що менше очікується подія, то більше вона руйнує психіку;

– тривалість – що довше перебуває людина в зоні екстремальної ситуації, то більше виснажується;

– постійні зміни – в екстремальних ситуаціях людина, зазвичай, потрапляє в зовсім нові й несприятливі умови життя;

– масштаб руйнування після катастрофи – очевидців вражають масштаби лиха, руйнування інфраструктури;

– неможливість контролювати своє життя – в екстремальних ситуаціях трапляються події, хід яких змінити не може ніхто;

– горе і втрати – учасники воєнного конфлікту надовго розлучаються з родиною і звичним способом життя; втрачають роботу, часто переживають загибель близьких, друзів і, що найгірше, постійно очікують на втрати;

– моральна невпевненість – важче переживають ситуації, в яких доводиться приймати рішення, що суттєво впливають на життя (як своє, так і інших);

– поведінка під час травмівних подій – не кожному вдається зразу якнайкраще впоратися зі складною ситуацією.

Вплив екстремальної ситуації на людину, призводить до змін в особистості та поведінці, що, зазвичай, негативно впливає на самопочуття і ефективність (продуктивність) діяльності. Знання своєрідностей поведінкових відхилень дозволяє людині передбачати їх негативні наслідки і вживати необхідних заходів. Те, що і як людина робила чи не робила в

екстремальних умовах, може суттєво вплинути на її самооцінку, надовго стати джерелом самозвинувачення [3, с. 127-128].

Отже, екстремальні ситуації призводять до порушення рівноваги між організмом і навколишнім середовищем, що викликає значну нервову напругу, негативно позначається на фізичному та психічному здоров'ї людини і, як наслідок, наступає неспецифічна реакція організму у вигляді емоційних станів, таких як стрес, афект, фрустрація. А в наш час війна і бойові дії виступають в якості стресогенних психотравмуючих факторів, що виступають тригерами для психотравмуючих переживань і психологічної травматизації населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андросюк В. Г. Екстремальна ситуація : діяти обережно! / В. Г. Андросюк // Науковий вісник Української академії внутрішніх справ. – 2016. – № 2. – С. 191-198.

2. Козяр М. М. Професійна підготовка до діяльності в екстремальних умовах : навчальний посібник / М. М. Козяр. – Львів : ЛДУ БЖЖД, 2019. – 220 с.

3. Кокун О. М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини : психофізіологічний аспект забезпечення діяльності : монографія / О. М. Кокун. – Київ : Міленіум, 2004. – С. 127-128.

УДК 316.334.55
Попович В.М.
д-р філос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ПСИХОЕМОЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОВОГО СТАНУ СТУДЕНТІВ ВНЗ В УМОВАХ ВІЙНИ

Особливо чуттєвою категорією населення до стресового переживання війни і умов воєнного стану є молодь, зокрема студенти вищих навчальних закладів. Саме в цей віковий період активно формується Я-концепція, здійснюється перехід від залежності до автономії і професійне самовизначення, окреслюються перспективи майбутнього життя, але вплив війни відображається і негативно впливає на становлення особистості студентської молоді в силу соціальних (фінансова залежність від близьких, дистанційна форма освіти тощо) і психологічних факторів (не сформованість емоційно-психологічної стійкості, невпевненість у майбутньому тощо). Тому сьогодні є актуальним дослідження і моніторинг психоемоційних особливостей стресового стану студентів ВНЗ в умовах війни.

Вітчизняні дослідники приділяють значну увагу вивченню психоемоційного стану молоді і студентів зокрема, впливу війни як стесогенного фактору надзвичайної сили на їх особистісно-психологічний і професійний розвиток. Так, С.Ситнік, О.Мірошниченко і Г.Свіденська в своєму дослідженні емпірично довели наявність негативних впливів актуальних емоційних станів на діяльність та спілкування студентів, збільшення рівня тривожності, фрустрації та депресивних симптомів [3]. Л.Борисенко і Л.Корват дослідили вплив стресу на виникнення і інтенсивність депресивних станів осіб в умовах війни, в тому числі студентської молоді [1]. У статті Н.Гуменюк висвітлено результати дослідження впливу дистанційного навчання студентів на рівень розвитку їх знань та психологічних станів в умовах війни, результати якого свідчать про те, що «негативні емоційні стани призводять до зниження виконання функціональних обов'язків та погіршення якості засвоєння навчального матеріалу» [2, с. 568].

Посилаючись на ряд досліджень, ми виявили відмінності між показниками студентів різних форм і території навчання за шкалами «Тривожність», «Фрустрація» і «Ригідність». За шкалою «Агресивність» статистично значимих відмінностей не виявлено. За результатами дослідження найбільший показник психоемоційного стану має тривожність, що виявляється у відчутті тривоги, страху, небезпеки і невпевненості у майбутньому, причому у студентів ВНЗ прифронтових територій він значно вищий.

Отже, студенти українських вишів в умовах війни мають високий показник переживання стресових станів, психоемоційними особливостями яких є підвищений рівень тривожності, фрустрації і зміни настрою, причому ці показники вищі серед студентів прифронтових територій. Це актуалізує потребу в розробці психологічних програм подолання стресу і його профілактики для попередження посттравматичних розладів, серед яких, на нашу думку, дієвим є арт-терапевтичний підхід, зокрема такий його напрям як музикотерапія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисенко Л. Л., Корват Л. В. Психологічні особливості депресивних станів осіб в умовах воєнного стану в Україні / Л. Л. Борисенко, Л. В. Корват // Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина». – 2022. – № 9(14). – С. 53-65.

2. Гуменюк Н. Я. Дослідження впливу дистанційної освіти на успішність навчання та психологічний стан студентів в умовах воєнного періоду / Н.Я. Гуменюк // Перспективи та інновації науки. Серія

«Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина». – 2023. – № 10(28). – С. 561-569.

3. Ситнік С. В. Особливості емоційних станів здобувачів вищої освіти під час війни в Україні / С. В. Ситнік, О. М. Мірошниченко, Г. М. Свіденська // Габітус. – 2022. – Вип. 37. – С. 48-51.

УДК 316.4
Попович В.М.[1], Гноєвой Ю.Г.[2]
[1] д-р філос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»
[2] асп. НУ «Запорізька політехніка»

РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ НАРКОЗАЛЕЖНИХ

Будь-яка залежність, будь то алкоголізм, наркоманія або ігроманія, руйнівно впливає на всі аспекти людського життя. Це погіршення фізичного здоров'я і психологічного стану, зниження якості спілкування з сім'єю, буквально знищення соціального життя залежного. [1, с. 15-18].

Коли особистість знаходиться в стані залежності, коло спілкування звужується до людей, які це стан всіляко підтримують і заохочують. А здорові соціальні зв'язки – спілкування з друзями, колегами, родичами, закінчуються там, де залежний починає просити гроші на чергову дозу. Причому залежні люди часто заперечують свою залежність. Тому вони щиро вважають, що їх оточують дивні невдячні люди, які раніше були друзями, а зараз чомусь «зіпсувалися». Такі люди потребують допомоги, а саме одним із видів допомоги є «ресоціалізація наркозалежних».

Ресоціалізація наркозалежних період лікування наркозалежної людини, протягом якого він відновлює порушені соціальні зв'язки, назад інтегрується в соціум, вчиться жити за правилами абсолютної тверезості без вживання наркотиків, формує нові цілі в житті і систему цінностей. Відбувається відновлення особистості, минуле втрачає свою важливість.

Цілі ресоціалізації: адаптація до соціального життя без вживання наркотиків; формування нового, здорового способу життя; формування почуття поваги до себе й інших людей; робота над придбанням або відновленням духовних і моральних принципів, норм, цінностей; пошук мотивації до самовдосконалення, вироблення позитивного настрою, формування цілей. Щоб почати процес ресоціалізації пацієнт повинен бути готовий до цього розвитку подій. Саме таку мету і ставлять перед собою фахівці, які займаються ресоціалізацією. Залежна людина проходить відповідні етапи ресоціалізації:

Регулярні відвідування груп анонімних наркоманів. Учасники діляться своїми досягненнями про те, який час вони вже не приймають речовини [1].

Спортивні змагання, командні ігри (футбол, теніс, баскетбол і так далі). Ці заходи дозволяють колишнім наркоманам відчути себе частиною суспільства. Крім того, опрацьовується реакція на емоційні сплески, які можуть викликати повернення до залежності в звичайному житті. Плюс будь-яка фізична активність йде на користь фізичному і психологічному стану організму.

Спільна робота реабілітанта і його близьких людей з психологами. Фахівці вчать рідних пацієнта правильної реакції на різний його поведінку. З іншого боку, залежний отримує досвід здорового спілкування і дізнається потреби сім'ї.

Опрацювання дій пацієнта у звичних і в нестандартних умовах. Консультації з психоаналітиками допоможуть спрогнозувати реакцію і направити її в безпечне русло.

Відвідування з волонтерами культурних заходів, кіно, виставок, концертів та інших активностей. Вони забезпечують відпочинок, розвиток і задовольняють запит на спілкування в соціумі.

Активний відпочинок на природі, походи, участь в марафонах. Такі фізичні навантаження зміцнюють організм і сприяють формуванню нових «здорових» соціальних зв'язків [2, с. 5-7].

Регулярна медитація. Це важливий напрямок роботи з залежними. Якщо людина може сконцентруватися і продумати свої подальші кроки, це вбереже його від миттєвих поривів і необдуманих дій.

Після проходження всіх етапів ресоціалізації колишній залежний зможе: самостійно справлятися з різними життєвими труднощами; виключити з кола спілкування старих знайомих, які вживають наркотики; налаштуватися на здоровий спосіб життя; долати спокуси й бажання, що провокують зрив; знайти мотивацію для подальшої роботи над собою.

Ресоціалізація наркозалежних являє собою не просто процес пристосовування залежних осіб до соціуму. Це підготовка наркозалежного до процесу тісної й гармонічної взаємодії особистості і навколишнього світу на макро- (суспільство) і мікро- (родина) рівні, при якому враховуються взаємні очікування, вимоги, потреби. Успішність роботи по ресоціалізації наркозалежних залежить від комплексного підходу до роботи, тісного співробітництва між, психологом, медпрацівником та рідними. Одного бажання залишити наркотики ще не досить, повинна сформуватися потреба наркозалежного змінити свій світогляд.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. І. Д. Звєрєвої. – Київ, Сімферополь : Універсум, 2013. – 536 с.

2. Методичні рекомендації з питань організації та функціонування центрів ресоціалізації наркозалежних. Державний ін-т проблем сім'ї та молоді. – К., 2004. – 200 с.

УДК 316.323.1
Попович В.М.[1], Фролов О.В.[2]
[1] д-р філос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»
[2] асп. НУ «Запорізька політехніка»

ЕТНІЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ

Сучасне трактування поняття «толерантність» (від латин. tolerantia – терпіння) включає в себе декілька аспектів: здатність суспільства, держави чи окремої людини чути й поважати думки інших, терпимість особи до вчинків, поведінки, думок, способу життя яких вона не сприймає і не схвалює, визнання права людей бути іншими. Толерантність – повага, прийняття різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Формуванню толерантності сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті й переконань. Відповідно, толерантність етнічна – терпимість до будь-яких проявів іноетнічного менталітету (у поведінці, способі життя, характері, висловлюваннях тощо).

Аналіз сучасних досліджень толерантності дозволяє виділити чотири основні підходи до визначення поняття «етнічна толерантність».

Перший підхід – історико-еволюційний. Згідно з поглядами Л. Залановської, етнічна толерантність розглядається як складне настановне утворення особистості, яке виражається в терпимості до чужого образу життя, чужих звичаїв, традицій, інших відчуттів, думок та ідей.

Другий підхід – культурологічний. Етнічна толерантність – це терпиме ставлення етнічної спільноти або окремого її представника до будь-якої несхожості: цінностей, норм, образу життя, традицій, відчуттів, ідей, переконань. Третій підхід – соціально-психологічний, суть якого полягає в розуміння етнічної толерантності як соціально-психологічної настанови. Зокрема, Ю. Івкова розуміє етнічну толерантність як соціально-психологічну характеристику, що виявляється у мірі прийняття-неприйняття представників інших етнічних груп. Вона виділяє в комплексі настанов такі компоненти: когнітивний, емоційний і поведінковий. Четвертий підхід – етно-психологічний. В рамках даного підходу міжетнічні стосунки розглядаються як найбільш складна сфера суспільних стосунків. Етнічна нетолерантність в рамках цього підходу є значимою формою прояву кризових трансформацій етнічної ідентичності.

Етнічна толерантність припускає не просто прийняття іншого етносу таким, яким він є (це її онтологія), а виборче відношення до етноіншого, тобто до іншого етносу та його представників.

Вона припускає: готовність до співпраці, взаємовигідного партнерства, що взаємнозобов'язує на основі взаємоприйнятних цінностей; готовність до культурного взаємообміну і взаємозбагачення; здатність до взаємної емпатії, тобто до досягнення ментальності етноіншого; нейтралізацію негативних комплексів у поведінці етноіншого без приниження його особистісної та соціальної гідності; установку на взаємошанований діалог з метою досягнення більшого взаєморозуміння.

Протилежністю толерантності є так звана інтолерантність, або нетерпимість. Б. Ріердон виділяє такі ознаки інтолерантності: зневажлива мова, визначення всіх членів будь-якої соціальної групи за допомогою узагальнених негативних характеристик, висміювання конкретних якостей і характеристик людей, висловлювання з приводу окремих людей та груп на підставі негативних узагальнень і стереотипів, а не реальних фактів, навмисні дії, спрямовані на приниження й залякування інших, на обмеження та позбавлення людини прав, фізичні і моральні знущання, збройні напади тощо. Відсутність цих проявів засвідчує існування толерантності.

Сутність проблеми етнічної толерантності актуалізується у зв'язку з нестійким характером міжетнічних стосунків у всьому світі. Особливу актуальність формування толерантності набуває в умовах багатонаціональних груп і колективів, де треба не допускати ситуацій прояву нерівності правах й обов'язках.

Отже, етнічна толерантність – це засіб боротьби з упередженнями та стереотипами, запобігання конфліктам, формування коаліцій між різними етнокультурними спільнотами. Важливість етнічної толерантності підсилюється тією обставиною, що в більшості ситуацій протистоять не етноси самі по собі, а представники цих етносів.

УДК 316.422
Серга Т.О.
канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОГО ПРОЄКТУВАННЯ В РІЗНИХ СФЕРАХ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Проєктна діяльність сьогодні охоплює не лише теоретичні ідеї, але є практико-орієнтованим процесом, який виходить далеко за межі сучасного виробництва, і тісно пов'язаний з науковою, мистецькою, політичною та суспільною діяльністю людини. Розробка та впровадження медичних

препаратів, зведення спортивних комплексів, проведення виборчої кампанії, мають низку спільних ознак, що характеризують їх як проєкти.

Досліджуючи доробки дослідників з цієї проблематики, можемо визначити головні суттєві моменти використання цієї соціальної технології в різних сферах життя суспільства [1].

Суспільна потреба в реалізації раціонального, загальнозначущого потенціалу власності як форми організації суспільної праці є рушійною силою становлення і розвитку соціального проєктування в економічній сфері: від надання «розумних» проєктних рішень для створення самостійного домогосподарства до проєктування макроекономічного розвитку цілих країн, і навіть, усього світу. Довгий час підтримка проєктного вирішення економічних завдань була обмеженою, що було обумовлено низьким технічним і організаційним рівнем вирішуваних виробничих завдань, переважанням натурального способу господарювання і т. д. У цих умовах соціально значущий потенціал економічного розвитку підприємства реалізувався, в першу чергу, стихійно, в результаті масового зіткнення інтересів і волі численних, конкуруючих учасників економічних відносин.

Згодом в ході матеріально-технічного розвитку, прогресуючої диференціації праці, формування товарно-грошового ринку, формування величезних комерційно-виробничих організацій, соціальні витрати стихійних економічних процесів стали занадто високими. Водночас з'явилося й об'єктивне підґрунтя для активізації проєктного задуму нових моделей економічних відносин як на мікрорівні, так і на макрорівні, більш активного залучення до цього процесу представників громадянського суспільства та держави. Крім того, цьому сприяв прогрес природничих, технічних і математичних наук, досягнення яких мали велике значення для розвитку економічних відносин, оскільки вони безпосередньо пов'язані з матеріально-технічним розвитком природного світу та розгортаються у специфічній грошово-знаковій площині. Власне, цим і пояснюється, чому серед інших видів соціально-проєктної діяльності, економічне проєктування є найбільш впроваджуваним методом, прийомом і мовою науково-технічної діяльності.

Об'єктом проєктування в соціальній сфері є сукупність суспільних відносин, що характеризуються проблематичним функціонуванням або розвитком в умовах забезпечення єдності певних соціальних спільнот: сімей, спільнот, етносів, націй, класів і націй в цілому.

Зростання ролі культурних і духовних чинників у соціальній сфері, у порівнянні, наприклад, з економічними відносинами, змушує деяких дослідників сумніватися в здатності представників державних інститутів проєктувати шляхи збереження і розвитку тих чи інших соціальних спільностей. Тому при проєктуванні соціальної сфери необхідно враховувати

процеси саморегулювання соціальних інститутів і уникати спрощення заходів з реформування схеми: «команда – контроль».

У зв'язці з проєктуванням в економічній і соціальній сфері перебуває політична проєктна діяльність, характеристики якої визначаються своєрідністю його об'єкта – політичних відносин, що реалізуються між різними соціально-політичними суб'єктами (класами, націями, партіями, народними рухами, державою, різними інституційними об'єднаннями).

Соціальні проєктанти часто прагнуть вийти за межі політико-правових рамок, намагаючись виступити і творцями моральних норм, і ще більш глибоких екзистенціально-духовних основ людського соціального буття. Таким чином, вони переходять в інший вимір суспільного життя – сферу духовного життя, де соціально-проєктні практики знову зазнають значних змін. Особливості соціального проєктування в духовній сфері визначаються її характеристиками як сукупності суспільних відносин, що виникають у зв'язку зі спеціалізованим виробництвом, розподілом і споживанням духовних цінностей. Підґрунтя цієї сфери знаходить своє відображення в інтегральній категорії «духовність», що означає «теоретико-пізнавальну, художньо-творчу і морально-аксіологічну діяльність людини» [2, с. 179]. Ця діяльність, яка пронизує всі рівні і форми суспільної свідомості, конституюється в інституціоналізовані види духовної діяльності: релігійну, філософську, наукову, проєктну, виховну, ідеологічну та ін.

Проєктна діяльність в духовній сфері, яка обов'язково бере участь в публічно-управлінських, політико-державних відносинах, відіграє освітньо-виховну та ідеологічну ролі, забезпечує збереження або, навпаки, трансформацію існуючих суспільних відносин.

Отже, соціальне проєктування можна представити як складний і розгалужений вид духовно-конструктивної діяльності, потенційно і реально присутній у всіх провідних сферах життя суспільства. Воно проявляється там в конкретних формах, зберігаючи при цьому діалогічність соціально-проєктної діяльності в цілому, що забезпечує особливе поєднання суб'єкта і самоорганізованих потреб його об'єкта, їх взаємний перехід і взаємозбагачення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бутченко Т. І. Соціальне проєктування : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Соціальна робота» освітньо-професійної програми «Соціальна робота» / Т. І. Бутченко. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. – 107 с.

2. Філософський енциклопедичний словник / гол. ред. колегії В. І. Шинкарук. – Київ : Абрис, 2002. – 744 с.

УДК 364-7.04
Серга Т.О.[1], Квітка О.А.[2]
[1] канд соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] асп. НУ «Запорізька політехніка»

СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЖЕРТВ ДЕСТРУКТИВНИХ КУЛЬТІВ

На сьогоднішній день не існує загальноприйнятого визначення деструктивного культу. Спираючись на цілу низку наукових та богословських праць, можемо сказати, що деструктивний культ в соціально-структурному контексті – це авторитарна, зазвичай закрита організація з чіткою ієрархією, діяльність якої спрямована на пригнічення особистісної неповторності та індивідуальності своїх членів та відзначається наявністю чітких руйнівних тенденцій щодо їхнього природного духовного, психічного та психологічного розвитку [2, с. 98].

Люди все частіше почали вступати в секти. Результатом стає стійка зміна свідомості людини з руйнівними наслідками для її особистості і психіки в цілому – перетворення в зомбі, втрата адекватного сприйняття і оцінки оточуючого середовища і самоконтролю поведінки. Існують випадки, коли людина ставала соціально небезпечною, спроможною по команді свого духовного керівника скоїти злочин – навіть ритуальне, індивідуальне і колективне вбивство. Практика показує, що чим довше людина перебуває в секті, тим триваліший процес реабілітації.

Під реабілітацією слід розуміти відновлення втраченої здатності, повернення певної якості після того, як вона з якихось причин зазнала негативних змін. В даному випадку реабілітація – це відновлення соціального, фізичного та психологічного здоров'я колишнього адепта деструктивного культу. Існує три основних підходи щодо реабілітації жертв деструктивних культів, яка загалом полягає в позбавленні адепта від культової залежності.

1. Депрограмування. Найбільш радикальний метод. Цей метод був введений Т. Патріком на початку 1970-х років. Метод депрограмування передбачає насильницьке викрадення адепта і утримання в ізольованому місці, де його намагаються переконати спеціалісти і колишні члени сект. Ця практика давала позитивні результати проте траплялись і збої. Гнів на викрадачів лише дратував сектанта, додавав йому сил до опору. Депрограмування, як правило, не передбачає попереднього консультування з членами сім ї, тому не спрямовує сили на ліквідацію збитків, нанесених досвідом перебування в культі. Не готує воно їх, відповідно, і до наступної турботи про колишнього сектанта. Серед недоліків цього методу варто

відмітити також те, що навіть якщо після депрограмування людина і виходила із секти, у неї лишалось чимало психологічних проблем.

2. Консультування про вихід. Суть його зводиться до наступного: сектанту пропонують познайомитися з альтернативною інформацією про його організацію, її історію, поспілкуватися з колишніми її членами, познайомитися з матеріалами, написаними про неї. Мета цієї методики полягає в тому, щоб показати невідповідність заяв секти про свою діяльність її реальній практиці. Більшість консультантів у цій галузі колишні члени культів. Традиційне консультування про вихід надто покладається на зміст і замало – на процес. Цей метод не бере до уваги проблеми даної людини та проблеми сім'ї, що існували до її зіткнення із культом і лишилися актуальними після. Недолік консультування про вихід полягає ще й в тому, що воно не позбавляє сектанта фобій. Якщо консультант по виходу не буде достатньо професійним, то метод може мати зворотній результат, людина сильніше впевниться в «істинності» обраної нею секти.

3. Підхід стратегічної взаємодії. Даний метод був запропонований американським психологом Стівеном Хассеном. Суть його полягає в колективному впливі на сектанта всіх тих, кому не байдужа його доля. Здійснюється під контролем професійного психолога що формує згуртовану групу близьких сектанту людей (яку складають в основному рідні або друзі) і направляє їх дії. Завдання кожного з команди під керівництвом психолога здійснювати вплив на сектанта, підтримуючи з ним зв'язок, і підштовхувати до пошуку альтернативи сектантського стилю життя. Якщо це вдається, то сектант поступово приходить до ідеї альтернативи, він погоджується зустрітися з психологом тощо. Спеціаліст повинен добре володіти знаннями про деструктивні культи, мати навички створення згуртованого колективу та вміти координувати його дії [1, с. 20-24]. Люди, які потрапили до секти, опинялися ніби всередині кокона, всередині своєї альтернативної дійсності та потребують допомоги. Тому соціальна реабілітація жертв деструктивних культів дуже необхідна. Вона передбачає допомогу сектантам повторно ввійти в життя суспільства та брати в ньому активну участь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Діденко Р. Ресоціалізація жертв деструктивних культів шляхом активізації творчого потенціалу особистості / Р. Діденко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. Педагогіка. Соціальна робота. – 2013. – Вип. 1. – С. 20-24.

2. Ковальчук Л. Я. Деструктивна практика сучасного сектантства / Л. Я. Ковальчук. – Львів, 2006. – 146 с.

УДК 316.36
Серга Т.О.[1], Явон В.М.[2]
[1] канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] асп. НУ «Запорізька політехніка»

ТРАНСФОРМАЦІЯ ШЛЮБНИХ УСТАНОВОК МОЛОДІ

Сучасне українське суспільство переживає ряд трансформаційних процесів, які відбуваються на соціальному, політичному, культурному та економічному рівнях. Звичайно ж, ці зміни також стосуються й одного з найважливіших соціальних інститутів – інституту сім'ї. Сім'я є надзвичайно важливим як для становлення окремого індивіда, так і життєдіяльності суспільства в цілому. Вона в умовах бурхливих суспільних перетворень виконує функції підтримуючого середовища, захисту. Проте під впливом об'єктивних суспільних перетворень та трансформаційних змін інститут сім'ї та шлюбу нерідко втрачає свою соціальну привабливість особливо в молоді.

У молодого покоління відбувається трансформація моделі шлюбної та сімейної поведінки, в основі якої – зміна поглядів на шлюб і сім'ю, емансипація, секуралізація, послаблення соціальної регламентації, тобто контролю громади. Зараз молодь по новому сприймає шлюб та сім'ю і формування нових сімейно-шлюбних відносин [1, с. 50-55].

Найбільшого визнання серед молоді набув цивільний шлюб, вони сприймають його як такий, що задовольняє шлюбних партнерів своєю нібито полегшеною формою взаємо зобов'язань. Традиційний шлюб зареєстрований офіційно в більшості випадках пугає молодь [2].

Проаналізувавши дані ряду соціологічних досліджень, а також результати спостережень та висновки спеціалістів які працюють з молоддю з питань шлюбу і сім'ї дозволили виділити і описати сучасні тенденції трансформації шлюбних установок молоді:

зміна дошлюбної поведінки молоді, яка характеризується активними сексуальними пробами на фоні недостатньої сексуальної обізнаності, а також завищеними вимогами до партнера і до шлюбу в цілому;

зміна мотивів вступу у шлюб, серед яких превалюють раціональні та матеріальні розрахунки;

зміна якісних показників сім'ї, які характеризується закритістю та дисгармонійністю;

незахищеність членів сім'ї перед зовнішніми факторами;

дезінтегрованність установок на лідерство і керівництво: значна частина чоловіків вважають, що головою сім'ї має бути чоловік, натомість жінки орієнтована на демократичну сім'ю. Причому на практиці багато молодих жінок у сімейному житті виявляють тенденцію до домінування і маніпуляції партнером, дітьми;

збільшення скарг подружжя на сексуальні дисфункції, які детерміновані психологічними фактори;

погіршення батьківсько-дитячих відносин [1, с. 49].

Сьогодні процес трансформації сучасної сім'ї як соціального інституту супроводжується тривожними ознаками її дезорганізації – збільшенням кількості розлучень, сімейно-побутових конфліктів, зниженням рівня народжуваності, послабленням виховного потенціалу тощо. Однією з найскладніших і найактуальніших проблем трансформацій сімейно-шлюбних орієнтацій є нестабільність шлюбних відносин та високий рівень розлучуваності шлюбних пар. В наш час більшість подружніх пар є не схильними до співробітництва, пошуку шляхів стабілізації відносин, у них не сформовані соціально-психологічні уміння вирішувати міжособистісні проблеми. Внаслідок цього у молодих людей формується установка на розлучення як на засіб вирішення конфліктів і напруги, а деякі взагалі відмовляються від створення сім'ї, реалізуючи себе лише у професійній сфері.

Тим не менш, крім негативних тенденцій, спостерігається також стійка установка щодо того, що сім'я є однією з найважливіших цінностей у житті людини. Цінність родини у свідомості сучасної молоді продовжує залишатися пріоритетною.

Отже, тенденції сучасного розвитку сімейно-шлюбних відносин є досить суперечливими. З одного боку, наявні певні негативні явища функціонування інституту сім'ї, серед яких збільшення рівня розлучуваності та орієнтація молоді на малодітну сім'ю. З іншого боку, молодь все ще визначає сім'ю як одну з найважливіших цінностей у житті людини та орієнтується на вступ до шлюбу та формування сім'ї. Проте значна частина молодих людей проявляють бажання спочатку пожити в цивільному шлюбі та сформувати власне матеріальне підґрунтя. При цьому, не зважаючи на критичне ставлення деяких дослідників сім'ї, сам по собі цивільний шлюб не є причиною зниження дітородної активності. Набагато вагомішим чинником є стабільність і міцність шлюбного союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Захарченко В. Г. Соціально-психологічні особливості готовності молоді до подружнього життя / В. Г. Захарченко. – Український соціум. – 2004. – № 1 (3). – С. 48-55.

2. Кляпець О. Я., Ларіна Т. О. Підготовка молоді до подружнього життя : Методичні рекомендації / О. Я. Кляпець, Т. О. Ларіна. – Київ : Міленіум, 2009. – 104 с.

УДК 37.01/.09. 376.5
Таран В.О.[1], Вялкін О.С.[2]
[1] д-р філос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»
[2] асп. НУ «Запорізька політехніка»

ТОЛЕРАНТНІСТЬ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У сучасній літературі термін «толерантність» виявляється ключовим поняттям для розуміння політичних, соціальних, культурних процесів і тенденцій XXI ст. У науковому обігу вживаними є різні інтерпретації феномену толерантності.

Взагалі толерантність (від латин. tolerantia – терпіння, витривалість) – соціологічний термін, що означає терпимість до іншого світогляду, способу життя, поведінки і звичаїв. Толерантність являє собою стратегію суб'єкта, спрямовану на саморегуляцію і задоволення потреб, що розвивається під впливом захисних механізмів, які виникають [1, с. 100].

Толерантність є своєрідною стійкістю до конфліктів та фундаментальною основою різноманітних форм взаємодії між людьми. Толерантність у багатьох випадках допомагає попередити конфлікт або спрямовує його розвиток до конструктивного вирішення при врахуванні інтересів обох сторін. Слід також відзначити роль, так званих, афективної і фрустраційної толерантності у подоланні бурхливих емоційних станів, характерних для міжособистісного конфлікту.

При цьому толерантність впливає на поведінку суб'єкта опосередковано – через ті акценти, які він вирізняє у своїх уявленнях про конфлікт та які слугують джерелом його негативних емоційних станів, що, в свою чергу, виступають мотивами розгортання конфліктної поведінки [1, с. 108].

Феномен толерантності повинен бути присутній в освітньому просторі будь-якого навчального закладу, а особливо в закладах з інклюзивним навчанням. Інклюзивне навчання – це пріоритетний напрям сучасної освітньої політики. Інклюзивна освіта передбачає включення учнів із особливостями розвитку до навчально-виховної роботи у звичайних класах загальноосвітньої школи.

Можна виділити два шляхи побудови толерантного освітнього середовища. Перший полягає в припиненні негативних реакцій одних дітей відносно інших. Проте такі припинення забезпечують лише мінімальний рівень поваги до іншого. Другий шлях полягає у створенні умов, необхідних для досягнення всіма учнями високого соціального статусу й усвідомлення соціальної значимості кожного з них.

В умовах інклюзивної школи це означає визнання рівної цінності для суспільства всіх учнів і педагогів, підвищення ступеня їх участі у культурному житті школи, модифікація методики роботи в школі таким

чином, щоб можна було повністю задовольнити різноманітні потреби всіх учнів, усунення бар'єрів на шляху одержання ними знань і повноцінної участі в шкільному житті. Максимальну результативність дає поєднання цих двох шляхів.

Завдання оточуючих в освітньому середовищі – навчитися бачити і розпізнавати перші ознаки можливої конфліктної ситуації, щоб запобігти її розвитку або знайти компромісне розв'язання конфлікту [2, с. 115-121].

Найбільш сприятливою для формування толерантних міжособистісних стосунків у дитячому колективі інклюзивної школи є спільна діяльність дітей, яка має соціально та особистісно значущий зміст.

Для цього можуть бути використані всі види навчальної й позаурочної роботи, зміст яких націлений на формування моральних взаємин між людьми.

Ефективність спільної діяльності дітей як засобу формування толерантності підвищується, якщо вони усвідомлюють її мету й знаходять у ній особистісний зміст, здійснюється спільне планування, організація й підведення підсумків діяльності, а також реалізується педагогічно доцільний розподіл ролей і функцій між дітьми й педагогом, створюються ситуації вільного вибору дітьми видів і способів діяльності, кожний учасник може реалізувати себе, домогтися успіху й у той же час виявити турботу про інших, зробити реальний внесок у спільну справу.

Толерантне інклюзивне освітнє середовище – це, перш за все гуманні стосунки між усіма учасниками навчально-виховного процесу які базуються на доброті, взаєморозумінні, взаємоповазі; це співробітництво у атмосфері поваги, людяності; це вміння сприймати кожну дитину як унікальну, неповторну особистість; діти незалежно від своїх вад мають можливість навчатися, спілкуватися, розвивати свою особистість разом з іншими дітьми, бути частиною суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта : реалії та перспективи : монографія / А. А. Колупаєва. – Київ : Самміт-Книга, 2009. – 272 с.

2. Котелянець Ю. С. Формування толерантного інклюзивного середовища в початковій школі / Ю. С. Котелянець // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія. – 2016. – Вип. 253. – С. 115-121.

УДК 316.34:001.8
Таран В.О.[1], Жук Є.Г.[2]
[1] д-р філос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»
[2] асп. НУ «Запорізька політехніка»

ДЕЯКІ НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ФЕНОМЕНА СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Соціальна справедливість є одним із базових понять, що характеризує всю системи суспільних відносин і виступає показником якості державотворчого процесу. Найчастіше соціальна справедливість розуміється як прояв порядності у сфері розподілу багатств, благ і доходів між членами суспільства. Це узагальнена моральна оцінка суспільних відносин і один з основних загальнолюдських соціальних ідеалів. Фактор справедливості є трансісторичним феноменом. Справедливість належить до переліку тих питань, які впродовж тисячоліть не втрачають своєї регулятивної значущості для життєдіяльності практично всіх культур і народів. Йдеться про її органічний зв'язок з цінностями правди, свободи, рівності та базовими проблемами людського буття – добра і зла, обов'язку та відплати, дійсного та належного.

Поняття соціальної справедливості є багатоаспектним і використовується у різних контекстах: юридично-правовому, моральному, управлінському, політичному, економічному, соціальному, релігійному, національному тощо.

Однією із особливостей проблеми справедливості є те, що вона належить до тих вічних питань, які не мають раз і назавжди визначених відповідей та потребують перманентної і водночас конкретно-історичної концептуальної корекції. Потреба у такій корекції значно зростає на переламних етапах розвитку суспільства, коли проблема соціальної справедливості набуває ключового значення. Саме такий період переживає сьогодні Україна. Її тривалий стан перехідності, обумовлений пошуком власного шляху позбавлення наслідків радянської тоталітарної системи і набуття обріїв сучасного суспільства європейського зразка, посилений необхідністю долати додаткові природні (COVID-19) та соціально-політичні (багаторічна війна з РФ) виклики, максимально актуалізує проблему соціальної справедливості. Причому як у практичній площині, так і на науково-методологічному рівні з урахуванням усього попереднього світового і вітчизняного практичного і теоретичного досвіду.

Перші спроби філософського осмислення соціальної справедливості сягають часів Античності, коли з'являються фундаментальні підходи щодо розуміння її сутності. Платон розглядав справедливість як належне, де загальне має пріоритет над приватним. Аристотель, навпаки, надавав

перевагу приватному над загальним. Відмінним був погляд Діонісія Ареопагіта, який розумів справедливість як рівновагу між рівністю та ієрархією. У подальшому включно до XX століття теоретичні підходи щодо справедливості вибудовувалися в межах «лінії Платона» та «лінії Аристотеля». В епоху Середньовіччя докорінно змінилися основи суспільного буття. Всі проблеми набувають осмислення в системі взаємовідносин «Бог – людина». Трактування справедливості також здійснювалося через призму релігійного світосприйняття. Відповідно до цього Бог, церква, священик були суб'єктами діяльності й справедливості, а людина мала нести відповідальність перед Богом за дотримання справедливості у взаємовідносинах із соціумом (Августин, Ф. Аквінський). В епоху Відродження проблема справедливості переосмислюється у відповідності з укріпленням принципів гуманізму і свободи, коли людина із об'єкта перетворюється на суб'єкта справедливості (М. Кузанський, Н. Макіавеллі, Т. Мор та ін.) [1].

У Новий час проблему справедливості досліджували на основі досягнень філософії античності та Середньовіччя. Ідея справедливості трактувалася в контексті права, проте не заперечувалися й моральні її аспекти (Дж. Локк, Ж.Ж. Руссо, Ф. Бекон). Розвиток держави і громадянського суспільства вимагав регулювання відносин між людьми, що сприяло формуванню інституту суспільного договору та правової системи. Поняття справедливості вкотре піддалося фундаментальному переосмисленню – воно використовувалося для обґрунтування приватної власності. На противагу християнству, стверджувалося, що людина розумна істота, а тому здатна за допомогою розуму регулювати суспільні відносини з позиції справедливості.

Від тоді триває безперервний пошук тих змістових основ, які мали б водночас і трансісторичний, і конкретно-історичний регулятивний статус вирішення проблеми справедливості. Втім, значних успіхів на цьому шляху не досягнуто: суспільна свідомість сучасності перебуває фактично на перетині конкуруючих концепцій справедливості (В. Левкулич).

Разом з тим, доречно назвати декілька концептуальних підходів що-до розв'язання даної проблеми. Так, в межах теорії процедурної справедливості відбувається акцентуація уваги на дотриманні процедур вироблення рішень через рефлективну рівновагу (Дж. Роулз) або ідеальну мовну ситуацію (Ю. Габермас). Намагаються знайти універсальні процедури досягнення справедливості Г. Левенталь, Дж. Тібо. Виявити соціальні підстави справедливості спробує М. Уолцер. Для досягнення більш адекватних результатів проблема соціальної справедливості розглядається з позицій різноманітних методологічних напрямків – «філософії життя», феноменології та екзистенціалізму (А. Бергсон, М. Гайдеґґер, Х. Ортега-і-Гассет, С. Франк,

Г. Шпет, К. Ясперс), герменевтики та діалогічної філософії (М. Бахтін, М. Бубер, Г.-Г. Гадамер, Ф. Шлейєрмахер), позитивізму і неопозитивізму (Б. Рассел, Л. Вітгенштейн, А. Потебня), структурно-функціонального підходу (К. Леві-Брюль, К. Леві-Стросс, Б. Малиновський, В. Пропп), постмодернізму (Р. Барт, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, Ю. Крістева, Ж. Лакан, Ж.-Ф. Ліотар, М. Фуко) [2, с. 5]. Упродовж попереднього півстоліття розуміння сутності справедливості розгортається в основному з двох позицій: ліберальних та консервативних. Якщо консерватори наполягають на доцільності мінімізації ролі держави, то ліберали, навпаки, виступають за розширення регулятивних функцій держави, яка має виступати гарантом дотримання і забезпечення принципів справедливості. Не меншої гостроти набула також і полеміка між лібералами (Дж. Ролз, Р. Дворкін, Т. Сканлон) та комунітаристами (М. Дж. Сендел, А. Макінтайр, Ч. Тейлор, М. Уолцер).

Слід додати, що радянські дослідники також намагалися осмислити феномен справедливості через ідеал рівності на основі марксистського методу, застосовуючи класовий підхід. Соціально-політичні перетворення часів перебудови істотно загострили проблематику справедливості, надаючи обговоренню відтінку розгубленості. У пострадянський період проблема справедливості набула ретельного філософського осмислення в роботах В. Кантора, В. Козловського, В. Печенєва, М. Руткевича, М. Степанянца та ін. [3].

Сьогодні проблема справедливості здебільшого актуалізується у зв'язку із суперечливими тенденціями етичного, юридичного та економічного характеру, а також у контексті соціально-політичних перетворень, модернізації, глобалізації тощо. Це актуалізує застосування соціокультурного методу до аналізу соціальної справедливості. Соціокультурний методологічний підхід формується на базі системного підходу, сутність якого полягає в спробі розгляду суспільства як єдності культури та соціальності, що утворилися і перетворюються за допомогою діяльності людини. Ця єдність, згідно з принципами системного підходу, утворює ціле, властивості якого не виводяться з характеристик частин. Сама особистість при соціокультурному підході пов'язана із суспільством як системою відносин і культурою, так і сукупністю цінностей і норм. Застосування соціокультурного підходу до аналізу соціальної справедливості дозволяє враховувати вплив на цей феномен одночасно комплексу різноманітних факторів, таких як економіка, політика, мораль, релігія, культура, світоглядні уявлення, ментальність, система цінностей, національна специфіка, рівень злочинності, корупції, традиції [4].

Такий підхід дозволяє враховувати і місце проблеми справедливості в історії української духовної культури, що простежується у висловлюваннях відомих громадських і релігійних діячів, чиї думки за змістом представляють

собою сполучення української ментальності з досягнення-ми європейської філософської думки. Так, Г. Сковорода поєднав справедливість зі спорідненою працею; П. Юркевич із солідарністю; В. Липиньський з ідеєю духовного вдосконалення пасивної більшості до рівня активної меншості; С. Ленкавський з гідністю та повагою до людини, а соціальну справедливість розумів не в соціально-класовому, а в загальносуспільному контексті; Я. Стецько з можливістю розбудови гармонійного національного суспільства, з основним принципом народовладдя, з умовою поєднання національного, родинного й індивідуального. Отже, справедливість лежала в основі світогляду української нації. Врахування цього аспекту дає поштовх для формування моделі соціальної справедливості в Україні, яка здатна поєднати сучасні світові тенденції ставлення до цієї проблеми з українською національною світоглядно-ціннісною специфікою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Даніліна М. І. Формування соціальної справедливості від епохи Античності до епохи Відродження / М. І. Даніліна // Юридичний бюлетень. – 2020. – № 14. – С. 23-28.

2. Левкулич В. В. Справедливість як соціокультурний феномен : монографія / В. В. Левкулич. – Ужгород : Вид. дім «Гельветика», 2018. – 480 с.

3. Мозоль Н. І. Проблема соціальної справедливості в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] / Н. І. Мозоль // Юридичний науковий електронний журнал. – 2022. – № 11. – С. 57-60. – Режим доступу: http://lsej.org.ua/11_2022/9.pdf

4. Яковенко Ю. Своєчасні думки з приводу 20-річчя Указу Президента України «Про розвиток соціологічної науки в Україні» / Ю. Яковенко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – Київ : Інститут соціології НАН України. – 2021. – № 1. – С. 184-200.

УДК 316.34:330.4

Таран В.О.[1], Сердюк О.І.[2]
[1] д-р філос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»
[2] асп. НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В УМОВАХ ПЕРЕХІДНОГО СТАНУ УКРАЇНИ

Соціальна справедливість – загальновизнана цінність сучасного демократичного суспільства, що закріплена як в базових міжнародних, так і вітчизняних законодавчо-правових актах. Тому в реалізації соціальної

політики держави, особливо держави соціальної за визначенням, вона виступає ключовим принципом. Разом з тим, соціальна справедливість являє собою надзвичайно динамічний феномен, котрий залежить від багатьох факторів історичного, соціально-політичного, економічного, національно-ментального, духовно-культурного тощо факторів і у той же час виступає показником соціальної зрілості суспільства. Соціальна справедливість завжди виступає у вигляді конкретної моделі, що несе в собі певні узагальнені риси і у той же час корелює з національною специфікою держави. Вибір моделі соціальної політики – процес надзвичайно складний, оскільки він обов'язково залежить і від світового історичного досвіду, і від власних традицій і від вміння врахувати динаміку соціальних процесів. Особливо складною проблема вибору моделі соціальної справедливості є в перехідних суспільствах, до яких належить і сучасна Україна.

Сьогодні проблема вибору моделі соціальної справедливості в нашій країні пов'язана з необхідністю враховувати особливості декількох основних концепцій соціальної справедливості. Це ліберально-демократична (егалітаристська Дж. Роулза); консервативна (меритократична М. Янга, Д. Белла та Р. Нозіка); лібертаристська (Ф. Гаєка), зорієнтована винятково на ринкові критерії. Що ж відрізняє їх одна від одної?

Сутність егалітаристської концепції пов'язана з базовим поняттям «егалітаризм» (від франц. égalité – рівність). Воно означає принцип організації соціальних відносин у державі та суспільстві на засадах рівного економічного, передусім майнового, стану громадян. Засновником егалітарної концепції соціальної справедливості вважається Дж. Ролз, який свої погляди виклав у роботі «Теорія справедливості» [5]. Його егалітарна теорія «справедливості як чесності» спрямована на захист «держави добробуту», яка ставить за мету долання існуючої несправедливості. Теорія обґрунтовує нову систему цінностей, що визначає стратегію соціального розвитку держави, принципи у сфері розподілу багатств, влади, престижу, матеріальних та духовних цінностей. В основі концепції Дж. Ролза лежить ідея, що всім людям необхідно забезпечити гарантовану мінімальну долю соціальних благ. Справедливість ототожнюється Дж. Ролзом з розподілом цінностей в суспільстві: система нерівностей є справедливою лише в тому випадку, якщо вона вигідна для всіх, але особливо для найменш захищеної частини населення. Чесність він розуміє як моральний обов'язок людини діяти на підставі загальних принципів і норм. У даному випадку йдеться не про дистрибутивну справедливість, а таку, що ґрунтується на двох принципах: кожна людина має володіти рівним правом на найбільшу свободу, сумісну із такою ж свободою інших; соціальні й економічні нерівності мають бути такими, щоб кожен мав право претендувати на надані йому переваги, доступність до підвищення свого стану (positions) і посад

була відкрита для всіх. Названі принципи містять три норми, які регулюють інституції справедливого суспільства: максимально рівна свобода, чесна рівність можливостей та надання пріоритету найбільш знедоленим верствам населення. Принципи справедливості як чесності, а також їх норми є універсальними, вони виступають не тільки механізмами розподільчого процесу між групами людей, але й регулюють вибір політичної конституції і головних елементів економічної і соціальної системи. Егалітарна концепція Дж. Ролза націлена як проти соціалістичної зрівнялівки, так і проти різкої поляризації в доходах між різними верствами населення у ринкових умовах.

Консервативна концепція соціальної справедливості асоціюється із соціальною нерівністю. Особливе місце тут посідають принципи меритократії, ретельно описані британським соціологом і політиком Майклом Янгом в книзі «Піднесення меритократії, 1870-2033» [3]. Меритократія (meritus – гідний і дав.-гр. κράτος – влада, правління) – це засада управління, згідно з якою керівні посади повинні посідати більш здатні люди, незалежно від соціального або економічного походження. Згідно з меритократичним підходом щодо розуміння справедливості, багатства, почесті, вони розподіляються між людьми за принципом «кожному – по заслугах». Критерієм розподілу має бути особиста заслуга, соціальна значимість внеску індивіда чи групи людей, а визнання чи винагорода отримуються завдяки власним старанням та здібностям. На відміну від егалітарної концепції, де принципи справедливості виводяться з моральності (сфери «належного») як раціонального поняття, представники консервативного напряму меритократичної справедливості пов'язують принципи справедливості зі сферою «сущого», реального буття. Тобто, йдеться не про абстрактне розуміння справедливості, а про реальний стан ситуації в суспільстві. При цьому з урахуванням психологічного настрою населення, що переносить обговорення проблеми соціальної справедливості в соціально-психологічну площину.

Розв'язання ж проблеми нерівності у розподільчий сфері здійснюється не за рахунок нівелювання причин даної проблеми, як і самої нерівності, а через узаконену процедуру зміни ставлення до них з боку людей, тобто, признання ними справедливим подібний стан речей. В розподілі соціальних благ важливо враховувати принцип «релевантних відмінностей» як міри справедливості (Д. Белл), згідно з яким нерівності розглядаються як функції приналежності індивіда до конкретної соціальної групи: для кожної сфери діяльності існує власна шкала цінностей та пріоритетів, власні критерії справедливості в розподілі доходів, авторитету, властиві лише цій сфері діяльності привілеї [4]. Для підтвердження істинності подібного підходу меритократи часто посилаються на практику використання різних форм суспільної атестації: ліцензування, дипломи, вчені ступені, професійні

екзамени, тести на професійну та іншу непридатність, що офіційно доводять наявність певного досвіду, знань, якостей, необхідних для зайняття більш високих посад і одержувати більш високу винагороду за працю. У наш час принципи меритократії найбільш широко застосовуються в області хай-тек. Багато компаній з цієї області з гордістю наголошують, що мають меритократичну корпоративну культуру. Серед найвідоміших компаній – Uber і Amazon.

Велике практичне значення має і концепція справедливості Р. Нозіка, який розглядає справедливість як юридичну категорію через певне ставлення до права власності. Він зосереджує увагу на юридично-процесуальних проблемах, процедурній теорії справедливого розподілу і захищає принцип невтручання держави в розподільчі процеси. Р. Нозік формулює правила, які визначають справедливість володіння. Загальний принцип розподільчої справедливості, який формулює Р. Нозік, свідчить: розподіл справедливий, якщо кожний має право на майно, яке він набуває в процесі розподілу. Крім того, розподіл буде справедливим, якщо він виникає з іншого справедливого розподілу через законні засоби. Законні засоби переходу від одного розподілу до іншого визначаються через принцип справедливості й передачі майна. Усе, що виникає зі справедливої ситуації і здійснюється справедливими методами є справедливим. Р. Нозік виступає категорично проти державного втручання в економіку, у сферу соціальної політики та розподільчі процеси, вважаючи, що подібні процеси в суспільстві мають бути спонтанними і визначатися стихійними законами ринку. Відповідно – не може бути в суспільстві й центрального розподільника: кожна людина в умовах ринкових відносин наділена невід'ємним правом на все, що можуть їй принести індивідуальні здібності, вміння, талант [2].

Інакше проблема соціальної справедливості розглядається в межах лібертаристського підходу, яскравим представником якого вважається Ф. Гаєк. Аналізуючи у своїй праці «Право, законодавство і свобода. Міражі соціальної справедливості» [1] доктрини тоталітарної, ліберальної, фашистської, соціалістичної, концепції «держави загального добробуту» тощо, він зазначає, що соціальна справедливість в умовах неринкових економічних відносин неможлива. На його переконання, принцип розподільчої справедливості не може бути втілено в життя, незважаючи на прецеденти, доки все суспільство не буде організоване згідно із принципом ринкової економіки. Адже, єдиним мірилом, що претендує на роль соціальної справедливості, є конкуренція. Ф. Гаєк вважає, що лише ринковий розподіл в демократичному суспільстві, який ґрунтується на приватній власності і суспільній угоді, здатний забезпечити людині принцип рівних можливостей.

Яку ж модель соціальної справедливості ми вибираємо на перехідному етапі розвитку нашої країни? Сьогодні не можна прийняти в чистому вигляді

жодну із запропонованих концепцій соціальної справедливості: ліберальну, консервативну, меритократичну, лібертаристську, соціалістичну. Водночас не можна відверто ігнорувати ані позитивний досвід західних країн, ані позитивний досвід нашого соціалістичного минулого. Розходження стосуються як процедури розподілу матеріальних і духовних цінностей, так і критерію розподілу та міри втручання держави в розподільчі процеси. Практика показує, що в перехідний період не можна зводити суть соціальної справедливості ані до ринкової стихії, ані до примітивної зрівнялівки адміністративними методами. Перехід до ринку відкриває перед людьми нові перспективи у визначенні суті соціальної справедливості та шляхів її досягнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гаєк Ф. А. Право, законодавство та свобода: Нове викладення широких принципів справедливості та політичної економії: В 3 т. / Пер. з англ. – К. : Сфера. – Т. 1. : Правила та порядок., 1999. – 196 с.

2. Нозік Р. Анархїія, держава та утопія / Р. Нозік. – К. : ІРІСЕН ; Соціум, 2016. – 424 с.

3. Arsentiev M. E. The concept of merritocracy in modern philosophical and political discourse» / M. E. Arsentiev // Totallogy-XXI. Postneklasychni doslidzhennia, 2017. – Vol. 34. – Pp. 193-204. (In Ukrainian).

4. Brint St. The Post-Industrial University as We Know It: Daniel Bell's Vision, Today's Realities. DOI : https://higher-ed2000.ucr.edu/Publications/Brint_Universities_final_2.12.21.pdf.

5. Follesdal A. John Rawls' theory of justice as fairness / A. Follesdal // Philosophy of Justice, Contemporary Philosophy. Springer. – 2014. – P. 311-328.

УДК 316.613:331.101.262
Щербина С.С.
канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

СОЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРСОНАЛУ, МІСЦЕ ОСОБИСТОСТІ У КОЛЕКТИВІ

Керівнику для успішної реалізації завдань необхідні наукові знання про соціально-психологічні особливості свого власного «Я», особистості працівника, що є передумовою професійного підходу в роботі з персоналом. До соціальних та поведінкових наук все більше ставляться як до джерела інформації про внутрішні резерви кожної людини, стимулятори поведінки,

розглядаючи персонал як конкурентний потенціал компанії, яке необхідно збирати, виховувати, розвивати та зберігати.

Як істота біологічна, людина підпорядкована біологічним і фізіологічним законам, як істота соціальна – є частиною соціуму і продуктом суспільного розвитку. Якщо поняття «людина» містить у собі узагальнюючи людські якості незалежно від їх наявності у конкретної людини, то поняття «індивід» характеризує конкретну людину, включає притаманні їй психологічні й біологічні властивості.

Аналіз різних точок зору на зміст поняття соціально-психологічного клімату дозволяє зробити висновок про те, що від представляє собою функціональне соціально-психологічне утворення, яким опосередкується будь-яка діяльність колективу (групи). Специфіка його складається у тому, що він представляє собою інтегральну та динамічну характеристику психічних станів всіх членів колективу. Відносини, що склалися в колективі, виступають у якості об`єктивних умов трудової взаємодії та спілкування, потребують від людини не будь-якого, а цілком визначеного стилю поведінки. Емоції одного члена групи мотивують поведінку інших членів, наштовхують їх не тільки на виконання цілей діяльності, але й на усунення фрустраційних впливів.

Структура соціально-психологічного клімату визначається системою відносин, що у склалися між його членами та може бути охарактеризована елементами, що представляють собою синтез суспільних та міжособистісних відносин. Через суспільні відносини розкривається соціальний зміст особистих відносин людей в колективі. Це виробничі, політичні, правові, етичні, естетичні відносини. Міжособистісні відносини – це організаційно-технологічні взаємовідносини, статусно-ролевий взаємозв`язок, адміністративно-психологічний взаємовплив, емоційно-логічне взаємопізнання. Вони виникають на основі предметно-практичної діяльності колективу, задаються матеріально-технічними, організаційно-управлінськими та іншими умовами його життєдіяльності. Єдність змісту суспільних та між особових відносин виявляється у вигляді взаємодії людей (співробітництва, змагання, згуртованості, сумісності, дружби, узгодженості), а також у вигляді якостей особистості, від яких залежать психологічні особливості спілкування людей в колективі.

Суттєвим показником особливостей взаємовідносин в колективі є форми спілкування як засоби вербального спілкування. Перебільшення одних форм звернень (приказів чи просьб, пропозицій чи питань, обговорень, порад характеризує особливості взаємовідносин в колективі і тим самим слугує показником соціально-психологічного клімату. Вивчення комунікативних зв’язків в колективі за числом і спрямованістю контактів, за їх змістом може свідчити про стан взаємовідносин у ньому. Несприятливий розвиток

взаємовідносин призводить до поступового виокремлення частки членів колективу, скорочення числа контактів у ньому, до перебільшення опосередкованих способів зв`язку, до скороченню комунікативних зв`язків до формально-необхідних, до порушення зворотного зв`язку між учасниками діяльності. Таким чином, комунікативні зв`язки в колективі виступають у якості емпіричних показників соціально-психологічного клімату.

Сутність кожної людини відкривається тільки у зв`язках з іншими людьми та реалізується у формах колективної взаємодії, в процесах спілкування. Через взаємовідносини людина розуміє свою суспільну цінність.

Крім того, важливу роль відіграє підготовка людини до труду, тобто його знання, вміння и навички. Висока професійна компетентність людини викликає повагу, вона може слугувати прикладом для інших і тим самим сприяти зростанню майстерності людей, що з нею працюють.

Керівник здійснює вплив практично на всі фактори, що визначають соціально-психологічний клімат. Від нього залежить підбір кадрів, винагородження та покарання членів колективу, просування їх по службовій сходинці, організація труда працівників. Багато чого залежить від його стилю керівництва.

УДК 316.62:005.35
Щербина С.С.[1], Зайцев Г.К.[2]
[1] канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] асп. НУ «Запорізька політехніка»

СТИЛІ КЕРІВНИЦТВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕМОЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ У КОЛЕКТИВІ

Основними критеріями для розподілу стилів керівництва стали: ступінь активності керівників та співробітників та ступінь залучення співробітників до процесу прийняття рішень.

При бюрократичному стилі керівництва зміст управління і форма є відірваними один від іншого. Форма пунктуально витримується бюрократом, але вона часто не відповідає ситуації. Дії такого керівника упорядковані, але це такий порядок дій, який розрахований на інструктивну, усереднену ситуацію, порядок перевтілюється в самомету. Для бюрократів є характерними: установка на загальну організованість, установка на псевдоініціативу, установка «флюгера» (абсолютним критерієм важливості та ефективності будь-якої роботи слугує думка про неї вищого керівництва). Таким чином, при бюрократичному стилі керівництва відбувається деформація колективних цілей трудової діяльності, що виступає джерелом виникнення конфліктних ситуацій в трудових колективах.

Директивний стиль керівництва базується на жорстких та однобічних вимогах, що пред`являються у формі приказів, розпоряджень, вказівок. Цей стиль виражається в зосередженості керівника на єдиновладді, одноосібному прийняттю рішень та при визначених умовах породжує тип авторитарного керівника жорсткого, цинічного, часто несправедливого та необ`єктивного.

Найбільш стресогенним для трудового колективу виступає автократичний стиль керівництва, характерними рисами якого є ділові, короткі розпорядження, заборони без поблажок, із загрозами, «суха мова», непривітний тон, суб'єктивна похвала та догана. В своїй діяльності керівники-автократи дотримуються наступних правил: можна не утрудняти себе розбором якихось справ, не вникати в їх зміст, не радитися з підлеглими, легше командувати, ніж організовувати виробничий та виховний процес. Грубість, самодурство може бути засобом захисту автократа, бо ділові взаємовідносини неминуче виявляють його неосвіченість, некомпетентність і як наслідок нетерпимість критики. Автократ думає, що підлеглі повинні боятися його, це викликано його любов`ю до влади та гіпертрофованою самооцінкою.

Демократичний керівник надає перевагу таким механізмам впливу, які апелюють до потреб більш високого рівня: потреб в приналежності, високій меті, автономії і самовираження. Дійсний демократичний керівник уникає нав`язувати свою волю підлеглим. Організація, де домінує демократичний стиль, характеризується високим степенем децентралізації повноважень. Підлеглі приймають активну участь в прийнятті рішень та користуються широкою свободою у виконані завдань.

Велике розповсюдження та популярність в літературі про управління має класифікація поведінки керівника на основі обох стилів керівництва – авторитарного та кооперативного. У відповідності до неї керівники можуть бути автократичними (орієнтованими на владу), демократичними (орієнтованими на підлеглих) та такими, що поєднують у собі якості того та іншого. В залежності від ситуації лідер може регулювати свій стиль керівництва. Наприклад, якщо на керівника «тиснуть строки» чи навчання підлеглих методикам прийняття рішення потребує дуже багато часу, лідер, що найбільш вірогідно, наддасть перевагу автократичному стилю. Якщо співробітники підготовлені до участі в прийнятті рішень, може бути використано колегіальний стиль керівництва. Іншим ситуаційним фактором є різниця в кваліфікації підлеглих та лідера. Чим більше такого роду розбіжності, тим більше автократичним буде підхід менеджера, так як співробітники не володіють необхідними для прийняття рішень знаннями.

Досвід показує, що авторитарне керівництва досягало виконання більшого обсягу робіт, ніж демократичне. Однак на іншому боці при авторитарному керівництві була низька мотивація, менша оригінальність,

менше товариськості в групах, відсутність групового мислення, більша агресивність, що проявлялася як до керівника, так і до інших членів групи, великий ступінь тривоги та одночасно – більш залежна та покірна поведінка.

Ліберальне керівництво характеризується мінімальною участю керівника, група має повну свободу приймати власні рішення.

Також в залежності від зосередженості керівника на роботі або на людях вирізняють: керівників, що зосереджені на роботі, також відомі як керівники, зосереджені на виконання завдання. Перш за все, такий керівник зосереджений н проектуванні завдання та розробці системи винагородження для підвищення результатів праці.

В протилежність цьому, першочерговою турботою керівника, зосередженого на людині, є персонал. Такий керівник зосереджує увагу на підвищенні результатів праці шляхом вдосконалення людських відносин. Керівник, зосереджений на людині, робить упор на взаємодопомогу, дозволяє робітникам максимально приймати участь у прийнятті рішень, уникає дрібного опікування та встановлює для підрозділів високий рівень результатів праці. Він уважний до потреб підлеглих, допомагає їм вирішувати проблеми та заохочує їх професійне зростання. Сприяє навчанню підлеглих та здобуванню ними нових вмінь та навичок.

УДК 159.923.3:331.542
Щербина С.С.[1], Зайцев К.Г.[2]
[1] канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] асп. НУ «Запорізька політехніка»

ПРОФЕСІОГРАФІЯ І ПСИХОДІАГНОСТИКА, ЯК ОСНОВИ ДЛЯ УСПІШНОГО ПОЄДНАННЯ РОБІТНИКА ТА ПРОФЕСІЇ

Передумовою успішного використання психологічних та соціально психологічних особливостей персоналу є використання менеджерами по роботі з кадрами доктрин професіографії – науки, яка описує професії і спеціальності з погляду вимог до людини.

Основні кваліфікаційні вимоги до працівника визначаються Довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників, який представляє собою систематизований за видами економічної діяльності збірник описів професій, наведений у Класифікаторі професій (керівники, фахівці, службовці, технічний персонал, робітники). Кваліфікаційна характеристика професії працівника має такі розділи: «Завдання та обов`язки», «Повинен знати», «Кваліфікаційні вимоги», «Спеціалізація», «Приклади роботи». Згідно з вимогами чинного законодавства в кожній окремій організації на

основі Довідника розробляють посадові інструкції для керівників, фахівців, службовців.

У зв`язку з ускладненням виробництва, підвищенням вимог до психофізіологічних якостей працівника зростає необхідність у конкретизації вимог до виконавця в залежності від змісту, характеру та умов виконання роботи. Характеристика таких вимог необхідна для проведення профорієнтації, професійного підбору, організації праці, формування методичних основ навчання спеціальності.

Для встановлення конкретного переліку вимог з боку роботи визначають і оцінюють вплив і значення факторів, які зумовлюють ці вимоги. Як правило, враховується вплив таких груп факторів:

– техніко-технічні – визначають вимоги до професійної підготовки виконавця, наявності у нього необхідних технологічних навичок;

– організаційні – характеризують уміння працювати в ритмі колективу;

– фізіолого-сенсорні – визначають вимоги до фізичних даних і властивостей аналізаторів працівника;

– психомоторні – визначають вимоги щодо рухової сфери (швидкість реакції, темп рухів, швидкість, ритмічність, точність, координованість ті інше);

– інтелектуальні – формують вимоги до розумової сфери діяльності працівника і таких специфічних здібностей, як спостережливість, надійність, активність, відповідальність та інші [1, с. 214].

Кожна з цих груп охоплює велику кількість факторів, врахувавши які можна досить повно визначити комплекс вимог роботи до працівника залежно від її змісту, характеру та умов виконання.

Наукою розроблені методи точного вимірювання фізичних зусиль, напруження слуху, зору, темпу рухів, швидкості реакцій, однак для таких факторів, як спостережливість, емоційна врівноваженість, аналітичні здібності та інше, методи точного вимірювання не встановлені. В таких випадках дається відносна оцінка фактора в балах. Наприклад, ступінь розумового напруження, необхідного під час роботи, оцінюється в діапазоні від 1 до 6 балів відповідно з такою градацією: 1 – проста робота без розумового напруження; 2 – нескладна робота, яка вимагає незначного розумового напруження; 3 – робота середньої складності з середнім розумовим напруженням; 4 – складна робота, що вимагає значного розумового напруження; 5 – складна робота, що періодично вимагає значного розумового напруження і доброї пам`яті; 6 – дуже складна робота, яка вимагає постійного розумового напруження і дуже доброї пам`яті.

Для оцінки напруження уваги, аналітичності мислення, необхідних для виконання роботи, застосовують такі характеристики: 1 – незначне напруження уваги і спостереження без необхідності виявити особливу

кмітливість при прийнятті рішення; 2 – підвищена увага, зосереджена на різних сторонах виробничого процесу, необхідність виявити загальну кмітливість у роботі; 3 – аналітичне мислення, напружена увага і технічна кмітливість; 4 – конструктивне мислення.

Професіограма – це спеціальна карта, яка містить розгорнутий перелік умов і характеристик трудової діяльності по конкретній професії, її окремих вимог і професійно виважених якостей, якими повинен володіти працівник. Перелік вимог професії до психіки людини та необхідних здібностей складає професіограму професії. Під професійними здібностями розуміють достатньо стійкі властивості особистості, які здійснюються в процесі діяльності і забезпечують її успішність та вдосконалення [2, с. 357].

Професіограма містить: 1) загальні відомості про професію та її динаміку в зв`язку з розвитком науки і техніки, соціальне та економічне значення; 2) виробничу характеристику професії, опис трудового процесу, робочої пози, рухів тощо; 3) санітарно-гігієнічні умови праці з виділенням професійних шкідливостей і переліком фізіологічних умов та медичних протипоказань; 4) перелік обсягу знань і умінь, які необхідні для успішної професійної діяльності, з виділенням тих, що визначають професійну майстерність; 5) характеристику видів і тривалості професійного навчання, можливості підвищення кваліфікації; 6) психограму, тобто характеристику психологічних вимог професії до людини з виділенням основних і бажаних психічних особливостей, а також психофізіологічних протипоказань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дяків О. П. Управління персоналом : навч.–метод. посібник / О. П. Дяків, В. М. Островерхов. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Тернопіль : ТНЕУ, 2018. – 288 с.

2. Крушельницька О. В. Управління персоналом: навч. посібник / О. В. Крушельницька, Д. П. Мельничук – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Кондор, 2006. – 458 с.

УДК 316.455
Бєлєва О. О.[1], Балухтіна О. М.[2]
[1] студ. гр. СНз-213м НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Конфлікти, а точніше невміння ефективно управляти ними та своєчасно їх вирішувати є основною причиною непродуктивної роботи та соціальної

напруги в колективі. Відсутність згоди між двома або більше сторонами, де кожна зі сторін робить все можливе, щоб була прийнята її точка зору і заважає іншій робити те саме і є конфліктом. Іншими словами, це соціально-психологічна взаємодія окремих людей чи цілих груп у вигляді протиборства або протиріч, сутність яких визначається протилежними інтересами та поглядами, погрозами та безглуздою поведінкою.

Проблемами конфліктології займаються науковці різних галузей знань – економісти, психологи, соціологи, історики, тощо, серед яких: Т.О. Башук, Л.І. Березовська, Ю.В. Біляк, І.В. Ващенко, В. Войлісовська, О. Гарматюк, О. Б. Зінчина, Н.К. Назаров, Л.О. Позднякова, А.В. Слободянюк, Т.Г. Сухорукова, І.О. Тисячук, Є.Б. Тихомирова, С.Р. Постоловський, Т.А. Яновська, М.В. Цюрупа. Вони розробили методи виявлення, класифікації та аналізу конфліктів, визначили їх джерела, методи запобігання та зниження негативного впливу.

Основна маса людей уникають конфліктів і, до певної міри, бояться їх. Це зумовлено тим, що конфлікти мають негативні наслідки - псують відносини між людьми, завдають шкоди справі, перешкоджають життю, призводять до напруги та неузгодженості дій. Однак, за останніми науковими дослідженнями, навіть у компаніях з ефективним управлінням, деякі конфлікти можуть бути не лише можливими, а й корисними. Добре спрямований та контрольований конфлікт відіграє важливу роль у формуванні сучасних команд.

Для забезпечення більш результативного виконання професійних обов'язків членами організації керівники повинні вміло управляти конфліктами. Іноді корисно спровокувати конструктивний конфлікт, щоб розібратися з обставинами та зрозуміти реальний стан справ у певній групі, а також посилити взаємодію між членами колективу. Конфлікт, якщо його успішно вирішити, може сприяти зниженню психологічного напруження у групі та зняттю стресу в її учасників. Він задовольняє не лише первинні, але й вторинні потреби особистості, сприяючи її самореалізації та самоствердженню. Однак, якщо відсутні ефективні методи управління конфліктом, можуть виникнути негативні наслідки, які перешкоджатимуть досягненню цілей організації.

Зниження ефективності в діяльності організації напряму залежить від дуже високої конфліктності колективу або, навпаки, від повної його безконфліктності, що означає байдужість та інертність до всього, відсутність нових ідеї та ініціатив. Тобто, для організації однаково шкідливі як стан безконфліктності, так і руйнівні конфлікти. Конфлікти на підприємстві або в організації можуть набувати різних форм, але задача менеджерів полягає у своєчасному його виявленні, аналізі, розумінні його суті та вмілому

управлінні. Вважається, що кращою роботою спеціаліста є не усунення конфлікту, а саме управління ним і ефективне використання.

Розуміння і знаходження джерела конфлікту і є першим кроком в управлінні цим конфліктом. Основною необхідністю для менеджера є визначити причини виникнення конфлікту, після чого мінімізувати кількість його учасників. Доведено, що чим менше осіб беруть участь в конфлікті, тим менше зусиль необхідно для його вирішення. Некерований конфлікт в організації може привести до протиборства, коли структурні підрозділи чи окремі члени колективу перестають співпрацювати один з одним, що шкодить виконанню єдиної мети організації.

Певна провокуюча ситуація завжди лежить в основі будь-якого конфлікту. Вона включає або протилежні позиції сторін, або протилежність цілей чи засобів їх досягнення, або розбіжність інтересів та бажань. Активатором початку розвитку будь-якого конфлікту є інцидент, коли одна зі сторін починає діяти попри інтереси іншої. Інцидент - це певна подія чи дія, що різко вразила інтереси однієї зі сторін і, як наслідок, призвела до активної її протидії. Навіть психічний стан однієї зі сторін може стати причиною інциденту. Отже, процес конфлікту можна навести у вигляді простої схеми: провокуюча ситуація – інцидент – конфлікт. Вибір методів та стратегій управління конфліктами залежить від джерела та причин їх виникнення, розвитку ситуації та психологічного стану учасників.

Отже, управління конфліктами є першочерговим у забезпеченні ефективності та гармонійності функціонування організації. Виявлення, аналіз та розв’язання конфліктних ситуацій дозволяють знижувати негативні наслідки та досягати поставлених цілей. Шляхом застосування різних методів та стратегій управління конфліктами, організація може підвищувати свою ефективність, залучати та мотивувати персонал, а також сприяти покращенню робочого клімату й командної роботи. Важливо не нехтувати розробкою ефективних стратегій управління конфліктами для впровадження їх в організаційну практику.

УДК 347.639
Гайдукова А.Г.[1], Серга Т.О.[2]
[1] студ. гр. СН-210 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

СОЦІАЛЬНЕ СИРІТСТВО: ПРОБЛЕМАТИКА, ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

В сучасній Україні існує серйозна проблема, котра носить назву «соціальне сирітство». Проблематика даного феномена набула широкого

поширення та активно вивчалась різноманітними науковцями-соціологами, адже соціальне сирітство так чи інакше зачіпає найрізноманітніші сфери життя нашого суспільства, починаючи від економіки і закінчуючи культурою.

Актуальність даного явища проявляється в тому, що в Україні спостерігається чимала кількість дітей з різноманітними ознаками, що підтверджують їх приналежність до соціальних сиріт: на вулицях можна зустріти бездоглядних дітей, більшість з яких має явно виражену дромоманію та регулярно втікає з дому.

У кінці XX століття термін «соціальне сирітство» набув широкого поширення. Він означав відчуження батьків від дітей, бездоглядність до їхньої індивідуальності та незахищеність перед негативним впливом суспільного середовища. Сьогодні цей термін активно обговорюється, адже через військові конфлікти на території України і без того гостра проблема продовжує наростати.

Як правило, соціальні сироти – це не обов’язково діти, чиї батьки загинули, або позбавлені батьківських прав. Це також діти, котрі покинуті «самі на себе» та опинились в скрутних життєвих обставинах, стали дітьми вулиці, за наявності батьків, на відміну від звичайних сиріт.

Соціальне сирітство має дві основні категорії причин: зовнішні та внутрішні. Зовнішні причини складають сукупність факторів, що впливають на сім'ю ззовні. У свою чергу, внутрішні причини є безпосередніми проблемами конкретної родини і, як правило, не виходять за межі сімейного кола.

Зовнішні причини соціального сирітства – це об'єктивні умови та фактори, які перебувають поза контролем сім'ї і можуть спричинити втрату дітьми батьківського піклування або опіки. Приклади таких причин включають економічну нестабільність та бідність, насильство та конфлікти, несприятливі умови проживання, недостатню доступність соціальних послуг та натуральні катастрофи й природні лиха.

Внутрішні причини соціального сирітства характеризуються своєрідною суб'єктивністю у їхньому походженні та наявності. Вони виникають через ряд факторів, таких як внутрішні конфлікти в родині, невірно обрані методи виховання або відсутність емоційної підтримки у сім'ї. Ці внутрішні проблеми часто взаємозалежні з зовнішніми негативними факторами. Наприклад, низький рівень життя, соціальна нестабільність та економічні труднощі можуть поглиблювати внутрішні сімейні проблеми та сприяти розпаду традиційної структури сім'ї [1].

Серед таких причин може бути позашлюбне народження дитини, відмова від новонароджених немовлят, погані матеріальні та житлові умови,

помилки у вихованні та жорстокість батьків, поширення алкоголізму та наркоманії, ув’язнення батьків та неповна сім’я [2].

У сучасному українському суспільстві можна визначити основні групи дітей, які стають соціальними сиротами. Серед них – безпритульні діти, діти котрих вигнали з дому батьки, бездоглядні діти, діти-втікачі з виховних установ, діти-втікачі з родин, діти що віддають перевагу постійному перебуванню на вулиці, а також діти з ознаками важковиховуваності та дромоманією.

Загалом, явище соціального сирітства має тривалі наслідки, які стосуються не тільки самої дитини, але й її родини та всього суспільства. Відсутність стабільної сімейної підтримки, яка вважається найбільш сприятливою для повноцінного розвитку, призводить до загрози для фізичного та психічного здоров'я дитини, впливає на її успіхи у навчанні та сприяє відставанню у фізичному та психічному розвитку.

Діти, які знаходяться на вулицях, стикаються з соціальним відокремленням, що часто веде до форм дезадаптованої поведінки та розладів у їх особистісному та психічному зростанні. Здоров'я цих молодих істот стає об'єктом серйозних загроз, оскільки, потрапивши до закладів допомоги дітям, вони стикаються з заразливими хворобами, захворюваннями дихальних систем та психічними розладами.

Соціальне сирітство породжує не лише глибокі соціальні виклики, але й має серйозні юридичні наслідки. Зокрема, відносно залишених дітей порушується їхнє конституційне право зростати в сім’ї та отримувати піклування з боку батьків. Це стає вказівником на порушення одного із найважливіших прав дитини, які проголошені Конвенцією ООН про права дитини [3].

Наслідком сирітства та соціального сирітства є економічна залежність та бідність. Відсутність стабільної фінансової підтримки може призвести до вразливості перед економічними труднощами та обмеженості у доступі до необхідних ресурсів. Через те, що вихованцям інтернатних закладів частіше за все досить важко влаштовуватись на високооплачувану роботу, вони не мають багато доходу, внаслідок чого не можуть банально забезпечити себе житлом з гарними умовами. Окрім того, наслідками також є ряд серйозних проблем, включаючи ризик для безпеки та дитячого благополуччя. Діти, позбавлені дорослого нагляду, стають особливо вразливими перед різними формами експлуатації та насильства. Це відкриває для них шлях до можливих негативних впливів та небезпек, що можуть серйозно вплинути на їхнє фізичне та психічне здоров'я.

Зокрема, наявність сиріт виносить проблему безпеки на новий рівень, сприяючи посиленню ризику участі дітей у кримінальних діяльностях. Деякі сироти можуть навіть знаходити підтримку в кримінальних та маргінальних

групах, що значно підвищує їхню схильність втягнутися у незаконну діяльність, наслідки якої можуть бути важкими та тривалими.

У заключенні можна відзначити, що соціальне сирітство є серйозною проблемою, яка вимагає негайних та комплексних заходів. Враховуючи унікальні особливості українського суспільства, важливо розробити ефективні стратегії та програми, спрямовані на подолання цієї проблеми. Такі заходи мають сприяти сталому соціальному розвитку країни та забезпеченню благополуччя дітей, що опинилися в складних життєвих обставинах. Реалізація таких стратегій потребує спільних зусиль держави, громадськості, міжнародних організацій та інших зацікавлених сторін. Тільки через спільний та цілеспрямований підхід можна досягти значного прогресу у вирішенні проблеми соціального сирітства та забезпечити краще майбутнє для всіх дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Яремчук В. В. Феномен соціального сирітства як наукова проблема / В. В. Яремчук // Вісник психології і педагогіки ПНУ ім. В. Стефаника. – 2010. – № 15. – С. 7-10.

2. Брутман В. Н. Причини соціального сирітства / В. Н. Брутман // Соціальна робота. – 1994. – № 5. – С. 11-12.

3. Конвенція ООН про права дитини : [прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року; ратифікована Постановою Верховної Ради України № 789XII (78912) від 27 лютого 1991 року] / Організація Об'єднаних Націй ; [Представництво Дитячого фонду ООН в Україні]. – Київ : [UNICEF в Україні], 2009. – 47 с.

УДК 364.044.22

Євпак І. І.[1], Балухтіна О. М.[2]
[1] студ. гр. СН-213 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ІСТОРІЯ ДІЯЛЬНОСТІ «АРМІЇ СПАСІННЯ» В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження теми історії діяльності «Армії Спасіння» в Україні полягає в тому, що в результаті повномасштабної війни та економічної кризи в Україні відбулося зростання бідності, бездомності та інших соціальних проблем.

Метою дослідження є розуміння напрямків діяльності організації, вивчення форм і видів допомоги і, насамперед, визначення того, хто є об’єктами цієї допомоги.

Проблемою дослідження є складність збору даних щодо організації. «Армія Спасіння» не публікує детальних звітів про свою діяльність в Україні. Тому, можливо, саме з цієї причини вона не привертає значної уваги і не є предметом окремого дослідження українських науковців.

«Армія Спасіння» (англ. The Salvation Army) – міжнародна релігійно-філантропічна організація, що займається практичною соціальною службою щодо полегшення становища нужденних, соціально вразливих верств суспільства.

Організація заснована у 1865 році Вільямом Бутом в Лондоні з подальшим поширенням в багато частин світу. На сьогодні її очолює генерал Брайан Педдл, який є двадцять першим генералом від початку діяльності «Армії Спасіння». Обраний на посаду в серпні 2018 року.

В організації дотримується сувора субординація і дисципліна військового типу, діє система офіцерських звань.

Діяльність організації на території України започатковано в 1993 році. Спочатку «Армія Спасіння» діяла як благодійницька громадська організація, від 1999 року – зареєстрована як релігійна (християнська) громада з центром в м. Київ.

Станом на 2020 рік дивізія «Україна» налічує 9 діючих та майбутніх корпусів у містах Києві, Харкові, Дніпрі, Донецьку (тимчасово окупованому з 2014 року), Кропивницькому, Львові, Вінниці, смт. Пісочині та селищі Новому. Також активно діяла на території Криму – в містах Ялті, Севастополі, але після тимчасової окупації щодо цього бракує даних. Штаб-квартира «Армії Спасіння» в Україні знаходиться в місті Києві.

Серед програм дивізії «Україна»: гуманітарна допомога, зокрема українським воїнам, соціальна опіка бідних і безхатьків, допомога внутрішньо переміщеним особам (соціальна адаптація дітей, переселенців, військових) тощо.

На сьогоднішній день «Армія Спасіння» не залишається осторонь і допомагає українцям. Серед останніх даних спасенці Армії у м. Дніпро перед Різдвом відвідали з подарунками Дитячий будинок для дітей з особливими потребами. Також спасенці корпусу Пісочин привозили продукти харчування та необхідні речі нужденним. Тим, хто не в змозі виходити самотужки, особливо людям похилого віку, приносили в домівки. В корпусі м. Дніпро регулярно відбуваються зустрічі з психологом. Під час таких зустрічей у людей є можливість поділитися своїми думками та переживаннями, поставити запитання фахівцю.

Віднедавна «Армія Спасіння» започаткувала зручну форму надання допомоги тим, хто потребує – видачу ваучерів на купівлю продуктів, предметів гігієни в Національній мережі магазинів АТБ. Ваучери дають змогу купити більш ніж 30 найменувань продуктів харчування, а також більш

ніж 20 найменувань предметів гігієни. Для цього існує офіційна процедура видачі.

Отже, з огляду викладеного вище матеріалу, можна сказати про те, що діяльність «Армії Спасіння» в Україні продовжується на сьогоднішній день. Організація не залишається осторонь у такий важкий період для країни і надає різноманітну допомогу тим, хто цього потребує.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Армія спасіння [Електронний ресурс]: офіційний сайт. – Режим доступу: https://salvationarmy.org.ua (дата звернення: 12.03.2024). – Назва з екрану.

УДК 364.044
Крючкова Я.Ю.[1], Віхляєва Я.Є.[2]
[1] студ. гр. СН-212 НУ «Запорізька політехніка»
[2] старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ, СХИЛЬНИМИ ДО СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

За даними Всесвітньої організації охорони здоров’я, самогубство стає все більш актуальною проблемою в сучасному суспільстві та становить одну з трьох провідних причин смертності серед осіб у віці від 15 до 44 років. Щороку приблизно мільйон людей світу припиняють своє існування самогубством, що означає, що кожні 40 секунд життя закінчує хтось із нас. Що особливо тривожно, самогубства стають актуальнішими в середньому віці, і діти стають все молодшими «кандидатами» на такий крок. З огляду на високий рівень поширеності самогубств серед дітей і підлітків, на різних рівнях управління – від місцевого до державного, існує крижана необхідність в розробці та впровадженні профілактичних заходів.

Самогубства можуть мати різні причини, такі як економічні, соціальні, психологічні тощо, і можуть бути наслідком злочинів, включаючи доведення людини до самогубства. Незважаючи на це, в Україні досі не розвинута стабільна позитивна практика соціальної реакції на самогубство та на його окремі прояви, і відсутні належні науково обґрунтовані методичні підходи до розв'язання цієї складної та актуальної проблеми, зокрема в плані її попередження. Актуальність дослідження обумовлена гострою ситуацією з суїцидальними поведінками в Україні, особливо серед молоді в соціальних мережах.

Сама проблема самогубства вже давно є предметом дослідження багатьох наукових галузей, включаючи медицину, психологію, філософію, юриспруденцію, але соціологія має потенціал стати основою для розвитку суїцидології, оскільки вона дозволяє глибше аналізувати сутність цього феномену. Античні грецькі мислителі, такі як Сократ, Платон і Аристотель, вже осуджували самогубство. У їхніх творах знаходимо глибокий аналіз деструктивної людської поведінки, зокрема акти самогубства. У XIX столітті французький соціолог Еміль Дюркгейм спробував визначити причини самогубства, та наголосив, що вивчення цього явища потребує врахування зовнішніх умов і суспільних контекстів, в яких живе людина.

Отже, виходячи з актуальності проблематики суїциду серед молоді, розглянемо організацію соціальної допомоги та діагностичного інструментарію роботи.

Організація суїцидологічної допомоги – система лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на надання спеціалізованої допомоги хворим з суїцидальними (аутоагресивні) проявами. Включає наступні етапи:

- первинної допомоги: долікарська (може бути надана будь–якою людиною) або перша лікарська допомога, яка надається суициденту при наявності соматичних ускладнень внаслідок здійснення суїцидальних дій; може бути надана лікарем будь-якої спеціальності, найчастіше виявляється бригадою швидкої допомоги, в лікарні швидкої допомоги або будь–якому іншому лікувальному закладі;

- екстреної допомоги: невідкладна психіатрична допомога при необхідності надається психіатрами в будь-якому лікувальному закладі, куди надійшов пацієнт з суїцидальним поведінкою; невідкладна психотерапевтична допомога надається службою телефону довіри;

- амбулаторно-консультаційної допомоги: амбулаторна робота проводиться суицидологами (психіатр, психотерапевт, медичний психолог) в спеціалізованих кабінетах соціально–психологічної допомоги при поліклініках загально–соматичного профілю або в спеціалізованих суїцидологічних кабінетах при психоневрологічних диспансерах;

- госпітальної допомоги: стаціонарна спеціалізована допомога надається пацієнтам з суїцидальними проявами в умовах кризового стаціонару або в психіатричних лікарнях у випадку, коли аутоагрессивное (суїцидальну) поведінка зумовлена психопатологічними розладам.

Практичний базою медико-соціальної роботи в сфері суїцидології є психіатричні відділення, кризові стаціонари, кабінети соціально–психологічної допомоги при поліклініках, телефони довіри.

Діяльність цих ланок суїцидологічної служби полягає у виявленні суїцидально небезпечних пацієнтів, вирішенні питання про можливість проведення амбулаторної допомоги в кабінетах соціально-психологічної

допомоги або про стаціонарне лікування в умовах кризового стаціонару або психіатричних відділень. Терапевтична допомога полягає у використанні психотерапевтичних методик, при необхідності – лікарської терапії.

УДК 613.71
Кучер П.В.[1], Попович В.М.[2]
[1] студ. гр. СН-210 НУ «Запорізька політехніка»
[2] д-р філос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСУ У СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Повномасштабна російська збройна агресія 24 лютого 2022 року порушує економічний і соціальний розвиток держави і спричиняє катастрофічний негативний вплив на життя та здоров'я громадян. Наслідки війни завдають тривалої фізичної та психологічної шкоди дорослим і дітям.

В рази збільшилася кількість верств населення, які постраждали від бойових дій, серед яких найбільше потерпають: 1) внутрішньо переміщені особи (ВПО), які зазнали як матеріальних, так і психологічних втрат, що позначилося на рівні їхнього психосоціального благополуччя; 2) діти із травмівним досвідом (перебування на окупованих територіях, в зонах бойових дій, втрата близьких і батьків, насилля з боку окупантів), для яких досить великий ризик виникнення посттравматичного стресового розладу (ПТСР); 3) учасники бойових дій, для яких показник виникнення ПТСР ще вищий; 4) українські біженці за кордоном (яких вже понад 5 млн. осіб), перед якими найгостріше стоїть проблема соціально-психологічної адаптації і соціальної інтеграції в новому соціокультурному середовищі. Тому особливої актуальності для України набуває створення ефективної системи подолання негативних психосоціальних наслідків військової агресії, що передбачає врахування і аналіз соціальних і психологічних проблем, з якими стикається українське суспільство, деструктивного впливу психологічних змін емоційного стану різних категорій населення України.

Війна як стресова ситуація викликає реакції на фізіологічному, поведінковому і психологічному рівнях, провокуючи емоційні стани що виявляються насоматичному рівні як психосоматичні розлади, соціально-психологічному як розлади поведінки, спілкування і адаптації і внутрішньо психологічному як переживання психотравматичного характеру.

Стрес як феномен існує і виявляється не тільки в умовах надзвичайних, кризових та екстремальних ситуацій, але й в різних сферах життєдіяльності людей, тому представляє інтерес не тільки для психологічної науки, але й теорії управління, фізіології, медицини, соціології тощо. Сутність, ознаки

прояву стресу та його наслідки різносторонньо досліджувались вітчизняними й зарубіжними вченими, зокрема, причини його виникнення, стадії розвитку, наслідки для фізіологічного та психологічного стану людини. Не зважаючи на різні теоретико-методологічні підходи до розуміння стресу, більшість науковців згодні в тому, що стрес – це стан тривалої психологічної напруги, що виникає як реакція на емоційне перенавантаження нервової системи людини. Так, В. Розов стверджує, що будь-який стрес – це емоційне напруження, яке, триваючи впродовж певного періоду, призводить до фізіологічних реакцій організму на цей стан. Сукупність тривалих негативних емоцій провокує не лише психологічні, а й проблеми на психосоматичному рівні, запускаючи механізми виникнення соматичних розладів і захворювань (наприклад, гіпертонічна хвороба, виразковий коліт, безсоння, артрит, часті болі голови та спини). Дж. Брайт виділяв конструктивний стрес, який сприяє мобілізації внутрішніх ресурсів адаптації особистості до стресових подій і ситуацій, і деструктивний стрес, який набуває хронічної форми, подолання наслідків якого можливе черех надання психологічної і психотерапевтичної допомоги.

Отже, незважаючи на різні методологічні підходи до розуміння стресу (в основі яких дослідники виділяють в якості провідних психофізіологічні і соціально-психологічні чинники), стрес визначають: як реакцію на зовнішні і внутрішні стимули, пов’язані із загрозою і небезпекою; як чинник психологічної напруги, що виявляється в емоційних станах тривоги, страху, безвихідності, агресії, гніву тощо; виникненню стресу передує вплив стресогенних факторів екстремального, кризового, надзвичайного і катастрофічного характеру. Саме війна і її наслідки виступають сильними факторами виникнення стресових станів великої інтенсивності та емоційної модальності.

УДК: 364.04
Лавриненко Д. Д.[1], Балухтіна О. М.[2]
[1] студ. гр. СН-211 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

РЕАБІЛІТАЦІЙНІ ЦЕНТРИ В УКРАЇНІ

Реабілітаційний заклад – це юридична особа будь-якої форми власності та організаційно-правової форми або її відокремлений підрозділ, що надає реабілітаційну допомогу на підставі ліцензії на провадження господарської діяльності з медичної практики, що передбачає право здійснення реабілітації у сфері охорони здоров’я. До реабілітаційних закладів належать: реабілітаційні лікарні та реабілітаційні центри в післягострому та

довготривалому реабілітаційних періодах, амбулаторні реабілітаційні заклади, центри психологічної реабілітації, протезно-ортопедичні підприємства та заклади комплексної реабілітації.

Треба зазначити, що тема дослідження не набула поширення у науковій літературі. Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» № 1962-IX від 15.12.2021 р. визначає загальні правові, організаційні та економічні засади проведення реабілітації особи з обмеженнями повсякденного функціонування у сфері охорони здоров'я [1]. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» гарантує військовослужбовцям безоплатну медичну та психологічну реабілітацію.

Задля доступності послуг реабілітаційної допомоги, наприкінці 2022 р. Програму медичних гарантій розширили новими двома пакетами: 53 «Реабілітаційна допомога дорослим та дітям в стаціонарних умовах» та 54 «Реабілітаційна допомога дорослим та дітям в амбулаторних умовах». Людина, яка потребує комплексного відновлення може самостійно обрати один із медичних закладів, законтрактованих Національною службою здоров'я України (далі – НСЗУ), за даними пакетами. При цьому, послуги з реабілітації – доступні й безоплатні, та повністю покриваються НСЗУ в рамках Програми медичних гарантій, яка нараховує 66 медичних послуг.

Програма НСЗУ виплачує компенсації приватним реабілітаційним центрам від держави за надання медичних послуг. За реабілітацію надання одночасно реабілітаційних послуг за двома і більше напрямами реабілітаційної допомоги в стаціонарних умовах – 33 607 грн., за реабілітацію у стаціонарі за одним напрямом – 19 769 грн., за амбулаторну реабілітацію – 10 820 грн.

Після початку повномасштабного вторгнення мережа закладів, які надають послуги з реабілітації, почала стрімко зростати. Станом на 27 березня 2024 р. НСЗУ інформує про те, що підписано 452 договори за послугою «Реабілітаційна допомога дітям та дорослим у амбулаторних умовах» та 295 договори – «Реабілітаційна допомога дітям та дорослим в стаціонарних умовах» [2].

Станом на 1 квітня 2024 р., за даними НСЗУ, 349 закладів охорони здоров'я законтрактували надання послуг медичної реабілітації дорослих та дітей у стаціонарних умовах та дітей до 3 років з ураженнями опорно-рухового апарату, нервової системи, а також реабілітації немовлят. З них: 3 державні заклади, 319 – комунальні, 26 – приватні [2]. Сума договорів у медичній реабілітації складає 2,55 млрд грн серед загальної суми медичних гарантій у 118,72 млрд. грн. в Україні.

Аналізуючи дослідження [3], яке шляхом опитування пацієнтів та керівників низки реабілітаційних закладів визначало якість надання послуг,

зробимо наступні висновки: 1) існують проблеми з нестачею фахових спеціалістів у сфері реабілітації та їхнє надмірне перенавантаження; 2) є нагальна потреба у ґрунтовному інвестуванні з боку держави для комплексної модернізації закладів реабілітації (проведення капітального ремонту, закупівлі тренажерів та інших вузькоспеціалізованих апаратів).

Реабілітаційні заклади відіграють зараз та відіграватимуть у майбутньому важливу функцію у державі – відновлення та повернення до нормального психофізичного стану великої кількості осіб у суспільство. У 2024 р. коло отримувачів послуги з реабілітації значно зросло та попит збільшився в рази, але кількість закладів, які надають цю послугу та фінансування є недостатнім.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я [Електронний ресурс] : Закон України від 15.12.2021 р. № 1962-IX. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20 (дата звернення: 29.03.2024).

2. Аналітична інформація за даними Національної служби здоров'я України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://edata.e-health.gov.ua/e-data/dashboard/pmg-contracts (дата звернення : 01.04.2024).

3. Огляд результатів дослідження «Реабілітаційні послуги для людей, які отримували поранення, ушкодження здоров'я чи захворювання з 24 лютого 2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-12/overview-research-results.pdf (дата звернення: 30.03.2024).

УДК 369.011.24

Мироненко А.П.[1], Серга Т.О.[2]
[1] студ. гр. СН-210 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Україна, як суверенна держава, відповідно до Конституції та міжнародних зобов'язань забезпечує своїм громадянам право на соціальний захист, зокрема малозабезпеченим верствам населення. Соціальний захист цих верств населення в Україні – є важливим елементом соціальної політики країни.

Соціальний захист є системою заходів та програм, спрямованих на забезпечення соціальної підтримки та допомоги малозабезпеченому населенню для полегшення їхнього життя та покращення соціального стану.

У широкому розумінні соціальний захист населення України – це система організаційних, правових та економічних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав громадянина в Україні.

Система соціального захисту включає в себе комплекс заходів, спрямованих на забезпечення соціальної підтримки та захисту громадян в умовах різних життєвих ситуацій. Основними функціями та завданнями системи соціального захисту є:

Соціальний захист малозабезпечених верств населення: має забезпечувати допомогу та підтримку найбіднішим та потребуючим громадянам, забезпечуючи їм доступ до основних життєвих потреб.

Соціальне страхування: передбачає створення механізмів соціального страхування, які забезпечують громадянам фінансовий захист у разі втрати працездатності, хвороби, інвалідності та інших негараздів.

Соціальна реабілітація: повинна сприяти відновленню та покращенню життєвих умов людей, які опинилися у складних життєвих ситуаціях, зокрема внаслідок хвороби, травми або інших обставин.

Соціальна допомога сім'ям та дітям: має забезпечувати допомогу сім'ям з дітьми, особливо одиноким матерям та багатодітним сім'ям.

Соціальна підтримка осіб похилого віку: забезпечує їм доступ до медичної допомоги, соціальних послуг та інших необхідних ресурсів.

Основами соціального захисту малозабезпеченого населення в Україні є:

Соціальні виплати та допомога: пенсії, допомоги по безробіттю, матеріальна допомога.

Медичне обслуговування та доступ до безкоштовної медичної допомоги.

Соціальні програми та проекти: програми підтримки дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів та інших вразливих груп населення.

Розвиток соціальних служб та установ: центри соціальних служб, притулки для бездомних тощо.

Загалом, соціальний захист малозабезпеченого населення в Україні базується на принципах справедливості, гуманності та соціальної взаємодопомоги, спрямованих на покращення якості життя цих груп населення та зменшення соціальної нерівності.

Державну політику у сфері соціального захисту та соціального забезпечення визначають близько 30 законодавчих актів. Різноманітні пільги, соціальні виплати та соціальні послуги в Україні безпосередньо передбачені у 58 законах та більше ніж 120 підзаконних нормативно-правових актах.

Сформована законодавча база в Україні визначає правові та організаційні засади соціального захисту та встановлює механізми надання допомоги малозабезпеченим громадянам, передбачає ряд соціальних гарантій, таких як допомога по безробіттю, пенсійне забезпечення, допомога малозабезпеченим сім'ям тощо.

Слід зазначити, що частка малозабезпечених верств населення, які охоплені державною соціальною підтримкою в Україні, в загальній чисельності бідного населення в 2023 році складала 56,8% (рис.1), що можна охарактеризувати як досить високий рівень покриття соціальною підтримкою.

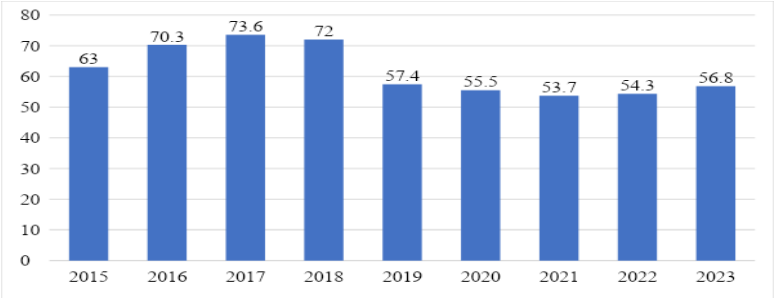


Рис.1. Частка малозабезпечених верств населення, які охоплені державною соціальною підтримкою в Україні, від загальній чисельності бідного населення, % (джерело: https://sdg.ukrstat.gov.ua/uk)

Можна зробити висновок, що в Україні існує система соціального захисту, яка добре функціонує та здатна забезпечити значну частку малозабезпечених громадян державною соціальною підтримкою.

УДК 314.146
Повстенко О.А.[1], Серга Т.О.[2]
[1] студ. гр. СН-210 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ДЕМОГРАФІЧНИХ УСТАНОВОК У МОЛОДОМУ ВІЦІ

На думку дослідників, в Україні серед молоді формуються три умовних соціально-психологічних типи ставлення до родини, материнства і батьківства:

1) гедоністично-феміністський (знаходить все більше прихильників) – свідома відмова від виконання ролей батька і матері, народження і виховання дітей розглядається як важкий тягар, багато в чому перешкоджає реалізації професійного і творчого потенціалу;

2) традиційно-ціннісний – ґрунтується на притаманному український культурі ставленні до сім'ї, як найважливішої духовно-моральної цінності (материнство і батьківство сприймаються як священне покликання);

3) компромісний / суперечливий (домінує) [1].

Для сучасного українського покоління характерна установка на малодітність. Це проявляється у зниженні орієнтації на дводітність та підвищенні орієнтації на народження однієї дитини або взагалі вибір падає на бездітність. З одного боку, це свідчить про зростання цінності самих дітей, а з іншого – зниження у молоді потреби в дітях.

Спостерігається значний ступінь фактичної дистанційності установок репродуктивної поведінки від традиційних загальноприйнятих цінностей та практик у цій сфері життя, їх індивідуалізація та раціоналізація. Дівчата і юнаки, орієнтовані на одну дитину, або зовсім не орієнтовані на дітей, особливо у молодих категоріях, коли життєва стратегія більшою мірою спрямовано на навчання, професійну самореалізацію, досягнення матеріального комфорту.

На думку молоді, народження дитини вносить у життя більше труднощів, ніж позитивних змін, що провокує раціоналізм та прагматизм індивідуальних репродуктивних установок молодого покоління.

Серед факторів впливу на репродуктивні установки, можна виділити наступні:

– соціально-демографічні чинники (стать, вік, етнічна приналежність, віросповідання, стан здоров’я, рівень освіти);

– економічні та трудові (рівень доходу, професійний статус);

– колективні цінності і норми (значимість для індивіда сімейних і професіональних цінностей, вплив моделі батьківської сім’ї, ставлення до дітей);

– реалізована соціальна політика (вплив держави), що включає експліцитний (надання виплат) і імпліцитний компоненти (поліпшення житлових умов, якості медичного обслуговування, надання податкових пільг і рівень стабільності економічної і політичної ситуації [1].

Війна негативно впливає на народжуваність, зокрема через погіршення стану здоров’я молодих людей, що спричинено стресами, недоступність якісної медицини, відсутність або несвоєчасність отримання медичної допомоги. Ще до вторгнення в Україні відбувалося зростання захворюваності, поширення хронічних та інфекційних хвороб, пандемія і значний рівень травм через професійну діяльність.

Звернемося до даних Державної статистичної служби України й досліджень Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України. Основна причина відмови від дитини – навчання, робота, зайнятість (43,4 %). На другому місці незалежно від статі – «бажання пожити і для себе», на третьому і четвертому – відсутність житла і матеріальні труднощі.

Важливо підкреслити, що 8,5 % респондентів вважають однією з причин, що заважають завести сім'ю і дітей, – «загальну нестабільну ситуацію в країні».

Загалом 82 % молодих людей зазначили втрати через війну. На час проведення опитування (листопад 2023 року) майже половина молодих людей мали проблеми через відключення електроенергії (46%). Інші найпоширеніші втрати від війни – це зниження або втрата доходу (36%) та погіршення психічного здоров'я (28%).

Крім того, 18% зазначили розрив стосунків і стільки ж – розлуку з сім'єю, 16 % – переміщення в інші населені пункти України (власне або членів сім'ї), 14 % – смерть друзів або членів сім'ї, 6 % – пошкодження житла і стільки ж – отримання травм, пов'язаних з воєнними діями (особисто або членами сім'ї) [2].

Отже, проблема формування у молоді репродуктивних установок не є новою. Інтерес до проблеми обумовлений ситуацією нестабільності в українському суспільстві, відсутністю єдиної системи цінностей, що призвела до кризи сім'ї, як соціального інституту.

Всі негативні явища у шлюбно-сімейній сфері відбиваються на соціалізації підростаючого покоління. Процес входження молоді у доросле життя характеризується протиріччями. З одного боку, шлях дорослішання супроводжується ранньою соціальною активністю та мобільністю, з іншого боку, дорослішання пов'язане з психологічною незрілістю. Формування у підростаючого покоління репродуктивних установок є нині пріоритетним завданням, що стоїть перед суспільством. Від того, як сьогодні молоді люди ставляться до сім'ї, буде залежати доля сім'ї у майбутньому як соціального інституту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Молодь та молодіжна політика в Україні : соціально-демографічні аспекти / За ред. Е. М. Лібанової. – К. : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с.

2. ГО «Аналітичний центр Cedos» і дослідницька агенція Info Sapiens [Електронний ресурс] : веб-сайт. Режим доступу: https://www.sapiens.com.ua/ua/publications (дата звернення: 12.03.2024).

УДК 347.639
Рибачук К.О.[1], Серга Т.О.[2]
[1] студ. гр. СН-210 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМА СИРІТСТВА В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сім'ї в реаліях сучасної України страждають від воєнного стану в країні та від бойових дій, що призводять до сплеску сирітства. Це питання пов'язане із сучасною військовою ситуацією в Україні, станом суспільного самоусвідомлення доцільності та необхідності захисту прав і законних інтересів дітей відповідно до світових стандартів; формування з кожної дитини зрілого громадянина українського суспільства та Європейського співтовариства, рівноправної, вільної, високоосвіченої та моральної людини.

Залежно від культурного, політичного, економічного та соціального розвитку країни різні держави мають різні шляхи та методи подолання проблеми «соціальних сиріт».

Сирітство – це соціальне явище, яке пов'язане з втратою дитиною одного із батьків внаслідок їх смерті або позбавлення батьківських прав. В українському законодавстві також є визначення цієї категорії дітей. Зокрема, відповідно до Закону України «Про охорону дитинства» діти, які залишилися без піклування батьків, це діти, які залишилися без піклування батьків внаслідок позбавлення батьківських прав; визнання батьків безвісти зниклих або недієздатних батьків; оголошення їх померлими; батьки, що відбували покарання в місцях позбавлення волі та утримувались під час слідства; розшукувались органами внутрішніх справ, у зв'язку з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місце проживання; тривала хвороба батьків, внаслідок якої вони не можуть виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені з сім'єю; діти з невідомими батьками; діти, від яких відмовилися батьки; безпритульні діти.

Українські науковці Л. Артюшкіна та А. Поляничко категорію «соціальних сиріт» розглядають як особливу соціально-демографічну групу дітей, які формально мають батьків, але в силу соціальних, економічних, морально-психологічних та фізичних причин фактично позбавлені батьківського піклування. До них належать бездоглядні і безпритульні діти, тобто «діти вулиці» [1, с. 27].

Досліджуючи термін «соціальні сироти», деякі науковці (М. Воронцова, Т. Дубровська, В. Макаров, М. Галагузова, Л. Мардахаєв, І. Тернова, Н. Грачова), відносять до них наступні групи (категорії) дітей [2, с. 161]:

1. «Відмовлена» (дитина, від якої відмовилися батьки) – неповнолітня особа, яку залишили без опіки батьків за заявою про відмову матері або обох

батьків, за підтвердженням головного лікаря або юриста медичного закладу (пологовий будинок, лікарня, будинок дитини).

2. Підкидьки – діти, які залишилися без батьківського піклування та направлені правоохоронними органами до громадського закладу.

3. Відібрані діти – неповнолітні, батьківські права яких обмежені судом (примусове переселення), у тому числі з незалежних від батьків причин (хронічна психічна хвороба тощо). Такого статусу дитина може отримати за рішенням суду про позбавлення батьків прав або визнання батьків недієздатними (обмежено дієздатними);

4. Підопічні – діти, позбавлені батьківського піклування, передані судом під опіку до 14 років або під опіку до 18 років громадянам; неповнолітні, яких усиновлено в нову сім'ю або сімейну групу.

5. Покинуті – діти, що знаходяться без контролю внаслідок невиконання або несумлінного виконання обов'язків щодо виховання, навчання чи утримання батьків чи законних представників, посадових осіб.

6. Діти «групи ризику» – це підлітки, які з різних причин (біологічних, соціальних, генетичних особливостей) є соціально дезадаптованими та схильні до девіантної поведінки.

Така класифікація заснована на вище зазначених характеристиках і є дуже влучною для розподілу категорій дітей-сиріт.

Але ж, незважаючи на те, що українці в XXI столітті досягли певних успіхів, які дозволили вирішити багато проблем і підвищити рівень життя, війна в Україні призвела до збільшення масштабів проблеми. У зв’язку з цим негаразди, пов’язані із сирітством в Україні під час війни, робота соціальної сфери щодо влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, нарахування та виплата соціальних допомог, вважаються одним із першочергових завдань соціальної сфери в Україні сьогодні.

Безсумнівно, проблема сирітства існує в кожній країні планети, але методи і тематика її вирішення в кожній країні різні. Як правило, це залежить від політичної системи, економічного статусу та соціального клімату країни. Сьогодні першочерговим завданням, пов’язаним з цією проблемою, є забезпечення дітей і підлітків, які позбавлені батьківського піклування, максимальною турботою для сприяння їх росту та розвитку. Вкрай важливо надати необхідну соціальну допомогу дітям, включити їх у сім’ї, а не переселяти в інституції. Адже загально відомо, що виховання дитини найкраще здійснюється в сімейному оточенні, тільки тут вона згодом стає особистістю та частиною спільноти.

Сім'я є головним інститутом у кожній країні, оскільки саме в цьому середовищі народжується біологічна істота, а згодом і соціальна. Для маленької дитини сім'я є основною платформою для демонстрації соціальних правил і норм. Саме в родинних зв’язках дитина стає кимось.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артюшкіна Л. М. Сирітство в Україні як соціально-педагогічна проблема (соціально правовий аспект) : монографія / Л. М. Артюшкіна – Суми : Сум ДПУ, 2002. – 268 с.

2. Кальченко Л. В. Соціальне сирітство як суспільне явище : поняття і причини виникнення / Л. В. Кальченко // Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка. – 2012. – № 19. – С. 161-172.

УДК 364.45

Трикоз І.В.
студ. гр. СНз-213м НУ «Запорізька політехніка»

ПРИЙОМНЕ БАТЬКІВСТВО В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Однією з найвищих соціальних цінностей України, навіть в умовах воєнного стану, залишається соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Конституцією України на державу покладається обов'язок утримання та виховання таких дітей. Близько 10 років тому в нашій державі дуже активно почала впроваджуватись у практику така форма догляду за дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування як прийомна родина. Згідно законодавства, прийомна сім'я – це подружжя або окрема особа, які добровільно за плату взяли на виховання і спільне проживання від одного до чотирьох чужих дітей [3].

Держава всіляко допомагає прийомним родинам, а саме: фінансово (соціальна допомога на дитину); у натуральній формі (продукти); психологічний та консультаційний супровід; оздоровлення дітей; навчання та підвищення кваліфікації прийомних батьків тощо.

Порядок створення прийомної родини визначено Законом України від 13.01.2005 р. «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» та Постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 р. «Положення про прийомну сім'ю» [2]. Для того, щоб стати прийомними батьками необхідно пройти нескладну процедуру, яка може зайняти орієнтовно від 3 місяців до 1,5 року.

За інформацією Міністерства соціальної політики України, станом на 01.01.2018 р. в Україні функціонувало 3 676 прийомних сімей, у яких виховувалося 6 877 дітей. А станом на 01.01.2024 р. – лише 2 819 прийомних

сімей, у яких виховується 5 430 дітей [1]. Причин для цієї невтішної статистики може бути кілька. Можливо, це пов'язане із строком закінчення дії прийомних родин, коли прийомні діти досягли 18 років або закінчили відповідні навчальні заклади. Інша причина – це воєнне положення в Україні. В цих умовах нові прийомні сім'ї майже не створюються, а вже діючі – не мають можливості поповнитися. Це пов'язане з тим, що частина прийомних родин, а також і частина дітей, що підлягає опіці, знаходиться за кордоном.

Але навіть під час воєнного стану, українці можуть добровільно взяти дитину або кілька дітей на виховання та спільне проживання і стати для них прийомними батьками. При цьому діти можуть і не бути кровними родичами, рідними братами, сестрами. Вже діючі українські прийомні родини теж можуть поповнитися дітками, які залишись без батьків та мають статус дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування.

Процедура поповнення прийомної родини новими дітками є дещо спрощеною аніж процедура її створення. Якщо діюча прийомна родина виїхала за кордон, але має намір поповнитися, то комусь із прийомних батьків доведеться повернутися в Україну та звернутися до Служби у справах дітей або Центру надання соціальних послуг за місцем реєстрації (проживання) в Україні. Необхідно надати усі докази щодо задовільних умов проживання за кордоном та достатнього доходу родини.

Але на практиці поки що немає дієвих механізмів поповнення новими дітками прийомних родин, які виїхали за кордон. Оскільки процедуру поповнення прийомних родин зараз можливо здійснити лише на території України і лише для прийомних родин, які знаходяться в Україні.

Отже, можна зробити висновок, що на допомогу державі у вирішенні цього надважливого питання, а саме влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, приходять звичайні українські родини, які через інститути усиновлення, опіки, створення прийомних родин, патронатних сімей та будинків сімейного типу, забирають на виховання та спільне проживання цих дітей. У свою чергу, пріоритетною формою швидкого влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування є саме прийомна сім'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу: https://www.msp.gov.ua/

2. Прийомні батьки: як можна ними стати [Електронний ресурс]. – Дзеркало тижня. – 23 березня 2024. – Режим доступу: https://zn.ua/ukr/UKRAINE/prijomni-batki-jak-mozhna-nimi-stati.html (дата звернення 26.03.2024).

3. Як в Україні стати прийомним батьком чи матір'ю. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://minre.gov.ua/2024/03/20/yak-v-ukrayini-staty-pryjomnym-batkom-chy-matiryu/ (дата звернення 25.03.2024).

УДК 364.95
Хлепітько О.В.[1], Балухтіна О.М.[2]
[1] студ. гр. СНз-213м НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЕФЕКТИВНІСТЬ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ У ВІДДІЛЕННЯХ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ВДОМА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Ефективність надання соціальних послуг громадянам похилого віку та інвалідам в Україні у відділеннях соціальної допомоги вдома територіальних центрів соціального обслуговування є важливим аспектом державної політики, спрямованої на добробут, розвиток та безпеку громадян. Це питання вимагає ретельного аналізу та систематизації. Соціальний захист є невід'ємною складовою політики держави. Від його ефективності залежить цивілізаційний розвиток суспільства. Термін «соціальний захист» виник у середині ХХ ст. та широко застосовується в міжнародно-правових актах та юридичній практиці. В Україні він закріплений на законодавчому рівні [4].

Серед державних соціальних гарантій і зобов'язань, передбачених для осіб похилого віку, особливу роль відіграють соціальні послуги (які можуть надаватися у формі матеріальної допомоги або соціального обслуговування), у зв'язку зі значними змінами обсягу і характеру побутових та медичних потреб, характерних для літнього віку [2].

Територіальні центри обслуговування (надання соціальних послуг) – це спеціальні бюджетні установи, що здійснюють соціальне обслуговування осіб літнього віку, інвалідів, одиноких, непрацездатних громадян та інших соціально незахищених категорій осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, за місцем проживання в умовах стаціонарного, тимчасового або денного перебування для забезпечення і (або) підтримки життєдіяльності та соціальної активності зазначених категорій громадян [1]. Відділення соціальної допомоги вдома є важливими структурними підрозділами органів праці та соціального захисту населення. Їхні працівники співпрацюють з первинними організаціями ветеранів війни для надання потребуючим побутової допомоги.

Суттєвим позитивним кроком для забезпечення державних соціальних гарантій та зобов'язань для осіб похилого віку в Україні загалом та якості

соціальних послуг зокрема є впровадження державних стандартів соціальних послуг, що містять певні вимоги до якості соціальних послуг.

У контексті виконання державних соціальних гарантій та зобов'язань перед літніми громадянами постає питання оцінювання якості соціальних послуг. Методичні рекомендації проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг містять перелік якісних і кількісних показників, згідно з якими повинні здійснюватися моніторинг та оцінка якості соціальних послуг, опис шкали оцінювання, методи оцінки якості соціальних послуг, специфіка рівнів оцінювання (внутрішнє та зовнішнє).

Важливо продовжувати розвивати систему надання соціальних послуг в Україні, забезпечуючи якість та фінансування цих послуг. Це сприятиме покращенню якості життя громадян похилого віку та інвалідів, а також забезпечить їхню соціальну підтримку та добробут [3]. Зазначимо що, ефективність надання соціальних послуг громадянам похилого віку та інвалідам в Україні у відділеннях соціальної допомоги вдома залежить від ряду факторів, включаючи доступність, якість, індивідуальний підхід, співпрацю та оцінку. Доступність ресурсів: наявність необхідного фінансування, інфраструктури та кадрового забезпечення для забезпечення надання якісних соціальних послуг. Якість персоналу: професійні навички, досвід та спеціалізована підготовка працівників, які працюють з громадянами похилого віку та інвалідами, визначають якість наданих послуг.

Індивідуальний підхід: здатність пристосовувати послуги до потреб і можливостей кожного клієнта, враховуючи їхні особисті характеристики та унікальні потреби. Комунікація та співпраця: ефективна взаємодія між клієнтами, їхніми родинами, працівниками соціальних служб, медичними працівниками та іншими зацікавленими сторонами. Культурна чутливість і гуманітарний підхід: розуміння та повага до різних культурних, етнічних та індивідуальних особливостей клієнтів, а також підтримка їхнього гідного старість і самостійності. Доступність і відкритість системи: легкий доступ до інформації про доступні послуги та процедури отримання цих послуг для громадян та їхніх родин. Моніторинг та оцінка: систематичний моніторинг якості наданих послуг та здійснення регулярної оцінки для постійного вдосконалення системи. Важливо, щоб уряд, громадські організації та інші зацікавлені сторони працювали разом для покращення цих послуг та забезпечення відповідних рівнів підтримки для усіх громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Горемикіна Ю. В. Значення соціальних послуг для реалізації державних соціальних гарантій та зобов'язань перед особами похилого віку в Україні / Ю. В. Горемикіна // Економіка і суспільство. – 2017. – Вип. 13. – С. 976-985.

2. Соціальний захист людей похилого віку в Україні: теоретичний аспект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/33aac75d-3b01-436d-a54e-5d723adc7e08/content (дата звернення: 02.04.2024).

3. Соціальні послуги у системі соціального захисту: проблеми та перспективи удосконалення в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/kryvobok_sotsialni.pdf

4. Щодо розвитку системи надання соціальних послуг в Україні на сучасному етапі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/schodo-rozvitku-sistemi-nadannya-socialnikh-poslug-v-ukraini-na (дата звернення: 02.04.2024).

УДК 364.044.22

Хоменко В. М.[1], Балухтіна О. М.[2]
[1] студ. гр. СН-211 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЯКІСТЬ ТРУДОВОГО ЖИТТЯ В СТРУКТУРІ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Дослідження якості трудового життя є дуже актуальним у сучасному світі, оскільки вона впливає на благополуччя та задоволеність працівників, а також на продуктивність та ефективність роботи організацій. Мета якості трудового життя полягає в тому, щоб працівники могли розвиватися, відчувати себе цінними та важливими для організації. Це означає забезпечення балансу між роботою та особистим життям, можливості для професійного розвитку та кар'єрного зростання, справедливу заробітну плату, підтримку та визнання з боку керівництва, а також створення сприятливої атмосфери на робочому місці.

У науковій літературі приділяється багато уваги проблемам якості трудового життя, зокрема, це праці таких науковців, як: Н.І. Єсінова, О.А. Грішнова, Р.П. Колосова, Л.В. Шаульська та ін. Однак, цілий ряд аспектів якості трудового життя належним чином не досліджено, серед них можна назвати: доцільність оцінювання якості трудового життя за наявності методики статистичного вимірювання гідної праці; чіткість у визначенні поняття «якість трудового життя», що дозволило б його відокремити від інших понять, зокрема «задоволеності працею». Так, для розв'язання наведених питань дійсно потрібен аналіз підходів науковців щодо постановки та дослідження проблем якості трудового життя [1, с. 272].

Для цього використовуються різноманітні методи, які можна розділити на об'єктивні та суб'єктивні. Опитування (анкетування) – один з найпоширеніших методів для збору суб'єктивної інформації про якість трудового життя. Працівникам пропонують відповісти на запитання про рівень задоволеності роботою, баланс між роботою та особистим життям, можливості для професійного розвитку тощо. Фокус-групи - це групи людей зі схожими характеристиками, які можуть обговорювати свої думки та враження щодо якості трудового життя. Цей метод може виявити не лише індивідуальні відмінності, а й загальні тенденції.

Соціальна адаптація – це інтегративний показник стану індивіда, що відображає його здатність та можливість здійснювати наступні соціальні функції: 1) відповідне сприйняття навколишнього світу та свого організму; 2) адекватна система взаємовідносин із оточуючими; 3) здатність до навчання, праці, організації відпочинку; 4) адаптивність поведінки відповідно до рольових очікувань інших людей [2, с. 53].

Трудова стадія соціалізації є важливим періодом у житті людини, коли вона вже має певний досвід і знання, але продовжує вчитися та адаптуватися до нових умов трудової діяльності. Цей період охоплює усе робоче життя людини і є ключовим для її професійного та особистісного розвитку.

Вперше принцип подібного підходу до особистості був закладений на межі століть соціологом Ф. Гіддінгсом (1855-1931 рр). Він вперше визначив в якості ведучого завдання соціалізації таке пристосування людини до суспільства, яке забезпечує їй успішне функціонування. З цього моменту процес досягнення достатньої відповідності людини вимогам соціального середовища визначається як процес соціальної адаптації, а порушення його – як дезадаптація [3, с. 20].

Отже, розуміння факторів, які впливають на якість трудового життя, дозволяє розробляти стратегії для покращення умов праці, збільшення мотивації працівників та зменшення втрати персоналу. Сучасний світ швидко змінюється, і професійні навички, які були актуальні раніше, можуть стати застарілими. Тому важливо для людини на трудовій стадії соціалізації постійно оновлювати свої знання та навички, навчатися новому і пристосовуватися до нових умов праці. Тож, трудова стадія соціалізації є часом постійного розвитку та самовдосконалення, який допомагає людині ефективно функціонувати у сучасному суспільстві та досягати успіху у своїй кар'єрі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Соціалізація відносин у сфері праці в контексті стійкого розвитку : монографія / [А. М. Колот, О. А. Грішнова, О. О. Герасименко та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Колота. – К. : КНЕУ, 2010. – 348 с.

2. Лукашевич М. П. Людина. Адаптація. Соціалізація (соціологічний контекст): підручник / М. П. Лукашевич, Ф. Ф. Шандор, Л. М. Червона. – Ужгород : АУТДОР-ШАРК, 2023. – 208 с.

3. Шахова О. Г. Соціальна психологія особистості: навчальний посібник / О.Г. Шахова. – Харків : Контраст, 2019. – 116 с.

УДК 343.825

Шелех С.В.[1], Серга Т.О.[2]
[1] студ. гр. СН-413м НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Політичні, економічні, соціальні перетворення на шляху побудови правової держави характеризуються, з одного боку, лібералізацією і демократизацією всіх сфер суспільного життя, що супроводжуються відповідними правовими реформами, а, з іншого, загостренням соціальних протиріч, міжетнічних, міжгрупових і міжособистісних конфліктів. Все частішими стають акти насильницького протистояння, агресії, жорстокості. Саме через це зростає загальна значимість дослідження проблем правопорушної поведінки, особистості злочинця, психології засудженого, в тому числі проблем адаптації до умов позбавлення волі.

Процес адаптації до місця позбавлення волі призводить до значних особистісних трансформацій. Останні проявляються, зокрема, у підвищеному рівні тривоги, агресивності, низькому рівні соціальної адаптації тощо. У літературі виділяють два рівні адаптованості: адаптацію і дезадаптацію. Адаптація полягає в досягненні оптимального взаємовідношення між особистістю і середовищем. Дезадаптація характеризується відсутністю динамічної рівноваги між особистістю і середовищем внаслідок домінування деяких реакцій або невідповідності конструктивних підходів. Пенітенціарний стрес в більшості випадків характеризується саме реакціями дезадаптації. У звичайних життєвих умовах особистість характеризується відносно стабільними психофізіологічними рисами. Однак, під новим цілеспрямованим впливом мікросоціального середовища, в даному випадку середовища виправної колонії, під тиском його вимог, відбувається поступова адаптивна перебудова психологічної організації особистості.

Перед державою стоїть завдання не тільки покарання людини за скоєний злочин, але перевиховання і повернення в суспільство соціально-здорової людини. Відповідно до ч. 3 ст. 6 Кримінально-виконавчого кодексу України соціально-виховна робота є одним із основних засобів виправлення і

ресоціалізації засуджених. Під виправленням засудженого розуміється «процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки» [1]. Виправлення є необхідною умовою ресоціалізації, яка являє собою «свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві» [1].

Педагогічний процес в умовах позбавлення волі має свої специфічні особливості: об'єкти впливу (засуджені) характеризуються значними відхиленнями в моральній і правовій свідомості, достатньо вираженою своєрідністю психічних станів і соціальних ролей; педагогічний процес реалізується в умовах ізоляції в педагогічно несприятливому середовищі і регламентується кримінально-виконавчим законодавством; у більшості випадків основні засоби перевиховання сприймаються засудженими як примусові; результати педагогічного впливу не завжди можна проаналізувати; процес перевиховання в місцях позбавлення волі організується в жорстких правових рамках [2, с. 7].

На виховному процесі відображається і такий фактор, як ізоляція засудженого від суспільства. Покликана необхідністю соціального захисту суспільства від злочинних елементів, ізоляція, як виховний засіб, досить суперечна. З одного боку, вона створює умови, що є перепоною для продовження злочинної діяльності особи, впливу на нього осіб або груп, що сприяють становленню на злочинний шлях, а також умов для постійного контролю за поведінкою та інше. З другого – веде до порушення соціально-корисних стосунків, сімейних відносин, формує байдуже відношення до долі близьких та своєї власної, породжує особливі психічні пограничні стани особистості – від повної фрустрації до афективної озлобленості чи агресивності, що дуже перешкоджає спілкуванню, виховній роботі.

Оскільки процес перевиховання організується в умовах виконання кримінального покарання, то позитивно він сприймається засудженими через призму кари. Негативне відношення до кари переноситься і на виховний вплив. До того ж і здійснення кари, і організація виховного впливу покладається на одних і тих же осіб. Все це впливає на формування специфічних відносин між адміністрацією та засудженими і викликає внутрішній опір навіть тим виховним впливам, які не несуть в собі елементів кари.

Для проводження виховної роботи в колонії заводиться необхідна індивідуальна програма соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими під назвою «Щоденник». Він складається на підставі класифікацій засуджених за їх соціально-психологічною (особистісною)

характеристикою та реалізуються за допомогою програм диференційованого виховного впливу.

Отже, соціально-виховна робота в установах виконання покарань проводиться в особливих умовах, тому завдання, форми, принципи й найважливіші питання її організації врегульовані Конституцією України, кримінально-виконавчим законодавством України та галузевими нормативними актами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінально-виконавчий кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України: [станом на 28.03.2024 р.] – Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3-4, ст. 21. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text/ (дата звернення: 24.03.2024).

2. Основи пенітенціарної педагогіки та психології : посібник / за заг. ред. В. М. Синьова. – Біла Церква, 2003. – 101 с.

УДК 304.44(477)

Щербина С.С.[1], Бенько О.М.[2]
[1] канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. СНз-413м НУ «Запорізька політехніка»

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА МЕТОДІВ РОЗРОБКИ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

У сфері управління розробка рішень є підходом до реалізації вдосконалення існуючих систем. Це корисний підхід, наприклад, для розробки програмного забезпечення та операційної підтримки систем, хоча його принципи можуть бути корисними й для загального процесу управління.

Розробка рішень – це методологія або структура для реалізації цілей проекту, як правило, заради вдосконалення існуючих систем [1]. Тобто іншими словами це процес аналізу проблеми або ситуації, визначення альтернативних варіантів дій і вибір оптимального рішення для досягнення поставленої мети. Він починається зі збору ідей із сесії мозкового штурму, які потім розподіляються за категоріями. Сам процес дає змогу визначити сфери, які потребують уваги, а потім працювати над ними для покращення існуючої системи. Він поєднує дослідницьку роботу з методичною структурою для досягнення результатів.

Розглянемо етапи розробки управлінських рішень: 1) аналіз вимог і початок (визначення ключових вимог та результатів, яких слід досягти, щоб прийняти ефективне управлінське рішення); 2) функціональний дизайн

(важливо описати, як саме рішення буде функціонувати та які ресурси будуть необхідні для його реалізації); 3) будівництво (реалізується сам процес створення та тестування технічних аспектів рішення); 4) тестування системи (перевіряється належна функціональність рішення та його відповідність вимогам користувачів); 5) розгортання та обслуговування (забезпечується належне впровадження та підтримка рішення на практиці) [2].

Існує безліч методів розробки управлінських рішень, які можуть бути використані для ефективного аналізу ситуації, визначення альтернативних варіантів та прийняття оптимального рішення. Деякі з найпоширеніших методів включають:

- SWOT-аналіз (аналіз сильних сторін, слабких сторін, можливостей та загроз, що допомагає визначити внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на прийняття рішення).
- Прийняття рішень за допомогою рішень (використовується для розв'язання проблем шляхом обміркування різних альтернатив і вибору найкращого варіанту на основі критеріїв, які визначаються користувачем).
- Метод оптимізації (використовує математичні моделі та алгоритми для пошуку оптимального рішення серед великої кількості варіантів).
- Сценарне планування (включає в себе розгляд різних можливих сценаріїв розвитку подій та розробку стратегій дій для кожного з них).
- Гейміфікація (використовує ігрові елементи та механізми для залучення співробітників до процесу розв'язання проблем та прийняття рішень).

Ці методи можуть бути застосовані окремо або комбінуватися для досягнення найкращих результатів у процесі розробки управлінських рішень.

Структура методів розробки управлінських рішень може бути організована наступним чином. Першим етапом є збір та аналіз інформації, який включає в себе аналіз потреб, проблеми або ситуації з метою зрозуміння їхньої сутності та визначення необхідних даних для прийняття рішення. Другим аспектом є оцінка ризиків, яка важлива на різних етапах розробки, особливо під час аналізу вимог і планування дій. Вона допомагає визначити потенційні негативні наслідки рішень та розробити стратегії їх управління. Третім етапом є розробка стратегій і планів дій, яка відбувається на етапі функціонального дизайну та будівництва. Це включає в себе визначення можливих варіантів дій та їхніх наслідків, а також створення конкретного плану дій для виконання обраного рішення. Останнім етапом є впровадження та контроль, який включає в себе розробку плану впровадження, надання необхідних ресурсів та механізмів контролю за виконанням поставлених цілей [1].

У загальному, методи розробки управлінських рішень є ключовим елементом у процесі вдосконалення бізнес-процесів та досягнення

стратегічних цілей організації. Цей процес включає в себе аналіз проблеми, визначення альтернативних варіантів, вибір оптимального рішення та розробку стратегій його реалізації. Застосування різноманітних методів, таких як SWOT-аналіз, прийняття рішень за допомогою рішень та сценарне планування, дозволяє здійснити обґрунтований та ефективний аналіз ситуації та прийняти правильне рішення. Впровадження зазначених методів управління ризиками та забезпечення постійного зв'язку сприяє досягненню успішних результатів та ефективному управлінню проектом чи бізнесом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Василенко В. О. Теорія і практика розробки управлінських рішень: навчальний посібник. / В. О. Василенко. – К. : ЦУЛ, 2002. – 420 с.

2. Чередник В. А. Теоретична сутність поняття «управлінське рішення» та класифікація управлінських рішень [Електронний ресурс] / В. А. Чередник // Економічний вісник університету. – 2016. – Вип. 31(1). – С. 189-193. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2016_31(1)__30 (дата звернення: 30.03.2024).

УДК 364.4-054.73“364”

Щербина С.С.[1], Бондаренко Т.С.[2]
[1] канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. СН-210 НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну 24 лютого 2022 року спричинило нову хвилю вимушеної зміни місця проживання мільйонами українських громадян, які рятуючи своє життя і членів сім’ї змушені були переміститися та адаптуватися в нових реаліях сьогодення. Майже половина населення України зазнала суттєвих потрясінь – люди були змушені переселитися у інші безпечніші області України чи за кордон, а хтось не зміг вибратись через окупацію рашистами або через знищену дорожню інфраструктуру чи недостатню кількість ресурсів для цього. Це новий виклик для нашої країни, тож важливо розуміти, як оптимально організувати підтримку таких людей у воєнний період. За таких умов внутрішньо переміщені особи потребують особливої уваги і допомоги зі сторони держави, небайдужих громадян, громадських організацій та міжнародної спільноти.

Вимушено переміщені особи (ВПО) потребують матеріальної, фінансової, соціально-педагогічної і психологічної допомоги та підтримки. Ситуація постійного стресу, зумовленого вимушеним від'їздом з постійного місця проживання, порушення стабільності та звичного стану життя, втрата годувальників, друзів, родичів, позбавлення батьківської турботи негативно впливає на особистість. Найгостріше ця ситуація сприймається дітьми, які психологічно чутливі до травмуючих ситуацій [1].

Складне становище провокує виникнення відчуття дискомфорту, зниження соціальної активності та самооцінки, зростання тривожності, агресивності, появи негативного ставлення до інших.

Проблеми мігрантів, біженців, переселенців складають широке коло теоретичних та практичних проблем, яким присвячено численні дослідження у різних галузях науки. Аналіз поглядів учених на роль соціального працівника та специфіку його професійної діяльності з вимушеними переселенцями дозволяє вирізнити найважливіші напрями цієї роботи, а інтеграція зазначених поглядів сприяє побудові ефективних соціальних технологій допомоги внутрішньо переміщеним особам.

Теоретичну значущість роботи з переміщеними особами у воєнний та кризовий період розкрили у своїх працях такі вчені, як А. Акмалова, І. Звєрєва, Г. Лактіонова, А. Капська, В. Панок та ін. Значна кількість наукових розвідок розкриває окремі аспекти проблеми внутрішньої міграції в кризові періоди. Так, дослідники О. Балакірєва, О. Новікова, О. Амоша, В. Антонюк, І. Григоренко, Н. Савельєва, М. Дем'яненко, К. Кассас, І. Козинець, К. Крахмальова, Л. Шестак розкривають соціальні аспекти цієї проблеми; І. Кудря, Т. Кульчицький, Н. Мазіна, О. Макарова, Н. Максимовська, М. Малиха, О. Проценко, Ю. Пащенко, Л. Мельник аналізують основи соціально-правового захисту осіб даної категорії; Т. Семигіна, Н. Гусак, С. Трухан, Н. Синковець, Т. Старинська, О. Субботіна, М. Сірант, І. Трубавіна, І. Куратченко, Н. Чуйко, О. Ляшук приділяють увагу вивченню значення особистісного ресурсу ВПО, дослідженню умов їх ресоціалізації у новій громаді та розробці практичних рекомендацій.

Узагальнивши форми та методи оптимізації соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в умовах триваючого збройного конфлікту, було встановлено , що вирішенню питань осіб вказаної категорії посприяють наступні кроки:

− розвиток економіки, створення робочих місць і забезпечення зайнятості (через створення можливостей для проведення професійної перепідготовки, забезпечення горизонтального взаємозв'язку регіональних центрів зайнятості, врахування можливості проживання внутрішньо переміщеної особи у сільській місцевості та ін.);

− розвиток соціального обслуговування (розміщення та забезпечення житлом вимушено переміщених осіб, медична допомога і психологічна адаптація вимушено переміщених осіб, соціальне обслуговування й соціальне забезпечення внутрішньо переміщених осіб);

− розвиток гуманітарної сфери (забезпечення доступу до освіти вимушено переміщених осіб, культурна реінтеграція та національна самоідентифікація вимушено переміщених осіб, інформаційна політика і соціальна взаємодія вимушено переміщених осіб);

− оптимізація правових механізмів вирішення проблем та використання соціального потенціалу ВПО (через оновлення та адаптацію до сучасних умов законів та підзаконних актів);

− оптимізація фінансових механізмів залучення міжнародної донорської допомоги для розв'язання проблем ВПО (на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях);

− вдосконалення організаційного забезпечення надання допомоги ВПО (через вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо забезпечення комплексної й системної підтримки соціальної адаптації та реінтеграції ВПО;

− створення загальнодержавної інформаційної бази (реєстру) даних щодо наявних можливостей розміщення, працевлаштування та перенавчання вимушено переміщених осіб);

− вивчення та облік індивідуальних здібностей ВПО для найбільш ефективного залучення їх потенціалу в інтересах громад тимчасового перебування та організації системи взаємної допомоги ВПО [2].

Перспективним буде вивчення питань спеціалізованої професійної підготовки фахівців соціальної сфери з ВПО в умовах закладів вищої освіти, розробка програм волонтерської підтримки вимушених мігрантів та пошук оптимальних способів залучення самих ВПО до реалізації таких ініціатив, дослідження умов успішної перекваліфікації переселенців в умовах Центрів зайнятості тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балакірєва О. Спектр проблем вимушених переселенців в Україні: швидка оцінка ситуації та потреб [Електронний ресурс] / О. Балакірєва // Вимушені переселенці в Україні: питання термінового та середньострокового реагування : мат. круглого столу (9 липня 2014 р.). – Режим доступу: http://www.uisr.org.ua/news/36/83.html (дата звернення: 30.03.2024).

2. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху : монографія / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Київ : Ін-т економіки пром-сті НАН України, 2016. – 448 с.

УДК 316.62:159.923-055.2
Щербина С.С.[1], Повстенко О.А.[2]
[1] канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. СН-210 НУ «Запорізька політехніка»

КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ЖІНОК, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Рівень домашнього насильства в Україні у 2023 році зріс удвічі в порівнянні з минулим роком. Після початку війни Росії проти України рівень домашнього насильства зменшився через те, що багато жінок виїхало за кордон. Проте українки почали повертатися додому, після чого почав збільшуватися рівень злочинів [1]. Програми для реабілітації жінок, які постраждали від домашнього насильства, не завжди є ефективними. Це вказує на необхідність розвитку глибоких науково-практичних знань щодо стратегій взаємодії з проблемними ситуаціями у жінок, що стали жертвами домашнього насильства, таких як механізми психологічного захисту або копінг-стратегії.

Домашнє насильство в Україні довгий час було проблемою, про яку не прийнято говорити. Втім, із розбудовою національної системи запобігання та протидії цим видам правопорушень у 2017 році українці з року в рік частіше зверталися до поліції та спеціалізованих сервісів за допомогою. Пік звернень припав на період коронавірусних обмежень. За перші п’ять місяців 2023 року (з січня по травень) кількість зареєстрованих випадків домашнього насильства зросла на 51% у порівнянні з минулим роком – 349 355 проти 231 244. Натомість у 2021 році подібних випадків було зареєстровано 190 277. Наслідок стресу, економічних труднощів, безробіття та травм, пов’язаних із повномасштабним вторгненням Росії в Україну.

Копінг-стратегії – це конкретні дії особистості, спрямовані на подолання стресових ситуацій та реалізація копінг-поведінки чи долаючої поведінки. У контексті домашнього насильства, жертва часто намагається змінити ситуацію, використовуючи активні стратегії або уникаючи вирішення проблеми, що може призвести до наростання проявів насильства. Копінг-стратегії можуть варіюватися в залежності від особистих рис жертви та її сприйняття обставин.

Охарактеризуємо декілька копінг-стратегії жінок, які пережили домашнє насильство.

Високий рівень напруги в копінг-стратегії «позитивне переоцінювання» спостерігається у більшості жінок. Їм властиво подолання негативних вражень від проблеми шляхом позитивного переосмислення, розглядання її

як стимулу для особистісного зростання. Це характеризується філософським осмисленням проблемної ситуації та включенням її в більший контекст розвитку особистості.

У великої більшості жінок виявлено високий та середній рівень напруги в копінг-стратегії «відокремлення». Їм властиві спроби подолання негативних вражень від проблеми за допомогою суб'єктивного зниження її значущості та ступеня емоційного втягнення в неї. Такі жінки витрачають багато зусиль, щоб відокремитися від ситуації та зменшити її значущість.

У абсолютної більшості осіб виражена на високому та середньому рівні копінг-стратегія «самоконтроль» Такі жінки схильні до пригнічення емоційних почуттів, намагаються приховати свої враження. Часто така поведінка свідчить про страх самовиявлення, вимогливість до себе, що веде до переконтролю поведінки та ускладнює вираження емоцій.

У більшості жінок, які були жертвами домашнього насильства, копінг-стратегія «прийняття відповідальності» має середню напругу. Ці жінки схильні шукати залежність між своїми діями та їх наслідками, готові аналізувати свою поведінку та шукають причини поточних труднощів у власних особистих діях.

Більше третини жінок, які пережили домашнє насильство, характеризуються високою напругою в копінг-стратегії «пошук соціальної підтримки». Ці жінки намагаються вирішити проблеми шляхом залучення зовнішніх (соціальних) ресурсів, пошуку інформаційної, емоційної та дієвої підтримки. Вони схильні до взаємодії з іншими людьми, шукають уваги, порад, співчуття. Звертаються за рекомендаціями до експертів та знайомих, які, на думку опитаних, володіють необхідними знаннями.

Вказані особливості вирішення життєвих труднощів свідчать, що жінки схильні продовжувати терпіти ситуацію домашнього насильства: вони більше орієнтовані на зміну внутрішнього стану, ніж зовнішніх обставин.

Для вирішення соціальної проблеми жінок необхідно забезпечити їх конфіденційність та безпеку, які шукають допомогу, і розробляти механізми для захисту їх особистих даних. Здійснити програми для соціальної реінтеграції жінок, які виходять з ситуації насильства, надаючи їм підтримку у знаходженні роботи та житла. Потрібно забезпечити заходи, які можуть сприяти створенню системи підтримки, яка ефективно впорається з проблемою домашнього насильства та надасть жінкам можливість знову побудувати своє життя [2].

Таким чином, наявність проблеми домашнього насильства та недостатність вмінь копінг-стратегій жінок вказує на необхідність комплексного підходу до розв'язання цієї проблеми. Важливо створювати безпечні середовища, де жінки можуть отримувати необхідну психологічну, юридичну та соціальну підтримку. Ефективна система допомоги повинна

враховувати індивідуальні потреби кожної жінки, забезпечуючи конфіденційність та безпеку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Расенко Олена. Рівень домашнього насильства в Україні зріс [Електронний ресурс] / О. Расенко // Кореспондент. – 2022. – № 3(892). – С. 16. – Режим доступу: https://ua.korrespondent.net/ukraine/4612762-riven-domashnoho-nasylstva-v-ukraini-zris-Reuters (дата звернення: 30.03.2024).

2. Клібайс Т. В. Чернець К. О. Особливості копінг-стратегій жінок з віктимною поведінкою / Т. В. Клібайс, К. О. Чернець // Теорія і практика сучасної психології – 2019. – № 2. – Т. 1. – С. 151-154.

СЕКЦІЯ «ЖУРНАЛІСТИКА»

УДК 007: 304: 070
Волинець Г. М.
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

СУЧАСНА ТРЕВЕЛ-ФОТОГРАФІЯ: ОЗНАКИ, ВЛАСТИВОСТІ, КЛАСИФІКАЦІЇ

У сучасному світі людину скрізь оточують фотографії: на вулицях, у періодичних виданнях, у мережі інтернет, у найрізноманітніших гаджетах тощо. Новітні технології лише сприяють тому, що кожен може зробити знімок не прикладаючи для цього ніяких зусиль: на фотоапарат, телефон, планшет, веб-камеру та навіть годинник. Світлина, разом із іншими видами художньої та документальної комунікації, сприяє практичному й естетичному пізнанню світу й людини в ньому. Фотографія не існує сама по собі. Вона є елементом історико-культурного й науково-технічного прогресу, нероздільною частиною цілісної системи культури, культурно-комунікативної діяльності людей.

Знімки несуть змістове наповнення. У сучасних виданнях вони можуть бути не просто ілюстрацією до статті, а містити додаткове повідомлення, сказати те, чого немає у журналістському матеріалі, або навіть бути самостійним повідомленням.

Тревел-журналістика не може існувати без фотоілюстрацій, бо одним з головних критеріїв цього виду журналістики є наочність. Загалом фотожурналістику визначають як закарбування суттєвих моментів в житті людей, а також подій, об’єктів і явищ дійсності, як динамічних, так і статичних, за допомогою аналогової і цифрової фотографії і подальшої публікації в друкованих та електронних медіа.

Медіасвітлини не позбавляються пізнавальної основи, однак це не самоціль у фотожурналістики. Факт у цьому випадку зберігає свою документальну основу. Інтерпретація спрямована лише на те, щоб повніше розкрити його сутність. Майстерність фоторепортера проявляється в тому, які факти він знаходить в дійсності і як їх доносить до читача.

Тревел-журналістика активно використовує жанри фотожурналістики. Але одні використовуються активніше, інші на сторінках медіа трапляються зрідка. Наприклад, для травелогів характерне використання таких жанрів як фоторепортаж, фотонарис, фотозамітка, фотозамальовка тощо. Якщо ж говорити про власне лише знімок (без урахування тексту), то поняття «тревел-фотографія» включає такі жанри, як репортажна світлина (подієва),

фотопейзаж, фотопортрет (часто – це т.зв. етнографічний портрет), фотонатюрморт (з його багатим типологічним розмаїттям), фото екстер'єрів та інтер'єрів, контекстна або предметна фотографія. Саме у тревел-журналістиці розповсюдженим художнім прийомом є використання спеціальних різновидів зйомки: аерозйомка, підводна зйомка, макрозйомка тощо. Художня фотографія може використовуватися в цьому сегменті журналістських матеріалів: саме травелоги пронизані естетикою, емоційністю і певним суб'єктивізмом.

Сучасне звернення до сторітелінгу / фотосторітелінгу у тревел-журналістиці передбачає майстерне використання автором таких елементів: і розгортання сюжету, і монтаж образотворчого візуального ряду (зокрема, кадропланів та фото деталей або фрагментів зображуваної дійсності), і гармонію поєднання різножанрових світлини.

У тревел-виданнях важливо, щоб фотографія не тільки привертала увагу читача чи зупиняла його погляд на сторінці, а й пояснювала тему статті. Заголовок, підзаголовки, фотографії та врізи створюють цілісну картину і в грамотному поєднанні розкривають тему матеріалу. До фотографій додаються окремі підписи, які допомагають читачеві повніше зрозуміти те, що цим знімком хотів сказати автор. Кожна тревел-фотографія має бути ексклюзивною та неповторною (за винятком знакових, всесвітньо відомих фотооб'єктів). Це й тримає аудиторію: читач прагне побачите те, що ще не бачив або не має змоги побачити тощо. Навіть, якщо матеріали подаються з однієї країни чи міста декілька разів і пишуться на подібні теми, то слід знаходити таку родзинку, яка б виділяла його серед усіх вже написаних текстів чи вже знятих кадрів.

Отже, роль зображення у сучасному медіапросторі важко переоцінити. Фотографії виконують не декоративну роль, а є частиною змістового наповнення. Одночасно з розвитком фотографії та фотожурналістики народжувалися й нові жанри. Цей процес не закінчився й триває досі, саме тому про жанри фотожурналістики говорити доволі складно – єдиного усталеного поділу не існує і кожен дослідник класифікує фотоматеріали на власний розсуд. Жанрові межі є досить умовними і розділити фотожурналістські матеріали чітко за жанрами іноді неможливо.

Поєднання різних формальних жанротворчих ознак, сучасних технологій та ноу-хау призводять до розмивання класичних жанрових форм і до появи нових. У сучасному комунікативному середовищі види фотографії, до яких звертаються для того, щоб одержати надійну інформацію про навколишні соціальні і політичні реалії, насилу піддаються чіткому визначенню.

УДК 007 : 304 : 070
Єськова К. В.
старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

КУЛЬТУРНІ РЕФЛЕКСІЇ У ПРОЄКТІ «ВЛАСНІ НАЗВИ»: ОНЛАЙН-ІНТЕРВ'Ю МИРОСЛАВИ БАРЧУК

Звернення журналістики до питань культури й мистецтва пов'язане з особливостями культурно-історичного процесу. Від початку повномасштабної агресії Російської Федерації цей процес супроводжується значними економічними й політичними проблемами: знищенням та викраденням пам'яток культури, ускладненням роботи закладів культури, недостатністю фінансування тощо. Та й загалом мистецька та культурна тематика висвітлюються у ЗМІ за залишковим принципом. Проте в останні роки спостерігається підвищення інтересу українського суспільства до власного культурного продукту.

Масмедіа в таких обставинах покликані виконувати просвітницьку функцію, інформувати споживачів про події в царині культури й мистецтва, піднімати проблеми, пов'язані з цією сферою діяльності. «Культуру своєї країни потрібно завжди розшифровувати, хтось має бути її терплячим хронікером. А бути такими спостерігачами й розповідати світові про те, що відбувається в культурі, найкраще зможуть журналісти», − зазначає А. Пилипенко [3].

«Власні назви» – це проєкт Українського ПЕН (за підтримки Шведського ПЕН), «серія коротких розмов з інтелектуалами, лідерами суспільної думки, письменниками, митцями, релігійними діячами, правозахисниками. Це експертний погляд, точка зору, відповідь на конкретні, актуальні питання. Особиста оптика гостей програми щодо подій сьогодення» [2]. Мирослава Барчук розмовляє з українськими інтелектуалами про те, які виклики постали перед митцями в часи війни; як розвиваються література, кіно; як функціонують музеї; які перспективи просування українського культурного продукту на світовому ринку тощо.

Проєкт стартував 15 червня 2022 року в онлайн-форматі, трансляції здійснювалися щосереди о 19.00; а вже 12 листопада 2023 року відбулася прем'єра телевізійної програми «Власні назви з Мирославою Барчук» на каналі Еспресо. Випуски поширюються також через фейсбук-сторінку та ютуб-канал Українського ПЕН; із друкованою версією можна ознайомитися на сторінках видання «Лівий берег».

Протягом перших 1,5 року розмови відбувалися у форматі онлайн-інтерв'ю – це дало змогу створити якісний продукт з відносно невеликими бюджетними витратами. Мета проєкту – привернення уваги громадськості до суспільно важливих тем: історії та сьогодення української культури, її

інтеграції в європейську та світову культуру, зміни сприйняття українського мистецтва за кордоном після повномасштабного вторгнення та інші. Мирослава Барчук під час онлайн-інтерв'ю піднімала актуальні для української аудиторії питання. Найбільше уваги приділялося таким темам:

- розвінчування міфу про «велику російську культуру» (наприклад, бесіди з літературознавцем Ростиславом Семківим (««Текстуальна імперія і її трубадури»: як розвіяти чари російської літератури), письменницею Вірою Агеєвою («Булгаков і його «Город»: Київ чи імперський міф?»), журналістом Юрієм Макаровим («Міф про «велику культуру», його творці і герої»));

- культура і війна (наприклад, розмови з філософами Мирославом Мариновичем («31 рік Незалежності: відкладена війна») та Тарасом Лютим («Буча й Ірпінь: ексцес чи закономірність?»), журналісткою та есеїсткою Тетяною Огарковою («Російський сюртероризм як ознака безсилля»)).

Окремі випуски присвячені проблемам, які постають перед українською культурою протягом останніх місяців. Наприклад, директор Національного музею Революції Гідності Ігор Пошивайло розповідає про знищення сотень українських музеїв та необхідність рятувати культурну спадщину (випуск «Ракетні удари по культурі»); кінодослідник Іван Козленко викриває корупційні схеми, пов'язані з реорганізацією Довженко-Центру (випуск «Довженко-Центр: реорганізація чи рейдерська атака?»); журналіст і військовий ЗСУ Дмитро Крапивенко розмірковує про роль медійників на війні (випуск «Медійники на війні: як повернутися з армії у професію?»).

Структура бесід чітко визначена. Кожне з інтерв'ю починається та закінчується авторськими рефлексіями, що створює ефект репортажності. Перш ніж поставити питання, ведуча окреслює контекст певного відтинку розмови.

Питання оригінальні, часто формулюються не за, а всупереч законам інтерв'ювання – наприклад, Мирослава Барчук часто використовує конструкції на кшталт «Чи можете ви пояснити?..». Такі питання у класичному інтерв'ю передбачають однозначну відповідь, однак ведуча спілкується з фахівцями, яких не потрібно «розігрівати» перед розмовою, тому відповіді навіть на закриті питання завжди є повними. Поведінка ведучої свідчить про те, що для неї головне – не поставити питання, а отримати вичерпну відповідь. Мирослава Барчук не перетворює розмову на дебати, робить паузу після питання, висловлює зацікавленість до співрозмовника.

Онлайн-проєкт «Власні назви» є професійним журналістським майданчиком для обговорення актуальних тем, пов'язаних з українським культурним простором. Такі програми необхідно започатковувати задля просвітництва суспільства й поширення нашої культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Власні назви. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://lb.ua/theme/vlasni_nazvy (дата звернення: 30.03.2014). – Назва з екрану.
2. PENUkraine. Власні назви. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pen.org.ua/vlasni-nazvi (дата звернення: 30.03.2014). – Назва з екрану.
3. Пилипенко А. Контент літературного журналу: принципи моделювання [Електронний ресурс] / Анна Пилипенко // Вісник Книжкової палати. – 2012. – № 2. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/%20portal/%20soc_gum%20/vkp/2012_2/st

УДК 007 : 304 : 070

Островська Н. В.
канд. наук соц. ком., доц. НУ «Запорізька політехніка»

МЕДІАОСВІТНІ ПРОЄКТИ ВІЖН-РАДІО «НА ДОТИК»

Віжн-радіо «На дотик» є ініціативою запорізьких журналістів та громадських активістів, що розповідає про важливі події, які стосуються Запоріжжя та сусідніх областей, наживо кожного тижня [2]. З моменту заснування (2020 р.) команда радіо активно працює в медіаосвітньому напрямку. Одночасно з віжн-радіо «На дотик» почала працювати Медіашкола, періодично проводяться тренінгиз медіаграмотностій правозахисної журналістики для медійників і громадських активістів. Знаковими стали медіафоруми «Хто тобі медіа» (2020 р.) та «На лінії дотику або DOTYK ONLINE» (2022 р.) [3], на яких порушувалися теми критичного сприйняття інформації, роботи медійників у час інформаційної війни, необхідності створення журналістських мереж та партнерств для спільного опору інформаційним атакам.

Медіаосвітня тематика стала провідною в серії роликів для журналістів «Без шкоди та шкідництва: правила в журналістиці під час війни» [4]. У ній висвітлено теми, як дотримуватися професійних стандартів і етичних норм у воєнний час, зокрема в роботі журналістів із військовими, захисниками та захисницями України; з людиною як з джерелом інформації – наприклад про те, як і про що говорити з ВПО. У роликах йдеться також про дотримання стандартів у контексті свідомого або ж мимовільного використання мови ворожнечі, адже російська агресія викликала безпрецедентну кількість її проявів в українському інформаційному просторі. Запропоновані конкретні кроки та дії, які потрібно знати задля протидії дискримінації, а також для поширення й популяризації медійними засобами недискримінаційних практик.

Від початку повномасштабної війни команда радіо почала інформаційний марафон «На шляху до перемоги», сенсом якого є інформування про події в Запоріжжі та області і про все, що дотичне до наближення перемоги. У ньому теж порушуються теми дезінформації та розвінчуються фейки, поширювані ворогом.

На сьогодні медіа спільно із ГО «Соціальна взаємодія» та кафедрою журналістики Національного університету «Запорізька політехніка» в межах проєкту «Медіадетокс: споживай якісну інформацію» випускає серію відеоподкастів «Деокупація мізків». У ній йдеться «про ті наративи, якими ворожі пропагандисти «годують» жителів тимчасово окупованих територій, атакують їхні мізки, бомблять голови і дезорієнтують не лише в ціннісному часопросторі, а і щодо реалій сучасного світу» [4]. Для розкриття цієї тематики запрошуються журналісти, фактчекери, громадянські активісти, а також люди, що виїхали з окупованих територій. Адже питання їх повернення, за словами спів засновниці віжн-радіо і ведучої Ольги Вакало, не тільки в успіху Збройних сил України, а й у комунікації з жителями окупованих територій та у відповідальному споживанні медіа на тему деокупації.

Запрошені експерти розповідають про те, як працює російська пропаганда на прифронтових та окупованих територіях, які наративи поширюють дезінформатори, і як було насправді, на кого розрахована брехня і як їй ефективно протидіяти. Висвітлюються і випадки, коли для пропагандистських матеріалів використовують жителів тимчасово окупованої частини Запорізької області. Як робляться відеоматеріали для Міжнародних організацій, наприклад, для Червоного Хреста, і що «готують» для внутрішнього споживання [4].

Вагомим є висвітлення в серії «Деокупація мізків» просвітницької діяльності освітян. Наприклад, вчителька історії Наталія Діордієва ділиться досвідом поширення медіаграмотності. Маючи з тимчасово окупованої частини області матеріал, який росіяни видають за історію і яким атакують мізки дорослих і дітей, вимушених перебувати під ворожою окупацією, вчителька зі своїми учнями деконструюють міфи і руйнують фундамент ворожої пропаганди [4].

Важливо, що журналісти запрошують і фахівців, які пояснюють, як розвінчувати пропаганду і дезінформацію ворога. Зокрема, експерт з медіаграмотності Павло Мірошниченко розповів про те, чим дезінформація відрізняється від маніпуляції, як змінилася російська пропаганда від початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, які інструменти використовує ворожа пропаганда та як вберегтися від її руйнівного впливу. Головний редактор порталу «БезБрехні», фактчекер Олекса Шарабура пояснив, як викривати брехню і маніпуляції в новинах, пов’язаних із війною, який

наратив в українському інформаційному просторі зараз «перемагає» всі інші наративи і яким є головний маркер, що вказує на відверту свідому чи несвідому зІПСОваність таких новин [4].

Отже, медіаосвітня діяльність віжн-радіо «На дотик» сьогодні сконцентрована на двох напрямках: створення просвітницького контенту та робота з регіональними журналістами і громадськими активістами, спрямована на підвищення професійних компетенцій у царині медіаграмотності та конфліктно-чутливої журналістики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Без шкоди та шкідництва: правила в журналістиці під час війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/playlist?list=PLLINgrBOyKdNLR80WehFGPt31e1AE-1Sd (дата звернення: 28.03.2024).

2. Віжн-радіо «На дотик» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/channel/UCIHBtdHm9ieYOaaivs5KNkQ (дата звернення: 28.03.2024).

3. Медіафорумвіжн-радіо «На дотик» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://www.youtube.com/watch?v=wFQRySwZS44&t=11001s&ab_channel=RADIONADOTYK (дата звернення: 28.03.2024).

4. Серія «Деокупаціямізків». Радіо «На дотик» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/playlist?list=PLLINgrBOyKdNyefbYei-N59eYNTxkf8ks (дата звернення: 28.03.2024).

УДК 007 : 304 : 070
Панченко С. А.
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

МЕДІЙНА ПАРАДИГМА ФОРМУВАННЯ НОВОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ВОЄННОГО ЧАСУ

Обставини воєнного часу ставлять особливі вимоги до роботи журналістів. Йдеться передусім про роботу медійниківу зоні бойових дій, що дозволяє доносити до українців та іноземців справжню картину війни в Україні та забезпечувати підтримку багатьох країн світу.

Однак не менш важливим аспектом є звернення до соціокультурного дискурсу, який безпосередньо пов'язаний із тими новими суспільними процесами, що створюють такі симптоми ідентифікації, які проявляють себе у нових механізмах формування ідентичностей. Людина в умовах воєнного

часу знаходиться в ситуації постійного ризику, стресу і тривоги. Вона змушена нетрадиційно мислити і діяти, вона прагне підтримки і чесних відповідей на нові питання, прагне нових орієнтирів.

Соціокультурна роль журналістики у період складних викликів та випробувань, якими на сьогодні є розв'язана проти нашої країни війна, зростає у зв'язку з новими потребами й очікуваннями аудиторії. Травматичний досвід, шквал страшних новин, життя під виття сирен – усе це потребує певної компенсації, емоцій, вражень, які допоможуть вистояти. Цей запит сьогодні – на особливу увагу один до одного, емпатію і взаємопідтримку. Такою ж особливою має бути орієнтованість медіаспільноти на людину та її внутрішні потреби у воєнний час.

Масова комунікація та сучасні ЗМІ мають безпосередній вплив на формування соціокультурної реальності, на становлення особистості. У соціокультурному аспекті інформація розглядається як потрібна, корисна, значуща, яка є домінантною для соціалізації особистості, орієнтації в нових соціальних умовах. Журналісти формують нові цінності, етнічні, культурні стереотипи, а медіа, своєю чергою, виступають трансформатором, перетворювачем ціннісного потенціалу соціальної системи. Як відомо, журналіст у демократичному суспільстві виконує не лише інформаційну й аналітичну функції, він також виступає вихователем, просвітителем, який глибоко усвідомлює своє професійне призначення й соціальну роль. Він безпосередньо впливає на формування громадської думки й суспільних орієнтирів, на формування моральних і духовних цінностей нації. Журналіст повинен враховувати соціальні й культурні зміни в суспільстві, відстежувати й відображати у своїх матеріалах динаміку змін, при цьому не забуваючи робити проекції у минуле, щоб в умовах війни згуртувати націю, виступити консолідуючим чинником, зосередити увагу спільноти на проблеми формування сучасної соціокультурної ідентифікаційної моделі в Україні.

Важливість соціокультурної парадигми медіа в умовах війни полягає також в адекватній відповідальній репрезентації національних потреб й інтересів як в Україні, так і у світі. Саме про це говорить відома письменниця, есеїстка, провідна українська інтелектуалка Оксана Забужко, яка вважає, що «потрібно змінювати загальну оптику процесу на нашу користь» [2], маючи на увазі зміну сприйняття України у світі. Потрібно розставляти нові акценти, наголошуючи на провідній ролі України, українців у тих подіях, в яких безпідставно, не вдаючись до глибокого вивчення, розслідування, роль переможця віддавалась Росії. У статті «В Кремлі недаремно бояться «бандерівців»» [2] (Gazeta.ua від 6 липня 2022 року), авторка наголошує на тому, що саме зараз прийшов час нагадати Європі і світові про одну «проґавлену» війну, яку для них виграла Україна і навіть не отримала за це подяки. Категорична, надто емоційна, суб'єктивна манера

есеїстичного письма Оксани Забужко, з великою кількістю посилань, контекстів, «крилатих слов і вираженій» привертає увагу аудиторії (про що свідчать тисячні перегляди матеріалів), яка в умовах воєнного часу віддає перевагу цілісно-емоційному компоненту творчого характеру соціокультурного контенту.

Розвінчуючи російські соціально-історичні, культурні міфи, вітчизняні журналісти, публіцисти працюють на деколонізацію, деімперіалізацію, дерусифікацію й деміфологізацію національного інформаційного простору, національної історії та культури, формуючи нову соціокультурну реальність. виявляючи таким чином активну соціальну й громадянську позицію, що є вельми важливим в умовах не тільки збройної, а й інформаційної війни з Росією. Як слушно зауважують вітчизняні історики, «тоталітарна доба залишила травматичний спадок, як у історичній свідомості, так і ментальності українців» [1, с. 31], що робить їх вразливими до інформаційної війни з Росією. Саме тому таким важливим та актуальним видається заявлений вітчизняною журналістикою соціокультурний аспект деконструювання штучних міфів радянської доби, теперішньої російської пропаганди.

Одним із ключових завдань журналістики у межах функціонування соціокультурної парадигми є деміфологізація понять, пов'язаних з країною-агресором, звільнення від імперських міфів та фальсифікацій історії – це буде сприяти деколонізації нашої культури, що є тривалим і складним, однак дуже важливим процесом, особливо в контексті боротьби за самоідентифікацію.

Для того, щоб не втратити або навіть посилити своє значення в епоху рушійних змін глобалізаційних процесів, одним із наслідків яких є російсько-українська війна, журналістика повинна визначитися зі специфікою своєї соціокультурної ролі, з парадигмою формування нової соціокультурної реальності, в умовах якої повинна існувати Україна, щоб зберегти свою національну ідентичність. Саме у медіапросторі повинен транслюватися меседж про те, що єднатися важливо не лише довкола воєнних потреб, але й довкола перспективи, візії нашого майбутнього, де культура соціуму гратиме ключову роль. Адже вплив культури на розвиток суспільства є колосальним, а її рівень визначатиме якість життя цілої країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Деміфологізація історії та творення міфів в українській науці та публічному просторі : колективна монографія / наук. ред. д.і .н., проф. О. О. Салата, к.філол.н, проф. І.Ю. Ковбасенко. – Львів-Торунь : Liha-Pres, 2021. – 200 с.

2. Забужко О. Європа з щирим захватом дивиться на Україну і нашу армію; інтерв'ю з письменницею [Електронний ресурс] – Режим доступу:

https://gazeta.ua/articles/culture/_evropa-z-schirim-zahvatom-divitsya-na-ukrayinu-i-nashu-armiyu-oksana-zabuzhko/1073044 (дата звернення: 22.03.2024).

УДК 007 : 304 : 070
Погребна В.Л.
д-р філол. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ О. ЗАБУЖКО В ЕСЕЯХ ЗБІРКИ «РЕПОРТАЖ ІЗ 2000-ГО РОКУ»

Оксана Стефанівна Забужко – українська письменниця, поетеса, літературознавець, публіцистка, громадська діячка. Вона – авторка численних поетичних збірок, прозових творів, філософсько-літературознавчих досліджень, публіцистичних книг: «Дві культури» (1990), «Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстика 90-х» (1999), «Репортаж із 2000-го року» (2001), «Letmyeoplego. 15 текстів про українську революцію» (2005), «Вибране листування на тлі доби. 1992-2002 (з Юрієм Шевельовим)» (2011), «З мапи книг і людей» (2012), «Український палімпсест: Оксана Забужко у розмові з Ізою Хруслінською» (2014), «І знов я влізаю в танк... Вибрані тексти 2012–2016: статті, есе, інтерв'ю, спогади» (2016), «Ієрихонські трубачі. Код Гурніка» (у співавторстві з Іллею Гурніком) (2019), «Планета Полин» (2020), «Найдовша подорож» (2022) та ін.

Вона є авторкою численних культурологічних статей, есеїв у вітчизняній та зарубіжній періодиці (наприклад, у виданнях «Столичні новини», «Літературна Україна», «Україна і світ», «День», «Дзеркало тижня», «Час», «Персонал плюс», «Голос України»). Оксана Забужка представляє свої публіцистичні дописи не тільки на сторінках друкованої преси, у збірках, а й і Інтернеті (є автором низки публіцистичних есеїв у вигляді авторських колонок та блогів на сайтах «DeutscheWelle», «Українська правда», «Збруч», «Укрінформ» та ін.), виступає на радіо та телебаченні, на зустрічах «вживу» перед різними аудиторіями зацікавлених людей і як письменниця, і як публіцистка, і як громадська діячка.

Комунікативний вплив – основне завдання публіцистки. Проблема комунікативного взаємозв'язку тексту та реципієнта стала предметом дослідження у розвідках Ю. Нестеренко [2], Н. Стеблиної [3], Т. Шевченко [5] та ін. Наприклад, метою дослідження Ю.В. Нестеренко «Комунікативні стратегії письменницької есеїстики в періодиці України в контексті постмодерної психології доби» є «інтерпретація сучасних методів комунікативного впливу на реципієнта-споживача, свідомо та несвідомо

запрограмованих письменником у лексичній тканині есеїстики, та їх аналіз» [2, с. 86].

Інтелектуальна публіцистика Оксани Забужко є перспективним об'єктом дослідження, оскільки необхідно вивчати ті стратегії і тактики, які використовує авторка задля впливу на формування позиції читача. Саме тому виявлення механізмів реалізації комунікативної стратегії, особливостей комунікативного впливу у збірці есеїв О. Забужко «Репортаж із 2000-го року» (2001) ми вважаємо актуальним.

Комунікативна стратегія – сукупність мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення комунікативної цілі. Комунікативна тактика – конкретні мовленнєві дії, які сприяють реалізації стратегії. Журналістський твір будь-якого жанру – це комунікативно-психологічне явище, складний акт мовної комунікації. Комунікативна стратегія залежить від жанру журналістського тексту, домінування в ньому раціонально-логічних чи емоційно-риторичних типів структур, а отже, окреслення певних композиційно-стилістичних параметрів.

Есей – найпопулярніший жанр української публіцистики, в якому відображено важливі суспільно-політичні, історичні, культурні проблеми сьогодення. Це такий тип тексту, комунікативні можливості якого спрямовані на відкритість відносин між мовцем і споживачем інформації. Створюючи есей, публіцист розробляє систему зв'язків між продуктом своєї діяльності та потенційним читачем, слухачем, глядачем. У есеях поєднується документальна достовірність та фактографічність з філософським світобаченням та образно-емоційною художньою пластичністю. Цей жанр характеризується довільною композицією та обсягом, суб'єктивністю та невимушеністю, художністю. Довершена форма есею представлена саме у творчості Оксани Забужко.

Свої есеї Оксана Забужко публікувала і в газеті «Столичні новини», 24 з яких у 2001 році вона об'єднала у збірці «Репортаж із двохтисячного року». Сергій Шебеліст у статті «Авторська колонка у сучасній газетно-журнальній періодиці» наголошує на тому, що «авторські колонки професійних літераторів із інтересом читає не лише підготовлена, інтелігентна аудиторія, а й та, котра, можливо, раніше й не чула про існування того чи іншого митця» [4, с. 41], тобто має на увазі масову аудиторію. Сама О. Забужко у передмові до видання «Репортаж із двохтисячного року» зазначала: «По кількох місяцях показалося, що в мене з'явилась нова категорія читачів – які, крім отої газетної колонки, зроду не читали жодного мого рядка, але все одно були сповнені непідробного ентузіазму... Я почулася щиро підлещеною» [1, с. 5].

Основним структурно-композиційним елементом, що провокує зацікавлення читача, є неординарний заголовок. Оксана Забужко – майстер подібних заголовків. Наприклад, у збірці «Репортаж із 2000-го року»

представлено есеї з такими неординарними, навіть провокативними назвами, в яких використано метафори, перифрази, фразеологізми, алюзію, іронію: «Дискотека з Великим Братом», «Держбюджет із піснею: репліка з гальорки», «Від свята до празніка», «Цей капосний дискурс», «Гендер: хто боїться сірого вовка?», «Коротка фантазія на неспортивну тему», «Меню для демократії» та ін. У збірці есеїстики «З мапи книг і людей» не менш неординарні заголовки: «Ціна Вінні-Пуха», «Три смерті Павла Тичини», «Дзвінкова Пані», «Цюрих: Поминки по «Уллісові» та ін.

У збірці «Репортаж з 2000-го року» український соціум постає як такий, що має прямувати до традицій розвинених західних демократій. О. Забужко демонструє, що наше суспільство твориться на ґрунті антигуманних традицій радянського минулого, внаслідок чого ігноруються нові можливості (зокрема європейський досвід), що з'явилися після набуття Україною незалежності. Причиною цього письменниця вважає зруйновану радянською ідеологією систему цінностей народу.

Для авторки вдається важливим встановити зв'язки між цією системою і сучасністю. Наприклад, у есеї «Від свята до празніка» вона зазначає: «…свято, панове, – як мовляли наші предки, «роковий день Великдень» (що в більшості європейських країн від Британії до Греції плавно переходить ще від минулого століття в наступний вихідний, так званий День праці – не плутати з червонопрапорним Першотравнем, якого більшовики узурпували за своєю незмінною логікою «граб награбленное»: перше травня славне, зокрема, Вальпургієвою ніччю, в усіх поганських культурах традиційно відзначалося з ритуальними народними гулянками, в Україні також у сиву давнину ходили по селах із «майським деревом»...» [1, с. 37].

О. Забужко «відштовхується» від радянського сприйняття. Вона вважає, що для того, щоб змінити суспільство, людей, потрібно відмовитись від радянської ідеології та її системи цінностей, вибрати вектор європейського розвитку. Цілеспрямовано публіцистка трансформує картину світу сучасного українця, переконує читачів в тому, що людина має бути не гвинтиком, а найголовнішою цінністю в суспільстві. У «Репортажі...» вона зупиняється на найбільш важливих поняттях, які розуміються масовою людиною викривлено. Ці поняття дуже різноманітні, стосуються різних сфер життя народу: «меценат», «книга», «чиновник», «свято», «професіоналізм», «спільнота», «історія», «наука» тощо.

В основі принципу організації текстів О.Забужко – відтворення усної розмови з читачем. Створенню атмосфери усної бесіди сприяє форма побудови речень, притаманна розмові. У збірці «Репортаж із 2000-го року» вона напряму звертається до читача і навіть відтворює відповіді на свої питання: «...поки ті фахівці десь там медитують, а чиновники – стоп, а що роблять чиновники?» [1, с. 27], або ж «Хто ж так робить? А от, скажи ж ти –

робив!» [1, с. 32]. Імітуючи усну комунікацію, авторка постійно звертається до аудиторії, провокує її. Окрім того, у текстах є велика кількість звертань: «панове», «шановне панство», або вставлених конструкцій, як-то: «не забуваймо», «а не скажіть!», «самі розумієте», «знаєте» тощо.

Есеї публіцистки – це своєрідний спосіб розповісти про світ через себе і про себе. Більшість текстів авторки автобіографічні. Автобіографічність має сюжетотворче значення і може розглядатися як одна з комунікаційних тактик авторки. Вона розповідає про себе, своє світосприйняття, свій досвід життя, своїх вчителів, друзів та недругів, свої подорожі та зустрічі, творчі плани та виступи.

Таким чином, О. Забужко висловлює незалежну, оригінальну точку зору на українські та зарубіжні соціально-політичні процеси. Вона намагається вплинути на свідомість читача, формування його національної самосвідомості, громадянської позиції. Вона захищає національні, історичні, культурологічні, естетичні цінності, вважаючи саме культуру минулого й сучасного фундаментом формування сучасного українця і взагалі людини сучасності.

У публіцистиці О. Забужко наявні усі три суб'єкти комунікації: автор, герой, який декларує свою світоглядну позицію, та читач, який часто стоїть на шляху формування своєї позиції. В основі принципу організації текстів – відтворення усної розмови з читачем. Створенню атмосфери усної бесіди сприяє форма побудови речень, притаманна розмові. Імітуючи усну комунікацію, авторка постійно звертається до аудиторії, провокує її. Окрім того, у текстах є велика кількість звертань.

Публіцистика Оксани Забужко є орієнтиром у процесі формування масовою аудиторією своєї позиції щодо соціального життя та джерелом, яке провокує роздуми про стан розвитку суспільства та визначення його перспектив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Забужко О. Репортаж із 2000-го року: Зб. статей/ О. Забужко. – Київ : Факт, 2001. – 96 с.

2. Нестеренко Ю. В. Комунікативні стратегії письменницької есеїстики в періодиці України в контексті постмодерної психології доби / Ю. В. Нестеренко // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. – 2010. – № 1. – С. 86–91.

3. Стеблина Н. Способи представлення позиції комуніканта в письменницькій публіцистиці (на матеріалі публіцистичних виступів О. Забужко) / Ю. В. Нестеренко //Діалог: медіа-студії : зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 12.– С. 184–191.

4. Шебеліст С. Авторська колонка у сучасній газетно-журнальній періодиці / С. Шебеліст // Образ. – 2009. – Вип. 10. – С. 39–44.

5. Шевченко Т. Есеїстика українських письменників як феномен літератури кінця ХХ – початку ХХІ ст. : монографія /Т. Шевченко. – Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. –584 с.

УДК 007: 304: 070
Скуртул Г. С.
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

«СПІВАЄ ЧАС МЕЛОДІЮ РАНКОВУ, ЯК ПОЗИВНІ ЗАГРАЮТЬ З ДАЛИНИ»: ДО 100-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОГО РАДІО

«Алло, алло, алло! Говорить Харків! Вам, вам, вам! Працює в Україні перша радіотелефонна станція», – так розпочався сто років тому перший експериментальний ефір української радіомовної станції. Прем'єрна радіопередача тривала двадцять дві хвилини – це був концерт артистів і симфонічного квартету. А вже в грудні 2023 року Верховна Рада України ухвалила Постанову про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2024–2025 роках. Зокрема, йдеться і про 100 років із часу заснування «Українського радіо» (запуск у Харкові першої в Україні радіостанції).

Українське радіо неодноразово ставало об'єктом наукового дослідження: як соціокультурний бренд (Л. Обух), як комерційно успішний проєкт і мовник під час повномасштабного вторгнення (П. Мірошніченко, Д. Коломієць); особливості програмної сітки УР проаналізовані в працях А. Горпінченка; знакові етапи розвитку згадують у своїх публікаціях Н. Даценко, С. Єрмоленко, О. Кошак, Т. Ковальова, І. Мащенко. Однак і досі відсутні дослідження, у яких би простежувалися тенденції еволюції Українського радіо, що й зумовлює актуальність наукової розвідки.

Українське радіомовлення як складова національного інформаційного медіапростору проходило різні етапи розвитку, які впливали на його формат, технології і програми. Знаковим для ефіру Українського радіо був травень 1943 року – вперше в ефірі з'явилися позивні пісні на слова Тараса Шевченка «Реве та стогне Дніпр широкий…». Ця мелодія і досі є звуковою візиткою радіостанції, маркером динамічного розвитку ефірного образу [3]. Після приєднання України до Радянського Союзу УР стало контрольованим державою. Програми були строго цензуровані, а їхній зміст відображав ідеологію радянського режиму.

Після відновлення незалежності України в 1991 році Українське радіо дістало можливість розвиватися в межах нової суверенної держави. Відбувалася поступова лібералізація медіа, з'явилися незалежні радіостанції,

розпочався процес комерціалізації. Потужним поштовхом до трансформацій став розвиток цифрових технологій. Поширення Інтернету дозволило слухати Українське радіо не лише через FM/AM хвилі, а й через онлайн-потоки, мобільні додатки. Це зі свого боку розширило аудиторію та збільшило можливості для контенту.

Перший канал суспільного радіо в Україні пропонує різноманітні програми, співпрацює з міжнародними медіаорганізаціями (обмінюючись контентом та досвідом), сьогодні це важливий інформаційний та культурний ресурс для українського суспільства, про це свідчать і дослідження. Відсоток слухачів, які віддають перевагу новинам саме на Українському радіо, зріс із 19% у 2022 році до 21% у 2023-му [4].

Не оминула Українське радіо й конвергенція – процес злиття традиційного радіомовлення з іншими медіаформатами та технологіями, такими як інтернет, мобільні додатки, соціальні медіа та інші. Цей процес призвів до появи нових форматів радіопередач, залучив різних слухачів та збільшив доступність до інформаційних продуктів.

За допомогою інтернет-технологій радіостанція може взаємодіяти зі своєю аудиторією в реальному часі, а саме – проводити голосування/опитування, обговорювати програми й проєкти в соціальних мережах, а також надсилати коментарі і запитання. Конвергенція радіо також означає поєднання аудіоконтенту з іншими медіаформатами, такими як відео, фотографії та текстовий контент. Це можемо побачити на сайті Українського радіо, у мобільному застосунку та в соціальних мережах. Радіостанція розміщує аудіоверсії програм на своєму веб-сайті, в соціальних мережах або на інших платформах для залучення нової аудиторії та збільшення досяжності. Це відкриває нові можливості для УР у створенні та поширенні контенту, а також у взаємодії зі своїми реципієнтами. Цей процес є важливим для адаптації радіо до сучасних технологічних та соціальних трендів.

Також інтернет та цифрові технології дозволили радійникам створювати персоналізовані пропозиції для своєї аудиторії, враховуючи їхні інтереси та вподобання: «Радіо мусить бути співбесідником, тому у нас збільшилася істотна частка інтерактивних передач, де люди обговорюють щось. Слухачам цікава не дискусія експертів на тему: «Що сталося з ціною на газ?», їм самим хочеться висловитися в ефірі – це така принада радіомовлення» [5], – зауважує генеральний продюсером УР Дмитро Хоркін.

Отже, за вікову історію радіо як технологія пережило декілька важливих революційних трансформацій. Від примітивних винаходів до інтернет-технологій, за допомогою яких, слухачі чують радіо в будь-якій точці планети. Українське радіо змінило й функцію радіомовлення – від передачі інформації до розважальної й просвітницької; з'явилися авторські програми.

Зміни технологій спричинили зміни в можливостях радіо – не лише звуком й словом розказувати історії, а й показувати (відеотрансляції зі студії).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Даценко Н. Пригоди на радіохвилях: історія українського радіо / Н. Даценко. – Київ : Темпора, 2023. – 600 с.

2. Мащенко І. Хроніка українського радіо і телебачення в контексті світового аудіовізуального процесу / І. Мащенко. – Київ : Україна, 2005. – 382 с.

3. Позивним Українського Радіо 80 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://surl.li/sjxaj (дата звернення: 08.04.2024).

4. «Українське радіо» стало лідером рейтингу слухання новин серед радіомовників, – дослідження Internews [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://surl.li/sjxjc (дата звернення: 08.04.2024).

5. Українське радіо стало цікавим. Як виганяли дармоїдів і змінювали програми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://surl.li/sjxmc (дата звернення: 08.04.2024).

6. Як українці слухають радіо? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (дата звернення: 28.03.2024).

УДК 007 : 304 : 070
Тонкіх І Ю.
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ КОНТЕНТУ ТЕЛЕГРАМ-КАНАЛУ «МЕДІАДЕТОКС»

Одним із нагальних завдань масових комунікацій під час воєнного стану стає розробка стратегій протистояння ворожим ІПСО, протидії інформаційній агресії, спростування дезінформації. Для цього необхідно підвищувати рівень медіа грамотності серед масової аудиторії – розвивати в неї навички критичного сприйняття й обробки інформації, що розповсюджується в медіа. Зважаючи на те, що за роки повномасштабної війни телеграм перетворився на одне з головних джерел новин для українців і разом з тим – основним каналом поширення ворожих наративів, саме цей месенджер доцільно використовувати як платформу інформаційного протистояння. З огляду на ці завдання створення телеграм-каналу, присвяченого темі медіаграмотності, та формування стратегій його розвитку набуває сьогодні особливої актуальності.

Мета роботи – визначити цілі й завдання функціонування телеграм-каналу «Медіадетокс» та обґрунтувати стратегії формування його контенту.

На зростання ролі медіаграмотності в інформаційній, освітній, просвітницькій та інших видах діяльності звертає увагу багато дослідників, серед яких В. Андрієвська, С. Бойко, О. Волошенюк, О. Гороховський, А. Зінюк, В. Іванов, Г. Марченко, В. Мохонько, Л. Петрик, О. Рекун, І. Солдатенко та ін. Проте першочергового значення на сьогодні набуває не лише вивчення проблем медіаграмотності на теоретичному рівні, а й розробка стратегій реалізації цих ідей у практичній діяльності, зокрема на найбільш популярних серед інтернет-користувачів платформах – у соціальних медіа.

Телеграм сьогодні називають основним каналом ворожих ІПСО та дезінформаційних кампаній, оскільки у месенджері наявна велика кількість російських пропагандистських та псевдоукраїнських телеграм-каналів (таких, що мімікрують під національні ресурси, проте просувають ворожі наративи). При цьому кількість українських користувачів телеграму продовжує невпинно зростати. Відповідно, збільшується й рівень загрози інформаційній безпеці.

З огляду на ці тенденції актуальним завданням масових комунікацій сьогодення стає розробка стратегій інформаційного протистояння на платформі телеграму, створення власних ресурсів задля розвитку медіаграмотності та інформаційної гігієни серед масової аудиторії. З цією метою у січні 2024 р. викладачі та студенти спеціальності «Журналістика» Національного університету «Запорізька політехніка» за підтримки ГО «Соціальна взаємодія» створили телеграм-канал «Медіадетокс» у рамках проєкту «ЗаПорогами брехні: вивчаймо і протидіймо!».

Мета телеграм-каналу «Медіадетокс» – підвищення рівня медіаграмотності широкої аудиторії, вдосконалення навичок інфогігієни та протидії дезінформації в інтернет-середовищі на регіональному рівні, залучення студентської молоді до розвитку громадянської журналістики та розбудови активного громадянського суспільства в запорізькому регіоні.

У процесі діяльності передбачається реалізація таких завдань: створювати суспільно корисний інформаційно-просвітницький контент на теми медіаграмотності; залучати до інформаційної діяльності студентську молодь запорізького регіону; здійснювати інформаційну підтримку усіх медіапродуктів проєкту «ЗаПорогами брехні: вивчаймо і протидіймо!»; популяризувати ідеї відповідального споживання інформації у мережі та протидії маніпуляціям та дезінформації; збільшити суспільний попит на якісну інформацію; сформувати навички виявлення дезінформації та захисту від патогенного впливу ворожої пропаганди у Запорізькому регіоні.

Матеріали для «Медіадетоксу» створюють студенти спеціальності «Журналістика», учасники тренінгів з медіаграмотності. Цільова аудиторія телеграм-каналу – мешканці запорізького регіону, насамперед молодь, учні та студенти, вимушені переселенці, які перебувають на території Запоріжжя та області, а також не обмежена територіальними параметрами віртуальна аудиторія, зацікавлена у підвищенні свого рівня медіаграмотності.

У періодичності публікацій у цьому телеграм-каналі застосовано стратегію гейткіпінгу – уникання надлишку інформації, помірна кількість щоденних постів (не більше 3-х). Зважаючи на загальну втому інтернет-користувачів від новин та великої кількості інформаційних телеграм-каналів, вважаємо найбільш прийнятною та доцільною стратегію ретельної селекції повідомлень для публікації.

Оскільки телеграм-канал існує лише декілька місяців, одним із першочергових завдань стає формування постійної аудиторії, що передбачає як утримання існуючих підписників, так і привертання уваги нових користувачів. Стратегія гейткіпінгу у цьому випадку дозволяє щоденно нагадувати читачам про нові пости у «Медіадетоксі» за допомогою телеграм-сповіщень, проте не перевантажувати стрічку чатів надмірною кількістю нових повідомлень.

Одним із важливих завдань «Медіадетоксу» є залучення молоді до інформаційної діяльності та популяризації ідей медіаграмотності серед широкої аудиторії, тому студенти спеціальності «Журналістика» не лише створюють матеріали для телеграм-каналу, але й застосовують різні засоби активізації підписників: проводять опитування в онлайн- та офлайн-форматах, ставлять питання та пропонують залишати відповіді в коментарях, закликають до інтерактивної комунікації.

З огляду на формат месенджера, формування контенту відбувається відповідно до правил, оптимальних для публічних інформаційних телеграм-каналів: мультимедійність, поєднання вербального й візуального контенту в кожному пості, лаконізм повідомлень, максимальна інформативність за економії лексичних засобів, інтерактивність (що реалізується за допомогою коментарів, графічних реакцій на пости – емотиконів, опитувань тощо).

Головними функціями телеграм-каналу «Медіадетокс» можна вважати інформаційну, комунікативну, просвітницьку та культурно-виховну, оскільки цей ресурс покликаний не лише надавати нові знання щодо медіаграмотності та інфогігієни, а й формувати у підписників навички критичного мислення, вміння концентруватися та аналітично обробляти усю інформацію, що потрапляє до них з медіапростору.

Отже, сутність концепції телеграм-каналу «Медіадетокс» полягає у створенні ресурсу, що популяризує навички медіаграмотності та інфогігієни серед мешканців Запорізької області та внутрішньо переміщених осіб, які

перебувають у прифронтовому регіоні, в умовах інформаційної агресії та систематичного поширенні ворожої дезінформації, маніпуляції та фейків. Функціонування ресурсів, що їх спростовують, у тому самому інформаційному середовищі, де їх розповсюджують, на наш погляд, сприятиме створенню ситуації контентного домінування в телеграмі та допоможе зорієнтувати українців в агресивному інформаційному середовищі.

УДК: 007: 304: 145
Хітрова Т В.
канд. філол. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

КЛЮЧОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ВОЄННИЙ ЧАС

Вже в перші дні повномасштабного вторгнення РФ в Україну, Запорізька область втратила більшу частину своєї території, що зупинило ефективні процеси сталої розбудови регіону й нівелювало розпочаті програми демократичного розвитку територіальних громад у напряму автономності – «спроможної громади», що є основою реформи Децентралізації. Процеси брендування, ефективних комунікацій, міжмуніципального співробітництва були призупинені. Інформаційний вакуум заразі унеможливлю моніторинг життєдіяльності більшості громад, офіційні інтернет-ресурси Громад або закриті, або інформація на них не розміщується.

Перебування Запорізької області в зоні бойових дій значно вплинуло й на розвиток громад, що не перебувають під окупацією, акцент здебільшого був змінений на безпекові заходи. Тому, найбільш важливим ресурсом інформаційної діяльності територіальних громад Запорізької області в умовах воєнного стану стали цифрові інструменти соціальної взаємодії. У 2023 році Громади здебільшого акцентували на інструментах внутрішньої взаємодії, яка забезпечила інформаційно-стабілізуючу функцію, соціальний та гуманітарних баланс на територіях.

На основі аналізу інформаційної діяльності найбільших територіальних громад Запорізького району Запорізької області, можемо констатувати, що починаючи з другого кварталу 2023 року відбулася чітка структуризація інформаційних ресурсів громад, систематизація їхнього наповнення, а також адміністрування контенту, який максимально направлений на міжнародну аудиторію. З одного боку – це новий рівень брендування громад в міжнародному інформаційному просторі, а з іншого важливий ресурс безпекових заходів, щодо гуманітарної та соціальної стабільності. Таку

можливість надає, у першу чергу законодавча база України, оскільки дозволяє, навіть, на рівні невеликих територіальних одиниць самостійно розвивати мережу комунікаційної діяльності й партнерства, в тому числі, на міжнародному рівні. Практика міжнародного співробітництва завдяки налагодженню інформаційних зв'язків із європейськими країнами та міжнародними організаціями позитивно вплинула на розвиток та стабілізацію життєдіяльності територіальних громад Запорізької області.

Ефективна внутрішня й зовнішня комунікаційна політика територіальних громад Запорізького району стала поштовхом до залучення в Запорізьку область одного із найбільших міжнародних донорів ГлобалКом'юнітіз (GlobalCommunities), що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID). На початку листопада Програма USAID DOBRE підписала меморандум про співпрацю та взаємодію із Запорізькою обласною військовою адміністрацією. Меморандум передбачає підтримку 10 громад Запоріжжя. На жаль, деякі з них ще перебувають в окупації, інші – у зоні активних бойових дій та потерпають від постійних обстрілів. Програма USAID DOBRE постійно вивчає їхні потреби. Лише в 2023 році запорізькі громади отримають допомогу на реалізацію своїх проєктів понад один мільйон доларів. П'ять громад-партнерів протягом цього періоду отримають фінансування власних проєктів, а також навчальну та консультаційну допомогу з метою посилення спроможності самоврядування та подолання наслідків збройної агресії [1].

Попри значний прорив в налагодженні ефективної комунікації в міжнародному інформаційному просторі актуальними також залишаються питання внутрішньої комунікації, вдосконалення процесів одержання, використання, передачі та зберігання інформації, що є основою інформаційних відносин органів місцевого самоврядування з населенням. З метою посилення безпекових заходів, нові вимоги висуваються не лише до пошуку та аналізу інформації, а й форм та способів подачі, з метою прийняття ефективних управлінських рішень, спрямованих на розв'язання проблем та захист інтересів жителів та тимчасово переміщених осіб громади.

Отже, вироблення стратегічного бачення розвитку територіальних громад Запорізької області не можливе, якщо керуватися виключно локальними програмами та локальними управлінськими рішеннями. Важливим складником розвитку громади, її спроможності, є ефективна комунікаційна політика, яка включає внутрішні та зовнішні напрями інформаційної діяльності, таких важливих її складників, як маркетингові комунікації, брендування та позиціонування. Як демонструють процеси життєдіяльності територіальних громад у період воєнного стану, саме налагоджена й злагоджена комунікація стала важливим інструментом стабілізації й подальшого розвитку територіальних громад Запорізького

району, Запорізької області від початку повномасштабного російського вторгнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Програма USAID DOBRE підписала меморандум про співпрацю із Запорізькою ОВА [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uacrisis.org/uk/0207112023 (дата звернення: 30.03.2024).

УДК: 007: 304: 107
Чорнобут О. С.[1], Хітрова Т.В.[2]
[1] асп. ЗНУ
[2] канд. філол. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ЕФЕКТИВНІ ІНСТРУМЕНТИ ВНУТРІШНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Особливість внутрішньої комунікації територіальних громад в умовах воєнного стану є складним викликом для громадських інституцій. Відбувається переформатування суспільного життя громад, які стали плацдармом соціальних процесів протидії російському агресору. Керування діяльністю громад потребує вироблення сучасних дієвих механізмів розв'язання проблем та вироблення нових інституціональних платформ забезпечення інформаційної політики в нових реаліях.

Інформаційна політика громад спрямована на регулювання, створення, використання, зберігання, доступ, передачу та поширення інформації. На органи місцевого самоврядування під час повномасштабного вторгнення покладена основна відповідальність за організацію надання гуманітарної допомоги як внутрішньо переміщеним особам так і мешканцям громади. Це спонукає до впровадження нових дієвих управлінських механізмів, комунікативних інструментів взаємодії адміністративного апарату з населенням громад.

Створення умов для формування конкурентного та незалежного інформаційного простору України є головною метою Міністерства інформаційної політики. Цей простір має будуватися на принципах і цінностях громадянського суспільства, які спроможні саморегулюватися та самовдосконалюватися.

Територіальні громади визначають цифрову трансформацію як пріоритетний шлях та ефективний інструмент у впровадженні таких платформ, як Telegram, Facebook. Використання для забезпечення прозорості

та відкритості багатоплатформового месенджера Telegram, створених офіційних інформаційних каналів територіальних громад, сприяє налагодженню співпраці місцевих органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з населенням щодо моніторингу, визначення соціальних потреб, з метою безперебійного функціонування житлово-комунального господарства, забезпечення потреб оборони (мобілізаційні завдання), допомога ЗСУ.

Цифрова трансформація, як майбутній «драйвер» комунікаційного зв'язку місцевого самоврядування, прискорює проєвропейські прагнення цифрового розвитку України.

Соціальна мережа Facebook являє собою простір віртуальної комунікації і є механізмом мережевої трансляції інформації. Кожен мешканець громади має можливість висловити свою думку та бути почутим, що пришвидшує зворотній зв'язок з представниками місцевого самоврядування. Можна вважати, що соціальні мережі, а особливо в період воєнного стану, виступають потужним засобом координації громадської активності, протидією дезінформації російській пропаганді, каналом формування й коригування громадської думки.

Отже, соціальні мережі з комунікаційної точки зору є ефективним інструментом у фокусі внутрішньої комунікації територіальних громад. Головне завдання, в умовах воєнного стану, полягає у формуванні й окресленні важливості соціальних мереж як чинника посилення громадської активності та нейтралізації соціальної напруженості серед населення територіальних громад України.

УДК 007 : 304 : 070
Заводюк А.М.
студ. гр. СН-311 НУ «Запорізька політехніка»

ФЕНОМЕН АНІМЕ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ: МЕДІЙНИЙ ВИМІР

Медіапростір – це загальне середовище, у якому функціонують засоби масової інформації. Він охоплює всі форми комунікації, що використовуються для передач інформації, включаючи пресу, телебачення, радіо, інтернет, соціальні мережі та інші медіаплатформи.

Сучасне суспільство характеризується різноманітністю субкультур, кожна з яких має свої власні цінності, норми, інтереси та особливості. Медіапростір посідає місце динамічної арени, де різноманітні субкультури взаємодіють та створюють нові тенденції в культурному середовищі. З огляду на те, що аніме є не лише формою мультимедійного мистецтва, а й

відображенням великого спектру субкультур, дослідження цієї теми є актуальним.

Термін «субкультура» не має чіткого визначення й використовується в різних контекстах. Дослідниця Лариса Тодорів підкреслює: «Поняття культури у традиційному тлумаченні як панівної етичної, естетичної, світоглядної системи, яка підтримується і створюється елітами, передбачає, що все існуюче за її межами є профанне, побутове й позбавлене статусу культури. У такому розумінні субкультура має другорядний, невизнаний статус». Однак субкультури є важливим явищем в сучасномусуспільстві. Вони забезпечують альтернативну форму самовираження та комунікації, а також мають значний вплив на розвиток медіаіндустрії та ринку розважальних продуктів.

Аніме – це японський стиль анімації, який став популярним у всьому світі, надаючи глядачам широкий спектр тематики та жанрів. Високий рівень анімації, унікальність стилю малювання персонажів та надання глибокої змістовності сюжету викликає зацікавленість серед різноманітної аудиторії.

Аніме як різновид мультиплікації виникло в 1950 роках і отримало визнання наприкінці 20 століття. Перші анімаційні відеоролики, зазвичай від 1 до 5 хвилин, створювали художники-аматори, які намагалися наслідувати досвід американських і європейських аніматорів.

Засновником сучасного аніме є Тедзука Осаму, якого називають «богом аніме таманги». Він вплинув на розвиток жанру, використовуючи такі прийоми, як, наприклад, «великі очі» персонажів для вираження емоцій. У 1963 році Тедзука заснував студію «MushiProductions» і запустив свій перший аніме-серіал «TetsuwanAtom», який здійснив революцію у світі аніме.

За останні роки аніме стає все більш популярним. Кількість шанувальників цього жанру зростає в усьому світі, а його творчі прийоми розвиваються з кожним днем у Японії. Студії звертаються до комп'ютерноїграфіки та 3D-анімації, що робить аніме ще більш захоплюючим і привабливим для глядачів. Одним із сильних аспектів аніме є його технічна витонченість. Відмінне малювання, анімація і використання кольорів роблять його візуально захопливим. Аніме також відоме своїми інноваційними методами розповідання і експериментами з жанрами. Це призводить до того, щоаніме стало не просто розважальним жанром, а справжньої субкультурою.

В українських медіа спостерігається зацікавленість субкультурою аніме, про що свідчить зростання кількості матеріалів на цю тему в ЗМІ, соціальних мережах та на онлайн-платформах. До прикладу, аналізуючи контент видання «Суспільне Культура», можна помітити, що інтерес до цієї тематики зростає з кожним роком. Починаючи з 2020-го, видання почало випускати публікації, пов'язані з аніме. За 2023 рік було опубліковано 10 публікацій, на

сьогоднішній день існує вже 18 матеріалів – переважно в таких жанрах: анонси, добірки, статті та короткі замітки. Усі ці публікації знаходяться в підкатегорії «Аніме». «Суспільне Культура» надає інформацію про аніме, а саме: історію створення, етапи поштовху популярності, різновиди стилів та прийомів, що саме подобається або як розкривається тема насильства: «Аніме стало брендом. При першому знайомстві стає зрозуміло, що, як і будь-яке впевнене в собі мистецтво, аніме може похвалитися експресією, техніками та світоглядом. Воно охоплює дуже широкий спектр досвідів та характерів».

З'являються аматорські спеціалізовані видання – наприклад, міський чернігівський портал «Аніме Че», який має на меті просування аніме-новин в Україні. Однак слід зауважити, що прихильникам цієї субкультури не вистачає спеціалізованих видань на тему культури аніме.

Аналіз відгуків різних людей про культуру аніме свідчить про неоднозначність ставлення до неї. Погляди на аніме різняться від заперечення до визнання його цінності в сучасному суспільстві. Деякі респонденти відчувають суспільний тиск і непорозуміння з боку старшого покоління, а інші, навпаки, знаходять в аніме джерело натхнення та мудрості. Є й такі, хто підкреслює індивідуальний підхід до смаку та відчуттів.

Український медіапростір оновлюється для висвітлення культурних подій, зокрема аніме. З'являються спеціалізовані (хоча й поодинокі) медіа, які сприяють популяризації аніме в Україні, надаючи доступ до різноманітного контенту. Незважаючи на те, що спеціалізовані аніме-видання поки що зустрічаються рідко, аматорські інтернет-видання та спільноти є важливим джерелом інформації для шанувальників цієї субкультури.

УДК 007 : 304 : 070
Малюцький В.О.
студ. гр. СН-312 НУ «Запорізька політехніка»

ВЕРБАЛЬНА ТА ВІЗУАЛЬНА СКЛАДОВІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ОБРАЗІВ ВІЙСЬКОВИХ У ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ЗБІРКАХ СПЕЦПРОЄКТУ «ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКИХ ВОЇНІВ»

Спецпроєкт «Історії українських воїнів» включає п'ять книг публіцистичних матеріалів про українських воїнів, які боронять нашу землю від російських загарбників: «Побратими» (2016), «Відчайдухи» (2016), «Наші» (2017), «Пророцтво Жанни» (2018), «Бойправи» (2018).

Особливості формування позитивного іміджу українських військовослужбовців розглядають такі науковці, як Ю. Кіндзерська [1] В. Посмітна[2], М. Праута [3]. Загалом відчувається брак досліджень,

присвячених розгляду особливостей функціонування сучасної військової публіцистики України, потребують осмислення вербальна та візуальна складові репрезентації образів військових. Цим і визначається актуальність нашого дослідження.

Як же формується образ військового на війні саме у збірках спецпроєкту «Історії українських воїнів»? Розглянемо публікацію Олега Сушинського «Для ворогів важка тактика Божка» зі збірки «Бойправи». Назва матеріалу промовиста, бо її автор заримував прізвище героя публікації з наслідками його дій. Така назва вже передає ідею незламності, героїзму українських військових, є своєрідною прелюдією до тексту.

Лід публікації виконує інформаційну та емоційну функції: «Бійці завели пісню: «Посадили ми калину в чистім полі на виду. Будем битися без спину воріженькам на біду». Танкісти переводили дух після запеклого бою. Хтось ніжно розмовляв зі своїм «залізним другом», дякуючи за добру службу, хтось потягнувся за цигаркою… Як несподівано пролунала команда: «Вирушити під Логвинове!» Там бійці мали зайняти, у лісосмузі, опорний пункт, аби не допустити просування ворожої бронетехніки» [4, с. 4]. Слова пісні, яку виконують бійці, теж відображає ідею публікації, всієї збірки, і всього проєкту «Історії українських воїнів».

Одразу після ліду подається вступ, де описується один з епізодів танкового бою під керівництвом лейтенанта Василя Божка. Потім подаються три змістові блоки, які мають промовисті та емоційні назви, основний акцент в яких робиться саме на особистості цього військового: «Це не Божок – це бог танкового бою!», «Санжарівський дебют: народження героя», «Врятований «ангел»». Перший блок присвячено опису подій в один із останніх днів героїчної оборони Дебальцівського плацдарму. Блок має назву «Це не Божок – це бог танкового бою!», оскільки екіпаж під керівництвом лейтенанта Василя Божка в районі селища Логвинове підбив три танки противника та прикрив відхід українських підрозділів. Автор матеріалу зазначає: «За особисту мужність і героїзм, самовіддане служіння Українському народові молодий командир удостоєний звання Герой України з врученням ордена «Золота Зірка» [4, с. 10].

Наступний блок статті «Санжарівський дебют: народження героя» відсилає нас до попередніх подій, бо в ньому йдеться про перше бойове хрещення командира взводу 92-ї окремої механізованої бригади Василя Божка. Описується бій поблизу Санжарівки, що на Світлодарській дузі, де «гартувався переможний дух командира» [4, с. 11].

Назва третього блоку «Врятований «Ангел» має подвійну конотацію. Перше значення пов’язане з констатацією того, що біля станиці Луганська знаходиться український опорний пункт «Ангел», де і розпочався бій, який добре закарбувався в пам’яті Василя Божка. Друге значення пов’язане з тим,

що «для мирного населення українські воїни стали справжніми янголами-охоронцями» [4, с. 14].

Висновок автора матеріалу передає його емоційне ставлення до танкістів, справжніх героїв: «Ось так вони і воюють. Сидячи в танку, де жарко, незручно, тісно, хлопці здобувають перемогу. Проте ви не найдете жодного танкіста, який скаржився би на свого «Ведмедика», «Удава» чи «Тигренятка» – так вони ніжно називають своїх «залізних друзів». Вони вміють воювати і вміють жартувати. І як сказав один танкіст: «Дякую Богу, що я не москаль. І дякуйте, москалі, що я не Бог!» Але дійсність показує, що вони, як і інші захисники, справжні Боги, адже саме від них залежить доля України, майбутнє української нації!» [4, с. 16].

На концептуальному рівні у публікації домінують концепти, які корелюють із цінностями української нації: безпека, захист, справедливість, перемога, патріотизм, героїзм. Стилістичними засобами створення такого настрою виступають метонімії, метафори та епітети. Наприклад, екіпаж лейтенанта Божка називають «екіпажем, народженим у броні» [4, с. 9] (метонімія), а його самого «Це не Божок – це Бог танкового бою!» [4, с. 9] (метафора). Танки військові називають як тварин, використовуючи персоніфікацію: «Український «Т-64» із назвою «Удав» плавно «відповз» назад» [4, с. 6], пестливо-зменшувальні форми «Ведмедик», «Тигренятко» (назви танків) [4, с. 16]; автор публікації використовує перифрази, називаючи їх «залізними друзями» [4, с. 16], «залізними велетнями» [4, с. 14]. Емоційне ставлення до ворогів передається за допомогою метафори: «Запах горілки та поразки ще довго стояв у лігві бойовиків» [4, с. 14].

Задля донесення до читача головної ідеї публікації, відтворення її емоційно-естетичного навантаження автор використовує алюзії (слово походить з латинської мови (alludere) і перекладається як жартувати, натякати, це художньо-стильовий прийом, за допомогою якого відтворюється натяк на певний історичний, міфологічний, літературний факт, який закріплений у текстовій культурі). Олег Сушинський у своїй публікації зазначає, що командир взводу 92-ї окремої механізованої бригади Василь Божок використав «… тактику «летючий голландець»: прийшов нізвідки, знищив ворога і зник у невідомому напрямку» [4, с. 8]. Вираз «летючий голландець» відсилає нас до легенди, яка була поширена серед моряків у минулі віки, він означає міраж, фата-моргану на морі, зображення судна, котре перебувало за десятки кілометрів від тих, хто його бачив.

З цією ж метою використовуються і ремінісценції (запозичення окремих мотивів, образів, виразів, деталей з творів інших митців). Наприклад, автор цього матеріалу під час опису танкового бою використовує цитату: «І сталося те, від чого застерігав Олександр Твардовський: «Страшний танк, що йде у бій!» [4, с. 15]. В реченні «Від кількох влучань «в яблучко» позиції ворога

вкрило димом, бронетехніка й піхота панічно відступили» [4, с. 15] використано фразеологізм «потрапити в яблучко». Автор трохи його змінив, але в даному контексті слова влучити і потрапити є синонімами. Фразеологізм означає робити чи говорити саме те, що треба, в потрібний момент. Підводячи підсумок, автор матеріалу робить висновок, що танкісти «…вміють воювати і вміють жартувати. І як сказав один танкіст: «Дякую Богу, що я не москаль. І дякуйте, москалі, що я не Бог!» [4, с. 16]. Слова танкіста це гра слів, каламбур.

Матеріал супроводжують десять фотографій, це портретні та сюжетні фото з зображенням героя публікації (з побратимами, друзями, більшість біля танків), а також фото, яке відображає важливу подію: вручення Петром Порошенком державної нагороди, ордена «Золота Зірка», та присвоєння звання Герой України. Візуальний контент робить матеріал більш привабливим, дає можливість читачам побачити героїв публікацій, об'єктивну реальність (фото з місця подій), про яку говориться у статті. Зображення не лише привертають увагу, викликають емоції, переживання, а й підтверджують те, про що йдеться. Насамкінець фото допомагають сформувати образ героя публікації.

Таким чином, публікації в книгах спецпроєкту «Історії українських воїнів» зроблені журналістами на основі реальних зустрічей і подій з учасниками антитерористичної операції на сході України, в цих книгах представлені особистості військових, волонтерів, медперсоналу, психологів, кухарів, всіх тих, хто завдяки своїй мужності та відвазі отримали визнання та пошану з боку суспільства. Через історії окремих військових демонструється незламність, подвиги і професіоналізм українських захисників. Читач оцінює героїв публікацій через їх дії, вчинки, автор використовує і самооцінку бійців, і оцінку їх товаришами.

Задля відтворення емоційно-естетичного навантаження публікацій автори використовують цілий арсенал художніх засобів: метонімії, метафори, епітети, порівняння, перифрази, алюзії, ремінісценції, фразеологізми.

У проєкті використовуються ілюстративні матеріали. Це індивідуальні та групові фото (з побратимами, друзями, сім'ями, дітьми, тваринами, під час зустрічей з учнями шкіл та дітлахами в дитячих садочках, паради). Деякі світлини зроблені на фоні позицій, блок-постів, розбомблених локацій. Художньо виразні фотографії поглиблюють тексти, дають уявлення про героїв публікацій чи певні події.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кіндзерська Ю.Ю. Образ героя як елемент ідеологічної пропаганди у XX столітті / Ю. Ю. Кіндзерська // Питання літературознавства. – 2003. – № 10. – С. 11–28.

2. Посмітна В. В. Формування позитивного іміджу захисника як провідна комунікативна стратегія військових и правоохоронних видань України. Когнітивні та прагматичні особливості мовного впливу у військовому дискурсі / В. В. Посмітна // Волинь філологічна: текст і контекст. – 2013. – №2. – С. 179–185.

3. Прута М. Функціонування українських друкованих військових засобів масової інформації за умов зовнішньої агресії (2014-2020 рр.) / М. Прута // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. – 2021. – Т. 32 (71).– № 2. Ч. 2. – С. 226–233.

4. Сушинський О. Для ворогів важка тактика Божка / О. Сушинський // Бойправи. Історії українських воїнів / За заг. ред. Валентина Буряченка. – Київ : Військо України, 2018. – С. 4–16.

УДК 007 : 304 : 070
Марченко Т. І.
студ. гр. СН-310 НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ КІБЕРСПОРТИВНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ У СУЧАСНИЙ МЕДІАПРОСТІР

Сучасний медіапростір великою мірою ґрунтується на передових інформаційно-комунікаційних технологіях, функціонує за допомогою технічних засобів відтворення інформації та представляє собою систему, організовану за мережевим принципом. Його головними характеристиками є мобільність, конвергенція та інтерактивність. Цей медіапростір не лише відображає реальність, а й є розумінням світу, яке конструюється та передається мас-медіа і може значно відрізнятися від реальності.

Одним із найцікавіших явищ, що активно інтегрується в сучасний медіапростір, є кіберспорт. Кіберспорт став справжнім явищем сучасної епохи, збираючи мільйони прихильників та шанувальників з усього світу. Кіберспорт – це сфера конкурентної діяльності, яка базується на використанні комп’ютерних ігор. Кіберспорт у цілому пов'язаний з комп'ютерними іграми, перетворює відпочинок за екраном у висококласну, конкурентну боротьбу, яка привертає мільйони уболівальників і спонсорів. Він стає все більш популярним. Деякі кіберспортивні події мають більшу аудиторію, ніж звичайні спортивні змагання.

За словами експертів, культура кіберспорту в нашій країні досить розвинена. Зокрема, Україна проводила глобальні турніри, такі як WePlay з Dota2 та Bukovel Minor 2020. Перший у світі кіберспортивний турнір відбувся на гірськолижному курорті в Карпатах. Холдинг ТЕСНІІА готується до відкриття першої в країні кіберспортивної арени від WePlay Esport. До

того ж, цього річ українська команда Natus Vincere (NAVI) виграла перший чемпіонат із Counter-Strike 2, який відбувся у Копенгагені (Данія) та отримала допуски на такі престижні турніри, як BLAST Premier World Final та Esports World Cup 2024.

З ростом популярності кіберспорту все більшого значення набуває й кібержурналістика, надаючи унікальний погляд на цей електронний спорт та інформуючи про його події та змагання. Світ інтернет-ігор стає не лише майданчиком для спортивних досягнень, а й об'єктом уваги та аналізу для журналістів, які стежать за кожним етапом та інтригуючим поворотом в цьому динамічному віртуальному світі.

Кіберспортивна журналістика викликає інтерес не лише фанатів геймінгу, а й тих, хто цікавиться новітніми медіатехнологіями та перетином віртуальної та реальної реальності. Замість традиційних репортажів зі стадіонів, кіберспортивні журналісти вивчають відмінності та особливості віртуальних арен, де кожен клік миші чи вдала стратегія може визначити переможця.

Кіберспортивна журналістика – це напрямок медійної діяльності, який займається висвітленням подій, новин, аналітики та історій, пов’язаних з кіберспортом. Вона є важливим елементом кіберспортивної індустрії, адже формує інформаційний простір, впливає на імідж кіберспорту, залучає аудиторію та сприяє розвитку кіберспортивної культури. Однак кіберспортивна журналістика також стикається з рядом проблем, які обмежують її потенціал та якість. До таких проблем належать: недостатня професіоналізація, низька фінансова підтримка, відсутність нормативно-правової регламентації, конкуренція з неформальними джерелами інформації, негативне ставлення до кіберспорту в суспільстві тощо.

Кіберспортивні медіа представлені в Інтернеті на різних платформах, кожна з яких надає користувачам окремі можливості. Проте на будь-якій з цих платформ читачі, як правило, можуть надавати відгуки автору, зазвичай залишаючи оцінки та коментарі. Читачі також можуть створювати свій власний контент і ділитися ним з іншими користувачами. Багатоканальний зв'язок медіа з аудиторією може включати коментарі на сайті, відгуки у соціальних мережах, особисті повідомлення в соціальних мережах, блоги (як окремі розділи на соціальних мережах і порталах Інтернету), чати та інше.

Для кіберспортивної журналістики доволі важливою є інтерактивність. По-перше, інтерактивність – це традиція в галузі кіберспорту. Гравці звикли обмінюватися миттєвими повідомленнями як у грі, так і поза нею, використовуючи чати, форуми та соціальні мережі. Відкриті коментарі під публікаціями на сайтах ЗМІ або на їхніх сторінках у соціальних мережах є спрощеною версією форуму, де гравці можуть висловлювати свою думку про саму публікацію та предмет, отримувати відповідь як від інших читачів, так і

від редакції. Взаємодія з аудиторією необхідна, наприклад, для розробників ігор для пошуку помилок, а організаторам турнірів – для «виправлення недоліків». Відкритість, готовність до діалогу сприяє іміджу компанії, і медіа можуть полегшити цей діалог.

Незважаючи на те, що кіберспортивна журналістика народилася і розвивалася у віртуальному середовищі, несумнівно, використовується традиційний журналістський досвід при створенні матеріалів. Наприклад, матеріали кіберспортивних ЗМІ часто мають формат, властивий для традиційної журналістики, такий як новини, статті, інтерв'ю та звіти. Як відзначають експерти, кіберспортивну журналістику можна і повинно розглядати як частину спортивної журналістики в цілому через специфіку тематики, яку вона охоплює, і з огляду на те, що кіберспорт був офіційно визнаний видом спорту з 2020 року.

УДК 007: 304: 070
Пшеничний Ю.О.
студ. гр. СН-311 НУ «Запорізька політехніка»

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФОТОСТОРІТЕЛІНГУ: ВИЗНАЧЕННЯ, ТИПОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ТА РІЗНОВИДИ

У наш час, коли медіа є все більш важливим інструментом комунікації, фотографія стає не просто засобом розрізнення моменту часу. Це також засіб виразності, який допомагає розказати історії. Фотосторітелінг використовує цю силу візуального мистецтва для передачі повідомлень та стимулювання глядача до роздумів. Практично всі цифрові історії поєднують елементи цифрової графіки, тексту, записаних аудіодоповідей, відео та музики для представлення інформації на певну тему. Цифрові історії набувають своєї цінності завдяки змішуванню зображень, музики, оповіді та голосу разом, що робить її глибокою і яскравою, кольоровою для зображення персонажів, ситуацій та явищ соціальної дійсності. До розгляду питань жанрології фотожурналістики зверталися такі вчені, як О. Куликова, Я. Табінський, Н. Зикун, О. Харитенко та інші, втім новітня форма «фотосторітелінг» потребує глибших досліджень.

Свою популярність сторітелінг набув завдяки його певним особливостям та прийомам, а саме:

– автор використовує просту мову, уникаючи складних термінів, щоб створити атмосферу невимушеної розмови;

– мета розповіді розуміється аудиторією ясно, основне завдання – не пропагувати, не рекламувати, а просто передати історію широкому колу людей;

– інтерактивне спілкування з аудиторією, тобто спікер вдається до яскравих способів подачі інформації та взаємодії з кожним членом аудиторії.

О. Куликова визначає сторітелінг як особливий жанр, який використовується для розкриття драматичних подій суспільного життя у вигляді історії. Цей жанр створює ефект присутності читача, викликає емоційний відгук і дозволяє здійснити самоідентифікацію з героєм розповіді. Тобто такий виклад інформації більш сприйнятливий для читача і є емоційно насиченим. Також вчена додає перелік ознак, які притаманні сторітелінгу:

1) унікальність та важливість аспектів кожної історії;

2) використання різних каналів комунікації, різні медіа;

3) інтерактивність передбачає можливість участі аудиторії;

4) важлива комунікація між різними аудиторіями [2].

Дослідниця О. Харитенко, наголошує на тому, що сторітелінг термін багатозначний і його важко окреслити, оскільки знання розпорошені по різних підручниках чи довідниках. Вчена наводить декілька значень цього терміна: 1) власне жанр життєвої історії; 2) будь-який журналістський матеріал, у якому велика увага приділена структурі оповіді, або сама наративна стратегія, структура оповіді, здатність правильно і захоплююче розповісти про щось; 3) уміння правильно представити публікацію у виданні засобами архітектоніки [2].

А. Дзюбко пропонує три різновиди сторітелінгу:

– мультимедійний, тобто поєднання різних медійних форм, а саме тексту, відео, фото, анімації, аудіо в одній розповіді, яка публікується на одній медіаплатформі;

– кросмедійний (А. Дзюбко тут посилається на науковця К. Молоні) – одна розповідь, яка дублюється на різні медіа;

– третій різновид, трансмедійний сторітелінг, формується на основі наративу, сюжетні історії якого публікуються на різних платформах [1].

Межі класифікацій сторітелінгу дещо розмиті, тому дослідники вирізняють ще такий різновид, як «сторітелінг прямої дії» або активний сторітелінг. Вчена О. Харитенко висловлюється про різновиди так: «сторітелінг поступово осмислюється на теоретичному рівні. Вже описані його види − текстовий, мультимедійний, цифровий, трансмедійний, сторітелінг прямої дії. Однак у більшості випадків ми просто калькуємо чужі терміни і поняття, не співвідносячи їх із власною терміносистемою і понятєвим апаратом» [3].

Будь-який авторський задум медійники втілюють у відповідній жанровій формі. Коли журналіст інформує аудиторію, то використовує наочний чи візуалізований формат. Для втілення авторських проєктів залучають і фотоісторії – добірки авторських світлин для створення цілісного

уявлення про певне явище. Фотоісторія є дієвим способом висвітлення фотопроєкції історії [4].

Орієнтуючись на зразки сучасних світових практик, візуальна сфера соціокультурного простору стала предметом дослідження вітчизняних культурологів, соціологів, істориків, фахівців у галузі соціальних комунікацій. Нещодавно заявив про себе такий різновид фотографічного мистецтва як «фотосторітелінг». Фотосторітелінг – це мистецтво передавати історії, ідеї та точки зору за допомогою фотографії. У фотографії сторітелінг зазвичай називають фотоесе або фотоісторією, і це досить поширена практика. Використання фотосторітелінгу є ефективним способом привернути увагу аудиторії, зацікавити її та викликати певні емоції.

Отже, у світі сучасної комунікації фотосторітелінг відіграє ключову роль у передачі повідомлень через прості у сприйнятті історії. Його використання дозволяє не лише передати інформацію, але й спричинити емоційну реакцію у глядачів, залучаючи їх до роздумів та обговорень. Основні принципи фотосторітелінгу полягають у поєднанні візуальних елементів, послідовності та структури, а також в емоційній насиченості зображень. Незважаючи на різноманітність тлумачень та підходів до визначення фотосторітелінгу, відзначається загальна тенденція до використання цього жанру в сучасному журналістиці та комунікації, яка згодом буде набувати нових видів, способів реалізації та прийомів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дзюбко А. Українські революції у трансмедійному сторітелінгу : авторський проєкт : кваліфікаційна робота на здобуття ступеня магістра / А.Дзюбко. – Львів : ВНЗ «Український католицький університет», 2020. – 78 с.

2. Куликова О. Сторітелінг як важлива складова професійної підготовки майбутніх журналістів / О.Куликова // The interaction of journalism, advertising and PR in the modern media space : International scientific conference. – Republic of Poland. – 12–13 Oct. 2022. – Pp. 53–56.

3. Харитоненко О. Сторітелінг як жанр, наратив і засіб архітектоніки в журналістиці: зміст, різновиди, сучасні інтерпретації // Сучасний мас-медійний простір : реалії та перспективи розвитку : матеріали ІІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (25 жовтня 2018 р.) / [наук. ред. В. М. Каленич]. – Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2018. – С. 243–249.

4. Нестеренко О. Репортажні фотоісторії як мультимедійний формат представлення волонтерської діяльності / О. Нестеренко // Журналістика майбутнього: виклики, тенденції, перспективи розвитку*:* матеріали

Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 18–19 жовт. 2022 р.). – Львів : Простір-М, 2022. – С. 159–162.

УДК 007 : 304 : 070
Роншина Ю. Р.
студ. гр. СН-310 НУ «Запорізька політехніка»

ПЛАТФОРМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Сьогодні діяльність студентського самоврядування відіграє важливу роль в житті університету, адже не лише навчальна, а й організаційна та виховна робота у закладах вищої освіти покликані формувати зі студентів майбутніх лідерів думок. Завдяки студентському самоврядуванню можна розвинути soft skills («м'які навички»), такі як вміння працювати в команді, толерантність, відповідальність, самостійність, вимогливість до себе, креативність, критичне мислення, комунікативні та лідерські навички. Відповідно, актуальність обраної теми зумовлена еволюцією студентського самоврядування в Україні, зокрема у Національному університеті «Запорізька політехніка», а також потребою визначити найбільш ефективні методи й засоби комунікації між усіма учасниками освітнього процесу в університеті.

Метою дослідження є визначення особливостей інформаційної діяльності студентського самоврядування НУ «Запорізька політехніка» на різних інтернет-платформах, зокрема у соціальних мережах.

Розвитку студентського самоврядування в Україні сьогодні приділяють увагу багато науковців, серед яких В. Іваненко, Ю. Кращенко, В. Мороз, К. Потопа, О. Ступак, К. Трибулькевич, Л. Шеїна та ін. Різні аспекти інформаційної діяльності досліджують К. Бєляков, Л. Коваленко, С. Кулицький, О. Миронова, а специфіку застосування в ній соціальних мереж та месенджерів розглядають М. Бутиріна, Т. Галіч, І. Тонкіх та ін. Проте поза увагою науковців дотепер залишаються особливості використання різних платформ в діяльності студентського самоврядування.

Студентське самоврядування Національного університету «Запорізька політехніка» активно залучене до управління університетом, зокрема до забезпечення та контролю якості вищої освіти, до організації університетських заходів, з початком повномасштабної війни – до волонтерської діяльності. Одним із найважливіших напрямів роботи студентського самоврядування є інформаційна діяльність.

У процесі інформаційної діяльності студентське самоврядування використовує такі сучасні цифрові платформи комунікації як телеграм (канал

«Новини Політехніки») та інстаграм (акаунт «Students.nuzp»). Вибір саме цих платформ обумовлений тим, що соціальні мережі сьогодні стають найбільш популярними за відвідуваністю та тривалістю користування ресурсами.

При цьому раніше, як зауважує І. Тонкіх, «користувачі сприймали їх насамперед як канали міжособистісної комунікації та розваг, а сьогодні вони перетворюються на медіаплатформу, релевантну за функціями засобам масової інформації та комунікації» [1, с. 87]. До того ж в останні роки соціальні мережі стали основним джерелом новин для більшості інтернет-користувачів [2]. Насамперед це стосується молодіжної аудиторії, яка щоденно витрачає багато часу на користування соціальними медіа. Оскільки молодь є головною цільовою аудиторією каналів комунікації студентської ради, саме ці ресурси були обрані як домінантні.

Соціальні мережі та месенджери – найбільш оперативні канали поширення інформації. Користувачі одразу дізнаються про нові повідомлення завдяки наявній системі сповіщень. Крім цього, в телеграмі та інстаграмі є коментарі, за допомогою яких аудиторія залучається до обговорення нагальних проблем, що полегшує взаємодію між представниками студентського самоврядування та іншими студентами.

Основними функціями каналів комунікації студентського самоврядування можна вважати інформаційну (анонси запланованих заходів, новини освітнього процесу); комунікативну (обговорення пропозицій, відповіді на запитання, обмін думками); організаційну (спільне планування та проведення освітніх заходів, спортивних змагань, культурних подій тощо).

Телеграм-канал «Новини Політехніки» було створено у 2018 р., й дотепер він функціонує як головна платформа комунікації студентського самоврядування. Аудиторія каналу зростає з кожною вступною кампанією. Наразі канал має 2 564 підписників, а кількість щодобових переглядів кожного посту у середньому сягає 1 тисячі. Головним завданням телеграм-каналу «Новини Політехніки» є повідомлення новин, тому основні жанри публікацій – інформаційні (новини-блискавки, замітки, анонси, опитування).

Ще однією платформою комунікації студентського самоврядування НУ «Запорізька політехніка» є сторінка в інстаграмі «Students.nuzp». Наразі вона має понад 600 підписників. Середнє охоплення однієї публікації за добу становить близько 450 переглядів, а середнє охоплення історії за добу перевищує 300 переглядів.

На сторінці «Students.nuzp» також публікують анонси подій та звіти про студентські заходи. Проте, на відміну від суто інформаційного формату «Новин Політехніки», в інстаграмі наявний ще й розважальний контент, притаманний формату «сторіс». А от опитування публікують в телеграмі, що дозволяє студентам самостійно обирати переможців різних конкурсів. Коментарі і в телеграмі, і в інстаграмі залишаються відкритими, тому кожен

охочий може поділитися своїми думками під будь-яким постом. Окрім цього, підписники телеграм-каналу мають змогу залишити свою реакцію на публікацію у вигляді емоджі.

На інформаційних платформах студентського самоврядування працюють 11 людей. Контент-план складають відповідно до щільності інформаційних приводів: щоденна кількість постів залежить від подій в університеті, у середньому – від 1 до 3 постів на добу. При цьому в телеграм-каналі публікують більше постів, ніж в інстаграмі, оскільки саме телеграм сьогодні є головним джерелом новин для більшості користувачів [2].

Отже, інформаційна діяльність студентського самоврядування є важливим елементом внутрішнього життя університету, що сприяє не лише передаванню інформації, але й активізації студентської спільноти. Телеграм-канал «Новини Політехніки» та інстаграм-сторінка «Students.nuzp», окрім інформаційної функції, реалізують ще й комунікативну (інтерактивний обмін думками та пропозиціями), організаційну (спільне планування й проведення університетських заходів) та регулятивну (регуляція діяльності студентського самоврядування).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Тонкіх І. Ю. Трансформація функцій новинних телеграм-каналів під час війни / І. Ю. Тонкіх // Communications and Communicative Technologies. – 2023. – Вип. 23. – С. 87–96.

2. Українські медіа, ставлення та довіра у 2023 р. Опитування USAID-Internews щодо споживання медіа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://internews.in.ua/wp-content/uploads/2023/10/Ukrainski-media-stavlennia-ta-dovira-2023r.pdf

УДК: 007: 304: 131
Семенюк А.В.
студ. гр. СН-311 НУ «Запорізька політехніка»

ПРЕСА НІКОПОЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

Преса є найдавнішим дискурсивним джерелом відображення масових настроїв і, одночасно, «документом» доби, що відображає найважливіші події періоду, коли вона видавалася. Регіональна преса як історичне джерело максимально відтворює локальні події та настрої територіальних громад, їхній вплив на загальний розвиток у державі, превалювання тих чи інших дискурсів в межах локальних територій тощо. Одночасно крізь шпальти

локальних видань можна простежити, як громадська думка впливала на ті чи інші процеси й події і як це відобразилось на місцевому рівні.

У контексті означеного цікавою є думка й, загалом, використаний дослідницький підхід С. Цимбал-Слатвінської у роботі присвяченій дослідженню педагогічної преси: «Великий обсяг відомостей для досліджень містить періодична преса, а насамперед, газети та журнали. Вони охоплюють великий обсяг інформації: хронікальної, документальної, особової та інших форм, вони є дзеркалом культури тогочасного суспільства – відображають відповідні думки, тенденції суспільного розвитку, прямо чи опосередковано пропагують певні матеріальні й духовні цінності, відображають та інтерпретують явища та процеси, думки і погляди, тим самим впливаючи на духовно-моральний стан людей, формуючи в суспільстві певний світогляд» [1].

На жаль, на сьогодні немає ґрунтовних праць, що містять системне дослідження преси Нікопольщини (Нікопольського району). Частіше періодика Нікопольщини побіжно згадується в історичних дослідженнях, як доказ певних подій, що описуються у роботах. «Натомість, більш глибоко та різнобічно дослідити вказане питання дозволяють джерельні матеріали, представлені офіційною документацією, публікаціями у тогочасній пресі та мемуарною літературою», – пише запорізький дослідник С. Зайцев у роботі про історію антикомуністичного руху на Нікопольщині. Одне з них це «Баби навіть з рогачами пішли в гайдамаки». З історії антикомуністичного руху першої половини 1919 р.» [2].

Поява друкованих видань на Нікопольщині припала ще на часи Катеринославської губернії, частиною якої був район, тому загально-губернські видання виходили й на теренах Нікопольського району. Найпершою і найбільш поширеною з них була газета «Екатеринославские губернские ведомости», де друкувалася місцева інформація. Окрім губернських, а пізніше обласних газет, на Нікопольщині існували й місцеві видання. Найдавніші датуються 1930-1940-ми роками, серед них: «Південна зоря», «Промінь», «Никопольский листок», «Шахтар Марганця». Газети «Промінь» і «Никопольский листок» давно припинили своє існування, а от «Південна зоря» й досі друкує нові номери, попри постійні обстріли міста.

До повномасштабного вторгнення у Нікопольському районі видавалося шість друкованих видань, серед них: «Візит-Венал», «Нікополь Православний», «Проспект Трубників», «Сила», «Електрометалург» та «Репортер». Найбільшою популярність користувалася інформаційно-довідкова газета «Сила». Також відомим було видання «Репортер», яке виходило раз на тиждень і подавало актуальні новини міста Нікополь та району. На першій шпальті розміщувалися «найгарячіші» інформаційні матеріали країни та району, містилася також рекреаційна інформація, що

робила газету цікавою для всієї родини. Серед переліку поширених у Нікополі були: церковне видання «Нікополь Православний» та видання ПАТ Нікопольський завод феросплавів «Електрометалург».

Прилеглі селища також мали змогу передплачувати деякі з цих видань, частіше всього це були «Репортер» і «Сила». На сьогодні преса Нікопольського району – це переважно онлайн-видання. Повномасштабне вторгнення та перебування району у зоні бойових дій не сприяють розвитку друкованих видань: редакції закрилися, багато газет і журналів перестали випускати. На жаль, покращення ситуації можливе лише за умови закінчення війни і настання мирного часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Цимбал-Слатвінська С. Педагогічна преса як джерело історико-педагогічних досліджень / С. Цимбал-Слатвінська // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 140. –С. 160–162.

2. Зайцев С. «Баби навіть з рогачами пішли в гайдамаки». З історії антикомуністичного руху на Нікопольщині першої половини 1919 р. / С. Зайцев. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://istznu.org/index.php/journal/article/download/116/129/ (дата звернення: 30.03.2024).

УДК 007 : 304 : 070
Швець В. А.
студ. гр. СН-311 НУ «Запорізька політехніка»

КОМУНІКАЦІЙНІ ПРАКТИКИ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ М. ЗАПОРІЖЖЯ

Волонтерство є важливою частиною громадянського суспільства, що сприяє соціальному згуртуванню, наданню допомоги нужденним та вирішенню різноманітних суспільних проблем. Комунікаційні відділи волонтерських організацій відіграють ключову роль у забезпеченні ефективної взаємодії з цільовою аудиторією, залученні нових волонтерів та донорів, а також формуванні позитивного іміджу організації.

Комунікація є важливим аспектом діяльності волонтерських організацій. Ефективна комунікація дозволяє волонтерським організаціям досягати своїх цілей, залучаючи нових волонтерів, донорів та інших зацікавлених сторін. Водночас із розвитком технологій та зміною комунікаційного ландшафту комунікаційні відділи стикаються з низкою

нових тенденцій та викликів, як-от: інформаційне перевантаження, фейкові новини та дезінформація, зміна очікувань аудиторії та обмежені ресурси.

Важливою функцією волонтерських організацій є постійні зв'язки з громадськістю, інформування, допомога в критичних ситуаціях та підтримка громадян, які потребують цього.

Наразі в Запоріжжі велика кількість волонтерських організацій. Більшість з них мають свої комунікаційні відділи, відповідальні за інформаційну та ПР-діяльність. Кожна з організацій насамперед висвітлює поточну діяльність своєї організації, використовуючи для цього різні канали поширення інформації. Усі організації активно взаємодіють із запорізькими медіа. Зокрема, в них часто можна публікуються новини про «Карітас Запоріжжя». Адже, крім надання допомоги, організація проводить велику кількість різноманітних тренінгів, майстер-класів тощо.

Різноманітний контент представлений на сайті «Карітас Запоріжжя» у рубриках «Як отримати допомогу», «Про Карітас», «Що ми робимо», «Новини». Велика увага приділяється індивідуальним історіям людей, яким допомагає організація. Більш активно комунікаційний департамент організації веде соцмережі: фейсбук, інстаграм, телеграм. Проте якщо в перших двох акцент робиться на оперативному висвітленні поточної діяльності та тренінгових і іміджевих заходів, то телеграм-канал використовується суто для інформування про допомогу, на яку можна зареєструватися й відповідно отримати. Необхідною умовою якісної взаємодії з організацією є зворотний зв'язок – жоден коментар не залишається без відповіді, комунікаційними швидко реагують та відповідають на запитання.

У Запоріжжі активно представлені всеукраїнські волонтерські організації. Зокрема, проєкт психологічної підтримки «Поруч», благодійний фонд «СпівДія» та безпечний простір для жінок від БФ «Схід SOS» «Затишно Space». Усі вони активно просувають себе в інформаційному просторі міста, більше уваги приділяючи веденню соцмереж.

Зокрема, комунікаційники «Поруч» ведуть інстаграм, фейсбук, наповнюють ютуб-канал та сайт. Молодіжна команда організації розповідає про себе та свою допомогу через відео в ютубі та на офіційному сайті. Відеоматеріали є основними і в інстаграмі. Зокрема, відео-рілс, в яких роблять огляд речей, які надсилають як допомогу. Усі подорожі до різних міст та регіонів, допомога та співпраця активно висвітлюються в соціальних мережах. Окрім зборів коштів для військових, просувають співпрацю з кав'ярнями для допомоги ЗСУ, так вдається зібрати більше донатів та залучити більше людей до зборів. Також активно і регулярно наповнюється ютуб-канал, де публікують багато різноманітних відео. Розповідають, хто вони і чим займаються, про будні волонтерів, про допомогу в дитячих

будинках, постраждалим від обстрілів та волонтерські подорожі до різних областей. «Поруч» має багато прихильників, які активно залишають реакції на їх фото- та відеоматеріали. Більш офіційні матеріали, як-от звіти та новини, публікуються на офіційному сайті. Там можна побачити звіти за всі роки роботи організації, анонси заходів та майстер-класів, публікації про досягнення організації та проведені тренінги.

На відміну від попередніх організацій, безпечний простір для жінок від БФ «Схід SOS» «Затишно Space» розповідає про себе тільки в одній соціальній мережі – телеграмі. У телеграм-каналі подаються анонси заходів, які проходитимуть у просторі, та звітні матеріали про проведення усіх тренінгів та майстер-класів. Крім того, публікуються короткі дайджести новин, звітні матеріали від БФ «Схід SOS» та інформацію про проєкти організації, до яких можуть долучитися жінки. Наприклад, про новий сезон жіночого акселератора «Відважна 2. Масштабування та діджиталізація» для майбутніх і досвідчених підприємиць.

Отже, співпраця волонтерських організацій з медіа та активне ведення соцмереж дозволяє їм досягати власні цілі, долучати нових волонтерів, партнерів та донорів, що дає велику змогу реалізовуватись та допомагати суспільству.

УДК 007: 304: 070
Башкатова М. П.[1], Скуртул Г. С.[2]
[1] студ. гр. СН-312 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

YOUTUBE SHORTS ЯК СПОСІБ ПРОСУВАННЯ АУДІОПОДКАСТІВ

Наразі популярність YouTubeShorts сягає 2 мільярдів активних користувачів у всьому світі. Цей формат почав активно розвиватися з вересня 2020 року, і з того часу творці контенту знімають відеоролики, адаптуючи їх до тематики власних каналів. За технічними параметрами тривалість коротких відео складає 60 секунд, вони мають вертикальний формат, зручні для мобільного перегляду (подібні до відео з TikTok або Reels у Instagram) і, згідно з даними платформи Descript [6], задовольняють зростаючу тенденцію короткого відеовмісту, який легко засвоюється. В українському сегменті YouTube подкастери активно використовують формат коротких відео. Це дозволяє залучити до прослуховування нову аудиторію, адже за особливим алгоритмом просування Shorts, короткі відео розраховані на охоплення більшої кількості людей, ніж традиційні довгі відеоролики. До аудиторії цього формату долучаються користувачі, які раніше не були підписані на канал, але обирають схожі відео. Згідно з алгоритмами YouTube, особливістю

просування Shorts є те, що відео показуються користувачам, які б ніколи не зацікавилися певним контентом [1].

Стрімкий розвиток аудіоринку зумовлює і дослідницький інтерес до нього. Наприклад, активно досліджуєютьсяпричини з яких люди слухають подкасти (PewResearchCenter, США, 2023), особливості споживання аудіоконтенту («TheInfiniteDial» від EdisonResearch, США, 2021) та актуальні тематичні запити аудиторії (OmnyStudio, США, 2021) [8]. Також є дослідження специфіки просування подкастів у соцмережах задля створення спільноти (США, 2018) [7] та маркетингових стратегій основних подкаст-платформ у Європі, Північній та Південній Америці (Іспанія, 2022) [9]. Подібні дослідження проводять і українські медіасервіси, наприклад, MEGOGO. За їхніми даними у 2023 році подкастери – це майже порівну чоловіки й жінки, різних вікових груп, переважно 25-34 років, зокрема, понад 70% опитаних вважають себе незалежними, а для 15,6% запис подкастів є основним видом діяльності.

Запит аудиторії на подкасти у світі зростає з кожним роком. Наприклад, згідно з дослідженням «TheInfiniteDial» від EdisonResearch, станом на 2022 рік, 41% людей у США щомісяця слухають подкаст [8]. Однак за статистикою YouTube станом на 2023 рік, 46% американських фанатів подкастів, обирають саме відеоподкасти (YouTubeShow) [5], щоби безпосередньо бачити «картинку», а слухачі, які люблять подкасти без відео, вибирають відповідні аудіоплатформи. Тому американські аудіоподкастери, що потенційно могли б робити YouTubeShorts для просування своїх продуктів, не обирають YouTube-платформу через смаки слухачів, які для прослуховування використовують традиційні подкаст-платформи без відео. В українському ж медіапросторі Shorts як формат для просування подкастів є новим, але вже популярним явищем. Наразі українські подкастери створюють Shorts як додатковий продукт, який стає частиною стратегії просування аудіоконтенту для аудиторії. На жаль, в українському журналістикознавстві й досі немає досліджень, присвячених Shorts, що й зумовлює актуальність наукової розвідки.

Керівниця напрямку подкастів у TheUkrainiansMedia Вікторія Лавріненко зазначає: «Україна, як країна, трошки інакша за трендами і зацікавленнях у подкастах, ніж в інших країнах світу та слухачі й слухачки масово вибирають YouTube як платформу прослуховування, бо для людей вона більш зрозуміла» [3]. Це відбувається через звичку українців використовувати YouTube як Google-пошук та ресурс для споживання новин онлайн. В Україні Shorts для окремих епізодів створюють медіа TheUkrainians, Sebto, Локальна історія, автори подкасту «Ніде правди діти» та «Ти зводиш мене з розуму». На нашу думку, вдалим об'єктом для аналізу YouTubeShorts є відео для промоції аудіоподкасту про медіаграмотність

«Ніде правди діти». У цих Shorts використовуються інструменти для просування подібного контенту, щоб залучити додаткову аудиторію до прослуховування.

Аудиторія слухає подкасти з різних причин: щоб розважитись, спожити освітній контент та відпочити (слухання у фоновому режимі). Подкаст «Ніде правди діти» закриває всі вище згадані потреби аудиторії: вчить (розповідає як бути медіаграмотним), розважає (залучаються відповідні виражальні засоби: музика, інтершуми, звукові меми тощо). Продюсерка подкастів онлайн-медіа «Свідомі» Ольга Круглій зауважує, «в YouTube подкасти можуть охопити більше людей, ніж на аудіоплатформах, бо існує більше можливостей об'єднувати спільноту, спілкуватися і просувати контент у відеоформаті завдяки створенню Shorts» [3].

Отже, щоб зайняти певну нішу, важливо визначити цільову аудиторію – дізнатися, що саме цікавить людей, які обирають канал з-поміж інших. На думку головного комерційного директора YouTube Роберт Кінсл, «як продукт Shorts орієнтовані на всіх кріейторів, такий формат – це можливість для створення відео з будь-якої тематики, незалежно це розважальне, спортивне, освітнє чи відео лайвстайл» [10]. Однак за статистикою YouTube, у середньому від 2 до 10 тисяч переглядів від більшого до меншого набирають відео топ-9 тем: розважальні, про науку й технології, відео «як щось зробити» і про стиль та красу, автомобільні, відео з тваринами, освітні, про подорожі або подієві, ігрові та блоги [5]. Зважаючи на цю класифікацію, подкаст «Ніде правди діти» потрапляє в категорії освітні, розважальні і «як зробити». Після визначення цільової аудиторії, важливо регулярно створювати якісний контент. У YouTubeShorts це означає зробити так, щоб аудиторія зацікавилися – не перегорнула відео на перших секундах, додивилася до кінця. У такому випадку відео набиратиме більшу кількість переглядів. Отже, хорошим методом для створення YouTubeShorts, що забезпечить глибину перегляду – є сторітелінг. На думку дослідниці К. Холл, елементи хорошого сторітелінгу – «впізнавані характери головних героїв, «вірусна» емоція, що передаватиметься глядачам, увага на особливому моменті та наявність специфічних деталей» [4, 57]. Упізнаваний характер означає наявність головного героя, що асоціюється з особистим брендом медіапродукту. Зокрема, у подкасті «Ніде правди діти» – це мавпа, точніше, три мавпи: сліпа, глуха й німа (за аналогією до ідеї буддистської мудрості, пов'язаної із відчуженістю від неістинного). Образ мавпи став невід'ємною частиною комунікаційної стратегії в дописах YouTube-спільноти, обкладинок для довгих відео і в Shorts.

На думку К. Холл, ще одним критерієм вдалого сторітелінгу є емоція, яка з'являтиметься в героя на певному моменті історії та передаватиметься реципієнту. Наприклад, у подкасті «Ніде правди діти» мавпа приміряє на

себе різні ролі і, залежно від цього, транслює емоції. Персонаж мавпи завжди динамічний, від випуску до випуску він емоційно реагує та відчуває: радість від польоту на літаку (С. 1, Е. 10), розчарування від низького рівня медіаграмотності людей (С 1, Е. 8), сум від хибних заяв псевдоекспертів (С 1, Е. 4), злість на тролів (С 2, Е. 6). Вдалим у сторітелінгу в коротких відео від «Ніде правди діти» вважаємо й акценти на особливих фрагментах, що змушують запам'ятати і виділити конкретну історію. Наприклад, меми у Shorts (С 1, Е. 6). Важливим компонентом хорошої історії, використовуючи який, на думку К. Холл, автори контенту демонструють свою майстерність, є специфічні додаткові деталі, які мігрують із випуску у випуск та за якими медіапродукт має впізнати цільова аудиторія. У Shorts «Ніде правди діти» це деталі, які асоціюються з медіаграмотністю або з конкретною темою епізоду: скріншоти новин, чемодан із «білим списком медіа», екрани телефона, телевізора, поверхні дзеркал, списки порад.

Отже, при створенні YouTubeShorts для просування аудіоподкастів є важливим визначення цільової аудиторії з подальшим створенням якісного контенту, який можливий завдяки яскравому сторітелінгу (головний герой, апелювання до емоцій, акцент на особливому моменті для героя та присутність у ролику впізнаванихдеталей, що пов'язані та асоціюються з певним медіапродуктом). Shorts у YouTube є перспективними, адже сприяють просуванню аудіоподкасту на платформі для відео, а також залучають (через глибину перегляду) нових слухачів, що підписуються. Завдяки алгоритмам Shorts, які поширюються на нову аудиторію, інформація про аудіоподкаст потрапляє в стрічку більшої кількості людей, які не знали про такий формат у YouTube.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. На чому зробити акцент для успіху в Shorts і як його оцінити – підказки від YouTubeNews [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://surl.li/sgpvm (дата звернення 18.02.2024).

2. Ніде правди діти. Подкаст [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://youtube.com/@nide_pravdy_dity (дата звернення 18.03.2024).

3. Таємниці і подкасти українського подкастингу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://youtu.be/UBG5UJHeBBw?si=tP1a3g7-wpZIR36n (дата звернення 29.02.2024).

4. Холл К. Сторітелінг, який не залишає байдужим / К. Холл. – К. : YakabooPublishing, 2020. – 240 с.

5. 49 YouTubestats 2023: Engagement, views, revenue (andmore) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.descript.com/blog/article/49-youtube-stats-2023-engagement-views-revenue-and-more (дата звернення 24.03.2024).

6. How to Upload YouTube Shorts: A Step-by-StepGuide [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.descript.com/blog/article/how-to-make-youtube-shorts-that-work (дата звернення 24.03.2024).

7. Linking Podcastwith Social Mediato Promote Community Understanding of Research: A Feasibility Study [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://surl.li/sgpvt (дата звернення 03.04.2024).

8. Podcasting by thenumbers: 15 podcastst atsfor 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.descript.com/blog/article/podcasting-by-the-numbers-podcast-stats-for-2023 (дата звернення 24.03.2024).

9. Podcast production and marketing strategies on the main platformsin Europe, North America, and Latin America. Situation and perspective [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://riunet.upv.es/handle/10251/198607 (дата звернення 03.04.2024).

10. YoutubeShorts AMA with Robert Kyncl – The Creator Economy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://youtu.be/njsbIPB-uCM?si=e2RNcCbC-ZEqe8d9 (дата звернення 18.03.2024).

УДК 007 : 304 : 070

Бойко А.О.[1], Островська Н.В.[2]
[1] студ. гр. СНз-311 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. наук соц. ком., доц. НУ «Запорізька політехніка»

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Комунікаційні підрозділи виконують важливі функції забезпечення ефективного обміну інформацією між різними стейкхолдерами, формування позитивного іміджу організації, вирішення конфліктних ситуацій, розробки та реалізації комунікаційних стратегій та кампаній. Водночас сучасні тенденції розвитку комунікаційної діяльності вимагають від комунікаційних підрозділів постійного вдосконалення своїх навичок, інструментів та підходів. Комунікація є необхідною складовою успішної діяльності будь-якої організації, особливо в умовах глобалізації, інформатизації та динамічних змін у суспільстві. Сучасні організації, які працюють у динамічному та конкурентному глобальному середовищі, потребують високого рівня комунікаційної компетентності, яка передбачає вміння використовувати різні канали, засоби, форми та методи комунікації для досягнення поставлених цілей. Задля цього організації створюють спеціальні комунікаційні підрозділи. Усі сучасні комунікаційні підрозділи характеризуються такими особливостями:

- вони є складовою частиною стратегічного управління організації;

- використовують сучасні технології, які забезпечують швидкість, доступність, інтерактивність, персоналізацію та залучення комунікації;

- орієнтовані на потреби, інтереси та задоволення своїх аудиторій, а також на врахування їх думки, зворотного зв'язку та співпраці;

- базуються на принципах відкритості, прозорості, діалогу, довіри, відповідальності, професійної етики та соціальної відповідальності.

Однією з найважливіших тенденцій сучасного комунікаційного середовища є перехід від традиційних до цифрових комунікацій, які включають використання соціальних мереж, мобільних додатків, онлайн-платформ, відео- та аудіоконтенту, інтерактивних елементів тощо. Цифрові комунікації дозволяють досягати більшої аудиторії, забезпечувати швидкість та оперативність інформування, залучати та зберігати увагу користувачів, а також отримувати зворотний зв'язок та аналізувати ефективність комунікацій. Однак цифрові комунікації також ставлять перед комунікаційними підрозділами нові виклики, такі, як необхідність адаптуватися до змінних вимог та очікувань аудиторії, конкурувати за увагу з іншими джерелами інформації, забезпечувати якість та достовірність контенту, запобігати кризовим ситуаціям, пов'язаним із негативними відгуками, критикою, фейками та вирішувати їх.

Ще однією актуальною тенденцією є розвиток внутрішньої культури комунікації, яка стосується обміну інформацією між співробітниками, керівництвом організації. Внутрішня комунікація відіграє важливу роль у формуванні корпоративної культури, мотивації, задоволеності, взаємодії та взаємодопомоги персоналу, а також у підвищенні продуктивності, якості та інноваційності роботи. Комунікаційні підрозділи повинні забезпечувати ефективну внутрішню комунікацію шляхом створення та підтримання відкритих, прозорих та двосторонніх каналів зв'язку, регулярного та своєчасного інформування співробітників про цілі, стратегії, плани, досягнення та проблеми організації, а також залучення співробітників до обговорення, прийняття рішень та оцінки результатів роботи [1].

Взаємодія в реальному часі – тенденція, що має провідне місце в українському медіапросторі. Швидкість реакції на запити та коментарі стала критично важливою, адже клієнти хочуть отримати відповідь максимально швидко. Це вимагає від комунікаційних підрозділів бути готовими оперативно реагувати на події та зміни в громадській думці. Персоналізація комунікації або таргетування. Завдяки аналітиці даних комунікаційні підрозділи можуть більш точно націлювати свої повідомлення, адаптуючи їх до інтересів та потреб конкретних аудиторій.

Іншою суттєвою тенденцією є зростання значення міжкультурної або кроскультурної комунікації, яка передбачає врахування культурних особливостей, цінностей, норм, очікувань та інших факторів, що впливають

на сприйняття та розуміння інформації різними групами людей. Міжкультурна комунікація вимагає від комунікаційних підрозділів бути культурно чутливими, гнучкими та толерантними, а також володіти знаннями та навичками адаптації свого мовлення, поведінки, стилю та формату комунікації до різних культурних контекстів. Міжкультурна комунікація сприяє підвищенню довіри, лояльності, співпраці та партнерства між організаціями та їх партнерами, а також популяризації та просуванню організації на міжнародному ринку.

Таким чином, сучасні тенденції функціонування комунікаційних підрозділів вимагають від них постійного аналізу, моніторингу та адаптації до змін у комунікаційному середовищі, а також використання нових технологій, методів та практик для підвищення ефективності та якості комунікації. Комунікаційні підрозділи повинні також бути креативними, ініціативними та орієнтованими на результат, а також співпрацювати з іншими підрозділами та зовнішніми партнерами для досягнення спільних цілей. Комунікаційні підрозділи є невід'ємною частиною успіху організації, якщо вони здатні адаптуватися до сучасних тенденцій функціонування комунікаційної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Малімон В. І. Комунікативні технології в публічному управлінні : навчально-методичні матеріали / В. І. Малімон. – Івано-Франківськ: ІФОЦППК, 2018. – 51 с.

2. Длігач А. О. Стратегічне управління : підручник / А. О. Длігач. – К. : Видавничо-полігр. центр «Київ. ун-т», 2023. – 561 с.

3. Старостіна А. О. Маркетинг: Світовий досвід та український вимір: підручник / А. О. Старостіна. – К. : Ліра К, 2024. – 484 с.

УДК 007 : 304 : 070

Капітонов Е. В.[1], Панченко С. А.[2]
[1] студ. гр. СН-312сп НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

РЕФЛЕКСІЇ НА ПОДІЇ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1920 РР. У ПУБЛІЦИСТИЦІ В. ВИННИЧЕНКА

Визначення стратегічних напрямів розвитку духовної культури України в умовах деідеологізації суспільства набуває все більшого значення у зв'язку з необхідністю відтворення науково обґрунтованої історії України взагалі й

історико-культурних процесів зокрема. З огляду на це, в останні роки різко зріс інтерес до Української революції 1917–1920 рр., зокрема й до наукової, громадсько-політичної та публіцистичної діяльності діячів Центральної Ради.

Українська Центральна Рада займає неабияке місце в історії України. Це був перший загальнонаціональний орган, який закумулював державотворчі амбіції українців та проголосив першу у ХХ столітті українську державність. Українська Центральна Рада була проявом потужного вибуху національного самоусвідомлення, коли українці сформувалися як нація.

Тогочасна публіцистика, продукована визначними діячами Центральної Ради М. Грушевським, С. Петлюрою, В.Винниченком, С. Єфремовим та ін. становить епопею українського національно-державного відродження, яка охоплює усі головні ділянки українського життя і його динамічну боротьбу за самобутність української нації і її культури. Наукова і публіцистична творчість діячів Центральної Ради поставила твердий фундамент під розвиток української національної історіографії та історії української журналістики.

Володимир Винниченко в історії національно-державного відродження ХХ століття – постать виняткова й неоднозначна. Разом з М. Грушевським, С. Петлюрою та іншими членами Центральної ради він очолював національне піднесення українського народу, був творцем його тріумфу й болісно переживав поразки української революції. Маючи неабиякі здібності до глибокого аналізу подій, котрі на власному досвіді осмислював, як політик і літератор, В. Винниченко впродовж усього свого життя на сторінках численних творів і статей викладав та обґрунтовував власну оцінку історичних реалій Української революції 1917–1920 років. Рефлексії В. Винниченка на події Української революції знайшли відображення в його публіцистиці: «Братання чи просто вже братерство»; «Рано стомлюватись»; «Лист до українських робітників і селян»; у щоденникових записах; у його епістолярії з провідною інтелігенцією того часу та літературних творах: «Між двох сил», «На той бік»; фундаментальних працях політологічного характеру: «Відродження нації», яка є першим нарисом історичного феномена Української революції та «Заповіт борцям за визволення». В. Винниченко стверджував, що історичні процеси пов’язані з певними змінами в людській психіці, наслідком чого є порушення рівноваги в часі й просторі людського буття, рівноваги між старим і новим.

В. Винниченко був переконаний, що сила енергії поневолених й експлуатованих націй на початку ХХ століття в Російській імперії сягнула свого апогею, що в підсумку зумовило появу й розвиток такого явища в історії України, як національно-демократична революція, яку він умовно поділив на чотири періоди: «Доба Центральної Ради»; «Доба Гетьманщини»; «Доба Директорії»; «Доба Отаманщини».

У ряді публіцистичних текстів і відозв діяч наголошував, що характер революції поступово трансформується в бік всенародного національно-визвольного формату, але поки що в рамках революційних процесів в Росії. Центральна рада об'єднала всі соціальні верстви, культурно-освітні організації, наукові товариства, українські та неукраїнські партії, студентські організації та православне духовенство України: «В початку нашого визволення ми йшли дружним, єдиним національним фронтом, цупко, міцно взявшись за руки, нас пробували «брати-товариші» роз'єднати, розбити… і через те удалась наша справа – національно-державне визволення нашого народу» [1, с. 116]. Як стверджує В. Винниченко, у цих умовах виникає визвольний характер уже не в рамках революційних процесів в Росії, як це було в першому періоді «Доби Центральної Ради», а визвольний характер з утворенням національної незалежної держави (про це свідчить прийняття 22 січня 1918 року IV Універсалу, який проголошував незалежність України). Аналізуючи перебіг подій, В. Винниченко вважав помилкою зміну політики Центральної ради, що призвело у свою чергу до зміни характеру Української революції із всенародного національно-соціального визволення в рамках революційних процесів в Росії до визвольного національно-буржуазного характеру з радикальними методами здійснення Української революції.

Аналізуючи події, які склалися в Україні в Добу Центральної Ради, В. Винниченко зробив висновок, що із її падінням закінчується найбільша за часом доба українського відродження в революції. «З двох її періодів можна виразно бачити, яка то є помилка вважати національне питання поза сферою питань соціальних», – підкреслював він [2, с. 326–328]. Бурхливі події того часу, а також соціальне походження та психологічний темперамент політика заклали фундамент для формування у В. Винниченка оригінальної, різко критичної національної позиції стосовно всіх подій, які відбувалися під час Української революції 1917–1918 років. Намагання поєднати національні ідеали із соціалістичними ідеалами в історичних оцінках та поглядах на події Української національно-демократичної революції 1917–1920 рр. надають притаманну поглядам В. Винниченка біполярність. Цю особливість світогляду яскраво засвідчує концептуальна спрямованість його творів, у котрих громадський діяч і публіцист піддає аналізу події, що відбулися за доби Центральної ради одночасно як із соціальних, так і з позицій національно-демократичного табору революції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Винниченко В. Рано стомлюватись / В. Винниченко // Історія української преси. Хрестоматія: навчальний посібник / Упоряд., автор істор.-біогр. нарису та приміт. О. Г. Мукомела. – К. : Наша культура і наука, 2001. – С. 169–172.

2. Винниченко В. Не у всьому чесні з собою (Виривки з не посланого листа до ЦКРКП) / В. Винниченко // Публіцистика: наукове видання / Упорядник і редактор В. Бурбела. – Нью-Йорк–Київ : Українська Вільна Академія наук у США; Національна Академія наук України інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка, 2002. – С. 58–63.

УДК: 007: 304: 317
Кононов М. В.[1], Хітрова Т. В.[2]
[1] студ. гр. СНз-310 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філол. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

МЕДІАПРОЄКТ ЯК ІНСТУМЕНТ ПРЕЗЕНТАЦІЇ ФУТБОЛЬНОГО КЛУБУ AFC PANTHERS

AFC Panthers – це любительська футбольна команда, яка від самого заснування виявила себе як команда з амбіціями та потенціалом. Починаючи з місцевих запорізьких змагань, команда швидко прогресувала, показувала значні результати та швидко здобула популярність серед фанатів. Завдяки цьому, AFC Panthers вдалося створити сильний фундамент для подальшого розвитку. Важливою частиною історії команди є її фанатська база, яка завжди підтримувала команду, незалежно від обставин. Лояльність та пристрасть фанатів AFC Panthers стали одним із ключових факторів, що сприяли її росту та розвитку. Вони не лише підтримують команду на стадіоні, але й активно обговорюють її ігри та досягнення в соціальних мережах.

Тренувальний процес у AFC Panthers зазнав значних змін протягом останніх років. Впровадження новітніх методик тренувань й технологій для аналізу ігор та фізичного стану гравців дозволило підняти підготовку команди на новий рівень.Участь у міжнародних турнірах та змаганнях додатково сприяла зростанню впізнаваності AFC Panthers на світовій арені. Це не лише покращило імідж команди, але й надало гравцям безцінний досвід виступів проти команд різного рівня.

Маркетинг та просування бренду команди у соціальних мережах стало одним із ключових елементів стратегії AFC Panthers. Фактично був розроблений та створений медіапроєкт команди для соціальних медіа, направлений на її впізнаваність та брендування. Важливою частиною цих зусиль стало створення унікального контенту, який відображає ідентичність команди та підкреслює її основні цінності. Розробка контент-стратегії та плану публікацій для соціальних мереж AFC Panthers вимагає врахування унікальних аспектів бренду команди, її цілей, а також потреб та інтересів аудиторії. Визначення цільової аудиторії є першим кроком у розробці контент-стратегії, наступним – встановлення цілей контент-маркетингу. Ці

цілі можуть включати збільшення кількості підписників у соціальних мережах, підвищення залученості, просування квитків на ігри та мерчендайзу, а також формування сильної спільноти навколо бренду AFC Panthers.

Розробка тематичних напрямків для контенту допомагає забезпечити різноманітність та послідовність у публікаціях. До таких напрямків належать новини команди, інтерв'ю з гравцями, аналіз матчів, історії успіху, вболівальницький контент, бекстейдж з тренувань та спеціальні акції.

Розробка контент-календаря є критично важливим для планування та організації публікацій. Контент-календар дозволяє команді AFC Pantherscистематизувати публікації, забезпечити регулярність та вчасність оприлюднення, а також координувати контент під ключові події та матчі.

Використання візуального контенту, як важливої частини стратегії, забезпечує високу залученість аудиторії. Високоякісні фотографії, відеоролики та інфографіки значно підсилюють повідомлення та роблять контент більш привабливим для фанатів.

Адаптація контенту під різні платформи є необхідною, оскільки кожна соціальна мережа має свої унікальні особливості та вимоги до контенту. Наприклад, Instagram вимагає візуально привабливих зображень, тоді як Twitter краще підходить для коротких новин та оновлень.

Інтерактивний контент, такий як опитування, конкурси та вікторини, сприяють залученості аудиторії та дозволяють фанатам активно взаємодіяти з брендом. Це не тільки підвищує взаємодію з контентом, але й зміцнює відносини між командою та її прихильниками.Використання хештегів допомагає підвищити видимість контенту в соціальних мережах. AFC Panthers розробила унікальні хештеги для різних кампаній або подій, що дозволяє легко знаходити та слідкувати за пов'язаним контентом.

Аналіз ефективності контенту є необхідним для оцінки досягнення маркетингових цілей та вдосконалення майбутніх стратегій, він включає: відстеження показників залученості, таких як лайки, коментарі, перегляди та підписки, а також аналіз трафіку та конверсії.

Співпраця з інфлюенсерами та іншими брендами значно розширює охоплення контенту та допомагає залучати нову аудиторію. Вибір відповідних партнерів, які поділяють цінності команди та мають вплив на цільову аудиторію, є ключовим для успіху такої співпраці.

Таким чином розробка та реалізація контент-стратегії та плану публікацій для AFC Panthers у соціальних мережах є складним, але життєво важливим процесом, який вимагає креативності, стратегічного планування та гнучкості. Зосередження на створенні цінного, залучаючого та релевантного контенту, який резонує з аудиторією, допомагає команді побудувати сильну онлайн-присутність та підтримати довгострокові відносини зі своїми прихильниками у форматі медійного проєкту клубу.

УДК 007 : 304 : 070
Мордвінов С.Г.[1], Волинець Г.М.[2]
[1] студ. гр. СН-312м НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПОНЯТТЯ «ПОВСЯКДЕННЯ» В КОНТЕКСТІ ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Категорія «повсякдення» була предметом вивчення філософії, соціології, культурології, етнографії та багатьох інших наук. Перш за все, слід розглянути визначення поняття «повсякденність, повсякдення». Так, в академічному «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» слово «повсякденність» означене як абстрактний іменник, що окреслює те, що буває кожного дня, щодня. Як варіанти, пропонується також поняття «щоденність», «повсякдення», «повсякдень» [1].

У нашому дослідженні використовуємо як синонімічні терміни «повсякдення», «повсякденність», «повсякденне», хоча в окремих наукових теоріях ці поняття можуть розрізнятися. Різні аспекти «повсякдення» досліджували такі українські науковці, як: В. Альков «Повсякдення: проблема дефініції та предмету на локальному рівні», Я. Зоська «Споживання та інформаційне суспільство в Україні», О. Коляструк «Історія повсякденності в сучасній українській історіографії», «Історія повсякденності в сучасній західній науковій традиції», «Поняття повсякденності в сучасній науковій гуманітаристиці», Я, Куденко «Повсякденність як реалія культурної дійсності», П. Леснича «Поняття «повсякденність» у пострадянській історіографії», Н. Потарська «Трансформація повсякденності під час конфлікту: жіночий погляд», Л. Прокопович «Соціально-філософський аналіз візуалізації культурної ідентичності в «театрі» повсякдення», О. Шляхова «Тілесна ідентичність як самоідентичність у контексті культури повсякдення» та інші.

Як зазначає О. Шляхова, «Культура повсякденності / повсякдення як напрям гуманітарних досліджень почала формуватися ще в першій пол. XX ст. Перші роздуми про простір повсякденності (alltäglichkeit) зустрічаються в теоретичних концепціях німецьких соціологів Едмунда Гуссерля та Альфреда Шюца. На їхню думку, шлях до вирішення цієї проблеми лежить через повернення до «життєвого світу». Життєвий світ – це те, що передує науковій рефлексії і є світом досвіду кожної конкретної людини; це наше середовище безпосередніх міжособистісних взаємодій» [5, с. 40]. У зв'язку зі зміною акцентів на антропологію (у дослідженнях соціологів) поняття «повсякдення» набуває популярності вже у 60–70-х роках XX ст. і стає самостійною науковою категорією. Сьогодні категоріальне оформлення поняття у науковому середовищі не є завершеним і

однозначним. І хоча зацікавленість повсякденням засвідчили за останні десятиліття історики, філософи, соціологи, культурологи, антропологи, лінгвісти, етнологи, історичні психологи, поняття не набуло чіткої наукової визначеності. Певною мірою це пояснюється тим, що термін як категорія запозичений з буденної мови, де слово знаходилось у практичному вжитку і в живій мові було органічним і зрозумілим, охоплювало чимало реалій, часто не пов'язаних між собою. Усталення поняття ускладнюється тим, що ним означується самоочевидна, зрозуміла, нічим не прикметна сфера, яка важко піддається формалізації. Н. Зражевська вважає, що проблема повсякденності лежить у розумінні зв'язків між соціальною структурою й тим, як індивіди конструюють соціальну реальність [2, с. 70]. Натомість Н. Луман у праці «Реальність мас-медіа» писав: «Усе, що ми знаємо про наше суспільство й навіть про світ, у якому живемо, ми дізнаємося через мас-медіа. Це стосується не тільки знання суспільства й історії, але й знання природи. <…> Політичні кризи, конфлікти, екстремальні ситуації, стаючи фактами медіатизованої реальності, піддаються впливу складних, інтерпретативних технологій творців медіаконтенту» [4, с. 158].

Як зазначає Н. Зражевська, «Повсякденність, або повсякдення – термін, що запропонували дослідники в галузі феноменологічних досліджень для означення явища медіатизованої дійсності. Людина живе сьогодні в ситуації постійного впливу медіа на свідомість. Відповідно до цього і повсякденне життя змінюється під впливом віртуального, зрежисованого світу. Зростає цінність домашнього способу життя. Наша реальність запозичає з віртуальної моду, гумор, точки зору, ідеологію і цінності. Таким чином, реальний світ непомітно симулює медіальний» [2, с. 70].

Категорія «повсякденності» давно стала об'єктом вивчення для соціології, філософії, культурології, етнографії та інших наук. Цей феномен нерозривно пов'язаний і з журналістикою, адже журналісти розкривають на сторінках медіа соціально важливі проблеми суспільства – проблеми із повсякденного життя громадян. Єдино прийнятого визначення поняття «повсякдення» на сьогодні немає, оскільки це явище багатовимірне, складне й плине, не окреслене чіткими рамками. Вивчивши науковий досвід багатьох вчених, П. Леснича підбиває такі підсумки: «усі дефініції можна умовно поділити на три групи: повсякденність розглядається як антитеза святковості (А. Татаркіна); повсякденність як поєднання побутових і ментальних характеристик щоденного життя (О. Удод, Н. Пушкарьова); визначення повсякденності через психоментальні характеристики індивіда та суспільства (О. Лисенко). Також наявні спроби класифікувати предмет дослідження за певними узагальнюючими аспектами (О. Баннікова)» [3, с. 155].

Отже, в умовах тотальної включеності в медіатизоване повсякдення неможливо протистояти глибинним соціопсихологічним технологіям на

буттєвому рівні. Нас все більше захоплює перформанс і ритуали медіа, а медіатизована культура повсякденності змінює нашу ідентичність, стиль життя і культуру загалом. Людина живе між двома світами – реальністю мінливого повсякдення і комунікативно-інформаційними технологіями впливу на цю реальність. Механізми таких культурних змін сьогодні як ніколи пов'язані з медіа і в подальшому будуть вдосконалюватися у напрямку все більшого використання новітніх комунікативних технологій впливу. Це поступово може призвести до втрати цілісної картини світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. головний ред. В. Бусел. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Зражевська Н. І. Нові медіа і нові форми комунікації в медіакультурі / Н.І. Зражевська // Current Issues of Mass Communication. – 2013. – Вип. 14.– С. 70–75.
3. Леснича П. Поняття «повсякденність» у пострадянській історіографії / П. Леснича // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Розділ ІІІ. Пам'яткознавство. Етнографія. Архівознавство. Історіографія. – 2015. – № 5. – С. 152–157.
4. Луман Н. Реальність мас-медіа / Н. Луман. – К. : Академія української преси, 2010. –158 с.
5. Шляхова О. Тілесна ідентичність як самоідентичність у контексті культури повсякдення / О. Шляхова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія». – 2017. – Вип. 20. – С. 39–44.

УДК 007 : 304 : 070

Пугач Р.П.[1], Єськова К.В.[2]
[1] студ. гр. СН-312 НУ «Запорізька політехніка»
[2] старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ СТУДЕНТСЬКОГО ВІДЕОПРОЄКТУ «STUDLIFE»

З лютого 2022 року українське телебачення пройшло шлях трансформації. Окремі конкуруючі канали в перші дні повномасштабного вторгнення об'єдналися в телемарафоні «Єдині новини», щоб найоперативніше інформувати суспільство про поточні події. Однак з часом довіра до цього проєкту знижується, а популярність і різноманіття контенту телеграм-каналів та інших інтернет-ресурсів створюють серйозну

конкуренцію телебаченню. Проте створення відеопродукції та поширення її в мережі є актуальним напрямом розвитку сучасної телевізійної журналістики.

Метою нашого експерименту стало створення й поширення на ютуб-каналі навчального студентського проєкту. Найпершим завданням, яке постало перед командою, було формулювання мети й визначення концепції екранного продукту. Цільовою аудиторією обрано молодь віком від 16-ти до 25 років, яка зацікавлена в підвищенні свого рівня медіаграмотності. Відповідно, передача має бути інформаційно-розважальною.

Наступний етап роботи полягав у створенні технічного й сценарного плану та написанні сценарію. Сценарний план передбачав чотири епізоди: вікторина з медіаграмотності; опитування студентів НУ «Запорізька політехніка» стосовно інформаційної гігієни; повідомлення про «Білий список медіа»; огляд найвідоміших фільмів про журналістику й журналістів, які дотримуються/не дотримуються стандартів професійної етики.

Технічні аспекти підготовки відеопроєкту є не менш важливими, аніж розробка сценарію, адже результат залежить і від локацій, де відбувається зйомка, і від готовності респондентів відповідати на питання, і від технічних характеристик апаратури. Оскільки проєкт є навчальним і не фінансується, для зйомок обиралися локації, де можна було найповніше втілити заплановані завдання: студія «OpenMediaSpace», яка працює в Запорізькій обласній універсальні науковій бібліотеці; приміщення та кабінети НУ «Запорізька політехніка», кімнати у помешканнях учасників проєкту. Зйомки проводилися за допомогою апаратури, наданої бібліотекою, та власними студентськими гаджетами. Попередньо було визачено хронометраж відеосюжетів – від 5-ти до 15 хвилин.

Важливий чинник під час планування проєкту – визначення зображальних засобів, які зроблять відеопродукт максимально комфортним для перегляду: чергування різних планів (загального, середнього, поясного), використання інтершумів та стоп-кадрів тощо.

За назву обрано «STUDlife» – передбачається, що проєкт матиме періодичний характер, через певні проміжки часу з'являтимуться нові сюжети. Над створенням сценарію працювали Річард Пугач, Марія Башкатова, Єлизавета Федотова та Діана Пилипенко.

Зйомки першого епізоду (вікторини) відбувались у студії «OpenMediaSpace»: питання підготувала Діана Пилипенко, учасниками стали студенти 2-го, 3-го та 4 курсів. На початку вікторини ведучою оголошено назву та мету проєкту, окремо було записано підводки до кожного епізоду. Запис кожного сюжету складався з кількох дублів, переписувалися й окремі епізоди – щоб зробити комфортним монтажний перехід: спростити «склеювання» кадрів і уникнути «стрибків» під час монтажу. Опитування, яке проходило в університеті, підготувала й провела Марія Башкатова:

поспілкувалася зі студентами й викладачами, отримала експертні висновки. Повідомлення про «Білий список медіа» (Єлизавета Федотова) та огляд (Річард Пугач) знімалися в домашніх умовах.

Монтаж відзнятого матеріалу здійснювався за допомогою двох додатків:

DaVinciResolve, який дозволяє поєднувати редагування, корекцію кольорів, візуальні ефекти тощо. Важливо, що це програмне забезпечення сприяє запобіганню розсинхрону під час передачі змонтованого продукту;

CapCut – простий у використанні редактор, який дає змогу редагувати короткі відео (накладати текст, додавати наліпки та емодзі, пришвидшувати чи вповільнювати відео й додавати фільтри), а також пропонує достатній набір звуків та музики роялті-фрі, які можна безкоштовно використовувати.

Завершальним етапом роботи над створенням проєкту стало створення «обкладинки»: логотипу та заставки передачі.

Студентське телебачення в сучасному світі може функціонувати на безоплатній основі, адже є можливість просувати створені медіапродукти в соцмережах, телеграм-каналах, на ютубі. Важливо, щоб створений контент був актуальним і відповідав запитам цільової аудиторії.

УДК 007 : 304 : 070
Тіліліна Е.Д.[1], Тонкіх І.Ю.[2]
[1] студ. гр. СН-311 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЮТУБ-КАНАЛ ЯК ПЛАТФОРМА БЛОГЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДМИТРА КОМАРОВА

Процеси конвергенції та дигіталізації, що домінують у сучасній медіагалузі, спричинили інтеграцію традиційних ЗМІ в інтернет-простір, а міграція аудиторії у цифрове середовище призвела до поступового зникнення моноплатформних медіа та відтоку з них професійних кадрів. Багато журналістів, які раніше працювали у традиційних ЗМІ, сьогодні перетворюються на універсальних працівників кросмедійних онлайн-редакцій або засновують власні ресурси на платформах спільного доступу. З огляду на ці тенденції дослідження блогерської діяльності професійних журналістів у соціальних медіа на сьогодні набуває особливої актуальності.

Мета роботи – визначити особливості блогерської діяльності журналіста Дмитра Комарова на ютуб-каналах «Світ навиворіт» та «Мир наизнанку».

Дослідженням блогінгу, з огляду на популярність самого явища, сьогодні займається значна кількість науковців: М. Бугайов, В. Гвоздєв, Т. Гуменюк, А. Досенко, О. Кравченко, І. Мудра, І. Погребняк, М. Рудик,

Р. Савчук та ін. Формату тревел-блогів приділяють увагу Л. Божко, Т. Бондаренко, А. Зарічняк, О. Колосова, О. Сущенко, О. Переломова, Ю. Полєжаєв та ін. Проте особливої уваги наразі потребує трансформація формату тревел-блогу на платформі відеохостингу «Ютуб», що відбувається під час повномасштабної війни в Україні та потребує наукового осмислення.

Згідно із Законом України «Про медіа», соціальні мережі та месенджери набули статусу «платформ спільного доступу», їх не можна вважати онлайн-медіа, якщо власник акаунту не пройде процедуру офіційної реєстрації [1]. Відповідно, діяльність на платформі відеохостингу «Ютуб» коректно називати блогерською, а не журналістською, а ютуб-канал – відеоблогом.

Авторський тревел-проєкт Дмитра Комарова «Світ навиворіт» стартував у 2010 р. на телеканалі «1+1». Від початку існування він реалізовував не лише розважальну, а й пізнавальну, інформаційну й культурно-виховну функції: для подорожей автор вибирав нетуристичні маршрути, у випусках повідомлялось про традиції та культурні особливості різних народів та країн, маловідомих масовій аудиторії. «Світ навиворіт» ніколи не був суто розважальним і тим більше рекламним продуктом, сам автор позиціонує програму як документально-пізнавально-розважальну.

Паралельно з телепрограмою Дмитро Комаров розвивав і свої ютуб-канали: російськомовна версія проєкту «Мир наизнанку» з'явилась у 2010 р., а україномовний канал «Світ навиворіт» був заснований у 2019 р. Відповідно, аудиторія першого каналу є значно більшою (3,99 млн проти 619 тис.) – це пояснюється і більш тривалою історією існування проєкту, і тим, що перший канал розрахований на більш широку аудиторію – громадян інших країн світу.

До початку повномасштабної війни контент обох ютуб-каналів Дмитра Комарова не виходив за межі формату тревел-відеоблогу. Концепт подорожі залишається панівним і зараз, проте він наповнився новим соціокультурним змістом. На ютуб-каналі «Світ навиворіт» з'явився цикл авторських документальних проєктів Дмитра Комарова «Рік» («Рік. Харківщина», «Рік. Херсон» тощо), а також цикл «Світ навиворіт. Україна», де автор не лише подорожує різними регіонами України, а й висвітлює сьогодення тих областей, які постраждали від російської навали, та порушує важливі соціальні питання.

«Світ навиворіт. Україна» Дмитро Комаров називає «дослідницьким проєктом», а його концепція відбивається у назвах випусків: «Які скарби приховує Дніпро і як живе Херсонщина без водосховища», «Реальна ціна хліба та героїзм українських фермерів», «Як живуть діти під час війни у великих прийомних сім'ях?», «Один день в дитячому будинку разом з Першою Леді» та ін. [3]. Географія подорожей, обмежена спочатку карантинними заборонами, а пізніше – воєнним станом, звузилася до

внутрішніх кордонів України не лише через об'єктивні причини. Це має й концептуальний зміст – потребу в умовах війни подбати про збереження національної культури.

При цьому традиційні тревел-проєкти також продовжують своє існування на платформі відеохостингу. Наприклад, цикл тревел-шоу «Мандруй Україною з Дмитром Комаровим», усі випуски якого були зняті до 24 лютого 2022 р., з'явився на ютуб-каналі вже під час повномасштабної війни. Цей проєкт також реалізує не лише розважальну функцію: в умовах протистояння російській агресії, метою якої є не лише захоплення територій, а й знищення української нації та культури як такої, подібні проєкти слугують консолідації мешканців різних регіонів України, об'єднанні спільних зусиль у відстоюванні права на збереження і розвиток національної культури, мови, традицій тощо. У такий спосіб тревел-шоу, присвячене подорожам Україною, може відігравати важливу соціокультурну роль.

Із заснуванням україномовної версії канал «Мир наизнанку» не лише не припинив існування, а й продовжував оновлюватись. Сьогодні Дмитро Комаров вбачає у цьому важливу соціальну місію, яку пояснює у такий спосіб: «На численні прохання глядачів з різних країн ми робимо дубляж нового сезону «Світ Навиворіт. Україна», щоб його побачив увесь світ. У першу чергу це англійська та іспанська мови, завдяки яким побачити цей контент зможуть в усьому світі. А також дуже важливий дубляж російською мовою, щоб побачити правду про наслідки війни в Україні та реальну ситуацію могли усі мешканці пострадянського простору і російськомовні діаспори у всьому світі. До нас неодноразово звертались громадяни Казахстану, Грузії та багатьох інших країн, де добре знають російську. Також важливо, щоб правду побачили й самі росіяни» [2].

Отже, формат відеоблогу на загальнодоступній платформі відеохостингу дозволяє журналісту охопити більшу аудиторію, ніж на телеканалі, глядачами якого були переважно українці. При цьому формат тревел-відеоблогу на ютуб-каналах Дмитра Комарова зазнав значних трансформацій під час повномасштабної війни: концепт подорожі залишився центральним, проте смислові акценти змістилися у бік актуальних суспільно важливих проблем. Сьогодні журналіст знімає не лише тревел-шоу, а й документальні проєкти, а усі продукти двох ютуб-каналів мають на меті консолідацію українського суспільства задля збереження національної ідентичності та власної культури, а також інформування світової спільноти про справжні наслідки війни в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про медіа [Електронний ресурс]: Закон України // Верховна Рада України. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text.

2. Мир наизнанку. Украина. 6 выпуск (на русском). Маланка во время войны: уникальные традиции и обряды [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=iqe1mVaNh3U.
3. Світ навиворіт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/@SVITNAVYVORIT (дата звернення: 30.03.2024).

УДК 007: 304: 070
Фоменко Н.С.[1], Скуртул Г.С.[2]
[1] студ. гр. СН-311 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЗБІРКА НАТАЛІ ГУМЕНЮК «ЗАГУБЛЕНИЙ ОСТРІВ. КНИГА РЕПОРТАЖІВ З ОКУПОВАНОГО КРИМУ»: ВІД ПОШУКУ ГЕРОЯ ДО ВИРАЖАЛЬНО-ЗОБРАЖАЛЬНИХ ЗАСОБІВ

Репортаж є невід'ємною частиною жанрової системи сучасної журналістики. Особливо важливу роль він відіграє в часи соціальних зрушень, конфліктів і війн, адже дозволяє послідовно зафіксувати події з документальною точністю. Усе більш популярним стає і художній репортаж – жанр, що межує з літературою і поєднує, з одного боку, принцип документальності, з іншого – авторську суб'єктивність. Інтерес аудиторії до названого гібридного жанру, на думку самих репортажистів, викликаний війною в Україні. У складні часи люди найбільше готові співпереживати героям публікацій, адже самі проходять не найкращий період свого життя. Саме розповіді через історії людей стають тим, що викликає зацікавленість суспільства.

У науковому дискурсі журналістикознавці досліджують генезу художнього репортажу, його жанрові особливості й гібридну природу. З огляду на це варто згадати праці А. Безверхої, І. Головенка, О. Кирилової, М. Ліндгрен, І. Побідаш, І. Страшка, О. Хоритоненка та ін. Однак спеціального вивчення репортажного доробку української журналістки Наталі Гуменюк і досі немає, чим і зумовлена актуальність наукової розвідки.

На думку журналістикознавця В. Дрешпака, «художній репортаж – репортаж, де подія важлива більше не просто як факт, а як привід для певного емоційного переживання. У такому матеріалі використовують елементи пейзажної, портретної замальовки, нарису» [2, с. 70]. Більшість дослідників цього жанру наполягають, що художній репортаж існує на межі літератури та журналістики. Саме тому його ще називають «літературою факту» або «нон-фікшн»: «…це жанр, який дає автору змогу послуговуватися літературними прийомами, але водночас спиратися виключно на факти» [6], – зазначає шеф-редакторка онлайн-журналу Reporters, співзасновниця The

Ukrainians Media Марічка Паплаускайте. Також, за спостереженнями авторів посібника «Репортаж&крапка», «література факту» найкраще передає сенс самого жанру: «За основу ми завжди беремо лише факти – побачене, почуте, пережите героями тексту та автором. Але пишемо про це, використовуючи всі прийоми та засоби літератури» [5].

Наразі нон-фікшн допомагає журналістам осмислювати та фіксувати війну росії проти України. За два роки повномасштабного вторгнення в українських видавництвах вийшли друком такі збірки художніх репортажів: «Деокупація. Історії опору українців» Богдана Логвиненка (історії звільнення Бучі, Ірпеня, Гостомеля, Балаклії, Ізюму, Куп'янську та Херсона),«Бахмут» Мирослава Лаюка (історії про життя в місті за зиму та березень 2023 року), «Сєвєродонецьк. Репортажі з минулого» Світлани Ославської (про Сєвєродонецьк до повномасштабного вторгнення та про те, як це місто жило раніше). Також журналістка веде Telegram-канал «Репортерське пальто», де ділиться власними міркуваннями про репортаж, роботу репортера, рекомендаціями й новинками літератури нон-фікшн.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну спровокувало актуалізацію теми анексії Криму та людей, які живуть в окупації вже понад вісім років, інтенсифікувалися і питання деокупації півострова. Журналістка Н. Гуменюк у книзі репортажів з окупованого Криму «Загублений острів» розповідає історію окупації – із найперших днів вторгнення «зелених чоловічків» і до 2019 року: «Це репортажі, які я робила з першого дня анексії. Напевно, вона почалася навіть трошки раніше, з дня так званого «референдуму» 16 березня 2014 року. Відтоді я фактично щороку їздила до Криму й дивилася, як там усе змінюється» [3]. Упродовж шести років журналістка фіксувала події в захопленому півострові: починаючи з так званих «референдумів» і закінчуючи зміною настроїв у місцевих жителів (спочатку кримці з проукраїнською позицією могли вільно спілкуватися із журналісткою, а вже через декілька років, через тиск переслідування російською владою, Н. Гуменюк помічає страх людей розмовляти не тільки із журналістами, а й одне з одним). Саме «підсвічуючи» приватні історії і досвіди, репортерка фіксує кардинальні зміни в усіх сферах життя в окупації: переслідування кримських татар, активістів і всіх проукраїнськи налаштованих; закриття українських шкіл; інформаційна ізоляція і «зачистка» незалежних медіа тощо.

Символічною є назва збірки. Авторка пояснює, що не хотіла використовувати слово «втрачений» замість «загублений», адже це означало би втратити щось назавжди. Саме тому щодо Криму, на думку Н. Гуменюк, правильно говорити «загубити»: «Ти міг йти дорогою і загубити ключ, гаманець, бо був у сум'ятті. Загублене можна просто знайти, якщо дуже постаратись» [3].

Яскравим маркером жанрової приналежності збірки до художніх репортажів є висвітлення важливих суспільних проблем через приватні історії людей: «Це історія людей, яких я зустріла в Криму, яких, мені здається, багато хто не чув останніми роками. Я слідкувала за долями певних людей і могла зі сторони бачити, як їхні життя насправді змінились. Мені здається, що для мене – це спроба докричатись до інших і розказати, що побачила я» [3], – зазначає репортерка.

Перебуваючи в Криму, авторка постійно акцентує на тому, що вона відчуває і бачить, ділиться всіма спогадами, адже, на її думку, «в цьому суть репортажу. Його завдання – щоб у читача була можливість опинитися в ту секунду та в тому місці, де була я» [3]. Найбільше занурити читача в текст допомагає деталізація, що забезпечує так званий «ефект присутності». Часто детальний опис Н. Гуменюк використовує задля висвітлення загрози або небезпеки навколо: «Мені видається не дуже безпечним привертати увагу, записуючи відеоінтерв'ю просто неба» [1, с. 28–29] або «Щойно починаємо, за великий зарезервований стіл поруч всідається група кремезних бороданів», також «У потоці новин з Криму, хай і небагато, але є згадки про четників – сербських націоналістів, що підтримують Росію. Ми точно маємо шукати інше місце для спілкування» [1, с. 28–29], – так, у деталях, журналістка описує спробу взяти інтерв'ю у вчительки української мови в окупованому Севастополі. Хоч події і відбуваються ще в березні 2014 року, але з описів авторки читач уже відчуває атмосферу несвободи, посилену небезпеку і тривожність людей, які залишилися в окупації. Якщо ще у 2014 році можна було, хоч і обережно, але взяти інтерв'ю в людей із проукраїнською позицією, то вже у 2018 році Н. Гуменюк так описує стан кримчан, які зберігають українську ідентичність: «… внутрішня міграція і спілкування обмежується власною родиною» [1, с. 155], «Вони всі вкрай обережно спілкуються або не перетинаються одне з одним. З міркувань безпеки» [1, с. 156].

Чи не найважливіша задача в написанні художнього репортажу – це знайти героя, яскраву глибоку історію, які дійсно допоможуть розкрити тему. Герої текстів дозволяють показати одну ситуацію з різних боків та точок зору. Показовим є розділ, у якому Н. Гуменюк висвітлює долі кримських татар, рідних яких тримають під вартою росіяни (наприклад, «Розділ 6. БІЛЬ», «РОЗДІЛЕНІ: бути мамою, дружиною, батьком політв'язня в Криму»). З кожним героєм Н. Гуменюк провела інтерв'ю, метою якого було розповісти та нагадати людям про сфабриковані звинувачення та незаконні утримання кримських татар, що до останнього мали громадянську позицію та не погоджувалися з окупаційною владою: «Уся провина підсудних – сповідування ісламу, активна роль у житті громади, а тепер іще й участь у «Кримській солідарності» – організації, яка підтримує родини політв'язнів» [1, с. 187].

Варто зазначити, що авторка часто повертається до історії своїх героїв. Так, наприклад, уже про згаданих попередньо героїв своїх репортажів, Н. Гуменюк пише у «Розділі 9. НАДІЯ». Сама назва натякає на те, що надія є: у розділі згадуються події вересня 2019 року, коли був здійснений обмін полоненими між Україною та росією. Саме тоді додому повернулися Олег Сенцов та Олександр Кольченко, про яких авторка розповідала в попередніх частинах: «Обидва – чужі люди, з якими ми не знайомі особисто. Так за ці роки я не раз бачила їхніх матерів, дітей, родичів, бувала в одного з них удома» [1, с. 305]; «Нас, таких, для кого ці профілі стали рідними, насправді багато» [1, с. 305].

Отже, ознаками художнього репортажу є використання літературних засобів, які допомагають передати емоції автора та героїв репортажів, що робить текст цінним та дозволяє краще розкрити тему задуму. Композиційна завершеність розділів збірки наближає її до літератури. Водночас, в основі залишаються суто інформаційні ознаки, а саме: «ефект присутності», який допомагає репортерці передати читачеві все те, що змогла побачити вона; фактажність, адже не дивлячись на зближенням із літературою, художній репортаж не допускає вигадки, та вдалий вибір героїв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гуменюк Н. Загублений острів. Книга репортажів з окупованого Криму / Н. Гуменюк. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2020. – 307 с.

2. Дрешпак В. Жанрологія журналістських творів : навч. посіб. / В. Дрешпак. – Дніпро: УМСФ, 2021. – 186 с.

3. «Загублений, але не втрачений» – Наталка Гуменюк про нову книгу та тихий голос окупаційної буденності в Криму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://hromadske.ua/posts/zagublenij-ale-ne-vtrachenij-natalka-gumenyuk-pro-novu-knigu-ta-tihij-golos-okupacijnoyi-budennosti-v-krimu (дата звернення: 25.02.2024).

4. Михайлин І. Основи журналістики : підручник / І. Михайлин. – Київ : Центр учб. літ., 2011. – 496 с.

5. Паплаускайте М. Репортаж&крапка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://posibnyk.reporters.media/3/ (дата звернення: 28.01.2024).

6. Паплаускайте М. Янголи носять куртки з капюшоном. Чому жанр літературного репортажу є особливо важливим у час війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mediamaker.me/yangoly-nosyat-kurtky-z-kapyushonom-chomu-zhanr-literaturnogo-reportazhu-ye-osoblyvo-vazhlyvym-u-chas-vijny-1492/ (дата звернення: 27.01.2024).

7. Про нас – Reporters. Reporters [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://reporters.media/pro-proekt/ (дата звернення: 29.03.2024).

УДК 007 : 304 : 070
Яновська Т.В.[1], Погребна В.Л.[2]
[1] студ. гр. СНз-313м НУ «Запорізька політехніка»
[2] д-р філол. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ У ЗМІ

Гендерна теорія ґрунтується на врахуванні ґендерних відмінностей реалізації чоловіків і жінок у суспільстві. Саме ґендерний підхід став основним інструментом ґендерної теорії. Ґендер – це змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та стосунків жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття і фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їхньої статі.

У посібнику «Ґендерна абетка для українських медіа» дається наступне визначення цього поняття: «Ґендер – це термін, якийприйшов в українську мову зангліської («gender») й означає соціальну стать людини на відміну від статі біологічної(«sex»), соціальну роль, соціальні можливості жінки й чоловіка в суспільстві – в освіті, професійній діяльності, доступі до влади, сімейні ролі й репродуктивну поведінку тощо» [1, с. 16].

Гендерні ролі – це моделі очікуваної поведінки жінок та чоловіків у соціумі відповідно до тих соціокультурних умов, у яких вони живуть.

Гендерні стереотипи (англ. gender stereotypes) – сформовані культурою та розповсюджені в ній узагальнені уявлення про те, якими є і як поводяться люди різних статей (чоловіки та жінки). Гендерні стереотипи тісно пов'язані з гендерними ролями (наборами очікуваних зразків поведінки (норм) для чоловіків та жінок) і служать для їх підтримки і відтворення.

В Україні проблему функціонування гендерних стереотипів, їх закріплення під впливом медіа у суспільстві й свідомості людей, розглядали такі вчені, як Т. Марценюк [4], Н. Сидоренко [2], М. Скорик [7] та ін. На сьогодні відчувається недостатність досліджень, присвячених вивченню впливу мас-медіа на формування гендерних уявлень суспільства та трансляції гендерних стереотипів. Ця проблема є актуальною і важливою, оскільки продукування гендерних стереотипів у медіа можуть сприяти підтримці гендерної нерівності та сексизму.

Гендерні стереотипи ґрунтуються, передусім, на біологічних відмінностях між чоловіками та жінками, уявленнях про приписувані жінкам або чоловікам риси зовнішності, поведінки, статусно-рольові ознаки. Так звані традиційні жіночі ознаки пов’язують з фемінністю, а чоловічі – з маскулінністю. Якщо маскулінність прирівнюють до культурного, активно-

творчого, цивілізаційного початку, то фемінінність – до природного, пасивно-репродуктивного. У зв'язку з цим маскулінність пов'язується із силою, владою, мужністю, активністю, цілеспрямованістю, рішучістю, наполегливістю, впевненістю у своїх силах, витривалістю, агресію, неемоційністю, орієнтацію на успіх. Стереотипна модель чоловіка співвідноситься з управлінським або (і) владним статусом, громадською, економічною, політичною сферами діяльності.

Фемінінність пов'язується з приватною сферою. Стереотипній моделі жінки приписують надмірну емоційність, чуйність, нерішучість, пасивність, безпорадність, покірність, безвідповідальність, упередженість, слабкість, необ'єктивність, вразливість, жертовність, турботливість, м'якість, залежність від чоловіка. Медіа є потужним транслятором образів чоловіка та жінки, впливають на формування ґендерно-рольової соціалізації, можуть сприяти формуванню гендерних стереотипів у суспільній свідомості. М.М. Скорик зазначає: «Часто саме засоби масової інформації, що відіграють визначальну роль у формуванні суспільної думки стосовно важливих суспільних проблем, формують і закріплюють у масовій свідомості визначені норми ґендерної поведінки, продукують ґендерно-стереотипні образи жінок та чоловіків, які постають на сторінках друкованих видань, у теле- та радіопросторі. Образи жінок, створювані й трансльовані ЗМІ, часто сповнені ґендерних упереджень та є сексистськими» [7, с. 264].

Найчастіше гендерні стереотипи стосуються або зовнішності чоловіків та жінок (зовнішніх проявів фемінності чи маскулінності) або розподілення гендерних ролей у суспільстві. Деякі журналісти наголошують на зовнішньому вигляді та одягу успішних жінок, а не розповідають про те, що вони роблять чи говорять. Натомість коли пишуть про чоловіків, то зосереджені на їх діях та словах. Подекуди представники українських медіа тиражують жарти про білявок, радять дівчатам не сідати за кермо автомобіля, вчасно виходити заміж та народжувати і виховувати дітей, бути господинями, берегинями домашнього вогнища, говорять про чіткий з їх точки зору розподіл на жіночі та чоловічі професії. Це ще не повний список стереотипів. Згадаємо і деякі стереотипи про чоловіків: вони не можуть плакати і загалом виражати емоції, це вважається проявом слабкості; чоловіки не можуть заробляти менше, ніж жінка; сфера краси та обслуговування не може зацікавити чоловіків; для них спорт, полювання та риболовля – улюблені хобі та ін.

Одні медіа можуть пропагувати гендерну рівність, прискорювати зміни у свідомості аудиторії, доводити загрозу стереотипного сприйняття статей. Інші медіа цьому перешкоджають, продукують гендерні стереотипи та упередження, тим самим закладаючи підвалини для утвердження гендерної нерівності. Незважаючи на численні інформаційно-просвітницькі кампанії

громадських організацій, самих журналістів, викладачів закладів вищої освіти, де готують майбутніх журналістів, висвітлення матеріалів про жінок у медіапросторі подеколи є стереотипним та дискримінаційним. Це констатував Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Дмитро Лубінець. Він наводить дані моніторингу Інституту масової інформації, в якому «на травень 2023 року зафіксовано, що: 9 із 25 найпопулярніших українських медіа вживають дискримінаційну лексику та вдаються до стереотипних зображень жінок; матеріали стосовно здоров'я, хвороб або побуту ілюструють лише жінками, навіть якщо ці питання стосуються не лише їх; найчастіше медіа вдаються до сексизму, лукізму, бодішеймінгу та стереотипів щодо жінок; у медіа є проблема з етичним висвітленням жінок, які мають дітей: вживання некоректної лексики та поширення чутливої інформації» [6].

Більшість медіа в Україні спрямовані на досягнення ґендерної рівності, журналісти відіграють важливу роль у боротьбі з гендерними стереотипами, але є й такі, які підтримують та виправдовують гендерну нерівність, що може призвести до нерівного доступу чоловіків і жінок до соціально значущих ресурсів. У «Методичних рекомендаціях з висвітлення в медіа ґендерної рівності, запобігання насильству, проявам сексизму та ґендерних стереотипів», які були затверджені наказом Міністерства культури та інформаційної політики України від 16.06.2023 р. №333, містяться Рекомендації про запобігання продукування медіа гендерних стереотипів: «Не варто послуговуватися застарілими стереотипними образами жінок на кшталт: «жінка-берегиня», «жінка-барбі» або «жінка – слабка стать». Адже норми поведінки, зовнішній вигляд або певні професії не залежать від статі.

Недоречним є згадування про жінок крізь призму відомого чоловіка, а також поширення стереотипних образів фемінності та маскулінності щодо жінок і чоловіків» [5, с. 33].

Ольга Гіндес дає наступні поради, як журналістам уникати гендерних стереотипів у роботі: дотримуватися балансу думок чоловіків і жінок, використовувати фемінітиви, уникати сексизму у висловах, не давати оцінку зовнішності, відмовитись від стереотипних фраз щодо поведінки або розумових процесів жінок і чоловіків [3].

Таким чином, медіа є індикатором як подолання, так і формування гендерних стереотипів у суспільній свідомості. Продукування гендерних стереотипів у ЗМІ можуть сприяти підтримці гендерної нерівності та сексизму.

Медіа повинні відігравати позитивну роль у боротьбі з поширенням ґендерних стереотипів, створення неупередженого контенту – головний крок у досягненні цієї мети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ґендерна абетка для українських медіа: посібник / Ред.: С. Котова-Олійник, Б. Стельмах, О. Ярош. – Луцьк: Волинська мистецька агенція «Терен», 2013. – 50 с.

2. Гендерні ресурси українських масмедіа: ціна і якість: Практичний посібник для журналістів та працівників ЗМІ / За ред. Н. М. Сидоренко. – Київ: «К.І.С.», 2004. –76 с.

3. Гіндес О. Як журналіст(к)ам уникати гендерних стереотипів у роботі [Електронний ресурс] / О. Гіндес. – Режим доступу: https://tj.org.ua/yak-zhurnalistkam-unykaty-gendernyh-stereotypiv-u-roboti/

4. Марценюк Т.О. Гендер для всіх. Виклик стереотипам / Т. О. Марценюк. – Київ : Основи, 2017. – 254 с.

5. Методичні рекомендації з висвітлення в медіа ґендерної рівності, запобігання насильству, проявам сексизму та ґендерних стереотипів. – Київ : Міністерство культури та інформаційної політики України, 2023. – 56 с.

6. Омбудсман закликає уникати стереотипів та дискримінації жінок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/ombudsman-zaklikaye-unikati-stereotipiv-ta-diskriminaciyi-zhinok (дата звернення: 16.03.2024).

7. Основи теорії ґендеру: навчальний посібник /За ред. М. М. Скорик. – Київ : «К.І.С.», 2004. – 536 с.

Наукове електронне видання
Можна використовувати в локальному та
мережному режимах

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2024
Факультет соціальних наук

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів,
викладачів, науковців, молодих вчених та аспірантів

15–19 квітня 2024 року

Один електронний оптичний диск (DVD-ROM); супровідна документація.
Тираж 100 прим. Зам. №510

Видавець і виготовлювач
Національний університет «Запорізька політехніка»
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64
Тел.: (061) 769–82–96, 220–12–14

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6952 від 22.10.2019.